

Udvary Sándor+

PRO ACTIONE COLLECTIVA

Udvary Sándor

PRO ACTIONE COLLECTIVA

A KOMPLEX PERLEKEDÉS AMERIKAI ESZKÖZEI,
KÜLÖNÖSEN A CLASS ACTION ÖSSZEHASONLÍTÓ
VIZSGÁLATA AZ INTÉZMÉNY MAGYARORSZÁGI
RECEPCIÓJA CÉLJÁBÓL

Patrocinium
Budapest, 2015

Kiadja: A Patrocinium Kft.

Felelős vezető a Patrocinium Kft. ügyvezetője

Kiadványok szerkesztéséért felelős: dr. Hegedűs Bulcsú

Nyomdai munkálatok: Vareg Hungary Kft.

Minden jog fenntartva, beleértve a mű sokszorosítását, bővített vagy rövidített változatban történő kiadását is. A szerző írásos hozzájárulása nélkül a mű, illetőleg annak része semmilyen formában nem sokszorosítható.

Lektorálta: Prof. Dr. Szabó Imre, egyetemi tanár

© Dr. Udvary Sándor, PhD, 2015

© Patrocinium Kiadó, 2015

ISBN 978-963-413-025-3

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	9
BEVEZETÉS	11
CLASS ACTION ÉS MÁS KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSI INTÉZMÉNYEK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN	14
I. A CLASS ACTION	16
1. A class action elméleti alapjai – előnyök és hátrányok	16
1.1. <i>Az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatások</i>	17
1.1.1. Az igazságszolgáltatásra gyakorolt előnyös hatások	18
1.1.2. A class action hátrányos következményei az igazságszolgáltatás hatékonyságára	23
1.2. <i>Hatások a felperesi oldalon</i>	24
1.2.1. Előnyök a felperesi oldalon	24
1.2.2. Hátrányok a felperesi oldalon	30
1.3. <i>Az alperesi oldalra gyakorolt hatások</i>	32
1.3.1. Előnyök az alperesi oldalon	32
1.3.2. Hátrányok az alperesi oldalon	34
1.4. <i>Társadalmi, közpolitikai és állami hatások</i>	34
1.5. <i>Összefoglaló megjegyzések az előnyök és hátrányok kapcsán</i>	39
1.6. <i>A class action, mint képviseleti eszköz</i>	40
1.7. <i>A class action a bírósághoz jutás eszköze</i>	47
1.8. <i>A class action kapcsolata a magánügyészi funkcióval</i>	49
2. Class action struktúrája a jogszabály alapján	52
2.1.1. Korlátozások és kizárások	54
2.1.2. A csoport léte és meghatározása, mint előfeltétel	55
2.2. <i>A 23. cikkben szabályozott előfeltételek</i>	58
2.2.1. Számosság (Numerosity)	60
2.2.2. Közös jog- vagy ténykérdés (Commonality v. közösség)	62
2.2.3. Tipikusság (Typicality)	64
2.2.4. Megfelelő képviselet (Adequacy)	66
2.3. <i>A class action fenntartható altípusai az F. R. Civ. P. 23. cikk (b) pontja alapján</i>	69
2.3.1. ad (b)(1) – Korlátozott alapok	70
2.3.2. A (b)(2) altípusú – megállapításra és kötelezésre irányuló – CA ...	74
2.3.3. ad (b)(3) típusú class action	76

3. A kereset és ellenkérelem class action benyújtása esetén, a bírói engedélyezés	84
3.1. <i>A keresetindítás előkészítése</i>	84
3.2. <i>Keresetindítás a class action eljárásban</i>	86
3.3. <i>Döntés a befogadásról és annak időzítése, fellebbezés</i>	91
4. Értesítés az eljárásról és más tisztességes eljárással kapcsolatos kérdések	95
4.1. <i>Az értesítésről általában</i>	96
4.2. <i>Értesítés a class action során -- általánosságban</i>	98
4.3. <i>Az Eisen v Carlisle & Jacquelin: az értesítés alkotmányossági követelményei</i>	99
4.4. <i>Értesítés mérlegelés alapján</i>	103
4.5. <i>Az értesítés formái</i>	104
5. Pervezetés a tárgyalás előtt, ügymenedzselés	106
6. Egyezségkötés a class action során	113
7. A csoport képviselője, ügyvédi díjak, etikai előírások és visszaélések	126
7.1. <i>Az ügyvédi díjazás a class action során</i>	129
7.2. <i>Ügyvédi etikai szabályok és visszaélések, kommunikáció a felekkel</i>	133
8. A class action során hozott ítélet és egyezség joghatásai	138
8.1. <i>Általános bevezetés</i>	138
8.2. <i>Res iudicata a class action eljárásban</i>	140
9. Az eljárás speciális típusai	144
9.1. <i>Tömeges kártérítés és class action</i>	145
9.2. <i>Antitröszt ügyek</i>	153
9.3. <i>Fogyasztói viszonyokkal kapcsolatos tömeges jogsértések</i>	163
II. PARENS PATRIÆ PEREK	168
III. TESZT ÜGYEK	172
1. <i>Teszt ügy, mint az alkotmányosság őre</i>	172
2. <i>Teszt-ügyek a tömeges kártérítési perekben</i>	173
IV. MULTI-DISTRICT LITIGATION	175

AZ USA JOGRENDJE MÁS SZABÁLYAINAK ÖSSZEFÜGGÉSE A TÖMEGES PERLÉS

SZABÁLYAIVAL	177
--------------------	-----

1. AZ ALKALMAZANDÓ ANYAGI JOGI SZABÁLYOK	179
1.1. <i>A büntető kártérítés – a tét megemlése</i>	179
1.2. <i>Törvényi káratálcány – magas tétek és alacsony költségek</i>	183
2. A BÍRÓSÁGI SZERVEZETTEL KAPCSOLATOS EGYES KÉRDÉSEK	187
3. A PÉNZÜGYI INICIATÍVÁK RENDJE	190
3.1. <i>A perköltség előlegezésének és viselésének a szabályai</i>	191
3.2. <i>A jogi képviselő díjazása</i>	193
4. A MAGÁNÜGYÉSZ ELJÁRÁSI KONCEPCIÓJA	196

A JOGINTÉZMÉNY HAZAI RECEPCIÓJÁHOZ SZÜKSÉGES FOGALMI ALAPVETÉS	199
1. AZONOSÍTOTTSÁG V. MEGHATÁROZATLANSÁG	201
2. KÖZÉRDEKŰ KERESSETINDÍTÁS V. MAGÁNÉRDEKEK AGGREGÁCIÓJA	204
3. A CSOPORT KOHÉZIÓJA: KÖTELEZŐ V. KILÉPÉST ENGEDŐ V. BELÉPÉST MEGKÍVÁNÓ CSOPORT	207
A KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS MAGYARORSZÁGI RECEPCIÓJÁNAK KERETEI	212
1. A BEVEZETÉS INDOKOLTSÁGA	214
2. A VITAMEGOLDÁS KÜLÖNÖS ESZKÖZE VAGY PER	217
3. A TÖMEGES PERLÉSI VISZONY FOGALMI BEILLESZTÉSE A MAGYAR PERJOGBA	219
3.1. Reprezentatív tömeges perlési viszony: az osztályos kereset	219
3.2. A kollektív igényérvényesítés jogforrása helye	222
3.3. Az osztályos kereset tárgyi hatályának korlátozottsága vagy teljessége ...	222
3.4. Az osztályos kereset viszony fennálló perjogi intézményekkel	224
4. AZ OSZTÁLYOS KERESSET KEZDEMÉNYEZÉSE, BEFOGADÁSÁNAK FELTÉTELEI	226
4.1. Az osztályos kereset megindítása	226
4.2. A keresetindításra jogosult személyi kör	226
4.3. Minősítés kérelemre vagy hivatalból	228
4.4. A minősítés feltételei	229
4.5. Az osztály definiálása	231
4.6. Döntés a befogadásról	233
5. AZ OSZTÁLY BELSŐ ÉS KÜLSŐ VISZONYAI	235
5.1. Bejelentkezést megkívánó vagy kilépést megengedő csoportképzés	235
5.2. Az osztálytagság keletkezése és a tagok jogállása	238
5.3. Az osztály jogi képviselője	240
6. ALAPJOGI MEGFONTOLÁSOK	242
7. A BÍRÓSÁG SZEREPKÖRE AZ OSZTÁLYOS KERESSET SORÁN	245
7.1. Hatáskör és illetékesség, a bíróság összetétele	245
7.2. Pervezetés	246
8. A FINANSZÍROZÁS ÉS MÁS ÖSZTÖNZŐK	247
9. BIZONYÍTÁS	250
10. EGYEZSÉG, ÍTÉLET	251
11. PERORVOSLAT, JOGERŐ ÉS A VÉGSŐ DÖNTÉS VÉGREHAJTÁSA	254
11.1. Perorvoslat az ügy során és az ügy érdemében hozott határozat ellen ..	254
11.2. Az egyezség ill. az ítélet jogereje	256
11.3. A döntés végrehajtása	257
PRO FUTURO – JÓSLATOK HELYETT	259

IRODALOMJEGYZÉS ÉS IRODALMI RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	263
INTERNETEN ELÉRHETŐ HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE	274

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

93/13/EGK irányelv	A Tanács 93/13/EGK Irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről
Ajánlás	A Bizottság Ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (2013/396/EU)
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
CA	class action
CAFA	Class Action Fairness Act
EB ügy is mint Európai Bíróság et seq.	European Court of Justice et sequentes
EU	Európai Unió
F. R. C. P. ügy is mint	Federal Rules of Civil Procedure
F. R. Civ. P.	Federal Rules of Civil Procedure
Fgyt.	a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény
FJC	Federal Judicial Center (Szövetségi Bírósági Hivatal)
FMH	fizetési meghagyás(os)
ibid.	ibidem
Irányelv	Az Európai Parlament és a Tanács 2009/22/EK irányelve (2009. április 23.) a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról
KapMuG	Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz
Koncepció	Az új polgári perrendtartás koncepciója (2015)
Mediációs irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól
NEV	Negative Expected Value – negatív elvárt érték(ű)
PEV	Positive Expected Value – pozitív elvárt érték(ű)
Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
Ptké.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény

Róma II.	az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”)
rPtk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (hatályon kívül!)
rPtké.	a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet
SC úgy is mint SCOTUS	az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Legfelső Bírósága – Federal Supreme Court of the United States of America
ti.	tudni illik
TILA	Truth in Lending Act 15 U.S.C §1601 skk.
vö.	vesd össze

BEVEZETÉS

A polgári eljárásjog kodifikációja olyan lehetőség, amely nem csak a *de lege lata* célzatú, a meglévőt jobbra alakító gondolkodást, de a *de lege ferenda*, a megújító, esetleg eddig nem létezőt alkotó tevékenységet is bátorítja. A Pp. kodifikációjának tehát nem csupán az a célja, hogy a számtalan módosítása következtében immár dogmatikai kohézióját elvesztett törvénytörményt újra egységes formába öntse, de csak annak régi anyagai felhasználásával – mintha egy régi, törött harangból annak beolvasztásával újat öntene a mester –, de az is feladata, hogy gondos és alapos kutatást követően olyan új intézmények bevezetését is megfontolja, amelyek újszerűek – feltéve, hogy azoktól társadalmilag és jogpolitikailag kívánatos célok teljesítését alappal elvárhatja. A hasonlatot folytatva: új anyagot önt a harangba, ezzel változtatva, remélhetőleg szebbé téve a hangját.

Ez a monográfia azzal a céllal készült, hogy ilyen megfontolások alapjául szolgálhasson: hogy áttekintse egy világszerte ismert (bár nem mindenhol elismert) intézmény szabályozását és lehetőséget adjon érdemben megfontolni annak bevezetését. Ez az áttekintés több éven át folytatott kutatás eredménye, amelynek során egy jogrendünkben ismeretlen intézmény ismertem meg és a kezdeti lelkesedést követően sokkal óvatosabban, de annak recipiálását továbbra is indokoltnak és lehetségesnek tartom: e tételtem alátámasztására szolgál a könyv.

A kutatás során egy hónapot a new york-i Fordham University, School of Law-ban, öt hónapot pedig Washington, DC-ben, a Kongresszusi Könyvtárban illetve a Georgetown University School of Law-ban töltöttem (utóbbit a Common Sense Society támogatásával), amiért az intézményeket, de még inkább a családomat külön köszönet illeti.

A kutatás helyszíne is némiképp predesztinálja a fő hangsúlyt, t.i. az amerikai class action vizsgálatát és annak funkcionális ekvivalense recipiálása lehetőségét, eddigi szélesebbkörű kutatómunkám során nem hanyagoltam el más jogrendek hasonló célú intézményeit sem. Ott elért eredményeimet, ill. kifejtett nézeteimet ismétlés nélkül igyekszem hasznosítani a magyar recipiálás eshetőségeinek kifejtése körében. Úgy szintén hasznosítani kívánom annak a csoportos erőfeszítésnek az eredményét, amelyet a Kodifikációs Szerkesztőbizottság működése során a C témabizottság tagjaként Prof. Dr. Harsági Viktória témabizottsági elnök vezetésével végeztünk, nem visszaélve természetesen a bizottság és elnöke munkájával.

Könyvem az amerikai eljárásjogban ismert kollektív igényérvényesítési eszközök minél teljeskörűbb feldolgozását vállalja fel azzal, hogy ezt követően, ezeken az alapon véleményt formál a kollektív igényérvényesítés meghonosításának lehetőségéről és annak eljárásjogi – szükség esetén anyagi jogi – feltételeiről.

A kollektív igényérvényesítési eszközök európai palettájának felvázolása inverz módon képezi részét feldolgozásomnak: a magyar megvalósítási lehetőségek körében utalok arra, hogy milyen minta követését írja elő a mi kontinensünk jogalkotója, esetleg hogy milyen fontosabb minták mutatkoznak az egyes államokban. Az európai országok ilyen célú intézményeinek bemutatása azonban semmiképpen nem olyan terjedelmes és átfogó, mint a nézetem szerint központi jelentőségű intézmény – az amerikai class action – áttekintése. Ez a központi jelentőség persze a kontinensen sokszor éppen nem annak másolását, hanem pont az attól való elrugaszkodást jelenti; a beszámítási pont mégis ez a jogintézmény. Már most hangsúlyozni szeretném, hogy a monográfia választott témája és túlnyomó hangsúlya ellenére minden igyekezetemmel azon voltam, hogy a class action-t (és a kísérő intézményeket) kiegyensúlyozott módon, azok előnyeivel és hátrányaival együtt mutassam be, így adva meg annak lehetőségét, hogy recepció esetén a funkcionálisan beilleszthető elemek kerüljenek be a javaslatba, míg a hátrányosnak tartott intézmények ne terheljék azt. Másképpen megfogalmazva: ha az intézménynek hátulütői is vannak – és ilyenek az amerikai irodalom szerint is vannak – akkor azokat nem, vagy negatív potenciáljuktól megfosztva kell befogadni véleményem szerint.

A könyv felépítése a következő: az első legterjedelmesebb egység a kollektív igényérvényesítés amerikai eszközeinek bemutatását végzi el kritikus elemző módszerrel, azon belül is a fő hangsúlyt a class action-re helyeztem és a további eszközöket kisebb terjedelemben mutatom be. Az egység végén áttekintem azokat a jogintézményeket, amelyek jelentős hatással bírnak a kollektív igényérvényesítés rendjére, de véleményem szerint a recipiáló jogrendből hiányoznak, így a potenciális hátrányok csökkentésében ezek szerepet játszanak. Ezt követően a magyarországi recepcióhoz feltétlenül szükségesnek tekintett egyes fogalmakat vizsgálom meg, majd áttekintem a jogintézmény hazai befogadásával kapcsolatos felvetődő eljárási és szükség szerint anyagi jogi jogkérdéseket.

Bízom abban, hogy a gondolataim vitát gerjesztenek ekörül a jogintézmény körül, amely egyébként az Egyesült Államok jogászai körében is állandó, éles vita tárgya. Ha azonban valami jót tehet egy intézmény ismertségének, a ténylegesen megvalósuló jogintézmény dogmatikai és társadalmi színvonalának, az a tudományos vita, amelyre nézeteimet bocsátom.

**CLASS ACTION ÉS MÁS KOLLEKTÍV
IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSI INTÉZMÉNYEK AZ
EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN**

A tömeges perlési viszony, mint létező jelenség számos országban kialakulhatott vagy meghonosodhatott volna, mégis a 19. századi Egyesült Államok lett az az ország, amely jogrendszere lehetővé tette megszületését és megerősödését. Természetesen ez sem gyökerek és előzmények nélküli jogintézmény, előzményei a középkori Anglia kancellári bíraskodásáig nyúlnak vissza.¹ Mindazonáltal rendkívül érdekes, hogy az individualizmus talaján álló liberális demokrácia volt születési helye, nem pedig egy inkább kollektivistá jellegű állam. A kialakulás helyszíne viszont okot ad még egy fontos következtetésre is. Az Egyesült Államok jogrendje – bármennyire is a common law jogcsalád tagja – egyedi, számos olyan intézményt alakított ki ill. tart máig fenn, amely világszerte inkább ritkaságnak számít mára, de ennél is fontosabb, hogy a kontinentális európai jogrendektől (civil law states) annak ellenére is igen jelentősen eltér, hogy a nyugati görög-római, keresztény kultúrához való tartozásban osztozunk.

Ez a kulturális hasonlóság azonban egy ilyen partikuláris, eljárásjogi területnél nem fedi el azokat a különbségeket, amelyek egy adott jogintézmény – mondjuk a class action – alkalmazhatóságához szükséges teljes jogi beágyazottság megvizsgálása után szembetűnnek. Varga István figyelmeztetett arra az összehasonlító jogi módszer eljárásjogi alkalmazása tekintetében, hogy a jogrendszerbeli különbségek áthághatatlan akadályát képezhetik egy esetleges recepciónak.² E nézetben osztozunk és véleményem szerint sem lehet rendszeridegen elemet bevezetni megfontolatlanul más, így a magyar jogrendbe. Ez azonban abban nem akadályozhat meg minket, hogy áttekintsük a létező külföldi intézményeket és azonosítsuk azokat a perjogi szituációkat, amelyek megoldására születtek az aktuális jogrendjükben, majd ezeket megvizsgálva funkcionális megoldásukat a meglévő jogrendünkbe illeszteni próbáljuk. Ehhez először a csoportos igényérvényesítési helyzet amerikai megoldásait vizsgáltam meg. Itt is először a legismertebb eljárási eszköz, az ún. class action (CA) került górcső alá, majd az alternatíváit – ezek között az ún. parens patriae, qui tam pereket, a teszt-ügyeket, a komplex perlekedés más formáit, különösen az MDL eljárást – vizsgálok jóval rövidebb terjedelemben.

Az elsőként vizsgálandó CA intézménye mindazonáltal Amerikában is sokkal sokrétűbb, mintsem hogy azt minden részlete tekintetében teljesen be lehetne mutatni. Az intézmény ráadásul nem csak a szövetségi bíróságok előtti eljárásban ismert, hanem valamennyi tagállam polgári eljárási kódexe ismeri azt, bár sok esetben a szövetséggel azonos vagy ahhoz hasonló szabályozást ad rá. Mindazonáltal a szövetségi szabály és az ahhoz kapcsolódó Legfelső Bíróság-i (SC) gyakorlat egységesítő hatást gyakorol az amerikai joggyakorlatra is, ráadásul effelé hat még a legutóbbi jelentős változást hozó

¹ Ld. Yeazell, 1987.

² Varga, 2005, 113-131, 117-118.

módosító csomag, az ún. CAFA³ is, amely egyik jelentős lépése a szövetségi bíróságok felé terelésben nyilvánult meg.⁴ Ezért célszerűnek és kielégítőnek mutatkozott az a kutatási feltevés, hogy a szövetségi class action szabályok megismerése a leghatékonyabb módja az amerikai intézmény kutatásának. A fejezet következő részében ezért a Federal Rules of Civil Procedure (Szövetségi Polgári Eljárásjogi Szabályok, F. R. Civ. P.) rendelkezéseire, azon belül is különösen a 23. cikkre (Rule 23) és annak gyakorlataira, irodalmára fókuszálok. Amennyiben azonban indokolt és célszerű, a területi korlátokat is figyelembe véve az egyes tagállamok szabályozására is kitékintek.

Egy terminológiai megjegyzés: az amerikai intézmény vizsgálata során igyekszem következetesen a „class action” kifejezést (esetleg a CA rövidítést) használni, szemben annak általam korábbi írásaimban történt magyarításával, az osztályos keresettel. Ezt a szóhasználatot ugyanis a magyar jogalkotási célokra javaslom fenntartani, s nem kívánom összekeverni az amerikai szabályozás tartalmával annak leendő tartalmát, még ha egyes gyökerek nyilvánvalóan odáig nyúlnak is vissza.

I. A CLASS ACTION

1. A class action elméleti alapjai – előnyök és hátrányok

A class action mint kollektív igényérvényesítési eszköz sok szempontból megközelíthető, számos igazolását lehet felmutatni. Mindazonáltal az általános elméleti megközelítésnek abból kell táplálkoznia, hogy milyen előnyei és hátrányai vannak a létező vitarendezési mechanizmusokkal, leginkább az individuális perrel való összevetésben. Az előnyök és hátrányok összevetése során lehet számba venni azokat az érveket, amelyek egy ilyen intézmény mellett vagy ellen szólnak. A kollektív igényérvényesítés intézményét Európában komoly vita övezi, sőt széleskörű elutasítás mutatkozik az európai eljárásjogok felől a class action amerikai modellje tekintetében. Természetesen ezeket az ellenérveket meg kell ismerni és komolyan meg kell fontolni – legelőbb talán a fentebb már említett harmonizációs akadályt: a jogrendek jelentős különbségét. Mindazonáltal bármilyen összevetés csak a forrás-intézmény irodalmi és praktikus szempontú bemutatását követően lesz alkalmas következtetések levonására, így indokolt az amerikai class action irodalmának olyan szempontú bemutatása, amely az előnyöket és az ott sem leplezett hátrányokat vizsgálja.

³ Bővebben ld. a University of Pennsylvania Law Review Vol. 156, No. 6, Jun., 2008 számát, amely külön szimpóziumot rendezett a CAFA-val kapcsolatos kérdéseknek „Symposium: Fairness to Whom? Perspectives on the Class Action Fairness Act of 2005” címmel. Ld. még: *David Marcus*: Erie, the Class Action Fairness Act, and Some Federalism Implications of Diversity Jurisdiction; 48 Wm. & Mary L. Rev. 1247 (2006-2007)

⁴ Amit a Szövetségi Bírósági Központ statisztikai elemzése is alátámasztott. Ld.: Lee – Willging, 2008

A class action vizsgálata során a következő kategóriák képezhetők: (1) előnyök és hátrányok (együttesen: hatások) az igazságszolgáltatás hatékonysága tekintetében; (2) hatások a felperesi oldalon; (3) hatások az alperesi oldalon. Végül képeznünk kell egy negyedik kategóriát, amely elősegíti annak megítélését, hogy milyen további hatásokkal kell számolni a szűken vett igazságszolgáltatási rendszerből kitekintve: vizsgálni kell a (4) társadalomra és az állami működésre gyakorolt hatásokat is. Valójában ez a negyedik kategória legalább olyan fontos, mint az első három, hiszen egy ilyen rendszer adaptációja esetén társadalmi szintű következményekkel, jogon túli hatásokkal is számolni kell. Ezért érdeklődésünk bármennyire is elsődlegesen jogi jellegű, nevezetesen a kollektív igényérvényesítés jogi szabályozását, annak dogmatikai, gyakorlati kérdéseit veszi vizsgálat alá, nem mellőzhetjük a szélesebb kitekintést, aminek részét képezi a jog gazdasági elemzése módszertana által kínált arzenál is. Amennyiben ilyen irodalmi megfontolások rendelkezésre állnak, azokat valamennyi fentebbi kategóriába igyekszünk beépíteni. teljes képet az intézmény működéséről csak akkor nyerhetünk, ha azt társadalmi kontextusába állítjuk (megjegyezzük, hogy ez a tágabb nézőpont sokszor éppen a negatívumokat hozza felszínre, tehát éppen kiegyensúlyozza a nézeteinket).

1.1. Az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatások

Az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatások értelemszerűen két halmazra bonthatók, az előnyökre (1.1) és hátrányokra (1.2) amelyeket a class action bevezetése annak ismert, fennálló menetére gyakorolna. Még mielőtt azonban ennek részleteit elemeznénk, fontos megemlíteni, hogy 1966-ban a class action jelenlegi szabályai bevezetését vizsgáló bizottság olyan tervezetet is készített, amelyben a bíróság számára lehetővé tette volna, hogy hivatalból (sua sponte), a felperes kérelme nélkül class action-né minősítsen pereket, amennyiben annak feltételeit fennállónak látja.⁵ Bár ezt a lehetőséget a 23. cikk végső szövege már nem tartalmazta, néhányan hangsúlyozták a későbbiekben is, hogy ennek a lehetőségnek megadása szükséges volna ahhoz, hogy elkerüljék „az azonos kérdések redundáns, visszatérő peresítésével együtt járó szükségtelen költségeket”.⁶ Egyes kommentátorok tehát még a hivatalból kezdeményezett class action-t is előnyösnek, szükségesnek találták volna, ami arra is utalhat, hogy jelenlegi, kérelmen alapuló formája (mint többen a kevesebb) szintén hordozza ezeket az előnyöket.

Az előnyök kapcsán jelzésértékű továbbá, hogy az ún. (b)(3) class action tekintetében⁷ a bíróságot a 23. cikk kötelezi annak megvizsgálására, hogy a CA előnyösebb-e a pereskedés egyedi formájánál; a class action ugyanis csak akkor engedélyezhető, amennyiben az felsőbbrendű az igazságszolgáltatás más, rendes módjához képest.

⁵ Newberg, 1969, 577, 600.

⁶ Rosenberg, 1987, 561, 568-572.

⁷ Részletesen ld. lentebb!

E rendelkezésnek a beiktatása a jogalkotó prudens, óvatos lépése az én megítélésem szerint. Bármennyire is felteszi – a CA szabályainak megalkotásával – azt hogy vannak pozitív jellemzői annak, az egyedi ügyekben ezeket össze kell mérni a perlekedés tradicionális, individuális szabályaival, mégpedig esetről esetre megbecsülve a valós előnyöket, ill. hátrányokat. Egy ilyen szabály eloszlatja azokat a vélelmeket, amely szerint a class action olyan esetekben is alkalmazásra kerülne, amikor valójában alkalmazatlan céljai elérésére, s csak visszaélészerűen használnák. Épp ellenkezőleg: ha a CA más eljárási módokhoz képest alkalmazatlanabb, egy ilyen szabály értelmében azt figyelmen kívül kell hagyni (nem szabad megengedni annak ilyen folytatását).

A következőkben a class action igazságszolgáltatásra gyakorolt előnyös hatásait vizsgáljuk részletesen.

1.1.1. Az igazságszolgáltatásra gyakorolt előnyös hatások

Az igazságszolgáltatási hatékonyság körében elsőként a *redundáns, többszöri, visszatérő perlekedés elkerülését* kell kiemelni, amelyet már a 23. cikk 1966-os megalkotása idején kiemelt érveként kezeltek.

A (b)(3) albekezdés azokat az ügyeket foglalja magába, amelyeknél a class action időbeli, a befektetett energiában és költségben megnyilvánuló hatékonyságot ér el és úgy mozdítja elő a hasonló helyzetben lévő személyekre vonatkozó döntések egyességét, hogy közben nem áldozza fel az eljárás tisztességességét, elkerüli a nem kívánt eredményeket.⁸

Mindazonáltal azt tisztán kell látni, hogy a visszatérő perlekedés elkerülésére ott biztosít jó lehetőséget a class action, amikor is a perlekedés körülményei egyébként lehetővé, ill. rentábilissá tennék az egyéni perlekedést, másként megfogalmazva, amikor az egyéni perek bizonyosan megindulnának így is-úgy is. Nyilvánvaló, hogy ilyen célok elérésére más, konzervatívabb eszközök is rendelkezésre állhatnak, mint az ügyek egyesítése, konszolidálása, áthelyezés, ill. koordinációs technikák, amelyek széles köre ismert az amerikai komplex perlekedési gyakorlatban.⁹ Ebből következik, hogy mindazokban az esetekben, amikor az egyedi perlekedés is elérhető eszköz lenne a felek számára, kizárólag annak előnye tudják class action felé lendíteni az ingát, kizárólag akkor alkalmazható és alkalmazandó, ha kimutatható előnyöket biztosít az ismert módszerekhez képest.

A másik oldalon viszont vannak olyan ügyek, amelyek nem lennének rentábilisak önállóan. Feltéve, hogy ilyen ügyeket – éppen gazdaságtalanságuk miatt – nem indítanak meg önállóan, adódik a következtetés, hogy a class action nem szolgálja

⁸ A polgári eljárási kodifikációs tanácsadó bizottság megjegyzései az 1966-os módosításokhoz (Notes of Advisory Committee on Rules – 1966 Amendment) 23 cikk ☹

⁹ James L. Stengel – Andrew M. Calamari: Complex Litigation, Practising Law Institute, New York, 1994, Chapter 3.

a többszöri perlés elkerülésének előnyös célját, mivel valójában nincsenek is ügyek, amelyek többször, azonos kérdéseket felvetve visszatérnének. Ilyen ügyekben mindazonáltal vannak más, lentebb részletezett előnyei a class action-nek, amelyek igazolhatják bevezetését akár ilyen ügyekre nézve is.¹⁰ Még az amerikai szerzők is elismerik, hogy számos olyan class action van, amelyet egyébként nem (tudtak volna) hoztak volna a bíróságok elé, ami azzal az eredménnyel járt, hogy maga a CA okozott ügyterhet a bíróságok számára, bármennyire is az ügyteher enyhülését és a hatékonyság növekedését kellett volna annak hozni.¹¹ Különös hangsúlyt ad ennek az, hogy a class action jellemzően bonyolultabb és nehezebben adminisztrálható, mint egy individuális per, így ha nem vált ki meglévő pereket, terhet is jelenthet a bíróságnak.

Mindazonáltal ezek a jelenségek kordában tarthatók a class action megengedhetőségének finomszabályozásával, hatékonysági teszt érvényesítésével e körben. Vannak továbbá olyan jogalkotási kezdeményezések, mint pl. a Magnuson-Moss fogyasztói termékgarancia törvény,¹² amelyek meghatározott termékek, ill. hibák esetén megelőző eljárást írnak elő, alternatívát biztosítanak, ill. speciális minimum-követelményt (pl. minimum száz fő azonosított felperes meglétét) írnak elő ahhoz, hogy egy eljárás class action-ként folytatódhasson. Vagyis az amerikai jogalkotás érzékenyen reagál a szabályozás hatékonyságára és finomhangolással képes a hátrányok kiküszöbölésére, az előnyök hangsúlyozására. Összességében tehát még azokban az esetekben is, amelyeket csak class action-ként éri meg a bíróságok elé vinni, kimutathatók olyan lentebb részletezett előnyök, amelyek igazolják a CA létezését. Azt sem szabad elhanyagolnunk továbbá, hogy a munkaigényesség és bonyolultság csak a class action létszakaszának az engedélyezést követő szakaszában növekszik drámaian, így az engedélyezés fázisában ilyenként megakasztott keresetek még nem okoznak jelentős (többször) terhet a bíróságok számára. Az európai költségviselési szabály – szemben az amerikaival – pedig mindenképpen affelé hat, hogy a jogászok és a keresetet indítók kétszer is megfontolják – helyesebben jelentős kockázatt növelő tényezőként veszik figyelembe – a class action végső sikerének esélyét, hiszen az ezzel járó pénzügyi kockázatok igen jelentősre duzzadhatnak – az engedélyezés után különösen.¹³

A class action igazságügyi ökonómia gyakorolt hatása megmutatkozik az inkonzisztens ítéletek elkerülésének hatásában is, amennyiben valamely tömeges jogkérdést egyszerre dönt el a bíróság.¹⁴ Az egységes ítélkezés biztosítása nem csak a bírói hatalmi

¹⁰ Newberg, 2011, § 5:46, 464.

¹¹ ibid. 465.

¹² 15 U.S.C. 2310(d)-(e);

¹³ Figyelembe véve a kontinentális Európában általános „vesztes fizet” elvet, a CA jogi képviselője (vagy a más finanszírozó személy) nem csak saját, de a győztes ellenfél ügyvédi költségeit is viselné végső pervesztessége esetén, ami komoly elrettentő hatással bír.

¹⁴ A polgári eljárási kodifikációs tanácsadó bizottság megjegyzései az 1966-os módosításokhoz (Notes of Advisory Committee on Rules – 1966 Amendment) 23 cikk

ág érdeke, hanem a korporatív alperesi oldal számára is előnyös lehet: kihasználva az eljárási hatékonyságot úgy tudja tervezni üzleti tevékenységét, hogy ez is növeli a jogbiztonságot mind az egyéni mind a társadalmi szinten.¹⁵

A perbevitt összegre visszatérve, bár egyes igények csekély voltak miatt egyénileg nem peresíthetők hatékonyan, attól még léteznek.¹⁶ Az ilyen csekély követelések esetén a class action bizonyos esetekben az egyetlen elérhető eszköz lehet az igény érvényesítésére.¹⁷ A Legfelső Bíróság is elismerte a *Phillips Petroleum Co. v Shutts* ügyben ezek előnyeit a következő indokolással:

A class action lehetővé teszi a felperesek számára, hogy egyébként hatékonyan érvényesíthetetlen követeléseiket közös alapba gyűjtsék. Például jelen per felperesenként átlagosan 100 dolláros követelés iránt folyik, a legtöbb felperesnek nem lenne tényleges esélye a bírósághoz fordulnia, ha a class action nem volna elérhető.¹⁸

Más szerzők is hangsúlyozták a class action e kedvező sajátosságát. Tom Ford Kaplan professzort idézve a „class action történelmi jelentőségű küldetését hangsúlyozta, hogy gondoskodik a kisemberről.”^{19,20} De még ezt a funkciót is megengedve, továbbra is maradnak olyan csekély követelések, kárigények, hogy azok bíróság elé vitele talán még ilyen aggregált perlekedési formában sem volna gazdaságos, ha a bírósági eljárás költségeit a megítélhető kártérítéssel állítjuk szembe. Másképpen: legyen-e megengedhető a class action olyan esetben, amikor még a nagyszámú felperesi követelések összeadásával sem éri el vagy haladja meg a bírósági eljárás potenciális költségeit? Erős érvek szólnak amellett, hogy még ilyen esetekben se záruljanak be az igazságszolgáltatás kapui, hiszen az ún. fluid recovery (a befolyt kártérítés megmaradt részének megfelelő célra való fordítása)²¹ ilyen esetekben is rendelkezésre áll.²² Csábító elmélet, mivel előmozdítja a CA egy másik fontos célját és előnyét, nevezetesen az *elrettető hatást*, továbbá a jogrendszer egészének sértetlenségét is szolgálja azáltal, hogy a károkozók számára világossá teszi: nem élvezhetik károkozó cselekményeik előnyét akkor sem, ha ez a cselekmény egyedileg nézve igen csekély (saját büdzsájuk tekintetében viszont számottevő).

¹⁵ Newberg, 2011, § 5:47, 465-466.

¹⁶ Ezekről magyar viszonylatban ld.: Udvary 2014a, 353-360.

¹⁷ Newberg, 2011, § 5:48, 466.

¹⁸ *Phillips Petroleum Co. v Shutts*, 472 U.S. 797, 809 (1985)

¹⁹ Tom Ford: Federal Rule 23: A Device for Aiding the Small Claimant, 10 B.C. Indus. & Com. L. Rev. 501, 504. (1969)

²⁰ Ebben a témában ld. továbbá: Rosenberg, 1987, 568-572.; Adolf Homburger: Private Suits in the Public Interest in the United States of America, 23 Buff. L. Rev. 343 1973-1974. Ugyanakkor a politikai erők által célzatosan kiszélesített class action hátrányairól ld. Farhang, 2010, 3. skk.

²¹ Stan Karas: The Role of Fluid Recovery in Consumer Protection Litigation: *Kraus v. Trinity Management Services*, 90 Cal. L. Rev. 959 (2002), 970-974. ☞

²² A fluid (cy pres) recovery intézményéről bővebben ld. Newberg, 2011, § 11.

Vizsgáljuk meg az elrettentő hatást közelebbről. Ez a hatás szorosan véve nem eljárásjogi hatás, hanem az amerikai tort law koncepciójába ágyazott, a mi megközelítésünkben anyagi jogi jelentőségű hatás, aminek mindazonáltal eljárási kihatásai is vannak. Olyan esetekben, amikor az egyedi kár és kártérítés nem tenné gazdaságossá a perlést,²³ az azzal való fenyegetettség, hogy a károsultak felé mégis felelősséggel tartozna a károkozó, az egyetlen – hatékony – ösztönző lehet a jogsértés elkerülésére.^{24,25} Rosenberg szerint az elrettentési elmélet alapján

[a] relatíve alacsony értékű igények kompetens ügyvédek számára piaci szempontból értékelhetővé tételével a class action megerősíti a kártérítési felelősség fenyegetett elrettentő hatását. Class action-ként való kezelés hiányában ezen igények jelentős része ki lenne zárva a rendszerből, csökkentve ezáltal a cégek ösztönzőit megfelelő óvintézkedések tételére, valamint a megtörtént káresetek következményeinek internalizálására.²⁶

Bármennyire is fontos az elrettentő hatás, ez önmagában nem óvja meg a class action intézményét a vele való visszaéléstől. A magánügyészi funkció előnyei eltörpülhetnek a magas ügyvédi díjért való visszautasító tülekedés hátrányai mellett.²⁷ Rövid távon, bizonytal, a class action bevezetése nem csökkentené szükségszerűen a perlekedés statisztikai mutatóit; mindazonáltal hosszú távon alkalmas arra, hogy a megítélt kártérítések elrettentő hatásán keresztül a jogkövető magatartásra ösztönözze a társadalmi-gazdasági szereplőket.²⁸ Más esetekben azt a pozitív hatást említik egyesek a class action kapcsán, hogy a diszkrimináció-ellenes polgárjogi²⁹ ügyekben előnyös az alkalmazásuk, mivel egységesítik a társaságok gyakorlatát, eljárását.³⁰

A class action tekintetében egy másik jelentős előny az ún. *magánügyészi funkcióhoz* kapcsolódik, mégpedig akként, hogy ezáltal alkalmassá válik az igazságszolgáltatás a jogsértések hatékony orvoslására. Az amerikai jog ezen koncepciója, t.i. magánszemélyek, polgárok bátorítása közügyek érvényesítésére, meglehetősen távoli az európai gondolkodásmódtól. Az adatok egyik oldalról jelentős eredményeket

²³ Figyelembe véve az amerikai költségviselési szabályt is, amely szerint a felek költségeiket maguk viselik (no fee shifting rule).

²⁴ Abram Chayes: Foreword: Public Law Litigation And The Burger Court, 96 Harv. L. Rev. 4-60 (1982);

²⁵ Craig Jones ennek olyan jelentőséget tulajdonít, hogy önmagában az elrettentő hatást is alkalmasnak tartja a class action igazolására. Ld. Jones, 2003, 40, 71.;

²⁶ Rosenberg, 1987, 573, et seq.

²⁷ Spagon v Catholic Bishop of Chicago, 989 F. Supp. 984, 987 (N.D. Ill. 1998)

²⁸ Newberg, 2011, § 5:49, 469.

²⁹ A mi terminológiánk szerint alapjogi.

³⁰ Jenkins v United Gas Corp., 400 F.2d. 28 (5th Cir. 1968)

mutatnak,³¹ a másik oldalról viszont visszaéléseket is lehetővé tesznek. Az Egyesült Államok Kongresszusa, esetleg a tagállami jogalkotó az, aki ilyen módon ösztönözni tudja a perlekedésnek ezt a formáját azáltal, hogy szövetségi perindítási okot, alapot ad a jog bizonyos területein. Legfontosabb ezek közül a trösztellenes jogérvényesítés, de a környezetvédelmi jog és a polgárjog (pl. tisztességes lakhatáshoz való joggal kapcsolatos perindítási lehetőségek) is kiemelkedő. Ezeket a lehetőségeket sokszor más ösztönzővel is kiegészíti a jogalkotó, mint pl. a háromszoros kártérítés lehetősége anti-tröszt ügyekben, az amerikai perköltségviselési szabály megváltoztatásával.³² ezek a lépések mind arra vezetnek, ösztökélnek, hogy a saját pénzügyi érdekeik mellett egyes közösségi célokért is perbe szálljanak a felek, jogi képviselőik.³³

Samuel Issacharoff (Millerrel közös) cikkében elismeri, hogy a CA és az ahhoz kapcsolódó magánügyészi funkció valamint a class action-nel való visszaélések között lehet összefüggés,³⁴ mégis azt hangsúlyozza, hogy ezeket más lehetséges megoldásokhoz kell mérni, hasonlítani. A közgazdasági irodalom alapján arra jut, hogy a magánügyészi funkció elvetése a közjogi igényérvényesítés oldalán éppen növelné a korrupciót.³⁵ Hadd tegyünk ehhez hozzá még egy érvet: a közjogi igényérvényesítők professzionalitása nem szükségképpen alkalmas a tömeges igényérvényesítés kiszolgálására. Limitált idejük és anyagi erőforrásaik eleve csak a jogsértések csekély hányadának üldözésére teszi őket képessé, ezt magánjogi igények követelésével kiegészíteni csekély sikerrel kecsegtet. Valójában az állam általában éppen szabadulni akar a csekély értékű igények érvényesítésének költségvetési terheitől.³⁶ Ha pedig ez teherként jelentkezik az állam oldalán, nehéz elképzelni, hogy az állami alkalmazottak egy ilyen bizonytalan terepre vetődnének. Aggályom szerint, ha a class action számára csak a közjogi igényérvényesítők általi érvényesítést tennénk lehetővé, akkor a fentebbi okok miatt sok jogsértés büntetlenül maradna és az itt jelzett előnyök nem tudnának érvényesülni.

³¹ Az alkotmányos jogok érvényesítésének a CA sokszor volt egyetlen hatékony eszköze, vö. pl. a *Brown v Board of Education* ügy, amely a szegregált iskolarendszert megszüntette. 347 U.S. 483 (1954)

³² Erről részletesebben, kaliforniai jogi kitekintéssel ld.: Cheng, 1985, 1929-1955.

³³ Newberg, 2011, § 5:51, 471.

³⁴ Issacharoff-Miller, 2008, 188.

³⁵ *ibid.*, 188-189. Érvelése szerint a piacra való (értsd a más nevében való jogérvényesítés piacára való) belépés erősebb szabályozása a megnövekedett költségekhez és az állami korrupció növekedéséhez vezetne.

³⁶ Pallós, 2011, 234-235.

1.1.2. A class action hátrányos következményei az igazságszolgáltatás hatékonyságára

A képet azonban nem lehet igaztalanul fényesre festeni: vannak bizonyos előnytelen hatások, amelyeket a szakszerűség és tisztesség értelmében szintén meg kell említeni. Elsőként ott van a *class action pervezetésében* immanensen *meglévő bonyolultság* kérdése, ha azt az egyedi perrel hasonlítjuk össze. A CA pervezetése természeténél fogva bonyolultabb és nehezebb, mint a szinguláris ügyeké, csak hogy azt sem szabad elfelejteni, hogy azt nem egy ügyhöz, hanem az ügyek nagy tömegéhez kell hasonlítani. Másképpen: a pervezetésre fordított energiát és annak hatékonyságát úgy kell számba venni, hogy a class actionbe összefogott valamennyi ügy pervezetésére fordítandó erőforrásokhoz hasonlítjuk az egy bonyolult, de még mindig kezelhető class action-t. Megjegyzendő egyébként, hogy a pervezetés nehézsége, ill. lehetetlenülése az ügyek ún. decertifikációját, class action-ként való kezelésének megszüntetését eredményezheti, mindazonáltal ennek inkább kivételesen kell érvényesülni a gyakorlat szerint.³⁷

A class action okozhat jelentős ügyhátralékot a bíróságokon. Az ilyen félelmek alaposága ellenére is a hátralékot okozó CA ügyeket két csoportra érdemes osztani, egyrészről az ún. megállapításra vagy a jogsértéstől eltiltásra (declaratory, injunctive relief) irányuló class action-ökre valamint a pénzbeli marasztalásra irányulóakra. Az első típus, bár fogyasztóvédelmi célokból nem teljesen ismeretlen Európában sem, annak amerikai értelmében, t.i. közpolitikák érvényesítésére, alkotmányellenes jogszabályok kiszűrésére szolgáló eszközként a kontinentális gondolkodásban nem jellemző. Nálunk viszont erre vannak más eszközök, erga omnes hatályú keresetek, alkotmányellenes jogszabályok megtámadásának eljárási eszközei stb. Amerikában a megállapításra irányuló CA-k száma jelentős, korábban növekedést mutatott, bár az nem egyértelmű, hogy ez annak tudható-e be, hogy ezeket ilyenként lehetett érvényesíteni, hiszen ezeket az ügyeket szinguláris ügyként is lehetett volna érvényesíteni.³⁸ A pénzfizetésre irányuló kategória tekintetében bármennyire is nőtt az ügyteher, a bíróságok még mindig működőképesek az Egyesült Államokban. Kétségtelen, hogy olyan ügyeket is bíróságok elé vittek, amelyek egyébként nem lettek volna rentábilisek, de ezek az ügyek is hozzájárulnak a társadalmi jogbéke fenntartásához, megvalósításához.³⁹ Ennél is fontosabb azonban, ahogy azt Arthur Miller megjegyezte,⁴⁰ hogy a class action-t a közös tény, ill. jogkérdés eldöntését követően el lehet különíteni, szeparálni a tárgyalás további részei tekintetében, így különösen is a marasztalási összeg pontos megállapítása végett. Ha tehát azt feltételezzük, hogy a CA-ként való kezelés lassítja az ügymenetet, semmi nem akadályozza a bíróságot a szétválasztásban, amennyiben a közös kérdések tekintetében a döntés megszületett.

³⁷ Manual for Complex Litigation, Fourth, Pt. I § 1.43. Note 72. 🌐

³⁸ Miller, 1977, 46. et. seq. 🌐

³⁹ Newberg, 2011, § 5:55, 475.

⁴⁰ Miller, 1977, 56. et. seq.

A class action valóban jelentős hátránya lehet, hogy *túlzó eredményre, túlságosan szigorú marasztalásra vezethet*, különösen is ha törvény írja elő a minimális kártérítési összeget. Amerikai példa erre az ún. Valóságghű Hitelezési Törvény (Truth in Lending Act, TILA), ahol legkevesebb 200-500 USD összeget kell megítélni az egyedi perlekedő félnek függően keresete jogalapjától, amennyiben a jogsértés bebizonyosodik.⁴¹ Ahol ilyen minimum-kártérítési szabály adott, ez ún. túlzó elrettentő hatást eredményezhet, amennyiben egy nagy osztály valamennyi tagja számára megítélnék csak a minimum összeget.⁴² (Különösen is figyelembe véve azt az egyszerűséget, hogy a minimum-előírásnak köszönhetően a felperes bizonyítási terhe lényegében megszűnik a kár összege tekintetében, ha a minimumot meghaladó összegre nem tart igényt, vagy alapos számítások alapján úgy ítéli meg, hogy annak költségei a várható hasznot meghaladnák.) Az ilyen súlyos következmények elkerülése végett a Kongresszus egyszerűen igényérvényesítési plafont képezett a class action-nel érvényesíthető aggregált igények tekintetében,⁴³ ami hatékony megoldás volt az alperesek csődjének elkerülésére, de a közpolitikai célok megvalósítását nem veszélyeztette, a magánjogi igények érvényesítését pedig csak korlátozta, de nem üresítette ki. Véleményünk szerint minden megfelelően kiegyensúlyozott eljárásjogi eszköznek ilyen módon kell viselkednie: a magánjogi igények érvényesítésére megfelelő közjogi teret kell adni.

A továbbiakban más olyan tényezőket vizsgálunk, amelyek egy ilyen intézmény bevezetését indokolhatják.

1.2. *Hatások a felperesi oldalon*

Egy olyan kereset, ami a várható felek, leginkább felperesek számát tekintve lehengerlőnek, szervezhetetlennek tűnhet, fel kell tenni a kérdést, hogy a CA vajon alkalmasabb-e a peresítés más formáinál. E pont alatt a felperesi oldal tekintetében vizsgáljuk az előnyöket (1.2.1.) és a hátrányokat (1.2.2.).

1.2.1. Előnyök a felperesi oldalon

Néhány előny kiemelkedik a többi közül, így önmagában a *felperesek nagy száma súlyt* adhat a felperesi oldalnak, amit egy szinguláris per esetén az alperes könnyebben ellensúlyozhat, a class action esetén viszont kiegyensúlyozhatja pl. a korporatív alperes emberi erőforrásokban és tőkeerőben rejlő előnyét. Potenciálisan megvan az

⁴¹ 15 U.S.C.A. § 1640; a TILA ismertetője és szövege elérhető a következő internet-oldalon:

⁴² Gould, 1972, 57-59.

⁴³ 15 U.S.C.A. § 1640

ereje arra, hogy az alperest az egyezség felé készítse.⁴⁴ Egy konkrét ügyben a bíróság a következőt állapította meg.

„A perlekedés valóságát nem fedheti el az elmélet álmodozása (sic!). A legtöbb kártérítési ügy egyezséggel ér véget és a tárgyalást megelőző peres manőverek ma legalább annyira, ha nem inkább az egyezségkötésre, mint a tárgyalásra vannak tervezve. A class action-ban elért egyezség gyakran mindenki számára megtakarítást eredményez.”⁴⁵

Ezt a sajátosságot a felperes (jogi képviselője) oldaláról előnyként értékelhetjük, de általánosságban bizony hátránnyként is felfogható, hiszen ez a potenciál tette a class action-t „törvényesített zsarolás”-sá.

„Valamely eszköz, ami pusztán azért működőképes, mert a menedzselhetetlen és drága perlekedés fenyegetésével kívánja elérni az egyezségkötést, az nem törvényes eljárás – az egy törvényesített zsarolás.”⁴⁶

Ezt a vitatható jellemzőt emelik ki a kontinentális jogot a CA-tól féltők is: az alaptalan keresetektől való félelem és az azzal való revolverzálás taktikája, amit akár az intézmény mellőzése árán is el kell kerülni. A kezdeti kritikák után azonban kiegyensúlyozottabb értékelés is megjelent erről a jelenségről, ami feltárta, hogy az eredetét képező Posner ítélet pl. nem is vizsgálta a megengedhetőség feltételeit, hanem abban a feltételezésben utasította azt el, hogy a class action megengedhetősége esetén a 13-ból 12 addig elvesztett hasonló per és a jelentős kártérítési összegek miatt az alperes (HIV-vel fertőzött vérkészítmények forgalmazója) a csőddel lenne kénytelen szembenézni.⁴⁷ Ezt a feltételezést más szövetségi fellebbviteli bíróságok viszont elutasították és az alperesre gyakorolt feltételezett (!) egyezségkötési nyomást⁴⁸ ellensúlyozva látták a certifikáció elleni fellebbezés [F. R. Civ. P. 23. cikk (f)] lehetőségével, valamint az ezen oknál fogva történő elutasítás felperesre gyakorolt ellentétes hatásával.⁴⁹ Ráadásul az újabb eljárás-

⁴⁴ Erről bővebben ld: Note, *The Rule 23(b)(3) Class Action: An Empirical Study*, 62 Geo. L.J. 1123 (1974); Note, *Abuse in Plaintiff Class Action Settlements: The Need for a Guardian During Pre-trial Settlement Negotiations*, 84 Mich. L. Rev. 308, 308-09 n.6 (1985).

⁴⁵ *In re School Asbestos Litig.*, 789 F.2d 996, 1009 (3d Cir. 1986)

⁴⁶ Handler, 1971, 24, 31. Az intézmény ilyen potenciálját kritizálja továbbá Simon, 1972, 375 et seq.

⁴⁷ Kanner – Nagy, 2005, 685-686.

⁴⁸ Az egyezség egyébként az USA rendszerében egyáltalán nem kivételes, más szerzők mellett pl. Hadfield 95%-ra teszi az összes ügyekben az egyezségkötés mértékét (abból következtetve, hogy mindössze 5%-a az ügyeknek kerül tárgyalásra, esködszék és bíró elé). Ezt a megállapítást vitatja pl. Theodore Eisenberg – Charlotte Lanvers: „What is the Settlement Rate and Why Should We Care?” (2009). Cornell Law Faculty Publications. Paper 203.; ☞ Mindazonáltal az egyezségkötés, mint az eljárás befejezésének eszköze az Egyesült Államokban inkább jellemző, mint kivételes eset.

⁴⁹ *Klay v. Humana Inc.*, 382 F.3d. 1241, 1246, 1274-76. (11th Cir. 2004)

jogi fejleményeknek köszönhetően a bírók bátrabban alkalmazzák az ún. summary judgment és a visszautasítás eszközét, aminek köszönhetően egy empirikus vizsgálat kimutatta, hogy a vizsgált időszakban kezdeményezett 407 class action mintegy egyharmada még a befogadási döntés előtt megszüntetésre, visszautasításra került,⁵⁰ vagyis egyáltalán nem fejtett ki zsarolási potenciált. Éppenséggel az ellenkezője, az ún. sellout settlement jelensége sem ritka, amely során éppen a felperes jogi képviselője árulja ki a class egyesített követelését az alperes érdekeit szolgáló.⁵¹ A „blackmail settlement” érvet tehát sokkal óvatosabban és fenntartásokkal kell kezelni.

További előnye a class action-ként való kezelésnek az ún. „mootness avoidance”, másnéven a jogvita érdemisége megszűnésének elkerülése. Az amerikai igazságszolgáltatásban fontos szerepet játszik ez a koncepció, amely szerint, ha egy ügy immár nem tartalmaz valódi jogvitát (moot), akkor nincsen helye bírósági eljárásnak, amely csak valódi jogvita esetén vehető igénybe.⁵² Megjegyzendő, hogy a tétel csak nevében távoli a magyar igazságszolgáltatás működésétől, de tartalmában mi is alkalmazzuk azt.⁵³ A class action tekintetében szintén elképzelhető, hogy az alperes kielégíti a reprezentatív felperest, vagy éppen egyezsége jut vele, vagy más módon teszi teljesíthetetlenné kérelmét; az eljárási szabályok értelmében viszont ilyenkor az osztály egésze megmaradhat (és megpróbálhatnak más reprezentatív felperest keresni vagy más módon pótolni a hiányt). Különös jelentőséget nyert ez az amerikai gyakorlatban a büntetőjoggal kapcsolatos (!) class action-ök kapcsán, amikor is a börtönlakók a törvényes, alkotmányos bánásmóddért indítanak class action-t. A börtönpopuláció

⁵⁰ Thomas E. Willging - Loral L. Hooper - Robert J. Niemiec: Empirical Study of Class Actions in Four Federal District Courts: Final Report to the Advisory Committee on Civil Rules, Federal Judicial Center, 1996. 42.

⁵¹ Kanner – Nagy, 2005, 698-704.

⁵² Az USA Alkotmányában III. cikke szerint „cases and controversies” tartozhatik a szövetségi bíróság elé, vagyis a bíróság csak olyan ügyben járhat el, amelynek tényleges kihatása lesz a felek jogára.

⁵³ Vö. az Alaptörvény 25. cikkének (1) bekezdésével, amely igazságszolgáltatási tevékenységet említ, ill. (2) bekezdésével, amely a bíróságok hatáskörébe utalja a felek (...) magánjogi jogvitájában való döntést. A Pp. által lehetővé tett, de csak kivételesen engedett megállapítási kereset is ennek jele, valamint a bírósági gyakorlatban is található ennek koncepciónak megjelenése: egy konkrét ügyben egy felperesi önkormányzat indított pert egy működési engedély visszavonása tárgyában, amelyet a per folyamán a felettes hatóságok visszavontak, de az önkormányzat az eljárást folytatni kívánta bár a per tárgyát képező határozat visszavonásra került. „Azonban a felperest, mint közjogi szervezetet, jogkereső attitűd jellemzi, és ezért a XXI. század eleji magyar közállapotoktól függetlenül szeretne választ kapni a kérdéseire (...)” Erre a Legfelsőbb Bíróság – a pert megszüntetve –, úgy reagált, hogy „bár méltányolható minden 'jogkövető attitűd', de a bírósági felülvizsgálat nem válhat elméleti jogkérdéseket megvitató fórummá. A bíróság feladata nem a kíváncsiságból feltett 'kérdésekre válaszolás', hanem jogsérelmek orvosolása.” Egyébként pedig marasztalást sem tudott volna tenni a bíróság. [KGD 2012. 78.; Legf. Bír. Kfv. III. 37 522/2010.]

folytonos változása, a kegyelem okozhatja a személyes jogvédelmi érdek megszűnését, ezzel az ügy kiürülését (mootness), az ügy folytatása mégsem lehetetlen.⁵⁴

További jelentős előny az elévülési idő egész class-re, osztályra való kiterjesztése, alkalmazása. Class action kezdeményezése az egész csoport számára megszakítja az elévülést, amely az egész csoport számára kedvező,⁵⁵ még akkor is, ha a class action-ként való befogadást végül meg is tagadná a bíróság.⁵⁶ Kiterjed továbbá az adminisztratív (közigazgatási) jogorvoslatok kimerítésének kérdéskörére is, bizonyos esetekben a csoport többi tagjának nem szükséges kimerítenie a jogorvoslatokat, az ítélet mégis ki fog hatni rá is (feltéve, hogy a reprezentatív felperes kimerítette azokat).⁵⁷

A jogi képviselő munkadíját tekintve, a közérdekű igényérvényesítés esetén nagyobb az esélye annak, hogy a pernyertes fél az ügyvédi költségei megtérítését is kérheti, tekintet nélkül az ún. amerikai szabályra, amely szerint minden fél viseli a maga költségét. Jó példa erre a Polgárjogi Törvény (1964) alapján kezdeményezett közérdekű igényérvényesítés, amely törvényerővel teszi ezt lehetővé (szemben az amerikai szabállyal, ami a common law-ban gyökerezik, így törvénnyel "felülírható"). A Newman v. Piggie Park Enterprises ügyben a Legfelső Bíróság – polgárjogi eltiltásra irányuló keresetben – megállapította:

Ha a felperes ezen a jogcímen perel, nem kérhet kártérítést. Ha kérelmére eltiltást alkalmaz a bíróság, nem csak az ő ügyében, de mint "magánjogi ügyész" a Kongresszus által kiemelkedően fontosnak tartott politika érvényesítése érdekében tette azt. Ha a sikeres felpereseket rutinszerűen kényszerítenénk saját ügyvédi költségeik fizetésére, kevés sértett lenne abban a pozícióban, hogy a közérdeket előmozdítsa, a szövetségi bíróságok eltiltásra irányuló hatalmát alkalmazni kérje. A Kongresszus ezért hozta az ügyvédi díjra vonatkozó törvényt – nem egyszerűen azért, hogy olyan perlekedőket büntessen vele, akik nyilvánvalóan alkalmatlan érvekkel védenek védhetetlen álláspontot, hanem – szélesebb értelemben – azért, hogy bátorítsa a diszkriminációval sújtott feleket a bírósági jogvédelem igénylésére, a II. cím szerinti eltiltás kérelmezésére. Ebből következik, hogy ha valaki a II. cím jogalapján sikeres eltiltási keresetet indít, akkor rendszerint jogosult lesz ügyvédi díja megtérítésére, hacsak különös körülmények egy ilyen marasztalást igazságtalanná tennének.⁵⁸

⁵⁴ Monmouth County Correctional Institutional Inmates v. Lanzaro, 834 F.2d 326 (3rd Cir. 1987), ahol is börtönlakók abortusszal kapcsolatos gyakorlatát vizsgálták, a reprezentatív felperes elveszítette személyes érdekét a perben, de mivel az ügyben támadott gyakorlat továbbra is fennállt és ismétlődésre kerülhetett.

⁵⁵ American Pipe & Const. Co. v. Utah, 414 U.S. (1974)

⁵⁶ Chardon v. Fumero Soto, 462 U.S. (1983), ahol az elévülés a class action folyamatban léte alatt megszakadt és újrakezdődött, amikor a befogadást megtagadták.

⁵⁷ Sharpe v. American Exp. Co., 689 F. Supp. 294 (S.D. N. Y 1988)

⁵⁸ Newman v. Piggie Park Enterprises, 390 U.S. (1968)

Az amerikai perköltségviselési szabály európaira⁵⁹ változtatásán túl a CA sokszor *egyetlen eszköze lehet a követelés* érvényesítésének, különösen ha *kis értékű követelésekről* van szó, és/vagy a felperesek földrajzilag szétszórta területen találhatók. Az első tekintetben a jog gazdasági elemzésének módszertanát használó szerzők “negatív elvárt értékű per”-ként szokták ezeket megjelölni,⁶⁰ amelyek jellemzője, hogy egyenkénti érvényesítésük költsége várhatóan meghaladná a megítélhető kártérítés mértékét. Ginsberg főbíró egy alacsonyabb bíróságtól idézve megjegyezte:

A class action intézményének központi magját alkotó politika lényege, hogy legyőzzük az ösztönzőknek azt a hiányát, amikor a kismértékű összeg miatt az egyénnek nem áll érdekében saját jogainak érvényesítése. A class action azáltal oldja meg ezt a problémát, hogy összeadja ezeket a csekély összegeket egy immár jelentősebb összeggé, ami már megéri (jellemzően az ügyvédi) munkát.⁶¹

Ez az indoklás fordítva is működőképes. Amennyiben a kártérítés várható értéke jelentős és emiatt megérné egyedileg perelni, az okot adhat a class action-ként való elismerés megtagadására.⁶² Megjegyzendő, hogy ez az érvelés a korporatív alpereseket is védi az óriási csoportoknak egy tömegben való felelősségtől, ami könnyen csődbe vihetné őket. Ez a gyakorlat egyensúlyt képez a CA gyökereinél fekvő értékek között – az igazságszolgáltatás tisztességes és hatékony működtetése tekintetében. Előfordulhat, hogy a CA olyan hezitáló, az egyedi perlést elutasító felperesek számára jelent *fedezéket*, aki egyébként nem perelnék be az alperest hosszútávú gazdasági kapcsolataikra való tekintettel.⁶³

⁵⁹ Meg kell jegyezni mindazonáltal, hogy ez a változtatás féloldalas: kizárólag a polgárjogért keresetet indító felperes jogosult sikere esetén az ügyvédi díjak megtérítésére, ld. a Polgárjogi Törvény (1964) következő rendelkezéseit: „ENFORCEMENT PROVISIONS SEC. 2000e-5. [Section 706] (g) Injunctions; appropriate affirmative action; equitable relief; accrual of back pay; reduction of back pay; limitations on judicial orders (B) On a claim in which an individual proves a violation under section 2000e-2(m) of this title [section 703(m)] and a respondent demonstrates that the respondent would have taken the same action in the absence of the impermissible motivating factor, the court- (i) may grant declaratory relief, injunctive relief (except as provided in clause (ii)), and *attorney’s fees and costs demonstrated to be directly attributable only to the pursuit of a claim under section 2000e-2(m) of this title [section 703(m)]*; and (ii) shall not award damages or issue an order requiring any admission, reinstatement, hiring, promotion, or payment, described in subparagraph (A).” (*Kiemelés* tőlem, US)

⁶⁰ Bone, 2003, 29-36.

⁶¹ Amchem Products, Inc., v Windsor, 521, U.S. 591, 617 (1997)

⁶² Rutstein v Avis Rent-A-Car Systems, Inc., 211 F3d 1228, 1241 (11th Cir. 2000)

⁶³ Simmons v City of Kansas City, Kan., 129 F.R.D. 178 (D. Kan. 1989), ahol 48 korábbi és jelenlegi afor-amerikai rendőrt kezeltek csoportként az állítólagos etnikai diszkrimináció miatt, mivel az egyéni perlést ez a vád valószínűtlenné tette, hátráltatta.

További, csekélyebb előnyt jelent a csoportos kezelés a felperesi oldalon pl. a *joghatóság, hatáskör, illetékesség és idézés egyszerűbb szabályai* tekintetében. Amennyiben a class action-t megengedhetőnek nyilvánítják, befogadják, a hiányzó csoport-tagokat a fenti szempontok figyelembevételénél figyelmen kívül lehet hagyni, ill. értesítésüket, a keresetindításhoz kapcsolódó kívánalmakat egyszerűsíteni lehet.⁶⁴ Ez megnyilvánul például abban, hogy a távollévő felperesnek nem kell személyesen értesítenie az alperest a vele szembeni perindításról, mivel a class action megengedésével feltételezték ennek a cselekménynek a megtételét. Értelmezésem szerint ez az elmélet a CA reprezentatív természetéből fakad, és e gyakorlatnak felel meg pl. az elévülés és a közigazgatási jogorvoslatok kimerítéséhez kapcsolódó fentebb írt értelmezés.^{65,66}

Vannak *további előnyei* a csoportként való kezelésnek.⁶⁷ Röviden ezek: egyszerűbb eljárás a megállapítási, eltiltási keresetre; későbbi kártérítés iránti kereset jogalapjának biztosítása; megengedőbb bizonyítási szabályok; tételes szabályok – mint pl. a Polgárjogi Törvény (1964) – a szokásosnál több szankció rendelkezésre állása; kiemelt ügyvéd-ügyfél etikai elvárások. Ez utóbbi tekintetében egy példa: egy ügyvéd díj iránti kérelmét a bíróság mérsékelte, mert megítélése szerint “szánalmas teljesítményt nyújtva megbukott a csoport érdekeinek hatékony képviselőt tekintve”.⁶⁸ Az ügyvéd-ügyfél kapcsolat sajátos a CA tekintetében, az ellenérdekű ügyfél jogi képviselője számára pl. tilos a csoport tagjaival történő közvetlen – a csoport jogi képviselőjét kikerülő – kommunikáció.⁶⁹ Ez az etikai előírás az olyan visszaélésszerű magatartásokat hivatott gátolni, amellyel az ellenfél a csoport kohézióját mesterségesen (pl. egyesek kifizetésével, hamis információk közlésével stb.) megbontaná, ezzel is csökkentve a CA esélyét a sikerre.⁷⁰

⁶⁴ Newberg, 2011, § 5:8, 433.

⁶⁵ Ld. lentebb, az alperesi oldal előnyei kapcsán

⁶⁶ Megjegyzendő, hogy a Zahn v International Paper Co. [410 U.S. 925 (1973)] ügyben a Legfelső Bíróság azt állapította meg, hogy a diverzitáson (felperes és alperes más tagállamban fennálló rezidenciáján) alapuló joghatóság esetében minden félnek, felperesnek ki kell merítenie az ún. minimum-pertárgyérték feltételt, ami akkor 10.000.- USD volt (ma 75.000.- USD). A Kongresszus mindazonáltal ún. kiegészítő joghatóságot garantált a 28 USCA § 1367(a)-ban, amely az egyéni minimum-pertárgyérték feltételének kielégíthetlensége esetére is garantálja a bíróság joghatóságát. Ld.: Marcus-Sherman-Reddish, 2005, 890-911.

⁶⁷ Newberg, 2011, § 5:9-5:21. 434-446

⁶⁸ In re Fine Paper Antitrust Litigation, 98 F.R.D. 48, 215 (E.D. Pa. 1983) 🌐

⁶⁹ Newberg, 2011, § 5:17, 441.

⁷⁰ Külön pontban foglalkozom a csoport és az azt képviselő jogi képviselő viszonyával, amely egyébként a megengedhetőség egyik vizsgálati szempontja. Ld. lentebb az adekvát képviselőtről.

1.2.2. Hátrányok a felperesi oldalon

Bár a CA-t legtöbbször a felperesek számára előnyösnek tartják, még ezen a perbeli oldalon is jelentkezhetnek nehézségek. Elsősorban, amikor a csoportot képviseli, a csoport képviselője (class representative), legtöbbször reprezentatív felperes, és különösen az ő jogi képviselője *bizalmi (fiduciárius) pozícióba* kerül a távollévő tagok felé, amely a felelősség magasabb szintjét jelenti az általánoshoz képest.

A bíróság pervezetési közreműködése a komplex perlekedési viszonyban semmivel sem csökkenti az ügyvéd kötelezettségeit és felelősségét. Épp ellenkezőleg, a komplex perlekedés nagyobb követelményeket támaszt a jogással szemben kettős szerepkörben is: jogi képviselő a fél felé és a bíróság segítője.⁷¹

Ez a komplex perlekedési rend az egy egyéni per tartamához képest *hátrányban lehet az időszerű ítélkezést tekintve*.⁷² Amennyiben egy ügyet egyedileg visznek a bíróság elé, a bíróság és a jogi képviselők is arra koncentrálnak, ha végül tárgyalásra kerül sor. Viszont a CA tekintetében a bíróságokat fokozottabb kötelezettségek terhelik a tisztességes eljárási környezet biztosítása érdekében, az egyezség jóváhagyása körében, ill. további pervezetési lépéseknél, s önmagában az ügy komplexitása is késlelteti annak tárgyaláson való elbírálását. Mindazonáltal azt nem szabad elfelejteni, hogy ez a hátrány csak akkor jelentkezik, ha az összehasonlítás alapja egy ügy (az összegereblyézett sok ügyből). Amennyiben azonban azt vesszük számba, hogy a class action-nel egyesített ügyeket egyesével vitték volna a bíróságra, az abban jelentkező súlyos ügyteher szintén elnehezítené, ellehetetlenítené az időszerű ítélkezést.⁷³ Ha pedig a CA az egyetlen elérhető effektív jogvédelmi eszköz (mint a kísértékű követelések esetén sokszor így van), akkor ez az érv nem meghatározó, mivel nem létezik az összehasonlítás – egyéként hamis – alapját képező egyedi per.⁷⁴ Ez a bonyolultabb eljárási szabályozás jelentkezik az *egyezség és a keresettől elállás* kapcsán is, mivel arra

⁷¹ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 10.21. 🌐

⁷² Newberg, 2011, § 5:24, 448.

⁷³ Elég a magyarországi devizaperek sokaságára gondolni, amelyek tömeges folytatásának, indításának elkerülése végett a magyar jogalkotásnak teljesen egyedi kényszerintézkedéseket kellett hoznia. Vö. a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvénnyel, különösen is annak a speciális perre vonatkozó rendelkezéseivel és az azokhoz fűzött indokolással.

⁷⁴ Az Eisen v Carlisle and Jacquelin [417 U.S. (1974)] ügyben a Legfelső Bíróság megállapította: „a gazdasági szükségszerűség azt diktálja, hogy a felperesi kereset class action-ként folytatódjék, vagy sehogyan sem. Az ellenérdekű ügyvéd tehát hosszú csatát vívott a 23. cikk feltételei kapcsán, aminek eredménye a kerületi bíróság és a 2. körzeti Fellebbviteli Bíróság rendkívül bonyolult döntéseinek sokasága.” Az ügy egyben példázza az alperesi perelhúzó taktika terepét, ami akadály lehet a jogorvoslatnak.

csak a bíróság jóváhagyásával van mód – tekintve, hogy a távollévő felek érdekeit is védeni kell az eljárásban.⁷⁵

A hátrányok jelentkeznek a *keresetindítás*,⁷⁶ annak kellő meghatározottsága tekintetében is. A CA sokkal szigorúbb követelményeket támaszthat a rendes eljáráshoz képest, különösen is a kereset megváltoztatása tekintetében, amelyet nehezebben fog a bíróság engedélyezni.⁷⁷ A szigorú jogkövetkezmények és fölösleges költségek elkerülése végett a keresetet a lehető legalaposabban kell megfogalmazni, mivel a keresetváltoztatás engedélyezése a távollévő tagok értesítését követően már egyre kevésbé valószínű.⁷⁸ A class action hátránya lehet továbbá, hogy szélesebb lehetőséget enged az alperes (ellenfél) számára a megengedhetőség körében is a támadásra, amellyel eljárásjogi eszközökkel gátolhatja az időszerű ítélkezést.⁷⁹ Nehezebb a felperes pozíciója a *discovery* tekintetében is, de ami a leglényegesebb: a CA az adott tény- és jogkérdést véglegesen fogja rendezni, ami alapján az azonos joghatóság alá tartozó bíróságok előtt a *res iudicata* hatás minden csoport-tag számára meg fogja gátolni a kérdés további peresítését.⁸⁰ Ez talán a legfontosabb kérdés persze a jogbiztonság szempontjából, és az alperesnek is érdeke:⁸¹ ha sikerrel visszavert vagy túlélt egy támadást, akkor már nem kell ugyanezen az alapon tartania támadástól. A *res iudicata* hatást részletesebben vizsgálom a későbbiekben.

A class action per sokszor *nem szívesen látott ügytípus* a bírósági fórumon. A bírók gyakran elutasítók vele szemben mivel rendkívül complex eljárási és anyagi jogi problémákat vetnek fel, pervezetésük sokkal nehezebb az egyedi pernél. Mindazonáltal ez a hozzáállás enyhülőben van az USA-ban, mivel sok egyedi ügyet vesz ki a bíróságok lajstromából, és ezzel is elősegíti a tisztességes, időszerű eljárást.⁸²

Ismerve az európai hozzáállást a class action recepciójához, a magyar bíróságok sem feltétlenül vennék örömmel egy ilyen intézmény meghonosítását, hiszen az mindenképpen újszerű feladatot jelentene számukra. Mindazonáltal az Alaptörvény

⁷⁵ F. R. Civ. P. Rule 23(e) [🌐]

⁷⁶ Az amerikai szövetségi eljárás az ún. notice pleading rendjét követi, amely meglehetősen liberális módon azt követeli meg a felperestől, hogy röviden utaljon keresetében azokra a körülményekre, amelyek alapján jóvátételre jogosult. [F. R. C. P. 8(a)]. Ld.: Silberman-Stein-Wolff, 2006, 6-7, 580-581, 606-608.

⁷⁷ A *Materazzo v Friendly Ice Cream Corp.* [70 F.R.D. 556 (E.D. N.Y. 1976)] ügyben a bíróság megtagadta a keresetváltoztatás engedélyezését miután az eredeti kereseti jogalapot tartalmazó értesítést a távollévő felperesek számára már kiküldték, szétosztották.

⁷⁸ Newberg, 2011, § 5:28, 450.

⁷⁹ Ld. pl. *Eisen v Carlisle and Jacquelin*, fentebb

⁸⁰ *Rankin v State of Fla.*, 418 F.2d 482 (5th Cir. 1969)

⁸¹ Ez az ún. global vagy final peace effect, aminek előnye a jogbiztonság, de visszaszöszönzöt jelenthet az alperes és a felperesi jogi képviselő közötti érkazonosság esetén, ami ún. sweetheart settlement-seket eredményezhet. Erről bővebben ld. Bloom, 2006, 754-757.

⁸² Newberg, 2011, § 5:35, 454.

minden polgár számára lehetőséget ad magánjogi jogvitája bíróság előtti rendezésére, tekintet nélkül arra, hogy az a jogvita egyszerű vagy complex kérdéseket vet fel, így a CA (vagy más csoportos keresetindítási eszköz) recepciójának mérlegelésekor az eljárásjogi komplexitás csak egy factor lehet, amelyet kiegyensúlyozhat az így elérhető bírósági hatékonyság, az igazságszolgáltatás által biztosított jogvédelem szélesítése.

1.3. *Az alperesi oldalra gyakorolt hatások*

A class action-t leginkább a felperesi oldalon jelentkező túlnyomó előnnyel azonosítják, de úgy a jogirodalom, mint a gyakorlat erős érveket szolgáltatnak amellett, hogy az eszköz az alperesi oldal számára is biztosíthat előnyöket. És persze hátrányai is vannak – a felperesi oldalon jelentkező előnyökkel összevethetők. Vizsgáljuk meg tehát az alperesi oldalon jelentkező előnyöket (3.1) és hátrányokat (3.2).

1.3.1. Előnyök az alperesi oldalon

Tagadhatatlan, hogy a fennálló követelések egyedi érvényesítésével szemben az alperes számára kényelmes lehet *az összes kereset egy eljárásban való elbírálása*, védekezés csak egy nagy eljárásban. „Fennálló” követelés alatt azt kell értenünk – és ez az érv akkor hatékony –, ha olyan követeléseket visznek be a class action alá, amelyeket egyébként is bíróság elé vittek volna.⁸³ Ez az érv hatástalan azoknál a követeléseknél, amelyek egyáltalán bírósági érvényesíthetőségüket is a class action létének köszönhetik (tipikusan az ún. NEV követelések) – ezekben az ügyekben az alperesnek az volna kényelmes, ha ezeket egyáltalán nem érvényesítenék. Itt az elsőre fókuszálók, mivel a második esetről a (4) pontban kell szólni.

Az azbeszt-perek során pusztán a felperesek rettenetesen nagy száma (és igényük – egészségkárosodás miatti kártérítés – jelentős mértéke) miatt az alperes könnyen csődbe juthat. Ilyen ügyekben akár már a védekezés költségeinek hatékonysága is döntő érv lehet a CA mellett. A Temple ügyben (in re Temple) a bíróságok az azbeszt okozta egészségromlás károsultjai és a Raymark Industries (azbeszt-termékek előállítója) közötti csatában kellett igazságot tenniük.⁸⁴ A Raymark társaság felismerte, hogy semmiképpen nem tud eleget tenni az ellene indított egyedi keresetek ezreinek, de még védekezni sem azokban.

A Raymark a perek lavinájával szembesülve kezdeményezte (...) az ügyek kötelező class action-be való konszolidálását, kiterjesztve az ilyenként való kezelést a vele szemben támasztott valamennyi, jelenlegi és jövőbeli egészségromlás miatti kártérítési igényekre.

⁸³ A fentebbi NEV, vagyis negatív elvárt értékű keresettel ellentétben tehát PEV (pozitív elvárt értékű) keresetek, amely önálló érvényesítésre is alkalmas.

⁸⁴ Az azbeszt-károk megtérítése valójában nem egyszerű class action keretében, hanem ún. mass tort litigation keretében zajlott, amely ötvözte az egyedi perek egyesítését, koordinálását és a class action-ök párhuzamos indítását, koordinálását.

A Raymark úgy érvelt, hogy a certifikációt elsősorban az igazolja, hogy a társaságnak korlátozott erőforrásai vannak, amelyből a felpereseket ki tudná elégíteni. A körzeti bíróság elfogadta a Raymark állítását, amely szerint forrásai nem lettek volna elégségesek az egyéni marasztalások kielégítésére, valamint hogy védekezését megfelelően előterjessze az egyenként ellene vezetett keresetekben.⁸⁵

Bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy az alperes kérelmét végül elutasították másodfokon a felperesek tisztességes eljáráshoz való jogára tekintettel, az érvelés ésszerűsége evidens: maguk az alperesek is előnyt kovácsolhatnak a perek csoportos kezeléséből, ha az egyedi perek lavinájának már képtelenek ellenállni. Ez egyébként arra is lehetőséget biztosít az alpereseknek, hogy törvény által megállapított *felelősségi maximum-rendelkezések* alá essen, ⁸⁶ mint amilyet fentebb a Magnusson-Moss törvény kapcsán már láttunk. Az alperes előnyére szolgálhat továbbá az *egész csoportra kiterjedő res iudicata hatás*, amely győzelme esetén, de még egyezségkötés esetén is komoly előnyt jelent számára. A jogirodalom ezt egyértelműen az alperesre nézve előnyösnek véli,⁸⁷ mivel az alperesek kizárhatják a felelősség elaprózását (ezzel eljárási költségeik megsokszorozódását), egyezséget köthetnek az ügy végleges és teljes rendezése érdekében, valamint a teljeskörű egyezség révén úgy terjeszthetik ki a res iudicatát a távollévő alperesekre, hogy be kellene várniuk az ítéletet (és az addig felmerülő költségeket el kellene szenvedniük). Durva leegyszerűsítéssel úgy vélhetjük, hogy a csoport ügyvédje kényelmes pozícióban van, hiszen „zsarolhatja” az alperest, aki a másik oldalról inkább megegyezik, mint vinné el az ügyet a költséges és bizonytalan tárgyalásig.⁸⁸ Csakhogy az ilyen visszaélések elkerülésére a rendszerbe biztosítékokat épített a jogalkotó – amelyek persze nem tökéletesek, mint egyetlen ember alkotta rend sem – biztosítandó hogy a távollévő felperesek érdekeit az ügyvéd megfelelően képviseli és az egyezség az ő érdekeiknek is megfelel: erről a felperesnek s az alperesnek a bíróságot kell meggyőznie.⁸⁹

Az alperesnek vannak bizonyos *taktikai előnyei* is. Bizonyos esetekben éppen a CA-ként való kezelés biztosíthatja az alperes számára azt az előnyt, amely révén egyszerűbben kérheti az ügy áttételét a szövetségi bíróságokra.⁹⁰ Az alperesek sokszor annak ellenére is megtámadják a class action-kénti elismerést – az eljárás folytatását

⁸⁵ in re Temple et al., 851 F.2d 1269 (11th Cir. 1988)

⁸⁶ In re Northern Dist. of California, Dalkan Shield IUD Products Liability Litigation, 693 F.2d. 847 (9th Cir. 1982) A befogadást eljárási okokból hatályon kívül helyezték.

⁸⁷ Stevenson, 1981, 1218 et seq.; Newberg, 2011, § 5:38-5:40, 456-459.

⁸⁸ A sweetheart és blackmail egyezségek hátrányairól és kiküszöbölésükről ld.: Hay-Rosenberg, 2000, 1390-1392. et seq.

⁸⁹ Az egyezségkötés egyes közgazdasági kérdéseiről ld.: Wright, 1969, 383, 404.

⁹⁰ Ez a lehetőség az ún. CAFA, Class Action Fairness Act újítása, amellyel az addigi állami bíróságok elé vitt csoportos kereseteket kívánták a függetlenebb, szakmailag szigorúbbnak vélt szövetségi bíróságok elé vinni, sikerrel. Általában ld.: Lee- Willging, 2008.

késleltetendő –, hogy az nyilvánvalóan kedvező lenne számukra: az ilyen esetek etikai kérdéseket is felvetnek.⁹¹

Az érvek egyszerű összevetésével arra az előzetes megállapításra juthatunk, hogy a CA több előnyt tartogat a felperes számára, mint az alperesnek. Az előnyök és hátrányok elemzésénél azonban nem az elméleti lehetőségekre, hanem a gyakorlati jelenségekre kell fókuszálni és a kérdést minden egyes esetben a tényleges előnyök és hátrányok figyelembe vételével kell megítélni.⁹² Most pedig rátérünk az alperesi oldalon jelentkező hátrányokra.

1.3.2. Hátrányok az alperesi oldalon

Egyszerű következtetés volna, ha a felperesi oldal előnyeit az alperesi oldal hátrányai-val azonosítanánk; mégis, néhány dolgot ki kell emelnünk. A CA alperesei hatalmas pénzügyi felelősség alanyaivá válhatnak, ami könnyen a korporatív alperes végét is jelentheti (természetes személy jellemzően csekélyebb vagyonáról nem is beszélve). Még több kényelmetlenséget okoz az alpereseknek az olyan CA, amit az eszköz léte nélkül nem is vittek volna bíróság elé, mivel az csekély értéke miatt egyedileg nem lett volna hatékonyan érvényesíthető.⁹³ Az elévülési idő egész csoportra kiterjedő megszakítása szintén terhes az alperes számára, hiszen még akár a befogadás megtagadása esetén is újra kezdődik az elévülés és a felperesek próbát tehetnek egyénileg. Az eljárás menetét tekintve pedig az alperes szélesebb bizonyítási együttműködésre kötelezhető a feltárás (discovery) keretében és tágabb körben vehető ellene igénybe a megállapítás és eltiltás.

A bírósági, felperesi és alperesi oldalra gyakorolt, az elmélet és gyakorlat által azonosított hatásokat követően végül azokat a hatásokat elemzem, amelyek ennél szélesebb körben, az egész társadalom tekintetében jelentkeznek.

1.4. Társadalmi, közpolitikai és állami hatások

A class action-nek vannak olyan hatásai is, amelyeket nem lehet feltétlenül számokkal mérni, költségekben és díjakban kifejezni. A CA egyben a társadalmi mérnökösködés fontos eszköze is az Egyesült Államokban abban az értelemben, hogy rengeteg keresetet közpolitikák megváltoztatása, törvényellenes gyakorlatoktól való eltiltás vagy más társadalmi cél megvalósítása érdekében kezdeményeztek. Ilyen volt a szegregált iskolarendszer, aminek lebontásához a Brown v. Education Board class action kellett, de a Tisztességes Lakhatáshoz való jogról szóló törvény végrehajtásához is vettek igénybe

⁹¹ Newberg, 2011, § 5:41-5:43, 459-461.

⁹² Ahogy azt az ún. (b)(3) class action tekintetében befogadási feltételként is előírja a törvény az egyéni perléshez képest.

⁹³ Newberg, 2011, § 5:44, 461-462.

ilyen eszközt.⁹⁴ Ezt erősítette meg Senator Grassley (R-Iowa) amikor a következőt mondta: a class action „fontos eszköz, ami képviseletet ad azoknak, akiknek nincsen képviselőjük és fontos diszkriminációval és fogyasztói jogokkal kapcsolatos döntéseket eredményez”.⁹⁵ Bármilyen furcsa, egy konzervatív szenátor jelentette ezt ki.⁹⁶

A class action ún pozitív externáliákat nyújthat bevezetése esetén, amelyek egyébként nem valósulnának meg, ha a jogalkotó nem hozza létre az igényérvényesítésnek ezt az eszközét – legalábbis a csekély értékű, önmagukban jellemzően negatív elvárt értékű perek esetén. Rubinstein tanulmányában Posner elméletét alkalmazza a class action esetére és az egyedi perből fakadó négy előnyt vetíti a tömeges perlés eszközére.⁹⁷ Ezek: (i) a *döntés kihatása* – amely részeként az egyedi perben hozott ítélet a hasonló helyzetben lévő személyek későbbi magatartását is befolyásolja. A class action során a különlegességet az jelenti, hogy eleve az ítélet is nagyobb számú személyekre nézve lesz jogilag is – nemcsak az abban hozott döntés meggyőző ereje folytán – irányadó. Hasonlóan működik (ii) az *egyezségkötési hatás*, amely a felek megegyezéséhez és annak nyilvánosságra kerüléséhez kapcsolva módosítja az érintettek jövőbeli magatartását. A (iii) *fenyegető hatás* abból tevődik össze, hogy a kereset megindulásának milyen esélye van, s megindulása esetén a pernyertességnek/vesztességnek mi az esélye.⁹⁸ Könnyen belátható, hogy ha a per (pl. csekély értéke miatt) meg sem indul, akkor 0%-ra csökken a pervesztesség esélye is a potenciális jogsértő alperes esetén, amiből következik, hogy a vélt jogsértés következményeit nem internalizálja, azok a károsultak terhén maradnak (akik sokszor nincsenek is tudatában e pozíciójuknak). Itt a leginkább egyértelmű, hogy a csoportos keresetindítás lehetősége elmozdítja ezt a változót a nulláról, ami által az egyébként negatív elvárt értékű követelések peresíthetők lesznek, mérlegelhető pernyertesség esélye, informált döntés hozható az egyezségkötésről, ill. az ítélet várható hatásairól. Megjegyzendő, hogy ha a fenyegető hatás körében az első kérdésre adott válasz nemleges – másként: ha nincsen perindításra lehetőség, akár pl. az intézmény meglétének hiánya miatt –, akkor az ítélet kihatása, ill. az egyezségkötési hatás sem érvényesül – ítélet, ill. egyezség híján. A negyedik, utolsó pozitív externália az ún. (iv) *strukturális hatás*, amely egyik megnyilvánulása, hogy a class action alkalmas a közpolitikák végrehajtásának megerősítésére is (párosítva a magánügyészi funkcióval és a pénzügyi ösztönzőkkel). A pozitív hatás itt abban érhető tetten, hogy az államnak nem kell, vagy kevesebb erőforrást kell az adott jogszabály érvényesítésére, annak ellenőrzésére fordítania, mivel helyette a feljogosított magánszemélyek ezt megteszik. Mindezek a pozitív kihatások, externáliák Rubinstein szerint elegendő érvként szolgál-

⁹⁴ Seitles, 1998, II.B.

⁹⁵ 66 U.S.L.W. 2294 (Nov. 18, 1997)

⁹⁶ Egyébként a politikai konzervatív oldalról komoly támadások is érték a társadalmi mérnökös-kedésnek ezt az eszközét, ld.: Fahrhang, 2010, 3.; Olson, 2003, 8.

⁹⁷ Rubinstein, 2006b, 17-19.

⁹⁸ ibid. 18.

nak arra, hogy a class action hatókörét nem kell szűkíteni⁹⁹ – a mi szempontunkból pedig a kollektív igényérvényesítési eszköz bevezetése melletti érvként szolgálnak.

A class action rendelkezik jogon túli közösségi előnyökkel a felperes oldalán. Az egyik ilyen, hogy a költségeket szélesebb bázison teríti szét ez a kereset, az egész csoportra, s azt jellemzően a jogi képviselő előlegezi. A felperesek, különösen is a távollévő felperesek számára a perlekedés így nem jár költségekkel. Az ügyvédek, a csoport jogi képviselői erre az esetre fel vannak jogosítva az ügyfél költségeinek előlegezésére abban a várakozásban, hogy a per sikere esetén abból kielégítést nyer a sikerdíja, ami 15-30%-a is lehet a megítélt marasztalásnak.¹⁰⁰ Az Ügyvédi Etikai Model Szabályzat 1.8.(e)(1) bekezdése szerint:

(e) Az ügyvéd nem biztosíthat pénzügyi segítséget ügyfele számára valamely folyamatban lévő vagy befejezett perrel kapcsolatban, kivéve hogy (1) az ügyvéd előlegezheti a bírósági díjakat és egyéb perlési költségeket, amelynek visszafizetését az ügy kimenetelétől teheti függővé (...)¹⁰¹

A sokat kritizált sikerdíj és vállalkozó szemléletű ügyvédkedés hozta el a class action „aranykorát” Amerikában, amiből könnyen következtethetünk arra, hogy bármilyen kísérlet az intézmény meghonosítására ezek nélkül a jellemzők nélkül – kudarcra vagy legalábbis sikertelenségre van ítélve.¹⁰² Végző soron a bevezetésről hozott döntés a lehetséges előnyök és hátrányok (különösen is a visszaéléstől való félelem) összevetésén fog eldőlni. Vizsgálataim szerint mind a sikerdíj, mind a vállalkozói ügyvédkedés és magányügyészi funkció kritikáknak van kitéve az Egyesült Államokban is, de a jogalkotó és a bíróságok folyamatos óvatos változtatásokkal igyekezzenek a vadhajtasokat lenyesni.

Fontos kiemelni a CA társadalmi hatásai között azt is, hogy az ilyen keresetekhez mindig fokozott társadalmi érdeklődés társul.¹⁰³ Mivel Európában ehhez még hozzájárul egy ördögi kép az intézményről, ez vélhetően méginkább így lenne itthon is, amennyiben adoptálásra kerül sor. Önmagában egy ilyen fokozott társadalmi érdeklődés is alkalmas lehet az alperesek tekintetében olyan nyomásgyakorlásra, amely az alperesekre elrettentő hatást fejt ki (a jogsértés elkerülése tekintetében) és a megegyezés felé hajlítja a felet a

⁹⁹ ibid. 22.

¹⁰⁰ Ugyanakkor a bíróságnak joga van az aránytalan, ésszerűtlen díjat csökkenteni és más díjszámítási módszert alkalmazni. Így változtatta meg a bíróság a díjszámítás módját és 30 millió USD-ről 7,7 millió USD-re csökkentette a díjazást egy olyan ügyben, amelyben a az egyezség mértéke a 300 millió USD-t is meghaladhatta. Volkswagen Group of America Inc Volkswagen Ag Audi Ag v. Peter McNulty Law Firm Irwin Boesen Berger Montague 🌐

¹⁰¹ American Bar Association Model Rules of Professional Conduct; 🌐

¹⁰² Ld. Issacharoff-Miller, 2008, 188-191.

¹⁰³ Erre csak egy véletlenszerű példaként hadd utaljak az amerikai futball liga (NFL) és játékosai között folyt class action-re, amely végül 475 millió dolláros egyezséggel zárult – mindvégig a közérdeklődés homlokterében, amihez persze a játék népszerűsége is hozzájárult. Ld. NFL Settlement; 🌐

rossz PR arculat elkerülése érdekében.¹⁰⁴ Mindenesetre a közösség informáltsághoz való jogát és az üzleti tevékenységhez, üzleti titokhoz és good-willhez való jogot óvatosan kell kezelni és mérlegelni. Egy ügyben az amerikai bíróság is elismerte, hogy a közérdeklődés károsíthatja a korporatív alperes érdekeit.¹⁰⁵ Az ún. részvénytőkepiaci félvezető állításokkal kapcsolatos csoportos keresetek pedig azonnali és részvény-értékben mérhető hatással vannak az adott cégek részvényeire, így egyes kritikusok szerint indításuk kifejezetten hátrányos hatással bír a cégekre.¹⁰⁶ Mindent összevetve, a CA egyszerre privát és félig-meddig közösségi igényérvényesítési eszköz,¹⁰⁷ amely még a magánigények aggregációja esetén is gyakorolhat közösségi, társadalmi szintű hatásokat.

A class action-nek ez a közösségi jellege különösen felerősödik azért, hogy az ilyen keresetek sokszor társadalmi szintű hatásokkal járnak, ami viszont már átnyúlik a jogalkotás terénjére. Ezt a problémát már évtizedekkel ezelőtt felismerte az amerikai jogtudomány, amikor 1991-ben az Amerikai Jogi Intézet (American Law Institute) egy kutatást folytatott a felelősségi kérdések kapcsán, különös hangsúlyt fektetve a biztonsági előírásoknak való megfelelés témájának.¹⁰⁸ A jelentés – nagyban támaszkodva a class action-ök megnőtt számára és jelentőségére – megállapította, hogy a „kártérítési felelősségi perekben a szabályozásnak való megfelelésre vonatkozó védekezést kellene beépíteni”.¹⁰⁹

A jogalkotás természetesen a legfontosabb szerepet játssza a kockázatok azonosításában és elosztásában: a kártérítési jognak ez a lényege. Amikor azonban ezt a bíróságokra bízzák, a kép már homályosabb. Amennyiben létezik biztonsági előírás, az esküdtszékeknek problémát okozott a kockázatok megfelelő mérése és elosztása, amikor viszont ilyen előírás nincsen, a perlekedés betöltheti annak hiányzó helyét.¹¹⁰ Viscusi megkülönbözteti az előretekintő, ill. a visszatekintő típusú perlekedést a szabályozás szempontjából. Az előretekintő (szabályozás-központú) perlekedés fő prioritása

¹⁰⁴ Persze ezt lehet „blackmail settlement”-ként is felfogni, de megítélésem szerint az alperesnek – bízva igazában – mindig ott a lehetősége tárgyalásra vinni az ügyet és kérni a kereset elutasítását. Győzelme esetén pedig a kellemetlen PR mellékhatások is megszűnnek. Ergo: ezek mind olyan kockázatok, amit az üzleti magatartás tervezése során figyelembe kell venni és értékelni kell.

¹⁰⁵ *Weight Watchers of Philadelphia, Inc., v Weight Watchers Intern.*, 53 F.R.D. 647, 649 (E.D. N.Y. 1971)

¹⁰⁶ R. S. Rathinasamy -- Charman Loh: A Study Of The Impact Of Filing Of IPO Class-Action Lawsuits On Stockholder Wealth, *Journal of Business & Economics Research* Volume 2, Number 7, 69-78. (2007) ☹ Persze a kritikával szemben ott is megjelenik az az érv, amely szerint ezek a keresetek éppen hogy hozzájárulnak a hamis tőkepiaci információk elleni védekezéssel az egészséges gazdaság működtetéséhez. Ld. *ibid.* 76.

¹⁰⁷ Kalven - Rosenfield, 1941, 717

¹⁰⁸ The American Law Institute's Reporters' Study on Enterprise Responsibility for Personal Injury, (Excerpt) 30 San Diego L. Rev. 405-423 (1993)

¹⁰⁹ *ibid.* 415.

¹¹⁰ Viscusi, 2002, 2-3

az iparágak jövőbeli magatartására kötelező szabályok lefektetése, a szerző által adott példa a dohány-per és a termékre kirótt jövőbeli adók kiugróan magas mértéke.¹¹¹ Ehhez a példához hozzátesszük az anti-tröszt perlekedést is, amelynek értelemszerűen velejáró várakozása, hogy a felelősség megállapítása esetén a vállalkozás megváltoztatja törvénytelen magatartását. A visszatekintő típusú perlés viszont a kártérítésre, az okozott sérelem orvoslására fókuszál, bár ezzel együtt hatással van a szabályozásra és indukálhatja annak megváltoztatását. A tömeges kártérítési perek, mint azbeszt, mellimplantátumok, ólomtartalmú festékek, kiváló példát szolgáltatnak erre.¹¹²

David Rosenberg emiatt érvelt a class action egyéni perhez képest fennálló szabályozási előnyével, amikor a kötelező (tehát kilépést sem engedélyező) class action szélesítését ajánlotta annak érdekében, hogy annak előnyei szélesebb körben érvényesülhessenek.¹¹³ Akárhogyan is, Viscusi elismeri a perlés mint jogalkotási eszköz aggályos vonásait is:

A perlekedést pénzügyi nyomatékként használták a társaságok ellen, hogy a per eredményének részeként a kialakult szabályozási politikák elfogadására kényszerítsék őket.¹¹⁴

Mások sokkal erősebb kritikával illették a class action szabályozásban és társadalmi kérdések megoldásában játszott szerepét, amikor azt állították, hogy makro (társadalmi) szinten képes a demokratikus folyamatok aláásására az anyagi jog indirekt manipulálásával, mindezt eljárásjogi köntösbe öltöztetve.¹¹⁵ Még a hatalmi ágak megosztásának elvét is veszélyezteti a CA – véleményük szerint – mivel bizonyos esetekben kevésbé tényleges jogvita eldöntése történik, mintsem inkább tárgyalások eredményeképpen bírósági egyezség köntösébe öltöztetik a tényleges jogalkotást, amelynek messze ható következményei lesznek.¹¹⁶ Ahogy egy szerző írta: az F. R. C. P. 23. cikke

oly mértékig bátorította a felpereseket class action kezdeményezésére és a bíróságokat azok megengedésére olyan esetekben is, amikor azok kezelhetetlenek voltak az eszköz által, hogy az által rossz hírbe hozta a szabályt azon esetekben is, amikor az alkalmas eszköz lett volna.¹¹⁷

Ezeket az aggályokat nem szabad félvállról venni. Társadalmi eszközként a CA jelentős eredményeket ért el, pl. a dohány-politikák, diszkriminációtilalmi megváltoztatásával, de bizonyos esetekben jelentős jogalkalmazási hibákba torkollott az alkalmazása (mint

¹¹¹ *ibid.*, 22-51.

¹¹² *ibid.*, 106-177.

¹¹³ David Rosenberg: The Regulatory Advantage of Class Action, in: Viscusi, 2002, 244-304, 303.

¹¹⁴ *ibid.*, 2002, 3.

¹¹⁵ Redish, 2009, 228.

¹¹⁶ *ibid.*, 229.

¹¹⁷ Wright-Kane, 2002, 511.

pl. a mell-implantátumok kezelésénél).¹¹⁸ Éppen ezért az intézmény esetleges bevezetését alapos megfontolásnak kell megelőznie, ha arra szándék is volna, mert nem kétséges, hogy hasonló problémák és nemkívánatos jelenségek nálunk is felmerülhetnek.

1.5. Összefoglaló megjegyzések az előnyök és hátrányok kapcsán

Zechariah Chafee, Jr. a következőt jegyezte meg a class action-ról: „A helyzet oly bonyolult és zavaros, hogy néha azon tűnődöm, a világ nem járt volna-e jobban, ha a class action eszköze megmaradt volna eltemetve Calvert: Felek az Equity Perekben magasröptű ismeretlenségében.”¹¹⁹ Ha egy ilyen elismert professzor erre a következtetésre jut, az még súlyosabb teher azok számára, akik a class action mellett érvelnek. Mindazonáltal a class action azóta eltelt majd hét évtizede azt bizonyította, hogy a vele való visszaélések ellenére is – folyamatos módosításokkal, jobbításokkal a jogalkotó és a bíróságok részéről is – az eszköz még mindig az amerikai jogrend része, sőt világszerte terjed hasonló intézmény alkalmazása.

Az eddigiek általános értékeléséből alkotott konklúzióm szerint a class action – ha megfelelően kiegyensúlyozza a jogalkotó és a bírósági gyakorlat – nem egyoldalú eszköze a felperesi (ügyvédi) jogérvényesítésnek, gazdagodásnak, de az alperes számára is lehetőségeket tartogató eljárási eszköz. Egy tömeges káreset mindkét oldalán álló feleknek vannak eljárási érdekeik a konkrét ügyben, amelyet egymáshoz kell mérni. Ha a jog biztosítja a tömeges perlés eszközét, akkor azt a tisztességes eljárás keretein belül kell tennie, hogy egyik oldalnak se legyen érdemi, anyagi jogra kiható előnye a másik féllel szemben pusztán az eljárásjogi eszköz szabályozásából kifolyólag.

Amennyiben tehát egy ilyen intézmény meghonosítását fontolgatjuk, akkor figyelemünket az eljárási jogok megfelelő elosztására kell összpontosítanunk, amely a szembenálló felek számára egyenlő, egymással szembeállítható jogokat eredményez, hogy anyagi és eljárási céljaikat érvényesítsék. A legfontosabb szempont – mint minden eljárási eszköznél –, hogy az eszközt úgy kell megtervezni, megalkotni, hogy a felek anyagi jogának érvényesítését ne torzítsa. Maga a szabályozási környezet egy semleges játéktér legyen, ahol a felek egymás közti vitájukat tisztességes keretek között tudják megoldani.

A CA társadalmi hatásait tekintve pedig nehéz volna tagadni, hogy a kritikák meggyőzően érvelnek a jogalkotási hatalommal való visszaélés és a törvényhozás helyett a bírósági jogalkotás veszélyei ellen. Ugyanakkor ezek a jellemzők csak a gigantikus tömeges kártérítési ügyekben jelentkeztek valódi veszélyként, amelyek bár hatalmas méretűek,

¹¹⁸ Bár megjegyzendő, hogy a PIP implantátumok európai botránya éppen arra világít rá, hogy ez a termék sem tekinthető tökéletesen biztonságosnak. Ld. PIP implant; A PIP implantátumokkal kapcsolatos perek országonként zajlanak Európában, különböző eljárási szabályok szerint. Angliában 2012-ben a High Court of Cardiff ún. GLO-t bocsátott ki, amely értelmében az azonos ilyen tárgyú pereket koordináltan fogják folytatni a jövőben.

¹¹⁹ Zechariah Chafee, Jr., *Some Problems of Equity*, 200 (1950), idézi: Field-Kaplan-Clermont, 2007, 885.

de nem a tipikus class action-t képviselik (sokszor nem is vagy csak részben ebben az eljárási keretben zajlanak). A kritikák viszont nem hangsúlyozzák pl. az antitröszt perlés olyan kedvező hatásait, amelyek pl. az árak összehangolása elleni sikerben, a valódi piaci árak kialakításában nyilvánulnak meg, ekként pozitív társadalmi és gazdasági hatást gyakorolnak. A class actiont végső soron olyan eszköznek találtuk, amely céljai elérésére alkalmas eszköz, de folytonos jogalkotói és bírói odafigyelést igényel. Egyszerre magánjogi és közjogi célokat szolgáló igényérvényesítési eszköz amely a visszaélési lehetőségek megfelelő korlátozásával jelentős hatékonyság-növelésre, a társadalmi szintű jogérvényesítés nivójának emelésére is képes. A visszaéléstől való félelem minden jogi eszköztől elriaszthatna minket, az ellen persze küzdeni kell, de nem a lehetőségek feladása árán.

1.6. *A class action, mint képviseleti eszköz*

Az elméleti magalapozáshoz tisztában kell lenni a jogintézmény jellegadó sajátosságával. Amíg az egyéni perlekedésnél ez a saját anyagi jogi igény saját cselekmények útján történő érvényesítése, addig a class action során saját és más anyagi jogi igényét érvényesíti a reprezentatív fél saját cselekményeivel. Ez a jelentős eltérés megmutatkozik az intézmény egész koncepciójában, konstrukciójában és a praktikus apró szabályokig terjedő következményei vannak. A következőkben megvizsgáljuk a reprezentatív jellegre vonatkozó amerikai irodalmi és gyakorlati álláspontokat.

Elméletben a class action olyan reprezentatív kereset, amelyet hasonló helyzetben álló személyek csoportja nevében indítanak.¹²⁰ A CA nem szokványos, tradicionális perlekedési forma¹²¹ a vita jellege tekintetében, amely az osztályos képviselő számára – aki tipikus követeléssel bír – lehetővé teszi, hogy pereljen vagy pereljék, valamint helyt álljon a bírósági ítélet tekintetében az egész osztály nevében „amikor a szóban forgó kérdés közös vagy általános érdeket képvisel oly nagy számú ember tekintetében, hogy valamennyit bíróság elé állítani nem volna praktikus”.¹²² A class action olyan rugalmas eszköz, amely az anyagi és eljárási célokat ötvözi egy igazságos döntés érdekében.¹²³ ügyekért, amelyek emberek nagy csoportjának változtatta meg az életét.¹²⁴ A class action alkalmas az igazságszolgáltatási gazdaságosság érvényesítésére, egyik nagyobb előnye a hatékonyság.¹²⁵

A CA reprezentatív, sokszor kényszerű képviseletet is előíró jellege szoros kapcsolatban van a csődjoggal. Ezt a szoros kapcsolatot Issacharoff is jelzi, amikor utal rá, hogy a class action-höz hasonlóan pl. a csődjog funkciója is részben az, hogy az adott

¹²⁰ Newberg, 2011, § 1:15, 2.

¹²¹ U.S. Parole Commission v. Geraghty, 445 U.S. 388, 402.

¹²² Supreme Tribe of Ben Hur v. Cauble, 255 U.S. 356, 41 S. Ct. 388, 65 L. Ed. 673 (1921)

¹²³ In re Joint Eastern and Southern Dist. Asbestos Litigation, 129 B.R. 710, 802 (E.D. N.Y. 1991)

¹²⁴ Newberg, 2011, § 1:1, 2.

¹²⁵ Newberg, 2011, § 1:1, 2-3.; Bernstein, 1978, 349-370.

adós ellen minden követelésnek azonos fórumot biztosítson.¹²⁶ A felperesek összesített követelései az alperest könnyen csődbe vihetik. Ezért, a Csődjogi kódex igazodik az F. R. C. P.-hez, és további olyan csődeszközök is elérhetőek, amelyek a felperest és az alperest védik.¹²⁷ Ezek egész odáig vezethetnek, hogy olyan kereseti formákat ad a törvényalkotó, amelyből nincsen kilépési lehetőség, ezek ún. kötelező megállapodások.¹²⁸

Az Egyesült Államokban az F. R. Civ. P. anyagi jogilag semleges megközelítésének köszönhetően nincsen eljárási megkötés a class action tárgya tekintetében. Class action útján minden fajta igény érvényesíthető, amelyet bírósági védelem illet. Akár szexuális zaklatási ügyekben is ilyenként minősítettek eljárást,¹²⁹ a foglalkoztatási diszkrimináció pedig az egyik leginkább alkalmazott területe. A tömeges kártérítési igény (*mass torts*), amelyek nem összekeverendők az class action-nel, hiszen utóbbi az igényérvényesítésnek csak egyik formája,¹³⁰ mindazonáltal az egyik legvitatottabb területe a problémakörnek. E vita tekintetében a class action tömeges kártérítési alkalmazásának legjelentősebb példája az ún. azbeszt-ügyek csoportja, ahol is a New Yorki Keleti Kerületi Bíróság indokát adta, hogy, hogy a class action miért lehet hasznos a tömeges káreseteknél – tehát a tömeges kártérítés más jogérvényesítő eszközeihez, pl. az ügyek egyesítéséhez képest kifejezetten pozitív színben tüntette fel azt:

„A személyi sérüléssel kapcsolatos esetek class actionként való kezelésével kapcsolatos legtöbb kifogás az egyéni perlekedési lehetőség, kontroll elvesztésén nyugszik. Ez az aggodalom fokozottan érvényesül a Tröszt ellen az azbeszt okozta személyes sérelem miatti perek esetén. Nincsen lényeges veszteség az egyének abbéli jogaiban, hogy kontrollálják az igényüket és a bírósághoz fordulhassanak (*have a day in court*, legyen egy napjuk a bíróságon, US). Gyakorlatban ugyanis, amióta a bírósági lajstromok megteltek az azbeszt perekkel, *a legtöbb igénylő nem számíthat bírósági tárgyalásra élete során*. Az károkozás kompenzációjának célját elhomályosítja a peres ügyek súlyos késedelve. Az egyéni perlekedő feleket túszul ejtették a tömeges egyezségi technikák, amelyeket ügyvédek a bíróság és az alperesek biztatására, szükségyszerűen dolgoztak ki. Valójában kevés vagy semmilyen egyéni konzultáció nincs az ügyféllel, és nincs bírósági felülvizsgálata annak a háttérben zajló kötéshúzásnak sem, amelyek az összesített kártérítés és ügyvédi díj maximalizálását célozza az egyesített ügyek százaiban és ezekben. *Mindezek felül, a bíróságon töltött egy nap értéke csalogó, ha csak a felperes meg nem nyeri a bírósági versenyt*.”

¹²⁶ Issacharoff, 2005, 71.

¹²⁷ Mabey – Zisser, 1995, 487-506.

¹²⁸ Ld.: Newberg, 2011, Ch. 17. Ezek mindazonáltal a felperesi érdekek védelmét szolgálják, mivel egy nem kontrollált csőd az igény érvényesíthetlenségére vezetne.

¹²⁹ Ld.: Jenson v. Eveleth Taconite C., 139 F.R.D. 657 (D. Minn. 1991)

¹³⁰ v.ö.: Mullenix, 1996, xix, 104-310.; Tidmarsh – Trangsrud, 2002, 69-164.

futást, mielőtt az alperesi forrásokat ki nem merítik a fogyatkozó tranzakciós költségek.”¹³¹ (Kiemelés tőlem, US)

A legfontosabb ebben az érvelésben, hogy a felperes legalapvetőbb jogát, t. i. a bírósághoz fordulás ténylegességét ezek szerint éppen a class action-nel lehet szolgálni. Ilyen lehetőség nélkül, az „egy nap a bíróságon” – igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés az európai kontextusban – pusztán illúzió lenne a károsult emberek tömegeinek.

A class action alapvető jellegzetessége a reprezentatív jellege, ami azáltal valósul meg, hogy a távollévő feleket egy velük azonos helyzetben lévő fél képviseli, amennyiben a közös érdekű felek pertársaságba tömörítése nem lenne célszerűen megvalósítható (ami kizáró feltétel). A CA ilyen jellegét már 1853-ban elismerték, a Smith et al. v. Swormstedt et al. ügyben.¹³²

„Olyankor, amikor a perben számos érdekelt fél van, jogaik és kötelezettségeik függenek a halálozás vagy egyéb dolgok okozta változásoktól, vagy máskülönbén nem volna lehetséges – komoly nehézségek nélkül –, hogy mindenki félként vegyen részt az eljárásban; s ez gyakran megakadályozná a per tárgyalásig való végigvitelét. Az egyszerűség kedvéért tehát és az igazságtalanságot megelőzve, a bíróság engedélyezi a felek egy része számára, hogy az azonos érdekű testület egészét képviselje és a határozat ugyanúgy köti majd őket mintha mindenki a bíróság előtt lenne. Azáltal, hogy mindenki törvényes és méltányos jogai és kötelezettségei képviselő útján érvényesítve vagy a bíróságok előtt, különösképpen amennyiben a per tárgya mindenki tekintetében közös, ott csekély a veszélye annak, hogy mindenkinek érdeke ne lenne megfelelően védve és érvényesítve.”

Az eljárási tisztességesség alapvető jogi követelményeit elemezve a szövetségi Legfelső Bíróság egy másik határozata kimondta, hogy a személyes joghatóság (*in personam jurisdiction*) alapján indított per nem kötelező valamely félre, akit a kereset megfelelő közlésével nem értesítették az eljárásról, ezáltal fellé téve őt.¹³³ Az LB imént említett döntésében azonban egy kivételt tett, mivel a „class” vagy más képviseleti jellegű eljárás köthet valakit függetlenül attól, hogy az *in personam* joghatósági követelményeknek megfelel-e, ha a tagokat megfelelően képviselték.

„(...) létezik egy elismert kivétel, amely szerint bírói gyakorlat által pontosan nem meghatározott mértékben a döntés egy ‘class’ vagy ‘képviseleti’ perben, ahol az

¹³¹ In Re Joint Eastern & Southern Dist. Asbestos Lit. 129 B.R. 710 (1991), United States District Court, E. and S.D. New York, June 27, 1991.

¹³² 16. How. 288, 302 (1853); ld. még: Supreme Tribe of Ben Hur v. Cauble, 255 U.S. 356, 363 (1921) Az idézetben hivatkozott bíróság: court of equity, vagyis hivatásos bírő, esküdtszék nélkül eljárva, nem common law alapokon ítélezve.

¹³³ Hansberry v. Lee, 311 U.S. 32-43. Európai viszonylatban ez nagyjából azzal egyenértékű, hogy csak olyan ítélet kötelezhet valakit, amikor az eljárásban a nemzetközi és/vagy a nemzeti joghatósági szabályoknak megfelelően ő félként szerepelt és erről őt kellően értesítették.

osztály néhány tagja félként szerepel, kötheti az osztály tagjait vagy a képviselteket, akik egyébként félként nem szerepeltek. (...) A bíróságok gyakran kénytelenek olyan eljárásokat folytatni, amelyben a *perben érdekelték száma oly jelentős, hogy valamennyi személy számára a pertársaság létesítése nehézkes vagy lehetetlen volna* mivel egyesek nem tartoznak joghatósága alá, vagy hollétük ismeretlen, vagy félként való szerepeltetésük esetén a halálesetek miatti félbeszakadás lehetetlenné tenné, illetőleg túlságosan elhúzná az ítélet meghozatalát. Olyan esetekben, ahol a pertársnak nem minősülők érdekei a perben félként szereplőkével azonos osztályba tartoznak és ahol megállapítható, hogy az utóbbiak megfelelően képviselik az előbbieket a közös érdekükbe tartozó igény érvényesítésében, ott a bíróság ítéletet fog hozni. (...) Minden ilyen esetben, mindaddig, amíg elmondható, hogy az osztály jelenlevő tagjai a jogállamiság általánosan elismert szabályai szerint ok szerint vannak feljogosítva az eljárásban való részvételre, feltételezhetjük jelen ügy szempontjából, hogy az az ilyen eljárás védelmet nyújt a személyesen ugyan nem szereplő, de képviselt felek számára is; ez pedig kielégíti a tisztességes eljárás és az egyenértékűség követelményét.¹³⁴ (Kiemelés tőlem, US)

Fontos kiemelni, hogy az idézés, eljárásról való értesítés problémája (amelyről lentebb még részletesen szólunk) máshogyan érvényesül a class action kapcsán, mivel a tipikus perben felperesi oldalon jelentkezik a csoport, s vannak távollévő tagok. Itt nem csak őket kell megfelelően értesíteni arról, hogy helyettük és nevükben keresetet indítottak, de az alperes számára is világossá kell tenni, hogy a keresetet nem csak egy személy, hanem a vele azonos helyzetben lévők teljes csoportja indította, így velük szemben később már nem hivatkozhat pl. elévülésre, az adminisztratív jogorvoslatok kimerítésének hiányára stb. A totális képviseleti jelleg mindkét irányban érvényesül: a képviseltek felé, de a perbeli ellenfél irányában is.

Habár a CA képviseleti jellegű jogintézmény, mindazonáltal eljárásjogi eszköz, s ekként nem alapíthat, módosíthat vagy sérthet anyagi jogokat.¹³⁵ Emiatt csak az olyan képviselő lehet feljogosítva a csoport nevében való perlekedésre, aki maga is

¹³⁴ ibid. A „jogállamiság” fogalma a „rule of law” kifejezés fordításként jelent meg, e körben azonban természetesen nem hordozza a kontinentális jogban ahhoz kapcsolódó jelentéstartalmat, még kevésbé utal a magyar Alkotmánybíróság által kidolgozott dogmatikára. A tisztességes eljárás a due process fordítása, a „full faith and credit” amerikai alkotmányos elvét jobb híján az egyenértékűség követelményeként aposztrofáltam, jelentése hogy az ítéleteket kölcsönösen elismerik és tiszteletben tartják.

¹³⁵ Ez bizonyos szempontból egy speciális amerikai probléma, mivel az eljárásjogi jogszabályok megalkotására felhatalmazó jogszabály (Rules Enabling Act, 28 U.S.C.A. § 2072.) alapján a SCOTUS alkotja meg a szövetségi polgári eljárás szabályait, nem pedig a Kongresszus. Mindazonáltal az eljárásjogi rendelkezések az európai kontinensen is élesen elválasztandók az anyagi jogi rendelkezésekről, s valamely személy anyagi jogait anyagi jogszabálynak kell meghatározni, amely végrehajtását szolgálhatja az eljárási jog. Az eljárásjog az anyagi jog szolgálóleánya (Clark fordulatát – The Handmaid of Justice – parafrázálva, az eredetit kontextusában ld. Clark, 1938, 297 et seq.).

osztozik a közös érdekekben; megfelelő legitimációja (standing) van.¹³⁶ Anélkül, hogy valódi – a csoportra jellemző, tipikus – igénnyel rendelkező „class representative” lenne, class action sem létezik. Feltételezve ilyen képviselő létét, melyek lennének a távollévő felek jogai és kötelezettségei? Az erre a kérdésre – inkább kérdésekre – adott válasz a class action reprezentatív jellegének lényegét adja.

A távollévő felek tétlenek maradhatnak és elmulaszthatják igényeik saját cselekményükkel való érvényesítését? Más megvédi az érdekeiket? Megvédi őket a képviselő felperes (vagy éppen alperes) és a class counsel, a jogi képviselő, de végső soron a bíróság; amely felelős azért, hogy a jelen nem lévő felek eljárási és anyagi jogi ne sérüljenek.¹³⁷ Különösen az utóbbira, ti. a bíróság védelmi kötelezettségére példa az *In re Domestic Air Transp. Antitrust Litig.* ügy, ahol az alperes a bíróság illetve a felperesi jogi képviselő jóváhagyása nélkül készített egyezségi ajánlatot terjesztett az érintettek között, valamint fizetős (!) információs telefonvonalat működtetett a felperesi csoport távollévő tagjai számára.¹³⁸ A bíróság megtiltotta a vállalat számára e törvénytelen tevékenység folytatását, amivel hatékony védelmet biztosított a bíróságon kívüli feleknek a téves információ és a felesleges költségek ellen.

A CA reprezentatív jellege megmutatkozik az egyesítéshez való viszonyában is: a CA határozottan nem az ügyek egyesítése. Valójában éppen ellenkezőleg; akkor van rá eleve lehetőség, ha az ügyek egyesítése valami miatt nem megfelelő eszköze az eljárásnak, és ennek következményeképpen a hiányzó feleket nem kell értesítéssel a bíróság elé állítani az eljárás során.¹³⁹ Ennek jelentős további következménye van az eljárás tisztességességére, mivel ezeket a tagokat a class-hez lehet „csatolni” tudtuk nélkül, mindazonáltal a class action alkotmányossága mégsem kérdéses az USA-ban. Rubinstein rámutatott egy cikkében, hogy a kisértékű követelések érvényesítésére szolgáló class action egyáltalán nem az önkéntes csoportszerveződés rendje szerint képződik, nem a jogosultak egyesítik egy perbe a követeléseiket, hanem egy külső személy – a reprezentatív felperest képviselő jogi képviselő szervezi meg a csoportot és egyből jelentkezik is képviselőre. A csoport létrejöttére és működésére pedig a kötelező csoportképzés jellemzői irányadóak (ha a bíróság befogadja a class action-t), mert ezzel tudja elkerülni a jogalkotó, hogy a csoport tagjainak érdektelensége miatt ne essen szét, vagy létre se jöjjön ez a különös csoport.¹⁴⁰

A gazdasági hatékonyság és a felek kényelmének érdekében a SC úgy döntött, hogy a class action kezdeményezése az egész csoport javára megszakítja az elévülést,¹⁴¹ továbbá hogy a hiányzó feleknek nem szükséges az esetleges adminisztratív jogorvoslatokat

¹³⁶ Allee v Medrano, 416 U.S. 802, 828-829. (1974)

¹³⁷ Newberg, 2011, § 1:3, 17.

¹³⁸ In re Domestic Air Transp. Antitrust Litigation, 1992 WL 357433 (N.D. Ga. 1992)

¹³⁹ Phillips Petroleum Co. v. Shutts, 472 US 797 (1985)

¹⁴⁰ Rubinstein, 2006b, 12.

¹⁴¹ American Pipe & Const. Co. v Utah, 414 US 583 (1974)

kimeríteni ahhoz, hogy az osztálybeli tagságra jogosultak legyenek.¹⁴² Ezek a döntések rendkívül fontosak, mert enélkül az értelmezés nélkül maga a CA reprezentatív volta kerülne veszélybe. Ha minden egyes tagnak – akinek pertárskénti csatlakozása, ügyének egyesítése megvalósíthatatlan, vagy e személyek létezése eleve bizonytalan – egyedileg lenne köteles megszakítani az elévülést, kimeríteni az adminisztratív jogorvoslatokat, csupán a nagy számuk veszélyeztethetné a igazságszolgáltatás megfelelő rendjét. Amíg a „representative party”, a képviselő teljesíti ezeket – és más meghatározott követelményeket –, azzal a jogi fikcióval él a bíróság, hogy, hogy maga a csoport teszi meg ezeket a lépéseket a hiányzó tagok nevében is. A SC szerint ez az eszköz:

„nem arra hivatott, hogy csak azoknak nyújtson 'class' (csoportos) képviseletet, akik aktív résztvevői vagy egyáltalán tudatában vannak az eljárásnak a perben azt a bírósági végzést megelőzően, hogy a per 'class action-ként' fog lefolyni vagy sem. (...) A potenciális tagok csupán passzív kedvezményezettjei a képviseletükben indított keresetnek. Egészen addig, amíg az osztályt és annak korlátait létre nem hozzák, illetve a tagságról értesítés nem küldenek, egy tagnak sincs arra vonatkozó semmilyen kötelezettsége, hogy a perről tudomást vegyen, vagy bármi kötelezettséget gyakoroljon azzal kapcsolatban annak érdekében, hogy profitáljon az ügy végső kimeneteléből. Következésképp még azok az állított tagok is, akik nem voltak tudatában az érdekükben folyó eljárásnak vagy bizonyíthatóan nem támaszkodtak ezen eljárási intézményre, az elévülés velük szembeni későbbi bekövetkezése nem zárja ki az class actionben és a végső ítéletben való részvételt.”¹⁴³¹⁴⁴

A távollévő felek státusza eltér a hagyományostól a jogvita során; jogaik és kötelezettségeik különböznek a jelenlévő felek jogaitól. A *Phillips Petroleum Co. v. Shutts* ügyben, a Legfelső Bíróság észlelte a különbségeket és hangsúlyozta, hogy a távollévő felperesnek nem kell jogi képviselőt megbíznia, személyesen fellépnie a perben. Egyszerűen fogalmazva:

„Ellentétben egy egyszerű polgári per alperesével, egy class action hiányzó felperese semmit sem köteles tenni. Hátradőlhet és hagyhatja, hogy a per folytatódjon a maga menetében, megnyugodva annak tudatában, hogy léteznek biztosítékok jogai védelmében.”¹⁴⁵

A hiányzó tagok hozzáférhetnek az igazságszolgáltatáshoz olyan esetekben is, amely egyébként gazdaságtalan lenne az egyéni igényérvényesítésük szempontjából. Ez a le-

¹⁴² Sharpe v American Exp. Co., 689 F. Supp. 294 (S.D. N.Y. 1988)

¹⁴³ American Pipe & Const. Co. v Utah, 414 U.S. 582-583. (1974)

¹⁴⁴ Nota bene, a hazai jogi környezetben, de a magyar bírósági gyakorlat egészen eltérő jogi álláspontra jutott az egyszerű pertársaság kapcsán [v.ö. a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 51. § c) pontjával], amikor is az adminisztratív jogorvoslatok személyes kimerítését követelik meg a féllel szemben, ha csatlakozik a folyamatban lévő eljáráshoz. Erről ld. Udvary Sándor: *A pertársaság múltja, jelene és jövője az aggregált igényérvényesítés szempontjából*, Konferenciaelőadás, Szeged, 2012.

¹⁴⁵ Phillips Petroleum Co. v. Shutts, 472 U.S. 797 (1985)

hetőség nemhogy csökkentené a bírósághoz fordulás jogát, hanem éppen ellenkezőleg: ilyen esetben is előállhatnak igényükkel a virtuális perbeli pozíciójuk által.^{146,147} Amennyiben a hiányzó tagok az általános szabályok szerinti felek lennének, alanyai volnának a terhes bizonyítási eljárásnak (*discovery*), az osztály tagjai azonban a *Shutts* ügy tanúsága szerint csak ritkán válhatnak a bizonyítás alanyaivá.¹⁴⁸ Ez egyben arra a következtetésre is vezet, hogy a csoport hiányzó tagjai nem lehetnek kereszt-követelés alanyai sem.¹⁴⁹

Az általános képviseleti jellegnél is előnyösebb a class action abban a tekintetben, hogy a távollévő tagok nem viselnek személyes felelősséget a költségekért, az ügyvédi díjért – kivéve a pernyertesség esetén képzendő alap tekintetében, amelyből az osztály tagjai fejenként a rájuk eső mértékben elégitik ki az osztályos jogi képviselő indokolt költségeit és munkadíját.¹⁵⁰ De arra nem lesznek kötelezhetőek, hogy akár előre, akár később saját vagyonukból az ügyvéd vagy az osztályos képviselő számára kifizetést eszközöljenek.

Mindazonáltal a reprezentatív jelleg előnyeihez hátrányok is kapcsolódhatnak. A formális megjelenés, fellépés lehetőségén túl a class action távollévő felei nem, vagy korlátozottan jogosultak személyesen megjelenni a bíróság előtt, beadványokat benyújtani képviselőjükön keresztül, ill. személyesen bármilyen más módon részt venni a tárgyaláson, kivéve, ha a bíróság úgy rendeli.^{151,152}

¹⁴⁶ *ibid.*

¹⁴⁷ Figyelembe kell venni a társadalmi előnyöket is: nem csak a hiányzó tagok (esetleg csekély) követelése forog kockán, de az alperesre gyakorolt elrettentő hatás is befolyásolja jövőbeli magatartásukat, jogsértéstől való tartózkodásukat. A polgári eljárásnak igenis van közvetett nevelő hatása!

¹⁴⁸ Az osztály tagjai nem felek, legalábbis a bizonyítási eljárás szempontjából. Ld.: In re Agent Orange Product Liability Litigation, 104 F.R.D. 559 (E.D. N.Y. 1985.)

¹⁴⁹ Phillips Petroleum Co. v. Shutts, 472 U.S. 797 (1985) A kereszt-követelés a per ugyanazon oldalon álló felek egymás közti, ugyanazon perben érvényesített igénye, amely a perrel érvényesített joggal szorosan összefügg. Magyarországi meghonosítására tett javaslatot és részletesebb bemutatását ld.: Udvary, 2014b, 127-129.

¹⁵⁰ Boeing Co. v. Van Gemert, 444 US 472. (1980)

¹⁵¹ Newberg, 2011, § 1:3, 21.

¹⁵² Ez az európai felfogásban nehezen elképzelhető, mivel a bírósághoz fordulás jogához hozzátartozik a perlekedésben való személyes vagy képviselő általi részvétel lehetősége, e jogok a korlátozása a távollévő felek alkotmányos jogainak megsértéséhez vezethet. Megjegyzendő azonban, hogy csak azon távollévő feleknek a jogai lesznek korlátozva, akik eleve megakarnak jelenni a bíróságon, de azok számára legtöbb esetben megvan a lehetőség arra, hogy kiszálljanak a perből (opt-out). Akik viszont nem voltak érdekeltek abban, hogy személyesen megjeljenek (pl. azért mert igényük egyéni érvényesítése gazdaságtalan lett volna), és nem éltek a kilépési lehetőséggel, azt úgy is tekinthetjük, hogy lemondtak a bíróság előtti személyes megjelenés, nyilatkozattétel lehetőségéről, mint eljárási jogukról; viszont a fentebb írt előnyöket és a bíróság védelmét élvezhetik. Továbbá, ismét hangsúlyozandó, hogy a fél az opt-out lehetőséggel elvileg újra magához ragadhatja eljárási jogainak gyakorlását.

E jelentős jogosítványok hiánya ellenére a távollévő tagok rendelkeznek bizonyos fenntartott eljárási jogokkal, ami biztosítja a tisztességes eljáráshoz való joguk megtartását. Értesítik őket az class action ilyenként való befogadásáról, a folyamatban lévő egyezségi kísérletről illetve a per önkéntes elejtéséről (a keresettől való elállásról) – habár előfordulhat, hogy ez nem személyes, inkább hirdetményi jellegű értesítés. Joguk van tiltakozni az egyezség ellen. A befogadás megtagadása esetén az egyes távollévő tagok külön fellebbezéssel élhetnek.¹⁵³ Amennyiben egy képviselő elveszti e jogállását, például azért mert személyes igénye hipotetikussá (moot) válik (vagyis az egyéni igénye pl. kielégítés révén megszűnik – ami egy racionális lépés az alperes részéről), az osztályos igény folytatása más képviselővel igenis lehetséges.¹⁵⁴

Ami a legfontosabb azonban, hogy a távollévő tagok féli pozícióban vannak abból a célból, hogy egy az egész osztályra nézve kötelező ítélet születhessék. Az angolszász jog régi hagyománya ez, amelyet az Fed. R. Civ. P. 23. cikke is tartalmaz.¹⁵⁵ A képviselő által vitt eljárás eredményeképpen tehát a képviselt személyében is beállnak az eljárás érdemi joghatásai, zárja az eljárást akár egyezség, akár ítélet.

1.7. *A class action a bírósághoz jutás eszköze*

A CA olyan jogtörténeti fejlődés terméke,¹⁵⁶ amely az angol kancellári bíróság korába nyúlik vissza, célját a jogérvényesítési kényelem biztosításában megelve egy olyan jogi környezetben, ahol a perek és igények kényszerű egyesítése sokszor megnehezítette, hogy csatlakozzon valamennyi anyagi érdeklő bíró fél.¹⁵⁷ A SC további indokokra is hivatkozott, utalással a Fed. R. Civ. P. megalkotásában közreműködő Tanácsadó Bizottság álláspontjára:

„Azok az indokok, amelyek az class action kialakulásához vezettek magukban foglalják az alperes védelmét a következtetlen kötelezésektől, a jelen nem lévők érdekeinek védelmét, megfelelő és gazdaságos eszközök biztosítását a hasonló perek rendezéséhez valamint a pereskedési költségek szétterítésének lehetővé tételét a több hasonló igényű perlekedő között.”¹⁵⁸

Ezek a pozitív vonások úgy tűnik, támogatják a polgári igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. Az alperesek védelmet kapnak a következtetlen ítéletektől, amelyek üzleti

¹⁵³ United Airlines, Inc. v Macdonald, 432 U.S. 385 (1977)

¹⁵⁴ Sosna v Iowa, 419 U.S. 393 (1975)

¹⁵⁵ Newberg, 2011, § 1:7, 28.

¹⁵⁶ Általában ld.: Yeazell, 1987

¹⁵⁷ Ld. így: U.S. Parole Commission v Geraghty, 445 US 388, 423 (1980). A class action, mint reprezentatív eszköz történeti jelentőségéről Ld. Bone, 1990, 213, 242-45.

¹⁵⁸ ibid. 402-403.

viselkedésüket nehezen tervezhetővé tenné; a perlekedés költségei jobban eloszthatók, fajlagosan alacsonyabbak, mint az egyenként indított perekben, s végül a jelen nem lévő tagokat gazdaságilag is hatékony eljárási eszközökkel védik meg – bár fontos megjegyezni, hogy a CA léte nélkül ez a szükséglet a jelen nem lévő tagok védelmére szintén nem létezne.

A jogalkalmazási ésszerűség, kényelem és gazdasági hatékonyság nem az egyedi, tényleges class action-re vonatkozik, ami maga meglehetősen kényelmetlen és költséges. Azonban, összegezve az egyenként megkezdett perek költségeit (beleértve az illetéket, ügyvédi munkadíjat, bírósági tárgyalási órákat stb.) könnyen belátható, hogy egy nagy eljárás – még ha maga ez az eljárás bonyolultabb és lassabb is, mint egy véletlenszerűen kiválasztott eljárás a halmazából – olcsóbb, mint a benne foglalt egyes perek összköltsége.¹⁵⁹ Végcélként a pereskedési költségek elosztása a fentiekhez kapcsolódik és különleges jelentősége van, mivel lehetőséget ad másképp gazdaságilag nem hatékony alacsony értékű igények peresítésére. Ha egy igénylő felismeri, hogy a perköltségek elérik vagy meghaladják az elérhető nettó kifizetést (végrehajtott marasztalást), tökéletesen ésszerű az ő szempontjából mellőzni a pereskedést ilyen csekély igénnyel – az ilyen követelések aggregálása azonban költséghatékonyra teheti érvényesítésüket.

Mindazonáltal több is forog kockán, mint az egyedi csekély értékű követelések, amelyek önmagukban soha nem volnának gazdaságosan érvényesíthetők. Valójában az állam és a társadalom érdeke, hogy a bírósághoz jutást fejlesszék egyrészt az egyedi jogérvényesítő igényének végrehajthatóságát biztosítva, másrészt az elrettentő hatás érvényesítésén keresztül a magánjogok indirekt védelmét is szolgálva.¹⁶⁰ Innen szemlélve nem egyszerűen lehetősége, de inkább kötelessége az államnak, hogy az olyan követelések számára is érvényesítési lehetőséget teremtsen, amelyek egyébként az igényérvényesítési költségek magas volta miatt egyénileg nem volnának érvényesíthetők.¹⁶¹ Nézeteimet a Roper ítélet indokolásával támogatom, ahol is a SC kifejtette:

„Az egyedi követelések osztályszintű eljárásba való aggregációja szerves fejlődés eredményeképpen született válasz arra, hogy a kormányzati szabályozás ellenére is vannak orvosolatlan jogsérelmek. Ahol nem volna gazdaságos jogsegélyért folyamodni a tradicionális keretek, az egyedi kis követelések többszöri érvényesítése útján, a jogaikban sértett emberek valójában hatékony jogorvoslati eszköz híján lennének, hacsak az class action-t alkalmazni nem tudnák. *Hogy a class action-nel vissza is lehet élni: nyilvánvaló.* Az osztály tagjai számára biztosított előnyei sokszor névlegesek és jelképesek, s a tagokon kívül álló más személyek válnak fő haszonélvezőivé. Mindazonáltal a jogsérelem orvoslásának lehetőségét nem az itt kért class action

¹⁵⁹ Bone, 2003, 259-298.

¹⁶⁰ Az elrettentő hatásról ld.: Dam, 1975, 47-73 [reprint in: Hazard – Vetter, 1987, 193-212, 198-199.]; valamint Jones, 2003, 38-63.

¹⁶¹ E nézetemet kifejtettem: Udvary 2014a, 353-360.

elismerésének megtagadása jelenti, hanem a 23. cikk nem kívánt következményeinek felülvizsgálata.”¹⁶² (Kiemelés tőlem, US)

Az idézet második része különösen érdekes, ahol is a SC kifejezetten elismeri az class actiontel való visszaélés lehetőségét. Számos ilyen visszaélés került nyilvánosságra,¹⁶³ s ez lehet a jogintézménnyel szembeni európai ellenállás egyik fő oka. A SC látta ezt a potenciális veszélyt, és mégsem korlátozta, nyilvánította alkotmányellenessé igénybevitelét, bár lett volna rá hatalma. Ehelyett elsősorban az osztály tagjainak követelésére fókuszáltak és a szabályok áttekintésének szükségességét vetették fel annak érdekében, hogy a nem kívánt következmények elkerülhetők legyenek. Ez az érvelés nagy jelentőséggel bír, mivel az aktuális visszaélések létezése ellenére is úgy tekint az class actionre, mint egy jogérvényesítést előmozdító eszközre, amellyel bár vissza lehet élni – mint minden jogintézménnyel –, mégis megvannak a pozitív vonásai és folyamatosan lehet fejleszteni.

Egy 2013-ban rendezett class action szimpózium során számos szerző fejezte ki egyetértését abban a tekintetben, hogy még akár az ún. settlement class action (amelyek kifejezetten a megegyezés céljával jönnek létre) is lehet alkalmas és hasznos eszköze a a kiugróan nagy méretű csoportok igénye érvényesítésére – de csak a megfelelő eljárási garanciák, így az egyezség tényleges bírói felülvizsgálatának lehetősége biztosításával.¹⁶⁴

1.8. A class action kapcsolata a magánügyészi funkcióval

Az ún. magán-ügyészi (private-attorney general) funkció az USA jogának néhány évtizedes terméke, amely a 70-es évektől tett szert komolyabb ismertségre.¹⁶⁵ Számos szerző osztályozta,¹⁶⁶ vizsgálta empirikusan,¹⁶⁷ kritizálta¹⁶⁸ az intézményt, mégis két-párti egyetértés mutatkozik annak megtartása szükségességében, éppen az ellenkező ideológiai oldalról.¹⁶⁹ A koncepció alá tartozó esetek mára oly sokrétűvé, bonyolulttá váltak, hogy annak teljeskörű bemutatása e hasábkon lehetetlen, a továbbiakban Rubinstein professzor munkáját veszem alapul az osztályozás tekintetében. Az általa

¹⁶² Deposit Guaranty National Bank, Jackson, Miss. v Roper, 445 U.S. 326, 339 (1980)

¹⁶³ Ld. pl. Redish, 2009, 228-232.; Viscusi, 2002, 50-62.

¹⁶⁴ Trangsrud, 2014, 602-603.

¹⁶⁵ Rubinstein, 2004, 2130. Bár már a '40-es évektől ismert volt a fogalom, a '70-es évekig azt csak a fél legitimációja (standing) tekintetében használták, ekkor azonban a Kongresszus számos díjazással kapcsolatos könnyítést tett az intézmény kapcsán, ami radikálisan növelte alkalmazását.

¹⁶⁶ Ld.: Coffee, Jr., 1983, 215, 235-236, aki ideológiai és anyagi érdek által vezetett magánügyészre osztotta; Hazard, Jr., 2003, 1397, 1398.

¹⁶⁷ Garth – Nagel – Plager, 1988, 353-397.

¹⁶⁸ Mások mellett ld.: Redish, 2003, 71. et seq.

¹⁶⁹ A demokraták a politikák hatékonyabb megvalósítása érdekében, a konzervatívok a közösségi igényérvényesítés privatizálását ünnepelve látják igazoltnak a létét. Garth – Nagel – Plager, 1988, 353-354.

képzett csoportok (helyettesítő, kiegészítő, szimulált magán-ügyész)¹⁷⁰ arra mutatnak rá, hogy a class action eljárási keretében fellépő reprezentatív fél és jogi képviselője csak egy példája a magánügyészi funkció sokrétűségének. Tartalmaz mindazonáltal egy fontos megállapítást számunkra, amely szerint a reprezentatív fél és jogi képviselője perbeli státuszát (legitimációját) nem szükségképpen az anyagi jogi jogszabály kreálja, hanem a class actiont lehetővé tévő eljárási szabályok.¹⁷¹

A class action a közösségi érdekek előmozdítása tekintetében tehát szorosan kapcsolódik a magán-ügyész szabályozásához. Ilyen esetekre a Kongresszus elfogadott és elfogadhat olyan törvényt, amely lehetővé teszi, hogy a pernyertes fél egy sikeres kollektív igényérvényesítés esetén még az ésszerű ügyvédi díj megtérítését is követelje,¹⁷² részlegesen megfordítva ezzel az amerikai típusú költségviselést (amely szerint minden fél a maga költségét viseli) az Európában alkalmazott szabályra, ahol is a pervesztes fizeti a perköltséget.¹⁷³

A magán-ügyészi funkció rendkívüli fontossággal bír, mivel létrehozásával az állam elismeri erőforrásainak korlátozottságát és képtelenségét arra, hogy minden jogsértés ügyében eljárjon.¹⁷⁴ A teljes jogérvényesítésre való ezen képtelenségnek van egy bizonyos diszkriminatív vonása is, hiszen lesznek állampolgárok akiknek fogyasztói, személyes stb. jogait az állam vertikális intézkedéssel fogja védeni, míg mások kárát látják majd az állam teljes végrehajtásra való ilyen képtelenségének. Ez a helyzet tipikus a kisértékű követelések esetén,¹⁷⁵ amelytől az állami igazságszolgáltatások inkább szabadulni próbálnak; mindazonáltal ezek a kis követelések léteznek, csak az általános szabályok alapján gazdaságtalan a peresítésük.

Annak teljes elismerésével, hogy az állam érdekelt az igazságszolgáltatás gazdaságossá, gazdaságilag fenntarthatóvá tételében, mégis csábító az a gondolat hogy a vertikális (állami) intézkedéseket a horizontális (magán) jogérvényesítés felé lehet terelni. A közösségnek ettől egyértelműen nettó nyertes pozícióba kell kerülnie, mivel

¹⁷⁰ Rubinstein, 2004, 2142-2155.

¹⁷¹ Ld.: Rubinstein, 2004, 2148-2149. A 70. lábjegyzetben Rubinstein nagy teret szentel Redish professzor ezzel kapcsolatos indulatos kritikája ellensúlyozásának: a legitimáció ilyen kreálása egyáltalán nem ismeretlen a Kongresszus, mint jogalkotó számára, mégsem vetették el ezt a megoldást.

¹⁷² Alyeska Pipeline Service Co. v. Wilderness Society 421 U.S. 240 (1975)

¹⁷³ Kizárólag (!) a felperesi oldal sikere esetén azonban, így az alperes pernyertessége esetén továbbra is maga viseli saját költségét, csakúgy, mint ez esetben a felperes is. A szabály tehát féloldalas, máshol jelzett véleményünk szerint az európai jogalkotó számára még ez sem jelentene megfelelő kompromisszumot.

¹⁷⁴ Black, 2008, 330, 338. Az empirikus vizsgálatok egyértelművé teszik, hogy a SEC (US Securities and Exchange Commission, értékpapír és tőzsdei felügyelet) nem tud minden jogsértő társasággal szemben fellépni és nyomozást folytatni; a magánügyész szükséges kiegészítés a SEC közjogi igényérvényesítése kellő erejének fenntartásához.

¹⁷⁵ Ezt már a 23. cikk megalkotása során hangsúlyozta a Tanácsadó Bizottság: „... the amounts at stake for individuals may be so small that separate suits would be impracticable”. ☹

nem jelenik meg költség a közösségi (állami) jogérvényesítési oldalon, de a polgárok jogai – saját kollektív kezdeményezésük útján – érvényesülnek. És jelentkezik az elretentő hatás is,¹⁷⁶ mivel a törvényeket tömegesen áthágók nem számíthatnak az állam limitált forrásaiból fakadó esélyre, ami miatt könnyen megúszhatnak kisebb jelentőségű (összegű) de nagy számban jelentkező visszaéléseket.

Van egy másik mögöttes oka annak, hogy a magán-ügyészi funkció teret nyert és azt a tagállamok és a szövetségi állam is törvényesnek ismerik el.¹⁷⁷ A jogalkotásnak szabadságában áll úgy dönteni, hogy nem engedi a magánszemélyek követelésének aggregálását, egy perjogi keretbe való foglalását, mindazonáltal ezért a döntéséért – és az ilyen igények érvényesítésének képtelenségéért – végső soron politikai felelősséget visel. Természetesen, vannak olyan jogi eszközök, amelyek hasonló eredményre vezethetnek; pl. az olyan szabályok, amelyek *expressis verbis* terhelnek felelősséget valamely tömeges jogsértőre, környezetvédelmi előírások, atomkár miatti, más ipari katasztrófa miatti kártérítések stb. Ezek azonban olyan speciális jogterületek, ahol az államok el vannak maradva a más megtörtént események mögött, és csak az események után szabályoznak, *pro futuro* jelleggel. Mindez a már károsult polgárokat hatékony jogorvoslat nélkül hagyja, ha magányos igényük peresítése nem kifizetődő, az aggregálás pedig nem megengedett.¹⁷⁸

Egy kaliforniai esetekre támaszkodó empirikus vizsgálat során egy szerzői közösség arra a megállapításra jutott, hogy a class action-t kezdeményező „zsoldos” (mercenary) magánügyész nagyban függ az állami erőforrásoktól abban az értelemben, hogy sikeres keresetet jellemzően akkor tud indítani, ha az adott kérdés tekintetében már volt állami beavatkozás (pl. ügyész már indított közérdekű keresetet, más perekben már eldőlték alapvető jogkérdések stb.).¹⁷⁹ Más szerzők arra mutatnak rá, hogy az antitröszt és az értékpapír-típusú perekben a class action során érvényesített magánügyészi funkció visszaszorulni látszik a tényleges állami fellépéshez képest.¹⁸⁰ Ebből arra a nem meglepő következtetésre kell jutnunk, hogy egyensúlynak kell kialakulnia, s úgy tűnik, ez a folyamat zajlik az állami igényérvényesítés és a magánügyészi funkció által segített privát igényérvényesítés között, annak érdekében, hogy egy társadalmilag optimális mértékű igényérvényesítési szint alakuljon ki.¹⁸¹

¹⁷⁶ Newberg, 2011, § 1:6, 27.

¹⁷⁷ Issacharoff-Miller, 2008, 184-188.

¹⁷⁸ A közösségi és magánfelek általi jogérvényesítésről bővebben ld.: Dam, 1975, 47-73 [reprint in: Hazard – Vetter, 1987, 206-2011.]

¹⁷⁹ Garth – Nagel – Plager, 1988, 356, 396.

¹⁸⁰ Hittinger – Bona, 2009, 185-186.

¹⁸¹ Ezt a rendkívül érdekes koncepciót a jog gazdasági elemzésének módszertana segítségével Shavell dolgozta ki, aki alapos levezetéssel arra jut, hogy a biztosítási jellegű megtérítési modell olcsóbb eszköze volna a káresemények kompenzációjának, mint a drága igazságszolgáltatási rendszer fenntartása, aminek azonban pozitív externáliái vannak: a jog fejlesztése a joggyakorlat által valamint annak társadalmi kohéziót erősítő egyesítő, megerősítő hatása (az ítélet kötelező erején keresztül). Ld.: Shavell, 1999, 111.

Bár a class action-nel való kapcsolata nem szoros, említést érdemel egy sajátos amerikai intézmény, amely az állami érdekek magánszemély általi védelmének egyik jelentős eszköze az Egyesült Államokban.¹⁸² Az ún. qui tam pert a False Claims Act¹⁸³ alapján a kormányzati érdekeket sértő visszaélés (hamis követelések igénylése, hűtlen kezelése sikkasztása kormányzati forrásoknak stb.) miatt magánszemély indíthatja az ellen, aki az állam érdekét sértő, konkrétan meghatározott cselekményt tett. Ezt a személyt informálisan „whistleblower”-nek, besúgónak is nevezik, aki a saját nevében, a saját információi és bizonyítékai alapján indítja meg maga a keresetet, amiről először a csak a kormányzat szerez tudomást, mérlegeli, hogy maga lép-e be, vagy hagyja a magánszemélyt tovább folytatni az eljárást. A kormány belépése és sikere esetén az informátor 15-25%-ot, saját maga által vitt per esetén 30%-ot kap a megítélt kártérítésből,¹⁸⁴ amely viszont a kormány által elszenvedett tényleges kár háromszorosa.¹⁸⁵ A siker pénzügyi értelemben véve jelentős, mivel az USA szövetségi kormányzatának 2013-ban mintegy 3,8 milliárd dollár bevétele származott a qui tam perek során elért ítéletekből és egyezségekből,¹⁸⁶ amelyből természetesen az informátorok (és jogi képviselőik) is jelentősen részesültek. Az intézmény magánügyészi funkcióval való kapcsolata egyértelmű: pénzügyi ösztönzőt és perindítási jogot nyújt ahhoz, hogy az államot károsító magatartást bíróság előtt bizonyítsák és az elkövető kártérítést nyújtson azért; ahogy ezt egy szerzőpáros cikke címével is sugallta: tégy jót és gazdagodj meg.^{187,188} A magánügyészi funkció ilyen beágyazottsága jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a társadalmi tűrésküszöb alacsony legyen az államot károsító pénzügyi visszaélésekkel szemben.

A magánügyészi funkció jelentőségének feltárását követően a következőkben a class action szövetségi szintű perjogi szabályait vizsgálom.

2. Class action struktúrája a jogszabály alapján

Az áttekintő elemzés során nem kerülhető el a class action előfeltételeinek és típusainak tényleges törvényi szabályozásának és gyakorlatának – jogirodalmi tükrében való –

¹⁸² Az intézmény történeti gyökerei a középkori Angliába nyúlnak vissza, de modern alkalmazása a polgárháború katonai beszállítóinak csalásai ellen irányult ld.: Ryan, 1995, 127-128.

¹⁸³ 31 U.S. Code § 3729-3733

¹⁸⁴ Az intézményről általában ld. Sylvie, 2014.

¹⁸⁵ 31 U.S. Code § 3729 (a)

¹⁸⁶

¹⁸⁷ Callahan-Dworkin, 1992, 273

¹⁸⁸ Ugyanők cikkük konklúziójában hangsúlyozzák azt is, hogy a pénzügyi ösztönző nem mindig elég, munkahelyi és egyéb jogi védelem is szükséges ezeknek a személyeknek, valamint hogy sokszor etikai megfontolások is kiegészítik ezt az ösztönzőt. Az intézmény hátrányaként azonosítják a szükséges munkahelyi bizalom csökkenését. Callahan-Dworkin, 1992, 335-336.

elemzése. Ezzel kapcsolatos munkám korábban már megjelent, ami alapját képezi jelen, kissé részletesebb elemzésemnek is.¹⁸⁹ A class action strukturált bemutatása szükségképpen követi a törvényi rendelkezéseket és azokat kommentálva, irodalmi háttérüket bemutatva vázolja fel a szabályozás lényegét.

A könnyebb érthetőség céljából hadd vázoljam először egy class action jellemző menetét, amelyhez képest a lentebb részletezendő eljárási szabályok képezik majd az eljárási keretet.

A class action sokszor, de nem feltétlenül egyszerű keresetként indul (filing a complaint) amely sokszor átesik már ebben a fázisban az előzetes eljárási jogi vizsgálat szakaszán. Az alperes ebben a szakaszban arra törekszik, hogy a keresetlevél visszautasításra kerüljön érdemi vizsgálat nélkül, pusztán az abban állított tények és kért jogorvoslat alapján. Az ún. motion to dismiss (visszautasítás iránti kérelem) szakaszában a bíróság szigorú eljárási vizsgálatot végez, amely során az alperes védekezésére a felperes is nyilatkozhat, majd a bíróság meghallgatás alapján dönt a visszautasításról. A kérelem elutasítása esetén az eljárás tovább folyik, visszautasítás esetén fellebbezni lehet a döntés ellen. A felperes már ebben a fázisban, de akár ezen fázis után is kérelmezheti a class action-ként való befogadást (motion for class certification). A befogadás iránti kérelem benyújtható a keresettel együtt is, de azt követően is, az eljárás folyamán. A bíróságnak ezt a kérelmet alaposan meg kell vizsgálnia a lehető leghamarabb döntést hoznia arról. A befogadás megtagadása csak a csoportos keresetként való kezelést tagadja meg, az egyedi eljárás tovább folyhat. A befogadás mellett való döntés lehetővé teszi a felperes és jogi képviselője számára, hogy a meghatározott csoport nevében és helyett folytassa az eljárást, erről azonban értesíteni kell a csoport tagjait (notice). A befogadásról szóló döntés ellen fellebbezésnek van helye. A class action befogadása után megnyílik az eljárás az amerikai eljárásra jellemző discovery számára, a bíróság folyamatos pervezetési (ügymenedzselési) döntések sorával vezeti az eljárást, a felek egyezségi tárgyalásokba bocsátkoznak, amely során a class action-ök túlnyomó része egyezséggel zárul. A felek az általuk előkészített egyezségi ajánlatot közösen a bíróság elé tárják, amely elrendeli a távollévők értesítését (settlement notice – egyezségi értesítés), majd ezt követően egyezségi meghallgatást (settlement hearing) tart. Ha az egyezés megfelel a törvényi feltételeknek, jóváhagyja azt, ellenkező esetben elutasítja. Ha a felek nem tudnak megegyezni, az eljárás kellő bizonyítási előkészítést követően tárgyalásra kerül, ahol esküdtszék dönt a felperesi kereset tényállításairól és a követelésről. Az ügy érdemében hozott ítélet ellen fellebbezésnek van helye vagy újratárgyalása kérhető. A fellebbezés során hozott ítélet ellen a Legfelső Bíróság diszkrecionális jogkörében eljárva alkotmányossági vizsgálatot végezhet.

A class action jellemző menetének bemutatása annak elősegítésére szolgált, hogy az eljárási vázra épülő részletes eljárási szabályok bemutatása könnyebben átlátható legyen. A továbbiakban az eljárás általános menetével kapcsolatos fejtegetéseket csak szükség esetén teszünk.

¹⁸⁹ Udvary, 2013b, 449-488.

2.1.1. Korlátozások és kizárások

A következő szerkezeti egységben az F. R. Civ. P. 23. cikkének elemzését végzem el, de előtte még röviden utalok arra, hogy a class action tekintetében lehetnek korlátozások, állami szintű megkötések; egyes államok ugyanis saját polgári eljárásjoguk megalkotása során nem feltétlenül követik a szövetségi perrendtartás szabályait.¹⁹⁰

Mennyiben érinti azonban az ilyen megkötés a szövetségi bíróságokat? Amennyiben a szövetségi bíróságok ún. diverzitáson alapuló hatáskörben járnak el,¹⁹¹ bizonyos körben a tagállami eljárási szabályok érvényesülését is meg kell engedniük.¹⁹² Így pl. New York állam eljárásjoga megtiltja a class action alkalmazását olyan esetekben, amikor valaki törvény által meghatározott (minimum-maximum) kártérítési összeg (átalány) megtérítése iránt indít keresetet; ennek megfelelően egy konkrét ügyben ahol ilyen törvényi fogyasztóvédelmi kárátalány volt a per tárgya, a szövetségi bíróság előtt magának az állami jognak az alkalmazása is kérdésessé vált.¹⁹³ A Legfelső Bíróság 5:4 arányú döntése szerint az F.R. Civ. P. 23 cikke és a New-York-i perrend szabályai ütköztek, ahol is a szövetségi szabálynak kell győzedelmeskednie, így a korábbi fellebbviteli döntést, amely a tagállami eljárásjogot érvényesítve megtiltotta a CA alkalmazását, megváltoztatták.¹⁹⁴ A döntést természetesen azonnal kritizálták.

Az *Erie* döntés legmélyebb szintjén az megköveteli, hogy a tagállam „anyagi” jogát nem zavarhatja meg a szövetségi bíróság előtt folyó, de nem szövetségi jogra alapított per.

¹⁹⁰ A tagállamok természetesen nem kötelesek erre, igazságszolgáltatási rendszerüket saját belátásuk szerint alakítják ki, amíg az megfelel a szövetségi alkotmány alapvető rendelkezéseinek. Mindazonáltal a tagállamok jelentős része polgári eljárásjoga követi a szövetségi eljárásjogi mintát.

¹⁹¹ Silberman-Stein-Wolf, 2006, 323-368.

¹⁹² Ez az ún. *Erie* doktrína következmény, amelyről részletesebben terjedelmi okokból nem írunk, azt ld.: Wright-Kane, 2002, 370-424; Silberman-Stein-Wolf, 2006, 459-559. A doktrína és annak következményei mindazonáltal érdekesek lehetnek az európai megfigyelő számára is, mivel arra a problémára reflektál, hogy mennyiben érvényesek a szövetségi szabályok, ha azok ellentétesek a tagállami szabályokkal. A federalizmus adta amerikai válasz – érdekes módon talán – arra az álláspontra helyezkedett, hogy amennyiben a szövetségi szabályok megváltoztatnák, módosítanák az ügy érdemi kimenetelést, beavatkoznának a felek anyagi jogaiba, az állami eljárásjognak kellene érvényesülnie még a szövetségi bíróság előtt is. Vö. az ún. Rules Enabling Act szabályaival [28 U.S.C. 2072(b)], amely a Legfelső Bíróságot feljogosítja a szövetségi eljárási szabályok megalkotására, de csak annyiban, amennyiben az anyagi jogot az nem korlátozza, nagyobbítja, változtatja meg. Amiből viszont következik a másik oldalról, hogy ha a szövetségi eljárásjog – amelyet egyébként a szövetségi bíróságok általában alkalmaznak eljárásukban, így a diverzitáson alapuló eljárásban is – alkalmas az anyagi jogi végkimenetel megváltoztatására, akkor a szövetségi eljárásjognak kellene háttérbe szorulni a tagállami eljárásjoggal szemben, még akkor is, ha szövetségi bírósági fórumon folyik az eljárás.

¹⁹³ Shady Grove Orthopedic Assocs. v. Allstate Ins. Co., 559 U.S. (2010)

¹⁹⁴ Patrick J. Borchert, Foreword to the Shady Grove Opinions, 44 Creighton L. Rev. 1 (2010)

Mindazonáltal az *Erie*-hez hasonlatos helyzeteket félretéve, ahol a vonat gondossági kötelezettsége a sín mellett sétálók felé kétségtelenül anyagi jogi jellegű volt, ez a Bíróság hamar elmerült olyan vitákban, ahol nem ennyire nyilvánvaló, hogy az állami joggal való konfliktust anyagi jellegűnek kellene-e tekinteni az *Erie* céljából.¹⁹⁵

A kritikák oka az volt, hogy a 23. cikk alkalmazásával – ami egyébként a főszabály érvényben tartása volt – a New-York-i eljárási törvény kifejezett tiltó szabálya ellenére is érvényesíthető volt az igény CA-ként és ennek eredményeképpen öt millió dollár marasztalással járt, szemben a törvényben előírt egyedi törvényi kárátalány 500 dollárjával.¹⁹⁶ Kutatásunk szempontjából lényeges jelenleg azonban az, hogy a Shady Grove döntés alapján a szövetségi perrendtartás 23. cikke érvényesül akkor is a diverzitáson alapuló eljárásban, ha egyébként a tagállami eljárási szabály megtiltáná a class action alkalmazását.¹⁹⁷

2.1.2. A csoport léte és meghatározása, mint előfeltétel

Az ügy class action-ként való befogadásához – ahogy fentebb utaltam rá – a felperesnek keresetét elő kell terjesztenie, és a bíróságnak az ügyet ilyenként be kell fogadnia. Ennek megfelelően a class action egyszerű keresettel indul és a felperes később kérelmezi a CA-ként való befogadást a távollévő tagok nevében és képviselőtében. E befogadás iránti kérelem tekintetében az egyik legnehezebb feladat a class (csoport) meghatározása, hiszen minden abból ered és vele áll majd összeköttetésben. Elegendő a megfelelő képviselőt lentebb elemzendő problémájának megemlítése, amelyet a távollévő felekhez kell mérni; vagy az ítélet kötelező ereje – a helytállóan megnevezett csoport valamennyi tagjára nézve. Amennyiben bizonytalanság, kétértelműség merülne fel a csoport fogalmának előterjesztésében, a bíróság maga is, ex officio, újradefiniálhatja a class kereteit, hogy az pontos értelmet nyerjen, de utasíthatja a felperest is ennek megtételére.¹⁹⁸ Ezen bírói felhívás elmulasztása bizonyosan a befogadás megtagadására vezet.

A problémák köre a bizonytalanságtól egészen az előítéletességig érnek. A *Dafforn v Rousseau Assocs.* ügyben a bíróság megtagadta a class action-né való minősítést egy olyan csoport tekintetében, amelynek meghatározása szerint „olyan családi lakóhely eladóiból áll, akik ‘mesterségesen fixált és törvénytelen’ közvetítői díjakat fizettek.”¹⁹⁹ Könnyű belátni, hogy a meghatározáson belül olyan előítélet, későbbi bizonyításra

¹⁹⁵ Stan Cox: Putting Hanna to Rest in Shady Grove, 44 Creighton L. Rev. 43, 46 (2010)

¹⁹⁶ Shady Grove Orthopedic Assocs. v. Allstate Ins. Co., 559 U.S. (2010), Justice Ginsburg különvéleménye

¹⁹⁷ A probléma kritikai megközelítéséért ld.: Cagney, 2011, 189 et seq.

¹⁹⁸ Newberg, 2011, § 2:3, 54-55.

¹⁹⁹ Dafforn v Rousseau Assocs, 1976 WL 1358 (N.D. Ind. 1976)

szoruló körülmény található, amely logikai circulus vitiosus -t okozott volna, mivel a csoport tagjai csak azután kerültek volna ekként lajstromozásra, hogy megállapításra került a közvetítői díj „mesterségesen fixált és törvénytelen” mivolta az ügyükben. A *Driver* ügyben, maga a bíróság, ex officio, húzta meg újra a class kereteit, amelynek hivatalos meghatározása úgy szólt: „azok a személyek, akiknek leveleit törvénytelenül kibontották, elolvasták és lefényképezték”.²⁰⁰

Egy class meghatározásának mindenképpen utalnia kell a jogvédelem közös jellegére. Amennyiben eltérések vannak jelen az igényelt, vagy potenciálisan elérhető jóvátételben, az arra engedhet következtetni, hogy különböző érdekek merülnek fel, ez pedig végzetes a class befogadatasának szempontjából.²⁰¹ Az amorf, tágas, nem végelegesen meghatározott osztályok létrejöttét implicite engedélyezi a 23. cikk – bizonyos kivételekkel.²⁰² E kivételes rendelkezés alá tartoznak olyan ügyek, amelyek egy csoportot bizonyos lelkiállapotú embereket próbálnak azonosítani,²⁰³ a specifikus típusú vezetőknévvel rendelkező személyek,²⁰⁴ és az olyan személyek, akik nem léteznek a per idején.²⁰⁵ A bíróság feladata, hogy megfelelő mérlegelje a class lehetséges határait, azonban nem követelmény, hogy a kérdéses csoport minden elemében létezzen az ügy kezdetekor, vagy akár a CA befogadásakor.²⁰⁶ Valójában a 23. cikk 1966-os revíziója idején a gyakorlat és az elmélet olyan irányba fordult, amely nem kívánta meg szigorúan a class tényleges létét a befogadásakor. Gyakori a (b)(3) típusú CA-k esetében, hogy a csoportot meg lehet határozni, a lehetséges tagokat értesíteni lehet, akik azután megjelennek és bejelentkeznek a csoportba a lehetséges előnyökön való osztozás reményében. Mindazonáltal semmi nem teszi szükségessé az ilyen típusú CA-ban, hogy az összes lehetséges tag ismert legyen az ügy kezdetekor; éppen ellenkezőleg, a 23. cikk (c)(2) szakaszának szövegezése a tagok értesítéséről tisztázza,

²⁰⁰ *Driver v Helms*, 74 F.R.D. 382, 402 (D.R.I. 1977)

²⁰¹ *Berman v New Hampshire Jockey Club, Inc.*, 292 F. Supp. 993 (D. N. H. 1968), ahol is a bíróság megtagadta mindazoknak az osztályként való befogadását, akik „lótulajdonosok és egyben fogadási győztesek” volnánk, mivel túlságosan tág volt és a jogsegély sem volt azonos; maguk a felperesek sem állították, hogy minden egyes tag azonos jogvédelmet kapott volna.

²⁰² Newberg, 2011, § 2:3, 62-69.

²⁰³ Pl.: *Johnson v Russell*, 3. Env 1523, 1525, WL 17824 (W.D. Tex. 1971), class action-ként való befogadás megtagadva „mindazon texasi polgárok tekintetében, akik támogatják a texasi parkok és rekreációs intézmények fejlesztését”. Mivel ez a tudati állapot nem jár együtt külső jegyekkel, egyáltalán nincsen mód a potenciális osztály kellő meghatározására.

²⁰⁴ *Lopez Tijerina v Henry*, 48 F.R.D. 274 (D.N.M. 1969), ahol a befogadást megtagadták azon személyek tekintetében, akiknek spanyol családnévük van, és mexikói, indián, spanyol ősökkel rendelkeznek, mivel a definíció túlságosan bizonytalan.

²⁰⁵ A még meg nem született gyermekek e típus leggyakoribb jelöltjei, ahogy a születendő generációk osztályként regisztrálva lettek egyes környezetvédelmi ügyekben. Ld. *Cape May County Chapter, Inc., Izaak Walton League of America v Macchia*, 329 F. Supp. 504 (D.N.J. 1971) ☞

²⁰⁶ Newberg, 2011, § 2:4, 69-75.

hogy csak azon tagokat szükséges személyesen értesíteni, akik az ésszerű ráfordítással feltalálhatók. Azok, akik ilyen módon nem azonosíthatóak, valószínűsíthetően média-üzenetek formájában lesznek elérhetőek, ami azt jelenti, hogy a csoport taglétszáma a felhívást követően is bővíthet. Még az ítélet sem feltétlenül azonosítja személy szerint a feleket az ilyen ügyekben és megelégszik azzal, hogy a kilépett tagokat azonosítja, illetve a class-t körvonalazza, amely részére az értesítés irányult.²⁰⁷

Valamely class (csoport) léte irányadó a távolmaradó tagok legitimációja szempontjából. Szükséges a személyes legitimációjuk, az ügghöz kapcsolódó magánérdekük bemutatása annak érdekében, hogy tagjai lehessenek a csoportnak? Amint a class reprezentatív felperese perbeli legitimációját megfelelően megállapították – a class következőkben elemzendő előfeltételeinek keretei között, annak érdekében, hogy a CA egyáltalán létrejöhessen – a csoport különös jogi helyzetet élvez, amely magába foglalja a távollévő tagok feltételezett legitimációját is.²⁰⁸ Ezért az egyéni legitimációt itt nem kell igazolni, mivel az ügyek azonossága, hasonlósága többnyire kielégíti az csoport-legitimációt; továbbá annak megkövetelése az előbb említett elvvel is szembenállna, mivel nem szükséges a csoportot úgy meghatározni, hogy tagjai személyesen azonosíthatóak legyenek.

A class típusai közül leggyakoribb a felperesi csoport, azonban a 23. cikk szabály elismeri az alperesi csoportot is; ezek meglehetősen tipikusak az ideiglenes vagy jövőbeli intézkedésre irányuló ügyekben olyankor amikor a a több alperes ugyanolyan felelősséggel tartozik a felperesekkel (vagy felperesi csoporttal) szemben. Mindazonáltal az ügy CA-ként való emelése alapvetően a felperes kezében nyugszik, kivéve olyan különleges körülményeket, amelyek esetén maga az alperes kérhet class action-ként való befogadást, ilyen eljárást.²⁰⁹ Viszontkeresetként az alperes csoportos viszontkeresetet emelhet felperese és a vele azonos csoportban lévők ellen, amennyiben ez a kérelem megfelel a 23. cikk támasztotta követelményeknek. Alperesi viszontkeresetek általában akkor merülnek fel, amikor az alperesek más ügyekben hagyományos felperesként vannak jelen, például a tömegesen hitelezők illetve adósok egymás elleni kérdéseikben.²¹⁰ A csoportos viszontkövetelések egy másik formája, amelyben az alperes, akit egy felperesi csoport perel, ellenfelével szembe, nyújt be viszontkeresetet, aki így alperesi class lesz.²¹¹ Léteznek még különlegesebb típusú csoportok is, amelyek a féli pozíció amerikai szabályozásából erednek, mint a kereszt-felperesi CA, a

²⁰⁷ Rules Advisory Committee Notes, 1966 Amendments to the Rule 23, 39 Fed. Rules Dec. pp. 69, 105.

²⁰⁸ Newberg, 2011, § 2:7, 88-89.

²⁰⁹ R. Alpert: Class Action Manual 190 (National Consumer Law Center 1977)

²¹⁰ Newberg, 2011, § 3:2, 217.

²¹¹ Pl. Lah v. Shell Oil Co., 50 F.R.D. 198 (S.D. Ohio 1970), ahol is az árfxálás miatti antitröszt ügyben az alperesi olajtársaság a Sherman Act szerinti törvénytelen összebeszéléssel vádolta meg viszontkeresetében a felpereseket.

perbeavatkozás, és az egyéb felek,²¹² amelyek azonban túlságosan speciális jellegük miatt itt kifejtést nem igényelnek.

Most pedig rátérünk a class action törvényi struktúrájának elemzésére, amelynek alapvető célja, hogy jogalkotási célokra is használható következtetésekre vezessen az eljárás definitív elemeinek meghatározása körében. Az egyes jogintézmények bemutatását minden esetben a vonatkozó jogszabály angol nyelvű és annak magyar fordítása közzétételével kezdjük.

2.2. A 23. cikkben szabályozott előfeltételek

F. R. Civ. P. Rule 23 (a) PREREQUISITES One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all members only if:

- (1) the class is so numerous that joinder of all members is impracticable;
- (2) there are questions of law or fact common to the class;
- (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class; and
- (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.

Szövetségi perrendtartás 23. cikk (a) ELŐFELTÉTELEK Valamely csoport egy vagy több tagja valamennyi tag nevében perelhet vagy perelhető, mint képviselő fél feltéve, hogy (1) a csoport oly nagy számú személyt tartalmaz, hogy valamennyi tag csatlakozása kivitelezhetetlen;

- (2) jelen van olyan jog vagy ténykérdés amely a csoport számára közös;
- (3) a képviselő felek követelései vagy védekezései tipikusak a csoport követelései vagy védekezései szempontjából; és
- (4) a képviselő felek tisztességesen és megfelelően meg fogják védeni a csoport érdekeit.

A class action²¹³ jogalkotói meghatározása négy előfeltételt tartalmaz, melyek mindegyike bonyolult értelmezési kihívást hordoz. Az osztályos keresetté minősítés ezen előfeltételei [Fed. R. Civ. P. §23(a)] a kommentátor törvény alapján tett, de azt kicsit átrendező csoportosítása alapján a következők:

valamely kereset osztályos keresetté minősítéséhez legyenek jelen

- (1) olyan jogi, vagy ténybeli kérdések, melyek jellemzően egy adott osztálynyi hasonló helyzetben lévő személyeket érintenek;
- (2) akiknek pertársaság formájában való kapcsolása nem praktikus (kivitelezhetetlen);
- (3) akiknek az érdekei megfelelően képviseltetnek
- (4) olyan személy által, akinek követelése(i) vagy védekezése az adott osztály tekintetében tipikus.²¹⁴

²¹² Newberg, 2011, § 3:2, 217.

²¹³ A Fed. R. Civ. P. 23. cikke eredeti kihirdetéséig a class action-ök főként értékpapír ügyekben, illetve a vállalati menedzsmentek korlátozására voltak használatosak. Lásd: Chayes, 1982, 4, 26-130.

²¹⁴ Newberg, 2011, § 1:5, 24.

Ezeket a kérdéseket külön kell vizsgálnunk; mindazonáltal vannak átfedések a tesztek között. Példának okáért a jog- és tényközösség valamint a tipikusság gyakran együttesen vizsgálhatóak.²¹⁵ Mindezek ellenére, minden körülménynek egymástól függetlenül jelen kell lennie, hogy az class action-ként megalapítható, befogadható legyen.²¹⁶ Minden olyan kereset tekintetében, amely megfelel a fenti négy előfeltételnek, a class action három fajtája alkalmazható, amelyeket a 23. cikk részletekbe menően taglal következő szakaszaiban. Ezek: a 23. cikk (b)(1), (b)(2) és (b)(3) szerinti típusok; a (b)(1) típusú class action pedig további (A) és (B) alkategóriákra van bontva.

Röviden tehát négy alapvető előfeltétele van, hogy bármely kereset egyáltalán CA-nak minősülhessen, és ezen feltételek együttes teljesülése esetén a három – a (b)(1) csoport altípusokra bontásának köszönhetően valójában négy – típusból legalább egynek érvényesülnie kell ahhoz, hogy az class action-ként való befogadás, minősítés (a továbbiakban: befogadás) sikeres legyen. A fenntartható, befogadható CA-k lehetséges ilyen felosztása ellenére sem a bíróságok sem a kommentátorok nem választják szét a kategóriákat mechanikusan és nem osztályozzák őket aszerint, hogy (b)(1), (b)(2) vagy (b)(3) típusúak lennének, mivel az intézményt sokkal inkább funkcionális, mintsem elméleti szempontból vizsgálják.²¹⁷

Néhány szerző arra is utalt, hogy a (b)(1) és (b)(2) típusú class action-t akár együttesen is emelik, és a bíróság vizsgálja, hogy melyik feltételei teljesülnek inkább. Ilyen típusú CA-k közé tartozik az ideiglenes, esetleg deklaratív bírósági beavatkozás (injunctive relief), továbbá a korlátozott mennyiségű közös (pénz)alap szétoztása, valamint az olyan keresetek amelyek a felek bármelyikének következtelen eljárásához vezethetnek (egy üzleti jogalany tekintetében a jogszerű viselkedési tartomány bizonytalansága súlyosan érdeksértő). Az előzőekhez hasonlóan a (b)(1) és (b)(2) típusú – lentebb részletezett – fajtájú class action-t szoktak kérelmezni olyan esetekben, amikor a meg nem jelent feleket indokolatlan hátrány érhetné. E két alkategória természetüket tekintve közel állnak a kötelező pertársasághoz (egyesítéshez), ám ez – ahogy a négy előfeltétel közül egyik kizárta – nem lenne kivitelezhető.²¹⁸ Az class action (b)(3) altípusa pedig – amely esetben a perek egyébként külön is megindíthatóak lennének – két további feltételt tesz szükségessé a fent említett négy alapvető előfeltétel mellett; ezek a (i) az egyedi keresethez képest a gyakori (ismétlődő) kérdés túlsúlyt képez és (ii) a class action minden más eszköznél alkalmasabb a vitás kérdés eldöntésére.²¹⁹ Az altípusok eljárási feltételeinek részletes vizsgálata előtt azonban elemezzük egyesével az előfeltételeket.

²¹⁵ General Telephone Co. of Southwest v Falcon, 457 U.S. 147, 151 (1982)

²¹⁶ ibid.

²¹⁷ Newberg, 2011, § 1:8, 29.

²¹⁸ Sullivan – Fuchsberg, 1973, 2.

²¹⁹ ibid. 2-3.

2.2.1. Számosság (Numerosity)

A Fed. R. Civ. P. 23. cikkének alapvető szerkezetét követve az első előfeltétel a lehetséges felek pertársasági keretekben kezelhetetlenül nagy száma, amely akadályozza a pertársaság képzését.²²⁰ Érdekes módon egy szerző, Fuchsberg nem részletezi ezen feltételeket és magát a közös jelleget (ld. lentebb) is együtt kezeli a számossággal.²²¹ Bár kijelenthetjük, hogy a 20 fő alatti osztályos keresetek ritkán kerülnek befogadásra,²²² a 40 fő felettiek pedig jó eséllyel érik ezt el;²²³ nem létezik egyetlen varázsszám²²⁴ amely kielégítené a számosság követelményét. A *Manning v Princeton Consumer Discount Co., Inc.*²²⁵ esetében mindösszesen 14 fő is elegendő volt a befogadás eléréséhez; azonban egy 200 fős tömeg nem felelt meg a 23. cikk (a)(1) bekezdése feltételeinek a *Hum v Dericks*²²⁶ ügyben. Továbbá, ezek csak a class ismert tagjai lennének, ám nagyon is valószínűsíthető, hogy leendő tagokat is számba kell venni, amikor a számosság kérdésében döntünk. Ezért a gyakorlat szerint mindösszesen 30 ismert taggal, de nagy számú leendő tag csatlakozásának lehetőségével befogadásra kerülhet az osztályos kereset;²²⁷ a bíróságok pedig gyakran a józan észre hagyatkozva bocsátkoznak feltételezésekbe, hogy alátámaszák a számosság tekintetében tett megállapításait.²²⁸

A számosságnak kettős feltétele van: a tagok kisebb vagy nagyobb száma mellett a pertársaság (egyesítés) lehetőségét is figyelembe kell venni. Amennyiben a tagok száma magas, ahogy azt fentebb a *Hum* ügyben is láthattuk, de az egyesítés, a pertársaság képzése könnyedén lehetséges, a befogadást meg kell tagadni. A *Caspar*-ügyben viszont egy 18 tagú osztály került befogadásra, mivel a felperesek három különböző államban tartózkodtak és nehezen voltak elérhetők.²²⁹ Az *Ansari*-ban kettőször ennyi, 35 tagból álló osztály befogadása került megtagadásra, mivel az összes taggal könnyedén fel lehetett venni a kapcsolatot, képesek voltak bíróság elé vinni ügyüket és ehhez pénzügyi érdekük is fűződött.²³⁰ Felhívom a figyelmet az érvelés utolsó részére: a bíróság mérlegelési körébe tartozik, hogy a felek képességeinek és anyagi érdekeiknek

²²⁰ A pertársaság és egyesítés meglehetősen liberális szabályairól bővebben ld.: Silberman – Stein – Wolff, 2006, 933-979.

²²¹ Sullivan – Fuchsberg, 1973, 2.

²²² Issacharoff, 2005, 77.

²²³ 7A C. Wright et al.: Federal Practice and Procedure § 1762 (2d. ed. 1986 & 2005 Supp.)

²²⁴ Silberman – Stein – Wolff, 2006, 991-992.

²²⁵ 390 F. Supp. 320 (E.D. Pa. 1975)

²²⁶ 162 F.R.D. 628 (D. Haw. 1995)

²²⁷ Hill v Butterworth, 170 F.R.D. 509 (N. Fla. 1997)

²²⁸ Zeidman v. J. Ray McDermott & Co., Inc., 651 F.2d 1030, 1039 (5th Cir. 1981)

²²⁹ Caspar v Livantec Corp., 167 F.R.F. 51 (N. D. Ill. 1996)

²³⁰ Ansari v. New York University, 179 F.R.D. 112 (S.D. N.Y. 1998)

függvényében a CA felsőbbrendű vagy alsóbbrendű az egyéni igényérvényesítéshez képest, ezzel a kérdéssel a (b)(3) altípus vizsgálatánál bővebben foglalkozunk.

Bár a megvalósíthatatlanságra nincs kifejezett teszt, a bíróságok alkalmaznak bizonyos, a gyakorlatban érvényesülő kritériumokat. Az igazságszolgáltatás gazdaságos működése ezen faktorok egyike és alkalmas arra, hogy a számosság-kezelhetetlenség kérdésénél a class action felé billentse a mérleget, amennyiben az az adminisztratív költségek megfelelőbb megosztásához hozzájárul.²³¹ Ha a felperesi létszám nagy, bár nem pontosan ismert, ez is megalapozhatja a számosságot.^{232,233} Bár a Legfelső Bíróságnak nincs ebben a kérdésben konkrét iránymutatása, az irodalom megfogalmazott néhány tesztet: így a pertársaság nem-praktikus volta nem jelenti annak objektív kezelhetetlenségét; az osztály pontos méretének ismerete nem szükséges; a nagy számú fél általában önmagában megalapozza a számosságot; kisebb osztályok esetében egyéb körülményeket is figyelembe lehet venni és ami a legfontosabb, hogy a józan ész uralja a döntéshozatalt.²³⁴ Az ügyvédi díjazás kérdése is hatással lehet a kérdésre, mivel ha az amerikai költségviselési szabálynak megfelelően mindenki viseli a saját költségeit, a kisebb követelések pertársaságként való kezelése nem lesz praktikus (célszerű).²³⁵ Egyes (b)(3) típusú osztályoknál előfordul, hogy olyan sok tag válik ki (opt-out), hogy a pertársasági kezelés (egyesítés) lehetetlenné, sőt, akár célszerűvé is válhat. Mégis, a bíróságok az ilyen esetekben jellemzően nem vonják vissza az osztály befogadását.²³⁶

Érdemes megemlíteni, hogy a jogalkotó szabhat bizonyos határokat a számosság követelményének. Az ún. Magnusson-Moss Fogyasztóvédelmi Garancia törvény²³⁷ elrendelte, hogy osztályos keresetként legalább 100 fogyasztó együttes követelése esetén – ahol mindegyikük legalább \$25-os követeléssel bír, s feltéve, hogy a követeléseik együttes összege meghaladja az \$50.000 dollárt – lehet indítani az eljárást, a kereset így a szövetségi bíróság hatáskörébe tartozik. Ezek szigorúan értelmezendő feltételek, ezért a 100 felperest meg kell nevezni és azonosítani kell,²³⁸ valamint mindegyiküknek

²³¹ *Reeb v Ohio Dept. of Rehabilitation*, 203 F.R.D. 315 (S. D. Ohio 2001)

²³² *Olden v LaFarge Corp.*, 203 F.R.D. 254 (E.D. Mich. 2001) Egy cementgyárat perelt egy helyi lakos a többi tulajdonos nevében, azt állítva, hogy a csoport tagjai tulajdonjoga és személyiségi jogai az alperes légszennyezése miatt sérültek. Bár pontos számokat nem adtak elő, statisztikák kimutatták, hogy több mint 3.600 tulajdonos és 10.000-nél is több ember szenvedhetett sérülést.

²³³ A bíróságok gyakran használnak népszámlálási adatokat a számosság megállapítására, lásd pl. *Colorado Cross-Disability Coalition v Taco Bell Corp.*, 184 F.R.D. 354, (D. Colo. 1999), ahol a népszámlálás szerinti toloszékes személyek alkották az osztályt.

²³⁴ Newberg, 2011, § 3:3, 225.

²³⁵ *Colorado Cross-Disability Coalition v Taco Bell Corp.*, 184 F.R.D. 354, (D. Colo. 1999)

²³⁶ *Allen v Isaac*, 39 Fair Empl. Prac. Cas (BNA) 1142 (N.D. Ill. 1986); Cf. *Davies v Roadway Exp. Inc.*, 621 F.2d 775 (5th Cir. 1980) amely ügyben 23-ből 17 tag kilépett, az osztályos kereset mégis befogadásra került.

²³⁷ 15 U.S.C.A. §§2301 et. seq., különösen is §2310

²³⁸ *Abraham v Volkswagen of America, Inc.*, 795 F.2d. 238 (2d Cir. 1986)

meg kell felelnie az értékhatár követelményének. Bár ez a számosság szabályozásának egyetlen általunk ismert példája, mégis érdemes említést tenni róla, mert arra utal, hogy azt törvényi úton is lehet szabályozni, korlátozva ezzel a bírósági mérlegelés fentebb bemutatott érvényesülését.²³⁹

2.2.2. Közös jog- vagy ténykérdés (Commonality v. közösség)

A közös jogi, vagy ténybeli kérdések kötik össze az egyes különálló ügyeket, nélkülük nem lenne logikus és gazdasági oka, hogy ezeket az ügyeket e speciális eszközzel összevonjuk, mivel nem származna ebből előnyünk. Az eljárási és a bizonyítási költségelőnyök megszűnnének, amennyiben a bíróság a nem közös tények és törvények okozta törésvonalak mentén szétválasztaná az ügyet. Egyszerűen megfogalmazva, a közösség feltétele arra a kérdésre ad választ, hogy az ügy valóban egy közös mag alapján vizsgálható-e és ha igen, akkor ez alapján nem csak a reprezentatív fél, de valamennyi csoporttag számára eldönthető-e az adott eljárásban?²⁴⁰ A ténybeli és jogi kérdések nagy hasonlósága biztosítja a lehetőséget, hogy a bizonyítás, az eljárás és a közös ténybeli és jogi kérdései terén korlátozzuk az összes eljárás mennyiségét, s ezzel megkíméljük a bíróságot attól, hogy az egyes eseteket külön-külön eljárásban tárgyalja. Amennyiben a közös tény- és jogkérdés megtalálható az eljárásban, a CA egyszerre szolgálja az eljárási hatékonyságot és a tisztességet.²⁴¹

Bármennyire is fontos a fenti értelmű közösség, az mégsem egy túlzottan merev feltétel. Valójában, e sor értelmezésekor arra kell jutnunk, hogy mindösszesen közös ténybeli, vagy (!) jogi kérdés(ek) jelenlétét követeli meg a törvény és nem minden kérdésnek kell egyezőnek lennie valamennyi igényérvényesítő tekintetében. Amennyiben valamely központi jelentőségű kérdés az osztály tekintetében közös, úgy csekély, elhanyagolható ténybeli különbségektől eltekinthetünk.²⁴² Amennyiben azonban a bíróságnak minden egyes tag esetében komoly egyéni mérlegelést kell végeznie, úgy az gátolhatja a befogadást, mivel hiányozna a fenti értelmű közösség.²⁴³

A közösség meghatározásánál fel kell tenni a kérdést: ki számára közös? A jól meghatározott csoportnak kell egységesen közös tény- vagy jogkérdéssel bírnia. A közösség követelménye és az osztály tagjai szoros jogi kapcsolatban állnak.²⁴⁴ A közös ténykérdés nemrég került a figyelem középpontjába, amióta a *Wal-Mart Inc. v. Dukes*

²³⁹ A Magnusson-Moss törvény egyébként arra is kiváló példa, hogy magának a class action-nek a feltételeit is módosíthatja a jogalkotó valamely speciális, itt fogyasztóvédelmi kereset partikuláris szükségének megfelelően. v.ö. 15 U.S.C.A. §2310(e)

²⁴⁰ Issacharoff, 2005, 76-77.

²⁴¹ Newberg, 2011, § 3:18, 229.

²⁴² Ortiz v Eichler, 616 F. upp. 1046 (D. Del. 1985)

²⁴³ Metcalf v Edelman, 64 F.R.D. 407 (N. D. Ill. 1974)

²⁴⁴ Newberg, 2011, § 3:10, 271.

ügyben a Legfelső Bíróság részben a közösség feltétele hiánya miatt megtagadta a class action befogadását.²⁴⁵ Az ügyben a SC három részre bontotta a közösség tesztjét: (i) a class tervezett képviselője (class representative) viseli ennek bizonyítási terhét, (ii) legyen legalább egy közös jogi, vagy ténybeli kérdés a class tekintetében, és (iii) a közös kérdés legyen inkább lényeges, semmint másodlagos az ügy meghatározása szempontjából.²⁴⁶ Az első szemponthoz a felperes – aki a Wal-Mart 1.5 millió női dolgozójával szemben tanúsított diszkriminatív magatartása okán perelt – nem tudta bizonyítani, hogy a cég egy általános az egész vállalatra kiterjedő szexuálisan diszkriminatív magatartást tanúsított volna, így az ügy már a közösség e tesztjén elbukott. A második pont tekintetében a Legfelső Bíróság fenntartotta, hogy legyen az jogi, vagy ténybeli, „a 23. cikk (a)(2) szakaszának szempontjából egyetlen kérdés is elegendő.”²⁴⁷

„A közösség megköveteli, hogy a felperes bemutassa, hogy a csoport tagjai 'ugyanazt a sérelmet szenvedték el,' (...) Ez nem csupán azt jelenti, hogy ugyanazon jogi szabályozás ugyanazon rendelkezésének megsértése miatt érte őket hátrány. A VII. cím például megannyi módon megsérthető – szándékos diszkrimináció útján (...), ilyen üzelmeknek a cég különböző feletteseivel által történő alkalmazásával. Egészen nyilvánvaló, hogy ugyanazon cég alkalmazottainak pusztán állítása, miszerint a VII cím alapján történt hátrányt szenvedtek (...), még nem ad okot arra, hogy azt feltételezzük, a kérelmeiket célravezető egyszerre elbírálni. Az állításaiknak egy közös kapcsolaton kell alapulnia – például egy adott főnök hátrányosan megkülönböztető magatartásának állításán. Ez a közös kapcsolati pontnak mindezek mellett olyan természetűnek kell lennie, hogy osztályszintű megoldást lehessen rá adni – ami azt jelenti, hogy a valóságának vagy hamisságának megállapítása olyan kérdést old fel egyetlen tollvonással, amely minden egyes követelés alaposságának szempontjából központi jelentőségű.”²⁴⁸

Nota bene, az idézett szakasz a harmadik kérdés tekintetében is jelentőséggel bír, mégpedig az eljárás szempontjából közös kérdés lényegessége szempontjából. Szintén leszögezhetjük, hogy nem szükséges egyaránt jogi és ténybeli közös kérdés, egyetlen közös probléma is megteszi. A *Wadlene v. Rhone-Poulenc Rorer Inc.* ügyben pl. a csoport kizárólag a hanyagság és a gondossági kötelelem megsértése, mint közös kérdés tekintetében engedte meg a class action-ként való kezelést, értelemszerűen kiszorítva ezzel mindazokat a kapcsolódó kérdéseket, amelyek akár a kereset jogalapjához is tartoznának egyedi perekben (pl. károsult közrehatás fennállása, mértéke stb.)²⁴⁹ Ez szintén arra enged következtetni, hogy a class tagjai közötti ténybeli eltérések nem feltétlenül eredményezik a befogadás

²⁴⁵ Wal-Mart Stores, Inc., v Dukes, 131 S. Ct. 2541 (2011)

²⁴⁶ ibid.

²⁴⁷ ibid.

²⁴⁸ ibid.

²⁴⁹ 157 F.R.D. 410, 413 N.D.Ill. (1994)

megtagadását, mindaddig amíg egy közös jogi kérdés fennáll.²⁵⁰ Érdekes módon van olyan eset is, amely tanúsága szerint a közös kérdésnek nem szükséges az osztály minden egyes tagjára hatással lennie, elegendő ha a legtöbb, vagy legalább jelentős számú tagot érint.²⁵¹ Ez az álláspont mindazonáltal a fentiek tükrében inkább kivételesnek tekinthető.

2.2.3. Tipikusság (Typicality)

A tipikusság (és a megfelelő képviselő) a reprezentatív féltől megkívánt tulajdonságokra fókuszál.²⁵² Bár a tipikusság elsősorban a megfelelő képviselő feltételezéséhez, ellenőrzéséhez szükséges, valójában az összes egyéb előfeltétellel összefügg.²⁵³ Csak olyan felperest tekinthetünk megfelelő képviselőnek, aki lényegében félként szerepel az ugyanolyan ténybeli és/vagy jogvitában, mint a csoport többi tagja. Ezen előfeltétel megkövetelésével az önzetlenséget, mint az osztályos képviselővé váláshoz szükséges attribútumot kizártuk, vagyis az amerikai elmélet és gyakorlat szigorúan megköveteli az anyagi jogi legitimációt a képviselőtől.²⁵⁴ A képviselő ügye megfelelően példázza a class többi tagjának ügyét, nem erősebb (több), de nem is gyengébb (kevesebb) mint azok, mivel mindkét esetben tisztességtelen anyagi jogi eredményre juthatnánk.²⁵⁵

A tipikusság általában megáll az olyan ügyekben, amelyek ugyanazon eseményből, vagy az alperes által tanúsított cselekményből keletkeznek, vagy ugyanazon jogalapon nyugszanak, mint az osztály többi tagjának ügye. Bár előfordulhatnak ténybeli eltérések a felperesek között, ha a képviselő ügyének (mintegy test-esetnek) magja (nucleus) megegyezik a többiekével, akkor megfelel a tipikusság követelményének.²⁵⁶ Nem áll azonban meg a jellemzőség, amennyiben a felperes (vagy az alperes) állapota alanyi joga szempontjából egyedi, például különös rendkívüli jogokkal rendelkezik,

²⁵⁰ Hanlon v Chrysler Corp., 150 F.3d. 1011, 1019 (9th Cir. 1998)

²⁵¹ James v City of Dallas, Tex., 254 F.3d. 468, 472 (5th Cir. 1986) „a közösség követelménye teljesül, amennyiben legalább egy kérdés jelen van, amelynek megoldása az összes várható osztály-tagra, de legalább egy jelentős részükre hatással lesz.”

²⁵² Newberg, 2011, § 3:28, 263

²⁵³ Silberman – Stein – Wolff, 2006, 992.

²⁵⁴ Ami nem zárja ki, hogy egyes igények tekintetében az amerikai eljárásjog is elismerje a közérdekű igényérvényesítést speciális esetekben. Erre ismét a fentebb már említett Magnusson-Moss törvény szolgált jó példát, lehetővé téve az ügyésznek vagy a fogyasztóvédelmi hatóságnak a megtevesztő garancia-feltételek alkalmazásától való eltiltás érdekében a fellépést. v.ö. 15 U.S.C.A. §2310(c)

²⁵⁵ ibid.

²⁵⁶ Baby Neal for and by Kanter v Casey, 43 F.3d 48 (3d Cir. 1994) Az ügyben a gyermekjóléti rendszer felépítését támadták, s valódi aktuális jogsérelem elszenvadásának híján is tipikusnak minősítették a keresetet a rendszerszintű hibák fennállása miatt. Másképpen, az alapjogok sérelme magára a jogszabályokra volt visszavezethető. Figyelemreméltó az osztályos kereset alkalmazása az alapjogvédelem céljára!

vagy különös védelmet lehet ellene felvonultatni.²⁵⁷ A tipikusság követelménye a felek pozíciójának akár jelentős eltérése esetén is fennállhat különösen az ún. antitröszt ügyeknél, ahol is e követelmény annak ellenére kielégítettnek tekintendő, hogy a felek különböző mennyiséget különböző árakon vásároltak az adott termékből.²⁵⁸ Rutinszerűen állapítják meg a tipikusságot olyan esetben is, amikor az osztály tagjai különböző igényt, eltérő mértékű kártérítést követelhetnek a reprezentánsuktól,²⁵⁹ ami egyébként a közösség követelményére is visszahat, hiszen pusztán az eltérő mértékű kártérítés nem akadályozza meg a csoport képzését sem.

Itt meg kell említenünk egy további fontos szempontot, amely a reprezentatív félhez kapcsolódik. Annak aki a csoportot képviseli, megfelelő legitimációval kell rendelkeznie, mégpedig azáltal, hogy osztozik a többi tag érdekeiben.²⁶⁰ Általános érdekekre való hagyatkozás nem elégíti ki a legitimáció követelményét, ezért a tipikusság szintén nem jöhet szóba.

Amennyiben a megnevezett felperesek közül, akik egy osztály képviselőjére készülnek, egyikük sem felel meg az az alperessel szembeni valódi jogvita követelményeinek, egyikük sem kérhet jogvédelmet a maga, vagy az osztály bármely más tagja számára.²⁶¹

Igazság szerint ez a feltétel tökéletesen szembe megy azzal az Európára inkább jellemző gondolkodásmóddal, amely szerint a közösségi érdek bajnokai (pl. ügyész, ombudsman, valamely hatóság képviselője stb.) megbízhatóbbnak számítanak és ezért rájuk bízák a közös érdek képviselésében történő per képviselését anélkül, hogy bizonyítaniuk kéne bármilyen magánérdek, jogsértés, vagy kérelem jelenlétét részükről az ügyben.²⁶²

²⁵⁷ Hanon v Dataproducts, Inc. 976 F.2d 497 (9th Cir. 1992), ahol a felperes, korábban az alperessel szemben már lefolytatott perére tekintettel, speciális védekezéssel volt illethető. Mivel más alperesekkel szemben ilyen védelmet nem lehetett emelni, a felperes követelése nem minősült tipikusnak.

²⁵⁸ In re Static Random Access Memory (SRAM) Antitrust Litigation, 264 F.R.D. 603, 609 (N.D. Cal. 2009)

²⁵⁹ Newberg, 2011, § 3:43, 292.

²⁶⁰ Néhány kommentátor eljut arra a következtetésre, hogy valójában a jogi képviselő az, aki a legnagyobb befektetést eszközöli az ügyben, ezért a vállalkozó jogászoknak meg kellene engedni, hogy Gipsz Jakabot fiktív felperesként állítsák perbe. Ld.: Macey – Miller, 1995, 1, 5. Ez azonban túlságosan is nagy jogalkotói lépés lett volna a Kongresszus számára, bár a jogi képviselőre vonatkozó szabályokat 2003-ban jelentősen átalakították, s a 23. cikk (g) pontjában a bíróságnak jelentős jogosítványokat adtak a kezébe a jogi képviselő ellenőrzése tekintetében.

²⁶¹ O'Shea v Littleton, 414 US 488 (1974)

²⁶² Példaként ld.: Kapa-Szabó-Udvarý, 2006, 42-46.

Szintén meg kell jegyeznünk, hogy ténylegesen a class jogi képviselője fogja vezetni az ügyet,²⁶³ nem pedig a reprezentatív felperes, e szempontból a tipikusság kérdése is vita tárgya.²⁶⁴ A legtöbb esetben az osztályos jogi képviselő kutatja fel az osztály képviselőjét, nem pedig fordítva.²⁶⁵ Mindazonáltal egy olyan rendszerben, amely ilyen határozottan támaszkodik a személyes (ön)érdek tiszteletben tartásán, igenis fontos elméleti szempontból, hogy olyan személy képviselje a távollévők érdekeit, aki maga is valós érdekekkel rendelkezik, nem pedig származtatott, kivetített, fiktív érdekekkel. Ennek okán ki merem jelenteni, hogy a reprezentatív fél és az ő legitimációja, valamint a tipikusság követelménye komoly elméleti jelentőséggel bírnak; s ezt a gondolatmenetet az európai, magyar eljárásban gondolkodóknak is végig kell járnia, amikor a személyes részvételtől mentes, képviselő útján való perlésben gondolkodnak. S bár a polgári jogok közösségi érvényesítése túlbuzgóságnak tűnhet az amerikai szemmel, végeredményben főszabályként a magyar (és egyéb európai) rendszerek is az érdekelt, legitimált fél számára biztosítják a jogot, hogy pert indíthasson [v.ö. Pp. 3. § (1) bek.]. Ebből kiindulva a CA egyáltalán nem deviáns azáltal, hogy megkívánja az érdekelt fél perindítását; a tisztességes eljárás felfogásában jelentkező különbséget a két nagy gondolati rendszer között éppen a most következő pont fogja majd inkább illusztrálni.

2.2.4. Megfelelő képviselet (Adequacy)

A képviselet megfelelősége létszükséglet a távolmaradó felek jogai védelmének érdekében. A tisztességes eljárási szempontok arra kötelezik a bíróságot – és a jogalkotót –, hogy biztosítsa azok jogait, akik nincsenek jelen a tárgyaláson.²⁶⁶ Az adekvát, megfelelő képviselet a class action sine qua non-ja. Issacharoff megfogalmazásában: a Legfelső Bíróság felismerte a class action e helyettesítő (vicarious) képviseleti jellegét és egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a képviselet megfelelőségének követelményére.²⁶⁷ Mivel a távolmaradó felek nem élhetnek a bíróság előtti megjelenés jogával, legyen bármennyire csekély ez a jogfosztás, figyelembe véve az egyes eljárás gazdasági hatékonyságát; az alkotmányos eljárási jogukat a megfelelő képviselet által nyújtott védőernyő biztosítja, valamint a bíróság kiszélesített jogkörei annak tekintetében, hogy megvédje az osztály tagjainak érdekeit. A megfelelőség kérdésének központi eleme a lehetséges érdekellentét a megnevezett képviselő(k) és a csoport többi tagja között.

²⁶³ Issacharoff, 2005, 78. Egyenesen úgy fogalmaz, hogy a valóságban a jogi képviselő a képviselő fél, ő készíti elő a keresetet, ő finanszírozza az eljárást, míg a class tagjai sokszor érdektelenek az eljárás tekintetében.

²⁶⁴ Kaplan, 1967, 256, 387.

²⁶⁵ Newberg, 2011, § 3:28, 264.

²⁶⁶ *Hansberry v Lee*, 311 U.S. 32, 42-43 (1940)

²⁶⁷ Issacharoff, 2005, 78.

A megfeleléség abban a tekintetben, hogy ne merüljön fel érdekütközés a class többi tagjával szemben – az eljárás tisztességességének lényegi kérdése.

A képviselő megfeleléségének vizsgálata a 23. cikk (a)(4) szakasza alapján arra szolgál, hogy a megnevezett felek és az általuk képviselni kívánt osztály közötti érdekellentétet felfedje. (...) [Az] osztályos képviselőnek az osztályhoz kell tartoznia 'ugyanazon érdekekkel kell rendelkeznie, valamint ugyanazon sérelmet kellett elszenvednie, mint az osztály tagjainak.'²⁶⁸

A képviselő peres tapasztalata, tudása, erőforrásai ritkán válnak mérlegelés tárgyává – mivel nem a reprezentatív fél a professzionális résztvevő, hanem a jogi képviselő az; ezek a tényezők majd az jogi képviselő megfeleléségének vizsgálatok kerülnek előtérbe.²⁶⁹ Mivel a jogi képviselőnek a csekély értékű ügyek jelentős részében jóval nagyobb érdeke fűződik az ügy kimeneteléhez magánál a csekély értéket követelő felperesnél is, a bíróságok ezt a szakaszt használják az jogi képviselő megfeleléségének tüzetesen megvizsgálására is.²⁷⁰ Az csoport jogi képviselője valamint az ismert és ismeretlen ügyfelei között szintén felmerülhet érdekellentét.

A reprezentatív fél (mint képviselő) érdekes jellemzője, hogy ő és jogi képviselője végső soron az ügy önjelölt bajnokai – sokszor fordított sorrendben abból a szempontból, hogy ki a tényleges kezdeményezője az adott ügynek. Miután azonban kiemelkedtek a csoport tömegéből, meg kell győzniük a bíróságot a megfeleléségükről annak érdekében, hogy az ügyet ők folytathassák.²⁷¹

Alapos olvasatra szembeötlő, hogy a szabály tisztességes és megfelelő képviseletről tesz említést, nem pedig az elérhető, vagy elképzelhető legjobbról. Ez alacsonyabb szintű alkotmányos védelemnek tűnhet, ha figyelembe vesszük, hogy a távolmaradt megvontuk a bíróság előtt való megjelenéséhez való jogát (Európában: az igazságszolgáltatáshoz való személyes hozzáférés jogát). Mindazonáltal ezek a fenntartások enyhíthetőek azáltal, hogy hozzáadjuk a kilépés lehetőségét a rendszerhez, ami – legalábbis elméleti síkon – fenntartja a távolmaradó felperes jogát a bíróság előtt való megjelenéshez, teljes alkotmányos pompájában. Amennyiben tisztában vagyunk a jogainkkal, teljeskörűen fenntarthatjuk őket – a lehetőség megmarad a személyes jogérvényesítésre. A védelem alacsonyabb szintjét tehát kiegyensúlyozni tűnik a kilépés ezen lehetősége, valamint a bíróság megemelt eljárási és jogvédelmi kötelezettsége a távollévőkkel szemben;; arról nem is beszélve, hogy a döntésből származó lehetséges előnyök megosztásra kerülnek, mindenféle erőforrás befektetése nélkül.

²⁶⁸ Amchem Products, Inc. v. Windsor, 521 US 591, 629 (1997)

²⁶⁹ Silberman – Stein – Wolff, 2006, 993.

²⁷⁰ Newberg, 2011, § 3:52, 325-327.

²⁷¹ Newberg, 2011, § 3:53, 330.

Kinek a tisztje a képviselet megfelelőségének bizonyítása? A kérelmező fél – legtöbb esetben a felperes – feladata, hogy megteremtse a class action előfeltételeit, ezek között az adekvát képviseletet.²⁷² Úgy lehet ennek eleget tenni, hogy a reprezentatív fél és jogi képviselője nemes egyszerűséggel bemutatja a tényeket amelyek igazolják a class-ban való részvételét, és kijelentik az érdekütközés és más gátló tényezők hiányát. Amennyiben a szembenálló fél ezen állításokkal ellenkező bizonyítéka hiányzik, a bíróságok rendszerint elfogadják az ilyen nemű nyilatkozatokat – az adversariális rendszer logikájának megfelelően.²⁷³

A felperesi csoport érdekütközésének problémái az *Amchem Products* ügyben kerültek bemutatásra, ahol is a bíróság azzal szembesült, hogy a képviselet megfelelősége az abban már sérelmet szenvedett (azbesztől származó sérülések) személyek tekintetében fennálló követelmény, vagy azon lehetséges igényjogosultak tekintetében is fenn kell-e állnia, akik azbesztől származó betegsége, sérülése a későbbiekben manifesztálódik. A Legfelső Bíróság döntésének értelmében inherens, szükségképpen ellentét volt a két csoport között, mivel a már sérülést szenvedett személyek érdekében az azonnali kártérítés állt, ez viszont szükségszerűen csökkentette volna a jövőbeli felperesek esélyeit.²⁷⁴ Az érdekütközésnek – a megelőzhetőség biztosítása érdekében – egyébként valóságosak és kézzelfoghatóak kell lennie a befogadás idején; nem lehetnek spekulatívak, vagy elméletiek.²⁷⁵

Az *Amchem* ügy tanulságát Issacharoff abban látja, hogy az a *Hansberry* ügy lényegét megerősítve elfogadja: a class action egy hatékony mechanizmus összehasonlítható helyzetek egy eljárásban való megoldására azáltal, hogy mintegy teszti a reprezentatív fél ügyét, akikre nézve pedig távollétükben kötelező döntés születik, számukra a tisztességes eljáráshoz való jogon keresztül biztosítják eljárási jogaik érvényesülését.²⁷⁶ A tisztességes eljáráshoz való jog igazolja az eltérést attól a konvencionális – európai szemmel talán még inkább megbecsült – szabálytól, hogy mindenkinek joga van saját perlekedési lehetőségei kontrollálásához.²⁷⁷

²⁷² Newberg, 2011, § 3:55, 336.

²⁷³ *Eatinger v BP America Production Co.*, 271 F.R.D: 253, 260 (D. Kan. 2010)

²⁷⁴ *Amchem Products, Inc. v. Windsor*, 521 US 591, 625-627 (1997) Felmerülhet a szemlélőben, hogy a jövőbeli sérültek osztályból való kizárása bár csökkentette volna a kártérítési alapot, de az adekvát képviselet problémáját megoldotta volna.

²⁷⁵ *In re Olsten Corp. Securities Litigation*, 3 F. Supp. 2d 286, 296 (E.D. N.Y. 1998)

²⁷⁶ Issacharoff, 2005, 78-79.

²⁷⁷ *ibid.* 79.

2.3. *A class action fenntartható altípusai az F. R. Civ. P. 23. cikk (b) pontja alapján*

Az említett előfeltételeknek való megfelelés csak az első lépés a CA folytatásához, fenntartásához, mivel a 23. cikk (b) szakasza alapján a képviseleti keresetnek az alábbi három kategória egyikébe is bele kell esnie. Másképp szólva az első négy feltétel kötelező és konjunktív, ezeken felül pedig még egy típus feltételeinek alternatívé eleget kell tenni a 23. cikk (b) szakaszában soroltak közül. Azonban ezek a kategóriák nincsenek szigorúan szétválasztva és előfordulhat átfedés közöttük. Egy bíróság megjegyezte:

Nyilvánvalónak tűnik, hogy gyakorlatilag minden class action, amely megfelel a 23(b)(1), vagy a 23(b)(2) követelményeinek, eleget tesz a 23(b)(3) kevésbé súlyos elvárásainak is. Azonban amennyiben a 23(b)(1) és a 23(b)(2) szigorúbb feltételei teljesülnek a felperes kérelme alapján, a 23(b)(3) nem alkalmazandó. A Tanácsadó Bizottság felismerte, hogy a 23(b)(3) szakasza olyan helyzetekre lett tervezve, amelyekben az osztályos keresetként való kezelés szükségessége nem oly mértékben egyértelmű, mint a szabály (b)(1) és (b)(2) szakaszaiban.²⁷⁸

Az idézet jól példázza a három kategória közötti kapcsolatot. A CA-k három típusa a természetes, történetileg jelen volt osztályos keresetektől a modern típusú, szélesebb körben alkalmazható CA-ig terjed.²⁷⁹ A kategóriák közötti különbségtétel a class tagjainak értesítésére vonatkozó előírásokat érinti legnagyobb mértékben, ez pedig a tisztességes eljárásból való jog érvényesülését befolyásolja jelentősen. A (b)(3) típusú CA magasabb szintű értesítési követelményeket ír elő, valamint lehetőséget biztosít a kilépésre – szemben a (b)(1) és a (b)(2) típusokkal, amelyek ún. *mandatory* (kötelező) vagyis kilépést sem engedő típusok.

A korábbi szabályozások valós, hibrid és hamis kategóriákba osztották a CA-ket, a befogadás a class tagjainak jogaitól függött, ez pedig hatással volt az ügy végkielégítésének kötelező erejére.²⁸⁰ A hatályos szabály elvetette ezt a megközelítést, és a bíróság döntését főszabály szerint minden tag számára kötelezővé tette, kivéve azon (b)(3) típusú tagok számára, akik sikeresen kiléptek. A rövid bevezetés után fordítsuk figyelmünket a 23. cikk (b)(1) bekezdése felé.

²⁷⁸ Van Gemert v Boeing Co., 259 F. Supp 125, 130-131 (S.D. N.Y. 1966)

²⁷⁹ Newberg, 2011, § 4:1, 4-5.

²⁸⁰ Rules Advisory Committee Notes, 39, 1966 Amendments, Fed. R. Decisions 98

2.3.1. ad (b)(1) – Korlátozott alapok

Rule 23(b) TYPES OF CLASS ACTIONS. A class action may be maintained if Rule 23(a) is satisfied and if:

(1) prosecuting separate actions by or against individual class members would create a risk of:

(A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual class members that would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class; or

(B) adjudications with respect to individual class members that, as a practical matter, would be dispositive of the interests of the other members not parties to the individual adjudications or would substantially impair or impede their ability to protect their interests;

23. cikk (b) A CLASS ACTION TÍPUSAI. Valamely class action akkor folytatható, amennyiben a 23. cikk (a) pontja feltételeit kielégítették és ha:

(1) külön keresetek folytatása egyéni csoporttagok által vagy ellen annak kockázatát idézné elő, hogy

(A) egyes különböző csoporttagok tekintetében ellentmondó vagy váltakozó ítéletek inkompatibilis magatartási követelményt eredményeznének a csoporttal szemben álló fél számára; vagy

(B) az egyéni csoporttaggal szembeni ítélet ténylegesen megszüntető hatást eredményezne az egyedi perben részt nem vevő fél érdekei tekintetében vagy érdemben korlátozná vagy megakadályozná ezek lehetőségét érdekeik megóvására;

Az első, (b)(1) típusú class action (A) és (B) esetekre osztható, azonban ez ugyanazon érem két oldalát jelenti. Ez a típus arra lett tervezve, hogy elkerüljék az összeegyeztethetetlen, inkonzisztens bírósági döntéseket azokban az ügyekben, amelyekben a felperesi oldal, illetve az alperesi oldal általános döntésekhez van kötve és ilyen közös mércéhez kell igazítani a cselekedeteiket. Ennek okán a (b)(1)(A) típus az alperes oldaláról közelíti meg az ügyet és ez a fajta alkalmazandó, amennyiben az alperes különböző, ám mégis kötelező erejű döntésekkel szembesül hasonló – közös alapvető tényeket, vagy jogokat felvető – egyedi döntésekben. Másrészt a (b)(1)(B) típus a távolmaradó tagok jövőbeni érdekeinek lehetséges sérelme védelmére utal, amennyiben a CA alkalmazása nem lenne lehetséges. Az alperes, illetve a távolmaradó felek érdekében mindkét altípus fókuszra arra vetül, hogy az önkényes, különböző döntések, az ebből származó hátrányok elkerülhetők legyenek.²⁸¹ Issacharoff így foglalja össze a (B)(1)(B) altípus lényegét: annak elkerülésére szolgál, hogy a versengő felperesek követeléseiket egymás rovására érvényesítsék, vagy akár olcsón megegyezzenek, mielőtt valamely más peres fél kimerítené az alperes korlátozott erőforrásait.²⁸²

²⁸¹ Ld.: Kaplan, 1967, 356, 388-389.

²⁸² Issacharoff, 2005, 79.

A (b)(1)(A) alkategória első olvasatra rendkívül széles, ezért akár tömeges kártérítési ügyeket is befogadtak ezen a címen.²⁸³ Mindazonáltal valamely polgári jogi ügyben az ilyen keresetek szükségessége nyilvánvalónak tűnhet, mivel a CA nélkül igen nagy a valószínűsége, hogy ténybelileg és jogilag nagyban hasonló ügyekben ellentétes döntések születnek, ez pedig hatástalanítaná a polgári jogok egyenlő védelmét.²⁸⁴ A széttartó döntésekre való hivatkozás jelentős hivatkozási alap a CA felhívása esetén, amelyet nem lehet szűkíteni a (b)(1)(B) pontban megkívánt feltétellel, mely szerint a távollévő felek jogainak veszélyben létét is igazolni kellene.²⁸⁵ Meg kell jegyezni, hogy a (b)(1) esetében a két alkategória inkább egymástól független, mintsem konjunktív kapcsolatban állnának, ami kizárja a (B) alpont szűkítő feltételeinek alkalmazását e viszonylag szélesre tárt normatív kapuban. Mivel azonban a (b)(1)(A) típus túlzottan széles olvasata nem volt megfelelő a bíróságok számára, így a gyakorlat arra mozdult el, hogy az egyszerűen a tény, miszerint az egyik felperes részesült, míg egy másik nem részesült kártérítésben ugyanazon okból fakadó cselekmények után, még nem elegendő, hogy ilyen típusú class action-t fogadjanak be.²⁸⁶

A class action e típusa – viszonylagos széleskörűsége ellenére is – bizonyos korlátok közé szorítandó. A befogadást kérő felperesnek bizonyítania kell a következetlen ítélezés ésszerű lehetőségét, ennek elmulasztása a kérelme elutasítását eredményezi. Az ilyen típusú CA-k másik korlátja az Eisen (II) döntés, amelyben a bíróság megtagadta az (A) altípusú – összeegyeztethetetlen döntésekre alapított – class befogadását, mivel egyáltalán az ügyben más per sem volt valószínű, nemhogy eltérő döntés ilyenben.²⁸⁷

„A felperes akként érvelt, hogy a jelen kereset a 23(b) mindhárom altípusa tekintetében fenntartható. Ennek ellenére azt gondoljuk, hogy sem a 23(b)(1)(A), sem pedig a 23(b)(2) nem alkalmazhatóak a szóban forgó ténybeli helyzetre. A (b)(1)(A) albekezdés akkor engedélyezi a class action-t, amennyiben ‘az egyén által, vagy ellene indított eljárások folytatása olyan feltételeket teremtené, amelyben inkonzisztens, különböző ítéletek születnének a felekkel szemben, ezáltal a csoport ellenfelét különböző magatartási szabályok alá vetné’. A felperes gyakorlatilag a saját érvelését cáfolta annak beisméréseivel, hogy az *egyéni keresetek egyáltalán nem volnának emelhetők, mivel a csoportot alkotó csekély követelések felperesei nem lennének*

²⁸³ In re Federal Skywalk Cases, 93 F.R.D. 415 (W. D. Mo. 1982) üzleti meghívottak osztályát felelősségi kérdés kapcsán is befogadták, bár később az adott tények alapján a fellebbviteli bíróság az adott eset (b)(1)-ként befogadását nem fogadta el. A pert végül (b)(3) CA-ként döntötték el. ☹

²⁸⁴ National Treasury Em. Union v Reagan, 509 F Supp, 1337, (D.D.C. 1981)

²⁸⁵ Newberg, 2011, § 4:4, 13-15.

²⁸⁶ Feinstein v Firestone Tire and Rubber Co., 535 F. Supp. 595, (S.D. N.Y. 1982) A Magnuson-Moss törvényre alapozott fogyasztói követelés tárgyában a 23. cikk (b)(1)(A) altípus nem volt alkalmazható, amikor is a különböző döntések eltérő hatása annyiban mutatkozott meg, hogy egyesek részesedtek, mások viszont nem részesedtek kártérítésben.

²⁸⁷ Eisen v Carlisle & Jacquelín (Eisen II), 391 F.2d 555, (2d Cir. 1968) ☹

képesek önállóan állni egy hosszadalmas antitröszt eljárás költségeit. Ezen körülmények ismeretében elenyésző a veszélye, hogy az egyéni keresetek ‘össze-egyeztethetetlen magatartási normákat’ eredményeznek az alperesek számára. A (b)(2) albekezdésnek pedig soha nem volt célja, hogy olyan ügyeket mint a jelenlegi lefedjen, amelyben a kereset fő tárgya a kárigény, valójában csak olyan esetekben alkalmazható, ahol a jóvátétel kizárólag, vagy jórésben jövőbeli magatartásra vonatkozó intézkedés, illetve deklaratív jellegű.” (*Kiemelés* tőlem, US)

Az *Eisen (II)*-t téves jogi álláspontra hivatkozással többen kritizálták a Legfelső Bíróság *Shutts* ügyben hozott döntésének fényében.²⁸⁸ Newberg úgy véli, hogy ezt az albekezdést kell alkalmazni olyan esetekben, amelyekben felmerül a lehetsége az esetlegesen következetlen bírósági döntéseknek anélkül, hogy fontolóra vennénk a további keresetek kezdeményezésének és folytatásának a lehetőségét.²⁸⁹

Ennek az altípusnak a befejezéseképp meg kell említenünk a jellemző ügyeket, amelyeket ezen szabály alapján fogadtak be: egészen a fogyasztói hiteltől,²⁹⁰ a kötelező katonai szolgálaton,²⁹¹ és a munkaszerződésekkel kapcsolatos problémákon át,²⁹² a trösztellenes perekig terjednek.²⁹³

A (b)(1) egy további, (B) alkategóriát tartalmaz, amely az osztály tagjaira való kihatásra összpontosít. *Nota bene*, feltételezve a különböző, önállóan emelt keresetek különálló döntéseit, azok nem lesznek visszas hatással a class többi tagjára jogi értelemben, nincsen rájuk közvetlen kihatással az esetleges különböző döntések sora; mégis, az ilyen döntés(ek) „gyakorlati okból” sértene(k), vagy csorbítaná(k) érdekeiket. A 23. cikk 1966-os módosításához fűzött Tanácsadó Bizottsági indokolás megnevezett bizonyos jellemző eseteket, például a biztosítottak keresetét az önkéntes kölcsönös biztosító egyesület (Fraternal Benefit Ass’n) ellen, illetve a hitelezők keresetét olyan esetben, amikor az adósok vagyona nem elegendő a hitelezők kérelmének maradéktalan kielégítésére.²⁹⁴ Az európai, de még inkább a magyar szemnek nyilvánvaló a hasonlóság a csődeljárás eszköztárához képest, amely esetekben a hitelezők összessége

²⁸⁸ Ld. Comment, Rule 23: Categories of Subdivision (b), 10. B.C. Indus. & Com. L. Rev. 539-542. (1969)

²⁸⁹ Newberg, 2011, § 4:6, 24.

²⁹⁰ *Zachary v Chase Manhattan Bank, N.A.*, 52 F.R.D. 532 (S.D. N. Y. 1971) ahol a a fogyasztói hitelekkel kapcsolatos valós információ nyújtásának elmulasztása miatti igényt (Truth in Lending Act) érvényesítették.

²⁹¹ *Piercy v Tarr*, 343 F. Supp. 1120 (N.D. Cal. 1972), polgári (alkotmányos) jogok érvényesítésére.

²⁹² *Pl.: Rothgeb v Statts*, 56 F.R.D. 559 (S.D. Ohio 1972)

²⁹³ *Pl.: Robertson v National Basketball Ass’n*, 389 F. Supp. 867 (S.D. N.Y. 1975)

²⁹⁴ Rules Advisory Committee Notes, 39, 1966 Amendments, Fed. R. Decisions 100-101. A leghíresebb döntés talán a *Supreme Tribe of Ben Hur v Cauble*, 255 U.S. 356, (1921), a CA egyik korai ikonikus döntése.

különleges státuszt kaphat „hitelezőcsoport” megnevezés alatt és ezzel különleges jogokat élveznek a peren kívüli eljárásban.²⁹⁵

Emiatt ez az alkategória leggyakrabban olyan esetekben merül fel, amelyekben a kártérítési alapok korlátozottak és a lehetséges követelések összessége nagy valószínűség szerint meghaladja a mértékét. Ennek egy széles körben ismert példája volt az azbeszt-per, amelyben eleinte különálló peres ügyeket vittek bíróság elé, mivel a lehetséges tényleges és büntető kártérítés összege kellően nagy volt ahhoz, hogy egyedileg pereljenek.²⁹⁶ Mégis, az alperes és biztosítójának keresetek kielégítésére fordított tőkéjének kimerülése az alperesi vélemény szerint megkövetelte az osztályos kezelést, hiszen praktikusán a különálló keresetek veszélyeztették volna a további, különösen a később emelendő igények kielégítését.²⁹⁷ A minősítést folyamatos a vita övezte a (b)(1)(B) csoportból való kilépés lehetőségéről – amely törvény szerint nem lehetséges.²⁹⁸ Több ügyben is fenntartásra került valamely CA az elosztható tőke korlátozottságának köszönhetően.²⁹⁹

Ennek ellenére, az *Ortiz v. Fibreboard* ügyben a Legfelső Bíróság nagy hangsúlyt fektetett a tisztességes eljárás érdekében figyelembe veendő faktorokra, úgymint a bíróság előtt való megjelenés joga és kiemelte, hogy egy pénzbeli kártérítést követelő ügyben a class tagjai legyenek jogosultak a személyes értesítésre és a kilépés lehetőségére³⁰⁰ – ezek az eszközök pedig alapvetően nem feltétlenül kerülnek alkalmazásra a (b)(1)(B) típusú kötelező jellegű keresetnél. Kizárólag olyan esetben alkalmazható tehát ez az alkategória és annak kötelező természete, amennyiben az anyagi fedezet igazolhatóan limitált.³⁰¹ Az igazolható limitáltságot pedig nem lehet a felek akarától függővé tenni. A konkrét esetben ugyanis a Fibreboard (a felperesi jogi képviselővel és reprezentatív féllel egyetértésben) olyan egyezségi ajánlatot tett, amely nem érte el az alperes teljes vagyonának értékét, vagyis az alperes limitálta volna az elérhető kártérítés értékét, nem pedig a kártérítés merítette volna ki valamennyi erőforrását.³⁰² Ezt

²⁹⁵ Ld.: az 1991. évi XLIX. törvényt, különös tekintettel a hitelezői választmányra vonatkozó részt

²⁹⁶ Ezek az ún. PEV (pozitív várt értékű) követelések, amelyeknél az egyedi peresítés is ésszerű döntés. V.ö.: Bone, 2003, 29-36. o. Megjegyzendő, hogy a Joint Eastern & Southern Dist. Asbestos ügyben, 982 F.2d. 721 (2d. Cir. 1992), a class befogadását “mély sajnálattal” visszavonták, a tisztességes eljárás érdekében, távolról sem minden azbeszt-ügy folyt tehát class action keretében, hanem azokat sok esetben más komplex perlekedési forma keretében bonnyoltották. Ld. pl. Mullenix, 1996, 8-11, 38-40. 558-564. skk.

²⁹⁷ *Ahern v. Fibreboard Corp.*, 162 F.R.D. 505, 526-527 (E.D. Tex. 1995). További információért a témában, lásd még: Cohen, 2000, 23 et seq.

²⁹⁸ Newberg, 2011, § 4:9, 36.

²⁹⁹ *In re Drexel Burnham Lambert Group, Inc.*, 960 F.2d 286 (2d. Cir. 1992); *Van Gemert v. Boeing Co.*, 259 F. Supp. 125 (S.D. N.Y. 1966) etc.

³⁰⁰ *Ortiz v. Fibreboard Corp.*, 527 U.S. 815 (1999)

³⁰¹ Newberg, 2011, § 4:9, 51-52.

³⁰² *Ortiz v. Fibreboard Corp.*, 527 U.S. 859 skk. (1999)

a Legfelső Bíróság elfogadhatatlannak találta, csakúgy mint azt is, hogy az egyezség magába foglalta volna a már esedékes és a még jövőben esedékessé váló követeléseket is. A Legfelső Bíróság értelmezése szerint ez a reprezentatív felperes és a csoport egy része (a később esedékessé váló követelések alcsoportja) közötti érdekellentétre vezet, valamint a jövőbeli sértettek tisztességes eljáráshoz való joga is sérül, mivel nem élhetnek a bírósághoz fordulási jogukkal (day in court) személyesen, ha rájuk is kötelező egyezség születik részvételük és kijelentkezési lehetőségük nélkül.³⁰³ A limitált alapokra fektetett class action-nek tehát megvannak az igen jelentős alkotmányossági korlátai, amelyeket a bíróságok az egyezség tisztességességének vizsgálata keretében is kötelesek vizsgálni.

2.3.2. A (b)(2) altípusú – megállapításra és kötelezésre irányuló – CA

Rule 23 (b) TYPES OF CLASS ACTIONS. A class action may be maintained if Rule 23(a) is satisfied and if:

(...)

(2) the party opposing the class has acted or refused to act on grounds that apply generally to the class, so that final injunctive relief or corresponding declaratory relief is appropriate respecting the class as a whole; or

23. cikk (b) A CLASS ACTION TÍPUSAI. Valamely class action akkor folytatható, amennyiben a 23. cikk (a) pontja feltételeit kielégítették és ha:

(...)

(2) a csoporttal szemben álló fél cselekedett vagy megtagadta a cselekvést olyan alapon, amely általánosan vonatkoztatható a csoportra, ezáltal a végleges bírósági kötelezés vagy megfelelő megállapító ítélet alkalmas eszköze a csoport egésze kielégítésének; vagy

A class action ezen típusa – a fentebb elemzett négy előfeltétel teljesülése esetén – akkor fogadható be, és az ellenérdekeltektől fél cselekedett, vagy megtagadta a cselekvést olyan indokból, amely általánosan vonatkoztatható az osztályra, ezáltal indokolttá téve a bírósági kötelezést. A bírósági kötelezés (injunctive relief) a hatóságok policy-jének, eljárásának megváltoztatására, módosítására irányul, az alperes hivatali működése, cselekményei megváltoztatását kéri pénzbeli kompenzáció helyett.³⁰⁴ Valójában amennyiben főképpen anyagi kártérítés a cél, az önmagában kizárja a CA

³⁰³ Ortiz v Fibreboard Corp., 527 U.S. 846-848 (1999)

³⁰⁴ Ld.: Mack v Suffolk County, 191 F.R.D. 16 (D. Mass. 2000), amely ügyben a női rabok megpróbálták megváltoztatni a motozásos átvizsgálásra és testüregvizsgálatra vonatkozó szabályzatot, és bár az állam később megváltoztatta a szabályzatot, az ügy nem vált hipotetikusá, így bíróság elé került, mivel nem volt kizárt az állítólagos cselekmények későbbi megismétlése.

ezen típusát.^{305,306} Mindazonáltal a class action (b)(2) típusa messze nem kizárólag polgári (mi terminológiánkban alapjogi) jogi célokra hasznosítható. Még az anti-tröszt ügyeket is ezen alkategória alatt tárgyalják, amennyiben az elérni kívánt eredmény pro futuro, az alperesi magatartás módosítására irányuló természetű.³⁰⁷ Ezen okból a megállapítás és jövőbeli magatartástól való eltiltás nem csak hatósági alperessel szemben alkalmazható, hanem gazdálkodó vagy más szervezetek ellen is.³⁰⁸ Az ilyen trösztellenes ügyek bizonyos esetekben markáns változást hoztak a piaci értékesítési eljárásokban és jelentős hatással voltak a piacok működésére.³⁰⁹

Ezen eljárás szociális hatásának tekintetében nyilvánvaló, hogy ez az eljárás az egyik legjelentősebb függőben lévő eljárás Illinois északi kerületében, ha nem az egész Egyesült Államokban. Egy egész iparág került újrastrukturálásra, egy olyan iparág, amely jelenleg a legjelentősebb az egész világon. Ameddig nem fogadták el a megállapodást az ügyben, a fix mértékű jutalék volt a norma az Egyesült Államok összes tőzsdéjén. Immáron nem ez a helyzet. Továbbá a felek azt állítják, hogy várhatóan egyetlen egyesült államokbeli tőzsde sem menekülhet ezen megállapodás következményeitől, legyen szó árukról, vagy értékpapírokról.³¹⁰

A class action szükségességének hiánya nem akadályozza a (b)(2) alkategória szerinti minősítést.³¹¹ Annak ellenére, hogy számos bíróság megtagadta a (b)(2) alkategóriájú CA befogadását, mivel bármilyen pro futuro jellegű megállapító döntés valamely egyedi ügyben végső soron azonos eredményt hozna (mert az alperes jövőbeli magatartását ahhoz lenne köteles igazítani),³¹² a kommentátorok ragaszkodnak az állásponthoz,

³⁰⁵ Newberg, 2011, § 4:11, 54-55.

³⁰⁶ Mindazonáltal léteznek olyan ügyek, amelyekben az elsődleges megállapító jellegű jogorvoslati kérelem mellett, mintegy kiegészítő jelleggel anyagi igény is érvényesíthető törvény kifejezett rendelkezése folytán. Például azok az alapjogi ügyek, amelyekben az 1991-es Polgári Jogi törvény lehetővé tette a felperesek számára, hogy kártérítést, illetve büntető jellegű kárigényt nyújtsanak be a munkaadójuk felé, aki szándékosan hátrányosan megkülönböztette munkavállalóit. *Allison v Citigo Petroleum Corp.*, 151 F3d. 402, 410 (5th Cir. 1998) Azon ügyekben, amelyekben mind megállapító jellegű jogorvoslati, mind pedig anyagi igényt nyújtottak be és mindkettő azonos fontossággal bír a felek szempontjából, a bíróságok szélesebb körben mérlegelnek. További irodalom a témában: Grande, 2002, 251 et seq.

³⁰⁷ Rules Advisory Committee Notes, 39, 1966 Amendments, Fed. R. Decisions 69.

³⁰⁸ *In re Catfish Antitrust Litigation*, 826 F. Supp 1019 (N.D. Miss. 1993)

³⁰⁹ Megfelelő példa az *Arenson v Board of Trade of City of Chicago* ügy, 372 F. Supp 1349 (N.D. Ill. 1974), egy trösztellenes ügy, amelynek eredményeképp az egész szövetségi államban módosultak az árukereskedelemmel kapcsolatos szabályok.

³¹⁰ *ibid.*

³¹¹ Newberg, 2011, § 4:19, 133 et seq.

³¹² *Pl.: Kansas Health Care Ass'n, Inc. v Kansas Dept. of Social and Rehabilitation Services*, 822 F. Supp. 687 (D. Kan. 1993)

mely szerint a (b)(2) típusú class action befogadásának megtagadása kizárólag azon feltételezés okán, hogy a CA nem szükséges a végkimenetel szempontjából, contra legem értelmezést jelentene, ezért kerülendő.³¹³

2.3.3. ad (b)(3) típusú class action

Rule 23(b) TYPES OF CLASS ACTIONS. A class action may be maintained if Rule 23(a) is satisfied and if:

(...)

(3) the court finds that the questions of law or fact common to class members predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for fairly and efficiently adjudicating the controversy. The matters pertinent to these findings include: (A) the class members' interests in individually controlling the prosecution or defense of separate actions;

(B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already begun by or against class members;

(C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; and

(D) the likely difficulties in managing a class action.

23. cikk (b) A CLASS ACTION TÍPUSAI. Valamely class action akkor folytatható, amennyiben a 23. cikk (a) pontja feltételeit kielégítették és ha:

(...)

(3) a bíróság úgy találja, hogy a csoport tagjainak közös jog- vagy ténykérdés jelentősége megelőz minden olyan kérdést, amely csak az egyéni tagokat érinti; továbbá hogy az class action magasabb rendű jogvédelmet biztosít a viták tisztességes és hatékony lezárásához. E kérdéshez kapcsolódóan jelentőséggel bír többek között: (A) a csoport tagjainak érdeke a különböző keresetek egyéni kontrollja tekintetében;

(B) a tagok által vagy ellenük már korábban megkezdett jogviták mértéke és természete;

(C) annak kívánatossága vagy nemkívánatossága, hogy a követeléseket az aktuális fórum előtt folytassák; és

(D) a várható nehézségek a class action pervitelében (menedzselésében).

Talán ez a típus – amely keretében egyébként a legnagyobb jelentőségű óriás perek is jellemzően zajlanak – állítja a jogalkalmazókat a legnehezebb értelmezési kihívás elé, mivel e típusnál találkozunk az alkalmazás legtöbb feltételével Kaplan a CA e típusát különösen érdekesnek találta és az előírások célját a következőképpen foglalta össze:

A cél olyan ügyek megtalálása, ahol az osztályos kereset ígéretes előnyöket hordoz a hatékonyság és az eredmények uniformitása tekintetében anélkül, hogy szükségtelenül korlátoznánk az osztály tagjait vagy ellenfeleiket megillető eljárási garanciákat. Ez az új rendelkezés már a kereset befogadása előtt is komoly figyelmet igényel, s utána is különös gondosságot kell tanúsítani.³¹⁴

³¹³ Newberg, 2011, § 4:19, 144

³¹⁴ Kaplan, 1967, I, 390.

A (b)(3) típus feltételei tekintetében a legfontosabb kérdés a „megelőzés” (predominance – vagyis, hogy a közös kérdések megelőzik az egyedi kérdéseket), és a „magasabb rendűség” (superiority – vagyis hogy a CA magasabb rendű jogvédelmet biztosít az egyébként rendelkezésre álló eszközökhöz képest).

A megelőzési teszt arra kötelezi a bíróságokat, hogy az ügy közös és az egyedi faktorait gondosan összevesse. Újra utalok arra, hogy a közkeletű tévedéssel szemben a CA nem követeli meg valamennyi tény vagy jog közös voltát, más szóval kielégítő egy (b)(3) típusú osztályos keresetnek ha legalább egy közös tény- vagy jogkérdés található, de annak dominálnia, uralkodnia kell az ügyön, meg kell előznie fontosságában az egyedileg értékelendő faktorokat. Jelentős továbbá, hogy a rugalmas törvény kifejezett felhatalmazása alapján a CA-t a 23. cikk (c)(4) bekezdése alapján egyes különös tény- vagy jogkérdésekre tekintettel további al-osztályokra lehet bontani. Vagyis az osztályos keresetet nagy műgonddal az olyan körülményekre lehet korlátozni, amelyeknél a az előfeltételek és a (b)(3) cikk feltételei megtalálhatók; a kilógó részekre pedig a CA korlátozott fenntartása ellenére sem fognak vonatkozni az osztályos kereset szabályai – azok egyedi elbírálása továbbra is biztosított.

A megelőzés és a magasabb rendűség tesztje a CA előnyei és hátrányai közötti óvatos egyensúlyozás megnyilvánulása a tradicionális perlekedési eszközökkel való összevetésben. Ahogy a szabályokat előkészítő bizottság rámutatott:

A bíróságnak – ha e szabály alapján befogadandó class action felett kell döntenie – úgy kell találnia, hogy az osztály számára közös kérdések megelőzik az egyéni tagokat érintő kérdéseket. Kizárólag ilyen esetekben, ahol ez a megelőzés megtalálható, van mód arra, hogy az osztályos keresettel gazdaságosabb eljárást valósítsunk meg. E szempontból egy sok személlyel szemben tett hasonló megtevéstől kijelentés a class action számára teremtett helyzetnek tűnik, s marad is annak ellenére, hogy a felelősség megállapítása esetén a tényleges kár megállapítása károsultanként különböző mérlegelést igényel. A másik oldalról azonban bár lehet közös magja egy ilyen csalási ügynek, a csoportos keresetként való kezelésre alkalmatlan lehet olyan esetben, amikor a megtevéstől kijelentések tekintetében, arra való támaszkodás, a címzettek körében jelentős különbségek mutatkoznak. (...) Önmagában a közös kérdések dominanciája nem elegendő a (b)(3) típusú class action befogadásához, mivel a perlekedési helyzet kezelésére létezhetnek más, ténylegesen előnyösebb eszközök. Így pl. egy vagy több olyan eset, amely tekintetében a felek megegyeznek, hogy teszt vagy model ügyként szolgáljon, előnyösebb lehet az osztályos keresetnél, csakúgy, mint az ügyek egyesítése bizonyos esetekben támogatható. (...) Megerősítésképpen, a bíróságnak a felek segítségével a (b)(3) típusú class action fenntartásához abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy az eljárás magasabb rendű más eljárásokhoz képest az adott esetben.³¹⁵

A megelőzés tesztje nem egyszerűsíthető le számokra, amelyet a tényezők összeadásával mérhetnénk úgy, hogy azt az egyéni kérdések összegével összevetjük; valójában

³¹⁵ Rules Advisory Committee Notes, 39, 1966 Amendments, Fed. R. Decisions 102-103

a bíróságnak a perbeli ügyek közös jogi és/vagy ténybeli magját kell megtalálnia.³¹⁶ A jogi variációk, különbözőségek tényleges akadályát képezhetik a megengedhetőségnek, például amennyiben több állam különböző jogát kell majd alkalmazni, a felperes tartozik bizonyítani azt, hogy ez nem fogja a per lefolytatását túlságosan is elnehezíteni.³¹⁷

A befogadás másik feltétele e típusnál a magasabb rendűség. Egyik jellemző alapja e hivatkozásnak a követelés csekély összege, amely egyébként az egyedi jogérvényesítést gazdaságtalanná tenné.³¹⁸ A gyakran idézett *Shutts* ügyben a csekély mértékű igényt emelték ki az osztályos keresetként való kezelés egyik fő okaként.³¹⁹ Mindazonáltal a magasabb rendű jogvédelem nem szolgáltatható ki mohó felperesi képviselőknek és osztályos képviselőknek, ügyvédeknek, ahol az egyes személyek számára észlelhetetlenül csekély összegből kizárólag az ügyvéd fog végül részesedni (bár vannak sajnálatos példák). Ezért végső soron a bíróság mérlegelési körébe tartozik – s ez egyensúlyozza ki az önös magánérdekkel szemben a jogintézményt –, hogy fennállónak látja-e a magasabb rendű jogvédelem feltételét. A bíróságok alkalmazták is e hatalmukat és megtagadtak olyan óriásira dagasztott osztályok befogadását, amelyek bár más kritériumoknak megfeleltek, különösen is a csekély értékből fakadó gazdaságosság feltételének, végső soron mégis menedzselhetetlenek lettek volna méretük vagy más aggályok miatt.³²⁰ Másképpen: magasabb várható össz-marasztalás miatt parttalanul nagyra vont osztály megtagadására a bíróságoknak mérlegelés körében van lehetőségük.

Az *Ansari v New York University* ügy másfajta magasabb rendűségi kérdést vetett fel. Bár ebben az ügyben az osztályt elsősorban a számosság feltételének hiánya miatt nem fogadta be a bíróság, tekintettel a 35 tagú osztály alacsony létszámára, a bíróság arra is utalt, hogy a magasabb rendűség is hiányozhat az ügyben. Mivel ugyanis a külföldi felperesek saját nemzeti bíróságaik előtt is élhettek volna keresettel, amely eljárásokban az amerikai bírósági ítélethez fűződő res iudicata hatások nem érvényesültek volna, a CA így egyáltalán nem az elérhető legjobb jogérvényesítési eszköz lett volna.³²¹

Egyes kommentátorok arra hívják fel a figyelmet, hogy a csekély értékű követelések esetén a magasabb rendűség feltételét különös gonddal kell figyelembe venni, tekintettel arra, hogy egyáltalán nincs más valóban hatékony jogérvényesítési fórum.³²²

³¹⁶ Newberg, 2011, § 4:25, 173.

³¹⁷ *Duncan v Northwest Airlines, Inc.*, 203 F.R.D. 601 (W.D. Wash. 2001)

³¹⁸ *Lake v First Nationwide Bank*, 156 F.R.D. 615 (E.D. Pa. 1994)

³¹⁹ *Phillips Petroleum Co. v Shutts*, 472 U.S. 797 (1985)

³²⁰ *Gulish v U.S.*, 78 FRD 515 (3d Cir. 1979), ahol is a bíróság egy országos szintű class befogadását megtagadta a menedzselhetetlenségre és túlságosan magas értesítési költségekre való hivatkozással, de később egy kisebb class-t befogadtak. Az ügy rávilágít a bírói mérlegelés döntő fontosságára a befogadás értelmezése körében.

³²¹ Ld. még: Baumgartner, 2008, 175.

³²² Kaplan, 1969, 497, 498.

A „teszt-ügyek” alkalmas alternatívái lehetnének a CA-nak,³²³ sokszor azonban hiányoznak az utóbbinál meglevő magánérdekből fakadó mozgatórugók. Ilyen megközelítést alkalmaz pl. a német jogalkotó, amelynek sikere azonban távolról sem nevezhető átütőnek.³²⁴ A teszt-ügyek alkalmazása az USA-ban nem jellemző, leginkább azért mert az ügyvédi díjat a peresztestől nem lehet igényelni még sikeres perlekedés esetén sem, ez pedig az ún. free-rider effect-et eredményezné.³²⁵ Egy bíróság utalt arra, hogy az ügyvédi díj pernyertes félnek való megítélését lehetővé tévő szabály talán kellő biztosítékkal szolgálhatna a vállalkozó jogászok számára, de a különösen bonyolult ügyeknél vélhetően még ez sem lenne elegendő.³²⁶ A teszt-ügyek az ún. „offensive non-mutual collateral estoppel”³²⁷ – a más perben bizonyított tények széleskörű befogadásával új perekbe is – széles alkalmazásával válhatnának alkalmassá az osztályos kereset kiváltására, ezt azonban a kontinensen jellemzően nem ismerik el, s még kevésbé ismert Magyarországon.³²⁸ Ez az intézmény lehetőséget biztosít arra, hogy a más felperes által ugyanazon alperessel szemben peresített ügyének gyümölcsét új perben harmadik személy arassa le, feltéve, hogy az adott alperesnek egy konkrét tény vitatására minden lehetősége megvolt és azt ki is használta: mert ekkor az új perben a bíróság valóban fogadhatja el az ott már bizonyított tény.³²⁹ E jogintézmény oly nagy mértékben idegen a kontinentális és magyar res iudicata felfogástól, hogy annak meghonosítására csekély esély látszik, bár véleményem szerint megfelelő eljárási garanciák mellett³³⁰ alkalmas lehetne az ismétlődő bizonyításból fakadó hatékonysági hiány csökkentésére.

A magasabb rendűségnek akár közigazgatási jellegű eljárásokhoz képest is fenn kell állnia; így pl. a *County of Stanislaus v Pacific Gas & Electric Co.* ügyben a bíróság úgy találta, hogy egy megelőző adminisztratív eljárás, amelyben a túlszámlázásból fakadó visszatérítésre kötelezték a szolgáltatót, nem eredményezi automatikusan a CA magasabbrendűségének megszüntetését.³³¹

³²³ Newberg, 2011, § 4:27, 251 et seq.

³²⁴ Ld. a német Gesetz über Musterverfahren in Kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten-t (Kap-MuG) , amelynek a kutatásig bemutatott eredményei Prof. Peter Rott véleménye szerint nem értékelhetők sikeresnek. Ld.: Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, Country report Germany .

³²⁵ A free-rider effect (vagy potyázás) lényege, hogy a mások költségén megvalósított per eredménye olyanokra is kihatna, akik semmilyen anyagi vagy jogi kockázatot nem vállaltak az ügy tekintetében. Bővebben erről: Bone, 2003, 274-275. E problémától egyébként Bone szerint a class action sem tud teljesen mentesülni.

³²⁶ *Hackett v General Host Corp.*, 455 F.2d 618 (3d Cir. 1972) .

³²⁷ Marcus-Redish-Sherman, 2005, 1092-1203.

³²⁸ Hacsak a bíróság által hivatalból ismert vagy köztudomású tényeket ilyennek nem tekintet-nénk, de azok alkalmazási köre jóval szűkebb, mint az amerikai jogintézményé.

³²⁹ Yeazell, 2004, 686-708.

³³⁰ Amelyet egyébként a SC is indokoltnak tartott, ld. *Parklane Hosiery v. Shore*, 439 U.S. 322 (1979)

³³¹ *County of Stanislaus v Pacific Gas & Electric Co.*, 1994-2 Trade Cas. (E.D. Cal. 1994)

A 23. cikk példálózó jelleggel négy elemet említ, amely a magasabb rendűség szempontjából meghatározó lehet. Amennyiben a fél érdeke az egyéni jogérvényesítéshez meghaladja az osztályként való kezelés szükségességét, a befogadás megtagadható. Ahogy a szabályokat előkészítő bizottság rámutatott:

Ezzel kapcsolatban a bíróságnak informálódnia kell bármely olyan perről, amit az adott fél vagy féllel szemben folytatnak. A magánszemély egyéni peresítéshez fűződő érdeke lehet olyan erős, hogy az osztály megtagadására vezessen. A másik oldalról viszont előfordulhat, hogy ezen érdekek inkább elméletiek, mintsem gyakorlatiak; így az osztály erős belső kohéziója miatt a képviselő útján való perlekedés nem volna ellenezhető, vagy éppen az egyéni követelés összege lehet olyan csekély, ami miatt a szeparáció nem volna célszerű. Az ellenfél egyéni keresetekkel szemben való védekezésének és a bírósági lajstromoknak az egyedi ügyekkel való telítődését is megfelelően figyelembe kell venni.³³²

Ez a megjegyzés kellően egyensúlyoz az egyéni jogérvényesítők alkotmányos jogai és az igazságszolgáltatás érdekei között. Amennyiben nem mutatkozott olyan érdek, ami miatt a tárgyalást külön kellene folytatni, a bíróság – a további tényezők fennállása esetén – úgy dönthet, hogy a CA megfelelő, sőt magasabb rendű eszköze az eljárásnak.³³³ A másik oldalról a már megindult egyedi keresetek épp az ellenkezőjét sugallhatják – hiszen azok megindítása a felperesek szerint, úgy tűnik, szükséges volt –; de még ilyen esetben is figyelembe kell venni a hatékonyság kérdését, ami ismét a CA felé billenti a mérleg nyelvét.

Más perlekedési eszközök használata kizárhatja, korlátozhatja a befogadást. Mindazonáltal mivel a CA alkalmazásának célja éppen a bírósági erőforrások eltérő használatának elkerülése, ezt az érvet a bírósági ügyvitel hatékonyságával kell szembeállítani. Ugyanígy kerül mérlegre az adott bírósági fórum kívánatossága az ügy vitele szempontjából, ahol is a bíróságok azt vizsgálják, hogy a kiválasztott bíróság alkalmas-e az eljárás megfelelő lefolytatására.³³⁴

Végül a class action kezelhetőségét hozza példálózó feltételként a jogalkotó. Ahogy maga a szabály is utal rá, egy CA vitelénél mindenképpen lesznek nehézségek. Ezt a feltételt az alperesek jellemzően erőteljesen vitatják,³³⁵ meglétét egyébként a csoport képviselője (jogi képviselője útján) köteles bizonyítani. A *Hardy v City Optical, Inc.* ügyben a bíróság más okok mellett a menedzselhetőség hiányára hivatkozással tagadta meg az osztály befogadását.

„A City Optical azt állítja, nem teljesen alaptalanul, hogy a Hardy által definiált osztály nem lesz menedzselhető, kezelhető. Hardy pedig nem is tagadja ezt, sőt azt sem, hogy

³³² Rules Advisory Committee Notes, 39, 1966 Amendments, Fed. R. Decisions 104.

³³³ Central Wesleyan College v W.R. Grace & Co., 143 F.R.D. 628 (4th Cir. 1993) ☞

³³⁴ Newberg, 2011, § 4:32, 267-269.

³³⁵ Buford v H & R Block, Inc., 117 F.3d 1433 (11th Cir. 1997)

a kezelhetőség számunkra ésszerűen nem lenne feltehető, ezért neki azt bizonyítania kellene. Egy adverzariális rendszerben, ahol a bíróság a jogászok által állított és bizonyított tényektől függően tudja alakítani döntését, az a körülmény hogy valamely fél nem reagál az ellenfél álláspontjára, súlyos következményekkel járhat. A kerületi bíró osztályt befogadó döntését helyben kell hagynunk, még akkor is, ha feltehető, hogy amennyiben hivatalból részletesen vizsgálódott volna, a kezelhetetlenség kérdését jóval kevésbé találta volna problematikusnak, mint ahogy azt a City Optical állította.³³⁶

A menedzselhetőség problémája gigantikus méreteket ölthet,³³⁷ bár ezek a problémák sokszor még nem felmérhetők az ügy kezdetekor, s akkor is sokszor legyűrhetők az abban leginkább érdekelt osztályos jogi képviselő által, akire egyébként a bíróság nagyban támaszkodik az ilyen ügyek megoldásakor.³³⁸

*Az In Re Motor Vehicle Air Pollution Control Equipment ügyben annak a kérdésnek a megoldására, hogy az ügy osztályos keresetként folytatható-e, a bíróság kifejtette, hogy az ott állított osztály tekintetében bizonyítással bíró kihívások elé fogja állítani a perlekedőket, a jogi képviselőket és a bíróságot is a menedzselhetőség biztosítása. Mégis mindaddig, amíg a kezelhetőség lehetetlennek vagy közel lehetetlennek nem bizonyul, a bíróság a jogi képviselő kiválóságára és segítségére fog szorítani, hogy megoldja mindazon komplex problémákat, ami a per során felmerül.*³³⁹

A CA támogatói rámutattak, hogy a modern ügykezelési technikák nagyban segítenek megoldani a szokásos problémákat,³⁴⁰ mégis vannak olyan potenciális területek, amelyek ellenállnak az egységesítésre való törekvésnek. Az *Andrews v American Tel. & Tel. Co.* ügyben, ahol a 900-as (emelt-díjas) telefonszámokkal kapcsolatos vizsgálat volt folyamatban, a bíróság észlelte, hogy különböző jogszabályok vonatkoznak az ügy egészére, s jelentős eltérések mutatkoznak a tényekben és a jogalapban is.³⁴¹

Az *Andrews* fogadással kapcsolatos igényeivel összefüggő legnagyobb probléma nem is a felperesek 900-as programban való részvételében rejlik, mintsem inkább a program körvonalazásában, kontúrjaiban. A fogadási követelés meghatározásánál minden egyes 900-as számú programot egyedileg kell vizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy az adott program tartalmaz-e olyan fogadási feltételt, amely ellentétben állna

³³⁶ *Hardy v City Optical Inc.*, 3d 1059 (7th Cir. 1994) ☉

³³⁷ *Boshes v General Motors Corp.*, 59 FRD 589 (N. D. Ill 1973), ami egy fogyasztói hitel-ügy volt, s ahol a 17 millió vélt tag miatt a bíróság kezelhetetlennek ítélte a CA-t.

³³⁸ Az USA ügyviteli szabályai jóval nagyobb terhet rónak a felekre, sokszor olyan feladatokat is a felek végeznek, amelyek a magyar bíróság számára magától értetődnek, pl. kézbesítés.

³³⁹ Adler, 1972, 533 et seq.

³⁴⁰ Newberg, 2011, § 4:32, 283.

³⁴¹ Nem szabad elfelejteni, hogy a közös jelleg hiánya előfeltételként is a befogadás megszüntetéséhez vezethet.

az adott állam játékra vonatkozó szabályaival. Példának okáért néhány program úgy volt tervezve, hogy valamely képességet vagy tudást teszteljen a hívó fél részéről, míg mások egyszerű szerencsén alapultak. Sok 900-as számú program biztosított versenyekre való ingyenes bejutást, vagy tartalmazott a játékról terjedelmesebb információt más játékoknál. Röviden, az Andrews-ban említett 900-as programok nem összesíthetők egyetlen eljárásba és nem oldhatók meg en masse.³⁴²

Hipotézisem szempontjából – t.i. válaszul azokra a vádakra, mely szerint a CA lehetősége immanens hibát rejt a vele való potenciális visszaélési lehetőségek miatt, annak legalizált zsarolási potenciálja miatt – a bíróság kompromisszumra nem hajló módon reagált arra az érvre, hogy a befogadás biztonnal elvezetne egy egyezséghez, ami önmagában megszüntetné a kezelhetőség problémáját. Érdemes idézni a bíróság egyszerű állásfoglalását:

A felperes utalt arra a szóbeli meghallgatáson, hogy ezen ügyek éppen azért válnának menedzselhetővé, ha az osztályos keresetet befogadnák, hiszen akkor az alperesek vélhetően egyezséget kötnének. Mi azonban ezt nem találjuk a kezelhetőség megfelelő meghatározásának.³⁴³

A bíróság határozottan állt ki a felperes érvelésével szemben. Feltéve, de nem elfogadva azonban ezt a meglehetősen rosszhiszeműnek, frivolnak tűnő érvelést, annak támogatása könnyen a 23. cikk, és különösen is a (b)(3) pontokban foglalt feltételek eróziójához vezethetett volna. Van továbbá egy inherens logikai hiba a felperesi érvelésben, nevezetesen hogy a valószínű – nem teljesen bizonyos tehát – egyezség megszüntetné a kezelhetőség problémáját. Éppen ellenkezőleg, az egyezség jóváhagyása továbbra is megkívánja a bíróság közreműködését, s bár a tárgyalási költségek megspórolhatóak lennének, a bíróságnak továbbra is örködnie kell az osztályos egyezség tisztességessége felett, egy olyan osztály tekintetében, amely tárgyalás esetén biztonnal kezelhetetlen volna. Mindezekből következően ez a gyakorlat bátorító lehet egy európai szemében is, mivel jogilag igazolható érvekkel biztosít ellenállási lehetőséget a törvényesített zsarolási potenciállal szemben.

A bíróságok szerint nem kezelhetetlen a követelés részlegesen független részeinek osztályos alapon való kezelése. Így pl. amennyiben a termék standardizált, a minőség és az ár azonos, az alapul fekvő tények bizonyíthatóak osztály-szinten, így csökkentve a perlekedés költségeit.³⁴⁴ S amikor a felelősség közös kérdéseit ilyen módon megállapították, a bíróság vizsgálja a CA fenntarthatóságát az olyan további kérdések eldöntésére

³⁴² Andrews v American Tel. & Tel. Co., 3d. 816 (11th Cir. 1996) ☹

³⁴³ ibid.

³⁴⁴ Ahogy az meglehetősen szokványos antitröszt esetekben, ld.: In re Art Materials Antitrust Litigation, 1983-1 Trade Cas. (N.D. Ohio 1983).

nézve, mint kártérítés,³⁴⁵ vagy alternatív jogvédelmi igények,³⁴⁶ de úgy is dönthet, hogy megszünteti az osztályos keresetként való kezelést és megnyitja a lehetőséget az egyedi igényérvényesítés előtt, amennyiben a körülmények azt teszik szükségessé.

A kezelhetőség problémáit sokszor vetik fel a felek értesítésének dimenziójában. Kommentátorok arra figyelmeztettek, hogy e problémákat kontextusban kell kezelni, nevezetesen hogy e nehézségek megszüntetik-e azokat az előnyöket, amellyel egyébként a CA rendelkezik az egyedi igényérvényesítéshez képest.³⁴⁷ Azt is figyelembe kell venni, hogy a bíróságok rendkívül gyakorlatias technikákat fejlesztettek ki az értesítési költségek csökkentése érdekében, s e költségek és adminisztráció jellemzően a felperesre van terhelve.³⁴⁸

Mindezen körülménynek figyelembevételével is marad egy megfontolás, mintegy biztonsági szelep. Ha a CA minden feltételnek meg is felel, mégis sokszor megtagadják a magasabb rendűség vagy menedzselhetőség körében, amennyiben nem biztosít valódi előnyöket az osztály tagjai számára.³⁴⁹ Amennyiben a bíróság megítélése szerint az ügy menedzselésével kapcsolatos problémák a bíróság és a felek erőfeszítéseit hiábavalóvá tennék, úgy a CA nem a leginkább megfelelő formája az igényérvényesítésnek. Erre talán a hírhedt dohánytermékekkel kapcsolatos perfolym szolgáltat példát, ahol is a bíróság a *Barreras Ruiz v American Tobacco Co.* ügyben megtagadta a puerto rico-i dohányosok képviselőjében előterjesztett class action befogadását mások mellett kezelhetetlenség okán. Így hát a sokak által botrányosnak tartott országos perlekedési kísérlet vesztét a menedzselhetőség, mint eljárási előfeltétel hiánya okozta,³⁵⁰ legalábbis időlegesen.³⁵¹

Összefoglalóan, a kezelhetőség megkövetelése megakadályozhatja a túlzottan széles

³⁴⁵ *Boeing Co. v Van Gemert*, 444 U.S. 472 (1980), az antitröszt ügyben egy bírósági kiküldött (master) fogja alkalmazni azt a képletet, amely alapján minden egyes tag számára meghatározzák a kártérítést.

³⁴⁶ Egyes ügyekben pl. ún. *cy pres* elosztási módszert alkalmaznak [pl. *Sanchez v Lowell Lebermann, Inc.*, 79 FRD 21 (WD Tex. 1978)], ahol a megtévesztő kölcsönfeltételekkel kapcsolatos ügyben az osztályos alaphól nem igényelt részt önkéntes szervezetnek kellett juttatni; míg más esetben kedvezményes kuponban részesítették a jövőbeni vásárlókat [ld.: *In re Cuisinart Food Processor Antitrust Litigation*, 1983-2 Trade Cas. (D. Conn. 1983.)]

³⁴⁷ Newberg, 2011, § 4:35, 308.

³⁴⁸ *A Neloms v Southwestern Elec. Power Co.*, 72 F.R.D. (W.D. La. 1976) ügyben a felperest arra kötelezték, hogy első osztályú (tértivevényes az általunk ismert kategóriák szerint) előre fizetett borítékokat vásároljon a bíróság visszaküldési címe feltüntetésével, s küldje azokat meg közvetlenül a csoport tagjainak. Az adminisztráció és annak költségei így a felet terheltek. Megjegyzendő persze, hogy ez az értesítés igencsak messze áll a kontinentális jogban ismert idézés fogalmától, ahol is a bíróságok hívják fel a felet a tárgyaláson való részvételre.

³⁴⁹ Newberg, 2011, § 4:36, 310.

³⁵⁰ A nemzeti vagy tagállami szintű osztályok menedzselési kérdéseiről ld. még: Kearns, 1999, 1336, 1356-1357.

³⁵¹ Viscusi, 2002, 22-52. (*Tobacco: Regulation and Taxation through Litigation*)

osztályok képzését, így szolgálva az elrettentést az eszköz visszaélészerű alkalmazásától. Amikor azonban ilyen súlyos következmény nem indokolt, a kezelhetőség felett úrrá lehet lenni a csoport kellő lehatárolásával, modern tárgyalás-menedzsment technikákkal valamint egyes ügyviteli kötelezettségek és költségek felperesre való terhelésével.

Ezzel zárul a Fed. R. Civ. P. 23. cikkében foglalt class action fő struktúrájának áttekintése, amelyet egy elméleti jellegű bevezetés alapozott meg. Véleményem szerint a tagolt feltételrendszer kedvező környezetet biztosított az osztályos keresetek számára. Széles körben teszi lehetővé a törvény a CA kezdeményezését, ugyanakkor a bírósági mérlegelésnek teret hagyva lehetőséget ad a visszaélésekkel szembeni küzdelemre is, szolgálva ezzel az eszköz minél praktikusabb és hatékonyabb használatát is. A bíróságok gyakorta élnek is e felhatalmazással és megtagadják a visszaélészerűen kezdeményezett CA-k befogadását, természetesen perjogi alapokon.

Nota bene, azokat a potenciális negatív jellemzőket, amelyek a magán-ügyészi rendszerben kezdeményezett osztályos keresetet jellemezhetik, enyhítik a bíró kezébe adott erős procedurális jogosultságok. Ha bármi igény ilyen szabályozás európai vagy magyar adaptálásával kapcsolatban megfogalmazható, az a bíró kezébe adandó erős pervezetési, ügy-menedzselési jogosítvány létesítése volna. Bízni kell bíránk ítélőképességében, akik így kellő egyensúlyt tudnának teremteni a szembenálló felek, az igazságszolgáltatás és a társadalom szétartó igényei között.

3. A kereset és ellenkérelem class action benyújtása esetén, a bírói engedélyezés

Megvizsgáltuk a class action általános strukturális jellemzőit, előfeltételeit és eseteit, most rátérünk az eljárási szabályok részletes ismertetésére, azon belül is először az eljárás kezdetét elemezzük.

3.1. A keresetindítás előkészítése

Class action indításának lehetősége esetén a reprezentatív felperesnek és jogi képviselőjének számos faktort kell vizsgálnia a kereset benyújtása előtt. Valójában egy ügyvéd által vitt perben sokszor távoli lehetőségként felmerül a CA bevetése, de a kockázatok és az elérhető haszon elemzése dönti el az ekként való befogadás iránti kérelem benyújtásának kérdését. Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy az eljárásjogi környezet egésze miatt a sokat kritizált vállalkozó ügyvéd előlegezi és viseli a perindítás költségeit,³⁵² és nem csak vagyonát, de reputációját (vagyis üzleti jóhírnevét, jövőbeli

³⁵² Ez alól természetesen vannak kivételek, mint a polgári jogok érvényesítésére indított keresetek, ahol pl. az ügyvédi díj viselésére a pervesztes alperes lehet kötelezni, de a monetáris igény megtérítésére irányuló class action esetén tipikus ez a helyzet.

megbízásainak alapiját) is kockára teszi.³⁵³ Ebből következően a befogadás kérelmezését igen alapos – közgazdasági elemzésekkel is alátámasztott – kockázatelemzésnek kell megelőznie, annál is inkább mert a sikerdíjtól való elesés egyedi ügynél relatíve kis veszteséggel jár, de egy class action esetén több évi munkát és óriási befektetést tehet semmivé az alaptalan, kirívó esetben indokolatlan, vexációs célú perlekedés. Feltételezve tehát a perindítást koordináló ügyvéd józan anyagi megfontolását, ez arra felé hat, hogy a frivol, vexációs célú kereseteket a helyükön, megfelelő kockázati értékkel kezeljék az ügyvédek és prudens módon mérlegeljék a keresetindítást.

A vizsgálat során mérlegelni kell a fentebb elemzett előnyöket és hátrányokat, a befektetendő munkaórák várható számát, a költségeket, a befogadás megtagadásának esélyét, az egyezségkötés esélyét, a bizonyítási feltárás hatalmasra rúgó költségeit, a tárgyaláson való elbírálás és az ottani siker esélyeit; mindezek a változók sok ismeretlent tartalmaznak és megbecslésük komoly nehézségekbe ütközik. Sokszor önmagában a perbe vitt csoport meghatározása is nehezebb, mint első pillantásra látszana, mivel annak túlzott nagysága (ami egyébként a profitabilitást növelné) a befogadás megtagadásához, visszavonásához vezethet, amennyiben a csoport ügyintézésével járó nehézségek meghaladják az előnyöket, a jogi képviselő lehetőségeit, illetve olyan jogi és ténybeli különbségeket hoznak felszínre, ami miatt a csoport egységes kezelése lehetetlen.³⁵⁴

Az ügyben eljáró bíróság meghatározása a class action sikerének alapvető kérdése. Felmérések bizonyították, hogy voltak úgynevezett „mágnés bíróságok”,³⁵⁵ ahol több class action-t kezdeményeztek, mint más bíróságokon. Emiatt felmerül az eljárás tisztességességének kérdése, most azonban csak annyit kell megjegyezni e kérdés kapcsán, hogy a CA-nak, mint az egyedi pereknek is, meg kell felelnie a joghatóság, hatáskör,

³⁵³ Elég csak arra az esetre gondolni amikor bíróság az ügyvéd díját belátása szerint mérsékelte. Alább idézem az „In re Fine Paper Antitrust Litigation” ügy indokolását mondandóm érzékeltetésére. [98 F.R.D. 48, 215 (E.D. Pa. 1983)] ☞ „In my view, however, as I have noted before, Granvil Specks failed miserably in his obligation to the class to prosecute their claims efficiently with a minimum of duplication and unnecessary work. Rather he ran this case like a potentate, recruiting supporters and insuring their loyalty by dispensing favors at the expense of the class. The responsibility for the overstaffing, mismanagement and excessive charges must be laid at his feet.” („Ugyanakkor véleményem szerint, ahogy azt korábban megjegyeztem, Granvil Specks szármalasan elmulasztotta azon kötelezettsége teljesítését, hogy a class érdeketi hatékonyan képviselje, a minimális duplikátummal és szükségtelen munkával. Inkább úgy vitte az ügyet, mint egy potentát, támogatókat toborozva, akik hűségét a class költségén tett szívességekkel biztosította. A túlzott személyzeti költségekért, a hibás menedzsmenti döntésekért, a túlzó számlázásért való felelősséget az ő lábaihoz kell helyezni.”) A bíróság az ügyvéd nevét is közzétéve mondott igen súlyos ítéletet a szakmai magatartása felett, ami kétségtelenül meghatározta szakmai jövőjét és ami szintén fontos – későbbi alkalmasságát egy class action jogi képviselőtére. Persze ez ennek a speciális piacnak a fogyasztóvédelmi eszköze is egyben!

³⁵⁴ Newberg, 2011, § 6:7, 505-507

³⁵⁵ John H. Beisner & Jessica Davidson Miller, Class Action Magnet Courts: The Allure Intensifies, Civil Justice Report, No 5, July 2002, Center for Legal Policy, 2002, 20. ☞

illetékesség szabályainak, bár ha a tömegesség miatt ezek a szabályok lehetnek sajátosak.³⁵⁶ A bíróságok vitáztak a minimum-pertárgyérték követelményének értelmezése kapcsán: a Legfelső Bíróság a Snyder v Harris ügyben úgy határozott, hogy a követelések nem adhatók össze a hatáskör megalapítása céljából,³⁵⁷ majd a Zahn v International Paper ügyben tovább finomították ezt az előírást.³⁵⁸ A mértékadó kommentárok azonban a Zahn-ügy valódi jelentőségét abban látták, hogy az állami bíróságok felé tolták a class action-ök kezdeményezését, limitálva ezzel a szövetségi bíróságok hatáskörét azok tekintetében.³⁵⁹ Ez a folyamat azonban 2005-re az ellenkezőjére fordult és a CAFA célkitűzése éppen a szövetségi bíróságok felé terelés lett, mivel a szövetségi törvényhozó ott inkább biztosítva látta a jogalkalmazás egységét és az alkalmatlan keresetektől való időszerű megszabadulás célját. A szövetségi Bírósági Központ elemzése szerint a célkitűzés sikeres volt.³⁶⁰

3.2. Keresetindítás a class action eljárásában

Amikor a class action keresetindítását fontolgatják, három addicionális, a szinguláris perekhez képest többlet-elemet kell megvizsgálni. A felperesi jogi képviselőnek nagyon alaposan meg kell húznia a csoport határait (1); minden olyan feltételt és körülményt, amelyet a 23. cikk fentebb elemzett előírásai megkövetelnek, állítani és szükséghez képest alátámasztani köteles (2) valamint meg kell határoznia azt, hogy mi az a követelése, amely az egész csoportot ki fogja elégíteni (3).³⁶¹ A keresetindítás általános jellemzőit – ami meghatározó az eljárás tárgya és tartalma szempontjából – az F. R. Civ. P. 8. cikke és az ahhoz kapcsolódó igen jelentős bírósági gyakorlat tartalmazza.³⁶² Az amerikai “értesítési kereset” (notice pleading) rendje meglehetősen liberális a peralapító tények meghatározása szempontjából.³⁶³ Az F.R. Civ. P. nem kívánja meg a felperestől, hogy részletesen meghatározza mindazokat a tényeket, amelyekre a keresetét alapozni kívánja.³⁶⁴

Egy törvényes antitörzszt keresethez elegendő az értesítési perlés feltételeit teljesíteni. (...) Az értesítési perlés szabályai alapján a keresetnek mindössze „tisztességes értesítést kell tartalmaznia az alperes felé a felperes követeléséről és arról, hogy az min alapul”

³⁵⁶ A hatásköri kérdésekről általában ld.: Chemerinsky, 2007; Maloy, 2010.

³⁵⁷ Snyder v Harris, 394 U.S. 332 (1969)

³⁵⁸ Zahn v International Paper Co., 414 U.S. (1973), ahol úgy döntött a SC, hogy nem csak a megnevezett reprezentatív felperesnek, de minden egyes felperesnek személyesen is meg kell felelnie a szövetségi hatáskör e követelményének. A döntést számos szerző kritizálta, ld. pl. Barrow, 1975, 867 skk.

³⁵⁹ Newberg, 2011, § 6:11, 523.

³⁶⁰ Lee – Willging, 2008.

³⁶¹ Newberg, 2011, § 6:13, 609.

³⁶² Marcus-Redish-Sherman, 2005, 121-227.

³⁶³ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 6-7, 580-581, 606-608.

³⁶⁴ Donson Stores, Inc. v American Bakeries Co., 58 F.R.D. 485 (S.D. N.Y. 1973)

(...) Mindazonáltal „elegendő adatot kell a keresetben ahhoz megadni, hogy az állított anti-tröszt jogszabálysértés megfelelő módon azonosítható legyen” (...) Id. Következtéseket tartalmazó állítások „nem fogják túlélni a visszautasításra irányuló kérelmet, ha nincsenek az érvényesített igény alátámasztására megfelelő ténybeli alátámasztásuk”³⁶⁵³⁶⁶

Az értesítési perlés rendjét mindazonáltal törvény megváltoztathatja és részletes kereseti követelményeket írhat elő.³⁶⁷ A class action tekintetében a bíróságok korábban kedvezően, enyhén bírálták el a kereset ténybeli meghatározottságával kapcsolatos kérdéseket. A Diaz-ügyben a bíróság szerint:

A benyújtás és a befogadás közötti időben a bíróság a visszautasítás szempontjából felteszi, hogy a csoportos jellegű állításokat tartalmazó kereset valóban class action.³⁶⁸

Az alperes idézésének legfontosabb célja, hogy az alperest figyelmeztessék arra a tényre, hogy adott felperes adott alapvető tények alapján vitát kezdeményezett, CA esetén pedig, hogy a teljes csoport kezdeményezte ezt a vitát és kér marasztalást ellene. Ezt a célt csak akkor lehet elérni, ha a csoport határai már itt meghatározhatók, láthatók.³⁶⁹ Mindazonáltal mivel a 23. cikknek való megfelelés hiánya a befogadás megtagadását fogja eredményezni, a kereseti állításokat alaposan meg kell fontolni. Amennyiben a class action-ként való befogadás iránti kérelem tág, általánosított állításokon alapul, a bíróság helyesen dönt annak megtagadásával.³⁷⁰ Ahogy a bíróság kifejtette:

Itt egyáltalán nincsen tényalapunk arra, hogy a számosság követelményének meglétét ellenőrizzük. Annak pusztá állítása, hogy a class túl széles ahhoz, hogy az egyesítést, pertársaságot alkalmatlanná tegye, nem elegendő a követelmény teljesítéséhez. Hasonlóan ehhez, a közös jog- ill. ténykérdések kapcsán is csak széles, általános állítások állnak rendelkezésre ennek megalapozására. Fleming egyetlen határozott állítása arra vonatkozik, hogy őt felfüggesztették ill. eltávolították a Travenol-tól. (...) A tények, bizonyítékok, okiratok vagy az állítást alátámasztó bármilyen további körülmények teljes hiányával szembesülve a körzeti bíróság helyesen döntött a Fleming által kért class action befogadásának megtagadásával.³⁷¹

³⁶⁵ Lombard's, Inc. v Prince Manufacturing, Inc., 753 F.2d 974, (11th Cir. 1985)

³⁶⁶ A konkluzív állítások a legújabb SC gyakorlat szerint szigorú elbírálás alá esnek és a keresetindítás megengedhetőségét nem támasztják alá. Ld. Ashcroft v. Iqbal, 556 U.S. 662 (2009). A döntés hatásköréről ld.: Smith, 2009, 1053-1083. A konkluzív állításokkal kapcsolatban különösen: 1074-1076.

³⁶⁷ Ld.: Fairman, 2003, 987-1065, ahol számos példát hoz arra, hogy bizonyos jogalapokon indított keresetek esetén a bíróságok törvényi felhatalmazás alapján valójában igen részletesen követelik meg a ténybeli és jogi előadását.

³⁶⁸ Diaz v Trust Territory of Pacific Islands, 876 F.2d 1401 (9th Cir. 1989) 🌐

³⁶⁹ Erről bővebben fentebb írtam a class meghatározottsága kapcsán.

³⁷⁰ Fleming v Travenol Laboratories, Inc., 707 F.2d 829 (5th Cir. 1983) 🌐

³⁷¹ ibid.

A csoport definiálásával kapcsolatban a bíróságok funkcionális megközelítést alkalmaznak.³⁷² A csoport meghatározása alapjául szolgál annak, hogy meghatározzák a csoport pontos határait, a lehetséges tagjait, hogy kik jogosultak az elérhető legalkalmasabb értesítésre, hogy kiket fog kötni a class action érdemi kimenetele, hogy meghatározható legyen annak alapján a reprezentatív felperes (alperes) megfelelése, a jogi képviselő alkalmassága ill. az F. R. Civ. P. által a csoporthoz kötött további feltételek.

A definíciónak precíznek, objektívnek és biztonsággal ellenőrizhetőnek kell lennie. Például a csoport tartalmazhatja azokat a személyeket vagy társaságokat, akik meghatározott termékeket ill. értékpapírokat vettek az alperestől egy meghatározott időszakon át, vagy állhat azokból, akik alkalmazásra jelentkeztek vagy alkalmazásban álltak az alperesnél egy konkrétan meghatározott időpontban..³⁷³

A megfelelő class típus meghatározása kiemelkedően fontos, mivel a F. R. Civ. P. különböző idézési követelményeket állít a csoport tagjai felé függően a class típusától. Emiatt a befogadásra irányuló kérelemnek tartalmaznia kell a kérelmezett class típusának pontos meghatározását. A megállapításra ill. jövőbeli magatartástól való eltiltásra irányuló [legtöbbször a (b)(2) bekezdés alá tartozó class] class esetén mindazonáltal kevésbé pontos meghatározás is kielégítő, mivel pénzügyi követelés nem tárgy a eljárásnak.

Ahol a csoport által kért ítélet csak megállapítási vagy jövőbeli magatartástól való eltiltási természetű (...), még spekulatív vagy konkluzív állítások [is elfogadhatók] a class méretét illetően.³⁷⁴

Ez viszont olyan csoportok képzéséhez vezethet, amelyek hatalmas méretűek és meglehetősen lazán vannak definiálva – ahogy ez gyakran megtörténik a környezetvédelmi célú class action-ök esetében. A *U.S v Students Challenging Regulatory Agency Procedures* ügyben még egy ad hoc tanuló csoportot is elfogadott a bíróság az általános közérdek megfelelő képviselőjének. Azt állították, hogy egy meghatározott mértékű vonat jegyár-emelés sértene az érdekeiket és az emeléstől való eltiltás iránt pereltek [közvetve tehát még vagyoni érdek is kockán forgott a perben!].

Jelen ügyben a bíróságot arra kérték, hogy egy sokkal vékonyabb oksági láncot kövessen a sértettek jogsértelme tekintetében – nevezetesen hogy egy általános [vonatjegyár] emelés állításuk szerint azzal járna, hogy a meg nem újuló erőforrások fogyasztása növekedne a megújulókhöz képest, ami így több természeti erőforrás felhasználását eredményezné az ilyen termékek előállítása céljából, az erőforrások egy része Washington környékéről származna, amely megnövekedett károsanyag kibocsátás végül a közeli természetvédelmi területeken csapódhat le. (...) Természetesen a kereseti kérelem megfogalmazása többet

³⁷² Newberg, 2011, § 6:14, 614

³⁷³ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21.222. ☹

³⁷⁴ Doe v Charleston Area Medical Center, Inc., 529 F.2d 638 (4th Cir. 1975)

jelent mint zseniális tudományos eszmefuttatás az elképzelhető dolgok világába. (...) Nem mondhatjuk azonban a kereseti állítások alapján, hogy a felperesek képtelenek lennének állításuk igazolására, ami viszont – bizonyítottság esetén – valóban azok közé a sértettek közé helyezné őket is, akiket a Bizottság tervezett akciója sértene, s ezáltal a Sierra Club úgy alkalmazásával bírósági jogorvoslatot kérhetnek. A körzeti bíróság helyesen döntött tehát, amikor megtagadta a fellebbező alperes kérelmét a kereset elutasítására azon az alapon, hogy felperes nem igazolta legitimációját a per vitelére.³⁷⁵

Az amerikai bíróságok tehát viszonylag megengedő álláspontot foglaltak el a class meghatározása tekintetében. A legitimáció szorosabb, kontinentális jogban megszokott koncepciója ezt nem feltétlenül tudná követni,³⁷⁶ ami miatt a class definíciójával kapcsolatos jogi szabályozásnak nagyon átgondoltnak kell lennie. Természetesen az amerikai bíróságok is találkoztak túlságosan szélesre vont class-definíciókkal vagy olyan esetekkel, amikor a csoport nagysága miatt azon belül is különböző érdekekkel bíró személyek (al)csoportjai voltak. Ilyen esetekben alcsoportokat (subclass) képeztek, vagy a csoport fogalmának újradefiniálásával kizárták az össze nem férhető személyi kört a csoportból, ezáltal lehetővé téve az eljárás további folytatását.³⁷⁷

Ha a csoport kártérítés iránt perel, a tényleges kár bizonyítéka megkövetelhető, akár az egész csoport tekintetében is.³⁷⁸ Bár nem kell minden csoport-tagot megnevezni, személyüknek megállapíthatónak kell lennie az ítélet későbbi végrehajthatósága céljából. A megfelelő definíció tartalmazhat pl. egy ügyleti tényt ami valamennyi csoport-tag tekintetében közös, azt az időszakot, amikor a kereset alapjául szolgáló ügylet (ügyletek tömege) megtörtént. Érdekes például szolgálhat a Groupon Securities Litigation,³⁷⁹ Az ügyben az ügylet és a csoport tagjainak meghatározása a következőkre terjed ki: aki a Groupon Inc. részvényeit (NASDAQ GRPN) megvásárolta a nyilvános kibocsátás idején (IPO időpont), vagyis 2011. november 4-e és 2012. március 31-e között.^{380,381} Egy határozott definíció használhat továbbá pl. egy meghatározott földrajzi térséget, mint lehatárolási szempontot, ahol az állított jogsértés történt; ez meglehetősen gyakori

³⁷⁵ U.S v Students Challenging Regulatory Agency Procedures (SCRAP), 412 U.S. 669 (1973) ☹

³⁷⁶ Újra utalunk Varga általunk is osztott álláspontjára a jogrendbeli különbségek okozta nehézségekre valamely intézmény alkalmazása, esetleges recepciója során. Varga, 2005, 124-126.

³⁷⁷ Diaz v Romer, 961 F.2d 1508 (10th Cir. 1992), ahol is alcsoportokat képeztek, hogy az érdeklődést elkerüljék.

³⁷⁸ Newberg, 2011, § 6:17, 631

³⁷⁹ In re Groupon, Inc. Securities Litigation, Master File No. 12 C 2450

³⁸⁰ Groupon, Inc. Shareholder-Investor Investigation for Class Action Lawsuit Lead Plaintiff Deadline Approaching; ☹

³⁸¹ A bíróság végzését, amelyben megtagadja a class action visszautasítását az állítások elégtelensége folytán ld.: ☹

az antitröszt perek során.³⁸² Leggyakrabban mindezek a meghatározási szempontok keverednek annak érdekében, hogy megfelelő csoportot tudjanak képezni.

A bíróság meggyőzésének terhe (bizonyítási teher – bár nem a per főkérdése, hanem eljárási kérdés tekintetében) a class létesítési feltételeinek megléte tekintetében azon a félen nyugszik, aki a class action-ként való befogadást kéri, illetve jogi képviselőjén: ez leggyakrabban a felperesi csoport jogi képviselője. Ebből következően felkészültnek kell lennie arra, hogy a bíróság meggyőzéséhez szükséges bizonyítékokat felvonultassa annak megalapozására, hogy a class action befogadása megalapozott. A kommentátor szerint az osztályt megalapozó tényezőket ritkán vitatják, így feltárással ebben a körben ritkán van szükség.³⁸³ A másik oldalról persze ez nem jelenti, hogy a feltárás – egyébként törvényes rendje szerint – ne zajlana amíg a befogadás kérdésében a bíróság nem dönt. Ahogy a Komplex Perlekedés Kézikönyve fogalmaz:

A bíróságnak meg kell határoznia, hogy a csoportos keresetként való befogadás kérdéséhez milyen bizonyítás (feltárás) szükséges és hogy ezt hogyan lehet hatékonyan és olcsón lefolytatni. Dönt továbbá a feltárás felfüggesztéséről amennyiben a befogadásról szóló döntés szükségtelenné teheti az eljárás egészének vagy részének további folytatását. A feltárás párhuzamosan folyhat, amennyiben a csoportosság kérdésével kapcsolatos bizonyítás az érdemi kérdésektől való leválasztása a befektetett energia és költség jelentős megduplázását jelentené a felek számára.³⁸⁴

A bíróság korlátozott célú meghallgatást is tarthat a befogadás kérdésében való döntést megelőzően, ahol is a befogadás feltételeit vizsgálhatja. A befogadást ugyanis az eljárás megkezdését követő ésszerű időben meg kell tenni. Az ilyen meghallgatások ugyanakkor nem érinthetik az ügy érdemét; a Legfelső Bíróság szerint:

A 23. cikk nyelvezetében és történetében semmi nincs, ami feljogosítja a bíróságot arra, hogy a kereset érdemét tekintve előzetes vizsgálatot végezzen abból a célból, hogy a class action-ként való kezelés megengedhetőségét elbírálja, valójában az ilyen eljárás éppen ellentétes a perrenddel amely lehetővé teszi, hogy a reprezentatív felperes éljen a class action adta előnyökkel még anélkül, hogy az ott írt feltételeket kielégítené.³⁸⁵

³⁸² Marks v San Francisco Real Estate Bd., 58 F.R.D. 159 (N.D. Cal. 1972) ahol egy class action a San Francisco körzetében működő ingatlan-ügynökökkel szemben – több más feltétellel kiegészítve – megengedhetőnek bizonyult.

³⁸³ Newberg, 2011, § 7:8, 25 A feltárás (discovery) a kontinentális polgári eljárásjog számára jobbára ismeretlen, meglehetősen idegen koncepció. Mivel területi okok miatt a kérdéssel részleteiben nem foglalkozhatunk, ismertetnek vesszük a discovery intézményét és csak ott részletezzük, ahol annak a class action szempontjából jelentősége van. Az intézményt részletesen ld. pl. Marcus-Redish-Sherman, 2005, 332-423., Silberman-Stein-Wolff, 2006, 625-698.

³⁸⁴ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 11.213. ☞

³⁸⁵ Eisen v Carlisle & Jacquelin, 417 U.S. 156 (1974)

A fentiek ellenére: a class-ként való certifikálás vitatásának elmaradása meglehetősen gyakori az olyan esetekben, amikor annak nincs valódi jelentősége. Különösen a megállapításra, jövőbeli eltiltásra irányuló esetekben, amikor akár a csoport akár egy fél indítja a per, ha azt megnyerik az ügynek általános kihatása lesz; ilyen esetekben a befogadás kérdését kevésbé erőteljesen vitatják, hiszen lényegtelen a végkimenetel szempontjából.³⁸⁶ S bár a befogadás iránti kérelem elleni tiltakozás hiánya jelentősen segítheti a befogadást, ez nem jelenti ugyanakkor, hogy a felperesnek ilyenkor ne kellene kielégítenie a 23. cikk szerinti feltételeket, ugyanis a bíróság saját hatáskörében és kezdeményezésére (sua sponte) is megtagadhatja a befogadást, amennyiben a kezdeményező fél bizonyítási (meggyőzősi) kötelezettségét e körben nem teljesíti.

3.3. Döntés a befogadásról és annak időzítése, fellebbezés

Rule 23(c) CERTIFICATION ORDER; NOTICE TO CLASS MEMBERS; JUDGMENT; ISSUES CLASSES; SUBCLASSES.

(1) *Certification Order.*

(A) *Time to Issue.* At an early practicable time after a person sues or is sued as a class representative, the court must determine by order whether to certify the action as a class action.

(B) *Defining the Class; Appointing Class Counsel.* An order that certifies a class action must define the class and the class claims, issues, or defenses, and must appoint class counsel under Rule 23(g).

(C) *Altering or Amending the Order.* An order that grants or denies class certification may be altered or amended before final judgment.

(c) BEFOGADÁSI VÉGZÉS; A CSOPORT TAGJAINAK ÉRTESTÉSE; ÍTÉLET; RÉSZKÉRDÉSEKRE VONATKOZÓ CSOPORT; ALCSOPORTOK

(1) *Befogadási végzés*

(A) *A kibocsátás ideje.* Miután egy személy, mint csoportos képviselő pert indít vagy ellene pert indítanak, ezt követő lehető korai időben a bíróságnak végzéssel kell megállapítania, hogy a kereset csoportos keresetként folyhat tovább.

(B) *A csoport meghatározása; A csoport jogi képviselőjének kinevezése.* A csoportos keresetet befogadó végzésnek meg kell határoznia a csoportot, a csoport követeléseit, az általa vitatott kérdéseket, vagy védelmeket és ki kell neveznie a csoport jogi képviselőjét a 23. cikk (g) pontjának megfelelően.

(C) *A végzés megváltoztatása vagy kiegészítése.* A csoportos kereset befogadását elrendelő vagy megtagadó végzést a végső ítélet előtt meg lehet változtatni vagy ki lehet egészíteni.

A 23. cikk (c) pontja konkrét rendelkezést tartalmaz a befogadás (certification, certifikáció) tekintetében: a class befogadása tárgyában az eljárás megkezdéséhez képest a lehető leghamarabb alkalmas időben dönteni kell. Nota bene, a perrend nem tartalmaz konkrét határidőt a certifikáció tekintetében, amivel közvetve elismeri e döntés bonyolultságát, sokrétűségét és hatalmas jelentőségét az eljárás későbbi folytatására nézve.

³⁸⁶ Newberg, 2011, § 7:10, 36.

Így bár nincsen kőbe vésve, de legtöbbször a befogadás tárgyában a döntés az eljárás korai szakaszában megszületik, a keresetindítási³⁸⁷ szakaszban. Általánosságban: e kérdésnek az érdemben való döntésig történő elhúzása helytelen,³⁸⁸ mindazonáltal nagyon bonyolult esetekben, s különösen akkor, amikor a felek a class action-ként való kezelést vitatják, a kérdésben való döntés elhúzódása önmagában még nem jelent lényeges eljárási szabálysértést (prejudicial error – ami az ügy érdemére is kihat).³⁸⁹

A befogadás tárgyában hozott döntés megszületéséig az eljárási jogok és kötelezettségek szempontjából az eljárást úgy kell tekinteni, mintha engedélyezett CA lenne.³⁹⁰ Így ennek megfelelően a reprezentatív felperes (alperes) valamint a csoport jogi képviselője köteles a pozícióval járó cselekmények megtételére, eljárási kötelezettségei megfelelő gyakorlására, általában a gondos képviselő kötelezettségének megtartására.³⁹¹ Amiatt kiemelkedően fontos ez az eljárási jelentőségű vélelem, mert már azelőtt is lezárható egyezséggel az eljárás, hogy a bíróság döntene a certifikációról.³⁹²

A class befogadásáról szóló döntésnek visszaható hatálya van a csoport számára kedvező értelemben, különösen is az elévülés teljes csoportra való kiterjedése tekintetében. A befogadás visszavonásának (decertification) nincsen viszont negatív hatása, mivel a csoport tagjaira nézve az kedvezőtlen volna;³⁹³ másképpen az elévülés úgy folyik, mintha a class megfelelő volna mindaddig, amíg ténylegesen vissza nem vonják azt ill. a befogadást el nem utasítják, innentől ugyanis az elévülés ismét az egyes felperesekkel szemben folyik a jövőben.

³⁸⁷ Az amerikai szövetségi eljárásban az ún. „pleading stage” a felperesi keresetindítást (complaint) és az alperes arra meghatározott határidőben adott válaszát (responsive pleading, answer) jelenti, ami az eljárás keretét meghatározza, és amelynek módosítására csak bírói engedéllyel (vagy az ellenfél hozzájárulásával van lehetőség. F. R. Civ. P. 7. cikk [☞], Pleadings allowed.

³⁸⁸ Paxton v Union Nat. Bank, 688 F.2d 552 (8th Cir. 1982) „Igen ritkán megfelelő eljárás a bíróság részéről a befogadás tárgyában való döntésnek az ügy érdemében tartott tárgyalásig történő elhúzása.” („It is rarely appropriate for a court to delay the certification decision until after a trial on the merits.” „Csak ritkán lehet megfelelő a bíróság részéről, hogy a befogadásról szóló döntést egészen az ügy érdeméről szóló tárgyalás utánig késleltesse.”) ☞

³⁸⁹ Perkins v City of Chicago Heights, 47 F.3d 212 (7th Cir. 1995)

³⁹⁰ Newberg, 2011, § 7:28, 86.

³⁹¹ Rothman v Gould, 52 F.R.D. 494 (S.D. N.Y. 1971) Nota bene! a reprezentatív felet és a jogi képviselőt fiduciárius kötelezettség terheli a távollévők felé.

³⁹² Fourth Cir. Review, 36 Wash. & Lee L. Rev. 421 (1979) Ennek speciális eljárási problémáiról az egyezség kapcsán még szólunk.

³⁹³ Newberg, 2011, § 7:29, 88

A bíróság megteheti, hogy feltételesen fogadja be a class action-t. Az ilyen feltételek az egyszerű időhatárolástól a tényleges tagok személyes azonosításán át³⁹⁴ jövőbeli, bizonytalan eseményekre is kiterjedhetnek, mint a menedzselhetőség fennmaradása, a tisztességes értesítés megküldésének biztosítása stb. Ha a feltételek nem teljesülnek vagy a kizáró körülmények bekövetkeznek, az ügyet visszaminősítik (decertifikálják) és egyszerű perként folytatódik.³⁹⁵ A bíróságnak arra is joga van, hogy a kérelemhez képest szűkebben definiálja a csoportot, korlátozza a befogadást valamely kérdések, személyek, jogok, tények típusára. A befogadás tárgyában hozott döntésnek utalást kell tartalmaznia a class kategóriájára, tekintettel a típusonként különböző értesítési kötelezettségre – ami a befogadás egyik legfontosabb eljárásjogi következménye.

A befogadásról szóló döntés megszületése után annak fellebbezhetősége merül fel. Az USA eljárásjoga a nem érdemi határozatok tekintetében nem áll a fellebbezés általános megengedhetősége talaján. A 28 U.S.C.A. § 1291 szerint:

A fellebbviteli bíróság (eltekintve az Egyesült Államok Szövetségi Körzeti Bíróságai Fellebbviteli Bíróságától) hatáskörrel bír az USA körzeti bíróságai, az USA Csatorna Zóna Körzeti Bírósága, Guam Körzeti Bírósága, és a Virgin Szigetek Körzeti Bírósága *végző* (final, ügyet lezáró) *határozatai* ellen, kivéve ha a Legfelső Bírósághoz emelendő közvetlen jogorvoslat kezdeményezhető. (*kiemelés* tőlem, US)

Mindazonáltal a 23. cikk (f) pontja ún. interlocutory appeal-t (közbenső fellebbezést, a konkrét végzés ellen kifejezetten megengedett fellebbezést) enged a befogadási döntés ellen – a fellebbviteli bíróság megengedhetőségről szóló pozitív döntése esetén! Mindössze 14 nap áll rendelkezésre a benyújtására és figyelembe véve a fellebbviteli eljárás hosszát, nem függeszti fel az eljárás további menetét, hanem az ügyet érdemben lehet folytatni és akár érdemben is hozható döntés. A 23. cikk alapján hozott további határozatok nem tartoznak e fellebbezési lehetőség alá,³⁹⁶ hanem azokra a közbenső fellebbezés általános szabályai irányadók.³⁹⁷ A Blair v Equifax Check Services, Inc. ügyben a bíróság három okát azonosította e közbenső fellebbezés engedésének:

³⁹⁴ In re Toilet Seats Antitrust Litigation, 1976-1 Trade-Cas 1265 (E.D. Mich. 1976) Mindazonáltal azt fontos kiemelni, hogy az azonosíthatóság érdekében tett felperesi aktivitás fontos lépés a class action befogadása tekintetében és a bíróságok jellemzően megtagadják a befogadást, ha ezt nem tartják megvalósíthatónak, emiatt pedig a csoport menedzselhetősége bizonytalanná válik. Ld. így pl. *Martin v. Pacific Parking Sys.*, No. 12–56654 (9th Cir. July 25, 2014), ahol a visszautasítás különös indoka volt, hogy a felperes semmilyen tervet nem mutatott be a csoport állított tagjainak azonosítására. 🌐

³⁹⁵ Persze a legtöbb esetben ilyenkor a folytatás egyenként már nem ésszerű és ezek akár meg is szűnhetnek.

³⁹⁶ Rules Advisory Committee Notes, 1998 Amendments to the Rule 23

³⁹⁷ Ld. 28 U.S.C.A. § 1292

[Mivel] néhány esetben a class action-ként való befogadás megtagadása a lélekharangja (death knell) az adott pernek, mert a reprezentatív felperes követelése túl csekély, hogy igazolja a perlekedés költségeit. (...) [A]mikor a befogadás megtagadása várhatóan végzetes [az ügyre], és amikor a felperesnek alapos érvei vannak a bíróság döntésével szemben, a fellebbviteli bíróság diszkréciója (a fellebbezés megengedhetősége tekintetében, US) indokolt lehet. Másodszor, ahogy a befogadás megtagadása a felperesi oldalon temetheti a felperes érdekeit, úgy helyezhet jelentős nyomást az alperesre a befogadás a megegyezés irányába, még akkor is, ha a felperes esélyei az érdembeli győzelemre csekélyek. Sok társaság ügyvezetője nem kívánja feltenni a céget egy nagyszámú perlekedés tétjeként mintegy fogadásként, márpedig egy class action befogadása a téteket az ürbe repítheti. (...) Az eljárási kérdés érdemmel való ilyen kapcsolata igazolja a fellebbvitel ellenőrzését már ilyen korán is. Az ügy végeztével ugyanis már túl késő lesz – persze ha egyáltalán lesz ügy, ami fellebbviteli fórum elé jöhet. (...) Harmadszor, a fellebbezés a jog fejlődését is szolgálja. Minthogy a class action-ök jelentős része egyezséggel vagy az eljárásjogot megkerülő módon ér véget, a class action számos alapvető kérdése alulfejtett.³⁹⁸

Mindezekből következően a befogadás tárgyában hozott döntés ellen tehát – megengedhetőségi alapon – rendelkezésre áll a fellebbezés, de nem minden ügyben, hanem leginkább ott, ahol a bírói diszkréció alkalmatlan használatát³⁹⁹ ki tudják mutatni.⁴⁰⁰ Ezeket a tényezőket ritkán vizsgálták a bíróságok, de egy konkrét esetben, a Wolf Prado-Steiman v. Jeb Bush ügyben (volt Floridai kormányzó, jelenlegi elnökjelölt aspiráns) a fellebbviteli bíróság tisztázta a diszkréció és az azzal való visszaélés néhány kérdését.

Első és legfontosabb, hogy a bíróság megvizsgálja: vajon a körzeti bíróság határozata megkongatja-e a lélekharangot akár a felperes, akár az alperes perlekedése szempontjából. Annak lehetősége, hogy a fellebbviteli felülvizsgálatnak az ügy érdemi elintézéséig való késleltetése helyrehozhatatlan károsodást okoz kétség nélkül szükségessé teszi az azonnali felülvizsgálatot. (...) Másodszor, a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy a kérelmező kimutatott-e érdemi gyengeséget a class action-ként való befogadási döntésben, mint pl. hogy a döntés a bírói diszkrécióval való visszaélést eredményez. (...) Ilyen helyzetet eredményezhet például, ha a körzeti bíróság kifejezetten helytelen 23. cikk szerinti rendelkezést, kritériumot alkalmaz, vagy figyelmen kívül hagy közvetlenül alkalmazandó precedenst. (...) [A]nnak egyszerű bemutatása, hogy a körzeti bíróság határozata általában véve megkérdőjelezhető, nem lesz elegendő a 23. cikk (f) pontja szerinti fellebbezés megengedhetőségének alátámasztására, amennyiben az azonnali felülvizsgálatot indokoló más tényezők hiányoznak. (...) Harmadszor, a bíróságnak azt is figyelembe kell vennie, hogy a fellebbezés segíteni fogja-e olyan jogkérdés megoldását, ami „fontos a konkrét per szempontjából és fontos önmagában is”. (...) Negyedszer, a bíróságnak figyelembe kell vennie a perlekedés állását a körzeti

³⁹⁸ Blair v Equifax Check Services, Inc., 181 F.3d 832 (7th Cir. 1999)

³⁹⁹ abuse of discretionary power of the trial judge

⁴⁰⁰ Newberg, 2011, § 7:46, 152 et seq.

bíróság előtt. (...) Végül, a bíróságnak mérlegelnie kell bizonyos jövőbeli eseményeket, amelyek az azonnali felülvizsgálatot inkább vagy kevésbé alkalmas eszközzé teszik. (...) Nem adunk világos szabályokat vagy merev kategóriákat a 23. cikk (f) bekezdése szerinti fellebbezés befogadása vagy megtagadása tekintetében. Hatáskörünk a 23. cikk (f) bekezdése szerinti fellebbezés befogadására nagyban mérlegelésen alapul és a korábban sorolt tényezők listája egyáltalán nem kimerítő. (...) Ezek miatt megszorítóan fogjuk alkalmazni a 23. cikk (f) bekezdés szerinti fellebbezés befogadását, s az ilyen fellebbezéseket nem fogjuk automatikusan befogadni.⁴⁰¹

A befogadásról szóló döntéssel és annak elbírálásával elérkeztünk az eljárás egy olyan pontjára, ahol a keresetindítás és lényegi védekezés megtörtént, a csoportot megalakították, a keresetet ilyenként befogadták, most tehát azt kell vizsgálni, hogy hogyan folytatódik az eljárás, milyen részletszabályok alakítják annak menetét és milyen alapvető alkotmányossági kérdések formálják e részletszabályokat. Ezek közül is legfontosabb az amerikai jogirodalomban az értesítés kérdése, amit a következőkben elemzünk.

4. Értesítés az eljárásról és más tisztességes eljárással kapcsolatos kérdések

Rule 23(c)

(...)

(2) Notice.

(A) For (b)(1) or (b)(2) Classes. For any class certified under Rule 23 (b)(1) or (b)(3), the court may direct appropriate notice to the class.

(B) For (b)(3) Classes. For any class certified under Rule 23 (b)(3), the court must direct to class members the best notice that is practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through reasonable effort. The notice must clearly and concisely state in plain, easily understood language:

- (i) the nature of the action;
- (ii) the definition of the class certified;
- (iii) the class claims, issues, or defenses;

23 cikk (c)

(...)

(2) Értesítés.

(A) A (b)(1) vagy (b)(2) típusú csoportos keresetek. Minden a 23. cikk (b)(1) vagy (b)(2) bekezdései alapján befogadott class action esetén a bíróság elrendelheti, hogy a csoport tagjait megfelelően értesítsék.

(B) A (b)(3) típusú csoportos kereset. Minden a 23. cikk (b)(3) alapján befogadott class action esetén a bíróság köteles körülményekhez képest elérhető legjobb értesítést elrendelni a csoport tagjainak, beleértve azt, hogy azon tagoknak, akik ésszerű erőfeszítéssel azonosíthatók, személyes értesítést küldjenek. Az értesítésnek tisztán és határozottan, egyszerű és könnyen megérthető nyelvezettel tartalmaznia kell:

- (i) a kereset jellegét;
- (ii) a befogadott csoport meghatározását;
- (iii) a csoport követeléseit, vitatott kérdéseit, vagy védekezéseit;

⁴⁰¹ Wolf Prado-Steiman v. Jeb Bush, 221 F.3d 1266 (11th Cir. 2000) 🌐

(iv) that a class member may enter an appearance through an attorney if the member so desires;
 (v) that the court will exclude from the class any member who requests exclusion;
 (vi) the time and manner for requesting exclusion; and
 (vii) the binding effect of a class judgment on members under Rule 23 (c)(3).

(iv) hogy a csoport tagjai jogi képviselővel eljárva maguk is felléphetnek ha a tag úgy kívánja;
 (v) hogy a bíróság minden olyan tagot ki fog zárni az eljárásból, aki kéri a kizárását;
 (vi) a kizárás kérelmezésének határidejét és módját, valamint
 (vii) a class action során hozott ítélet kötelező erejét a 23. cikk (c)(3) bekezdése szerint.

4.1. Az értesítésről általában

Ahogy jogtudósok rámutattak, az USA eljárásjogában az értesítés igen fontos része a joghatóság megalapításának. Egyszerűen fogalmazva (és elkerülve a joghatóság, hatáskör, illetékesség igen bonyolult kérdéskörét) az alperesnek ill. a per tárgyának valamilyen jogilag jelentős kapcsolatban kell állnia a fórummal, bár ez a kapcsolat lehet meglehetősen távoli és csekély, mint az ún. minimum kontakt feltételei esetén.⁴⁰² Ez azonban nem elég, hanem az alperesnek megfelelő értesítést is kell kapnia arról, hogy ellene eljárás indult.⁴⁰³ Az értesítés követelménye az alkotmányos alapokig visszavezethető, mivel a 14. módosítás tartalmazza az ún. tisztességes eljárási klauzulát (Due Process Clause), amely e követelménynek az alapját képezi.

1. § Valamennyi, az Egyesült Államokban született, vagy később ott állampolgárságot nyert személy, aki ennek következtében az Egyesült Államok fennhatósága alá esik, a lakhelye szerinti állam, és az Egyesült Államok állampolgára. Egyetlen állam sem hozhat vagy alkalmazhat olyan törvényt, mely korlátozza az Egyesült Államok állampolgárait megillető előjogokat vagy mentesítéseket; *egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül; törvénykezés során az államok senkitől nem tagadhatják meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet.*⁴⁰⁴ (Kiemelés tőlem, US)

A tisztességes eljáráshoz való jog értelmezésének két fő iránya van, egyik a fórum bíróságának eljárási hatalommal való felruházását vizsgálja, a másik pedig a hatalom gyakorlásának módjait elemzi. A tisztességes eljárás e rövid megfogalmazásában is számos jogot, elvet tartalmaz, így kiterjed pl. a fél ítéletet megelőző jogvédelmére,

⁴⁰² A joghatóság-hatáskör-illetékesség (jurisdiction-venue) kérdéseiről ld.: Silberman-Stein-Wolf, 2006, 63-256; a minimum kontakt teszt feltételeinek megállapítását pedig ld. az International Shoe Co. v Washington ügy kapcsán, ibid. 83-90.

⁴⁰³ Silberman-Stein-Wolf, 2006, 258-259.

⁴⁰⁴ Az USA Alkotmányának XIV. módosítása, 1. §, kiemelés tőlem, US

az eljárásban való részvétel jogára, – s gondolatmenetünk szempontjából lényeges módon – az eljárásról való értesítéshez való jogra.⁴⁰⁵

Az alperes értesítése általában a bírósági titkár által kibocsátott idézéssel⁴⁰⁶ történik,⁴⁰⁷ amit a felperes készít elő, de a titkár ellenjegyez és pecsétel le, majd pedig a felperes kézbesít az alperes részére az F. R. Civ. P. szerint rendelkezésre álló számos módon.⁴⁰⁸ Az idézés tartalmazza – mások mellett – a védekezésre való felszólítást [4. cikk (a) (1)(D)] és a keresetet is. Viszonylag új megközelítése az F. R. Civ. P. 3. cikkének – a korábbi angolszász perlési szabályokhoz képest –, hogy a polgári ügy a keresetlevél (complaint, panasz) bírósághoz való benyújtásával kezdődik. Ez a kontinentális eljárásjoghhoz szokott, így a magyar jogász számára sem ismeretlen: a keresetlevél egyoldalú benyújtása megszakítja az elévülést. Mindazonáltal vannak bizonyos hátrányok, amelyekben belül a keresetet és az előbb említett értesítést, idézést az alperes tudomására kell hozni: általában a benyújtástól számított 120 napon belül a felperes köteles az iratokat az alperes számára kézbesíteni, ellenkező esetben a bíróság hivatalból visszautasítja a keresetlevelet (érdemi joghatás nélkül, without prejudice).⁴⁰⁹ Ezek a követelmények egyensúlyt képeznek a felperes ill. az alperes érdekei között, mivel a felperes egyoldalú eljárás-kezdeményezési joga (vö. a 3. cikkel) a felperes számára előnyös,⁴¹⁰ viszont az alperes az ügy kezdőidőpontjához képest megfelelő időn belül értesítendő az eljárásról, ellenkező esetben a felperes eljárás-előreviteli kötelezettségének elmulasztása (failure to prosecute) az ügy végét jelenti. Az alperesnek tudnia kell a perről, amivel szembe néz. Ugyanakkor – nem lehet eléggé hangsúlyozni – az alperes értesítése legalább annyira fontos abból a szempontból, hogy a bíróság hatáskört (in personam jurisdiction) nyerjen az alperes felett.

Az alperesi értesítés módja az alkotmányosság szempontjából döntő jelentőségű. Az USA hagyományos értesítési módja a bírósági felügyelőkön (court marshal) keresztüli kézbesítés volt, azonban praktikus megfontolások miatt ezeket a szigorú szabályokat enyhítették és a postai valamint más alternatív kézbesítési módokat is elérhetővé tették a 4. cikk (c)-(h) pontjaiban. Figyelemre méltó, hogy bár a személyes

⁴⁰⁵ Silberman-Stein-Wolf, 2006, 259.

⁴⁰⁶ Summons. Bár az idézésnek része, hogy felhívja az alperest megjelenésre és védekezésre, ez a megjelenés (appearance) nem szó szerint értendő, a bíróság ekkor még nem jelöl ki formális tárgyalási napot, mint a német típusú eljárásokban megszokott, hanem az alperes védekezésre való felszólítását tartalmazza.

⁴⁰⁷ ibid., 6.

⁴⁰⁸ Vö. F. R. Civ. P. 4. cikk [🌐] Figyelemre méltó, hogy különböző szabályok érvényesülnek a szövetségi ill. az állami bíróságok előtt, utóbbiak saját állami szabályaikat alkalmazzák.

⁴⁰⁹ F. R. Civ. P. Rule 4(m) [🌐]

⁴¹⁰ Ahogy egyes jogtudósok megjegyezték, a polgári per magánjellegű kérdés, de szükség van a bizonyosság egy szintjére az eljárás megkezdését illetően. Wright-Kane, 2002, 443. A rendelkezés ahhoz a korábbi szabályhoz képest előrelépés, ami a felperesi értesítés alpereshez való kézbesítéséhez rendelte az eljárás kezdő időpontját.

kézbésítés meghatalmazottal való kézbésítés maradt a főszabály, a perrendi szabályok lehetővé teszik a személyes kézbésítéshez való jogról való lemondást az alperesnek, aki ha ebbe az egyszerűsített kézbésítésbe beleegyezik, az ellenkérelem benyújtására nyitva álló ideje jelentősen meghosszabbodik. Egyébként az alperesnek kötelezettsége, hogy ne okozzon fölösleges költséget a kézbésítési szabályok útján,⁴¹¹ s ha nem adja megfelelő okát, hogy miért nem mondott le a személyes kézbésítés jogáról, a bíróság az ezzel okozott költségekben (ideértve az ügyvédi munkadíjat is) marasztalhatja.⁴¹² Az államnak a kézbésítés megfelelő módját garantálnia kell, ezt bizonyos esetekben a hirdetmény útján történő kézbésítés is kielégíti, amit a tagállam szabályoz.⁴¹³ Ilyen esetekben természetesen annak valószínűsége, hogy az alperes tudomást szerez az el-lene kezdeményezett eljárásról, lényegesen alacsonyabb, mint a személyes vagy akár a postai úton történő kézbésítésnél. Amennyiben azonban a kézbésítést kérő fél oldaláról megfelelő lépések történtek az ismert személyek azonosítására és személyes kézbésítésére, az ismeretlenül maradt személyek számára kielégítő a hirdetményi kézbésítés.⁴¹⁴

4.2. *Értesítés a class action során – általánosságban*

Fontos kiemelni, hogy a fentebb vizsgált értesítési követelmények az alperes megfelelő értesítésére fókuszálnak – persze ez a felperessel is kapcsolatban van, t.i. az alperest arról kell értesíteni, hogy adott felperes által ellene milyen alapon indítottak eljárást. A class action viszont még ehhez képest is újszerű kérdéseket vet fel, ahol is az alperesnek való idézés fontossága nem csökken, de a felperesi oldal távollévő tagjai számára is biztosítani kell a tisztességes értesítést a helyettük és nevükben folytatott eljárásról. Ahogy Newberg megfogalmazta, üres győzelem volna az ítélet, ha folyamatosan ki volna téve a támadásoknak⁴¹⁵ (az értesítés elmaradását sérelmező felperesi csoport tagjai által). Ennek megfelelően tehát a 23. cikk számos rendelkezést tartalmaz az értesítés kapcsán, több ezek közül kötelező, mások viszont a bíróság diszkréciójától függenek.

A (b)(3) típusú class action eseteiben az értesítés különösen alapvető jelentőséggel bír – itt a perrend a legjobb elérhető értesítést írja elő –, de persze a (b)(1) és (b)(2) típusú class action távollévő tagjai is értesíthetők (megfelelő értesítés a perrend

⁴¹¹ Figyelemre méltó, hogy az adversariális elveken nyugvó amerikai szövetségi eljárás ilyen kötelezettséget ír elő, még ha egy igen specifikus pontján is az eljárásnak! Vö. F. R. Civ. P. 4. cikk (d)(1) [🔗]

⁴¹² F. R. Civ. P. 4(d)(2) [🔗]

⁴¹³ Vö. a Tanácsadó Bizottság 1937-es módosításhoz fűzött indoklásával az (e) pont kapcsán [🔗]

⁴¹⁴ Mullane v. Central Hanover Bank & Trust Co., 339 U.S. 306 (1950)

⁴¹⁵ Newberg, 2011, § 8:1, 162

szavaival) – mérlegelési alapon, ha a bíróság azt szükségesnek találja.⁴¹⁶ A 23 cikk (d)(2) pontja feljogosítja a bíróságot arra, hogy a tagok értesítését követelje meg az eljárás bármely részletéről, amely szükségessé teheti az ilyen értesítést. S legfontosabb rendelkezésként – hiszen a legtöbb CA egyezséggel ér véget – „A bíróság biztosítja mindazon csoport-tagok megfelelő módon történő értesítését, akikre az egyezségi ajánlat kötelező hatással bírna.”⁴¹⁷ Ez a jogszabály és a hozzá kapcsolódó terjedelmes gyakorlat alapvető hatást gyakorol az egész per végkimenetele alkotmányosságának kérdésére.

Az értesítés a class action gyakorlatának kritikus része. Ez adja eljárási tisztességesség strukturális biztosítékát, amellyel lehetővé teszi, hogy a reprezentatív felek a távollévő tagokat is kötelező eredményt érhessenek el.⁴¹⁸

Ebből a szempontból az *Eisen* ügy kiemelendő, ahol a Legfelső Bíróság az értesítés kérdéskörét alkotmányossági szempontból vizsgálta. Mielőtt azonban ennek az ügynek a részleteit vizsgálánánk, egy általános megjegyzés indokolt. A perrendi szabályok a legtöbb értesítési szabálynál, de még a kötelező értesítés szabályozásánál is rugalmasságot biztosítanak a bíróságnak, amely így ügyről-ügyre tudja megállapítani az adott esetben legalkalmasabb értesítés rendjét. Ez bizony nagy bizalmat fektet a bíróság intézményébe, a bíró személyébe, ami komoly tanulság a class action egésze szabályozásánál.

4.3. Az *Eisen v Carlisle & Jacquelin*: az értesítés alkotmányossági követelményei

Az ügy a New York-i értéktőzsdén a kis vásárlások (100 db. részvényt meg nem haladó vásárlások) 99%-át kezelő brókerei ellen, class action-ként indult. Az ügy tárgya a törzstulajnos és az értékpapír szabályok megsértése volt. Elsőfokon a körzeti bíróság úgy döntött, hogy az ügyet class action-ként be lehet fogadni és folytatni lehet. Mindazonáltal amikor felismerte, hogy a várható felperesi létszám akár 2,25 millió főre is duzzadhat (akik közül viszont egy személynek sem volt 70 USD-t meghaladó követelése – bár az összesen már 100 millió dollárt meghaladó követelést eredményez!), a bíróság úgy döntött, hogy a várható tagok számára kielégítő a hirdetményi úton történő kézbesítéssel való értesítés. Az ügy tényei alapján azonban az is kiderült, hogy a várható tagok azonosítása ésszerű erőfeszítéssel megtehető (az alperes nyilvántartásai tartalmazták a személyes

⁴¹⁶ A típusokról, az azokban követelhető bírósági ítéletekről ld. a korábbi fejezeteket, amelyek fényében érthetővé válik, hogy bármennyire is kötelezőek a (b)(1) és (b)(2) típusú class action-ök, mégis mellőzhető a távollévő felperesek kötelező értesítése azokban, mert pl. csak megállapítást kérnek, vagy jövőbeli magatartástól való eltiltásra irányulnak stb.

⁴¹⁷ F. R. Civ. P. 23(e)(1) [🌐] „The court must direct notice in a reasonable manner to all class members who would be bound by the proposal.”

⁴¹⁸ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21.31. [🌐]

adatokat), de az individuális, egyéneknek címzett értesítés 225.000.- dollár költséget emésztett volna fel – egyénenként 10 dolláros postai költséget figyelembe véve. Ezen felül a körzeti bíróság az ügy érdemében is tartott meghallgatásokat, ahol arra jutott, hogy a felperesnek jó esélyei vannak az ügy érdemi megnyerésére, ezért a hirdetményi úton történő kézbesítés 90%-át az alperesre terhelte, őt kötelezte annak előlegezésére (és az amerikai szabály miatt: végső viselésére is ezzel). A fellebbviteli bíróság megváltoztatta a döntést és az ügyet class action-ként visszautasította.⁴¹⁹

A most vizsgált jogkérdés, t.i. az értesítés és annak alkotmányossága szempontjából fontos még, hogy a körzeti bíróság – észlve, hogy az egyéni, postai úton történő értesítés költségei túlsoak lennének (legalábbis az egyéni követelések szempontjából) – egy négy részből álló értesítési folyamatot dolgozott ki. S bár az értesítési folyamat végső soron nem bizonyult kielégítőnek az adott ügyben, a bíróság rugalmassága igazán figyelemre méltó és követendő példa más igazságszolgáltatások számára is!⁴²⁰ Nem azért mert a konkrét felperes vagy alperes számára próbálta a perlekedés költségeit csökkenteni, hanem azért mert az adott igény érvényesítésére ráakodó összes költséget próbálta racionalizálni – még ha ebben az esetben az alkotmányossági szempontok végül az olcsó megoldás ellen hatottak is, véleményünk szerint a felek magánvitája során is fontos szempont lehet a költségek ésszerű keretek között tartása, különösen mivel az végső soron társadalmi költségként fog jelentkezni (pl. az azt viselő társaság áraiba beépíti stb.).

Az adott ügyben a Legfelső Bíróság úgy találta, hogy az ügy tényei alapján az értesítési terv nem elégítette ki a 23 cikk (c)(2) bekezdéseiben megfogalmazott követelményeket.

(a) A 23 cikk (c)(2) kifejezett nyelvezete és jogalkotói szándéka nem hagy kétséget afelől, hogy egyéni értesítést kell mindazoknak a tagoknak küldeni, akik ésszerű erőfeszítés mellett azonosíthatók. Jelen ügyben semmi nem mutatott arra, hogy a két és egyegyed millió tagnak ne lehetett volna egyéni levél-értesítést küldeni, akik neve és címe könnyedén elérhető volt, s akik számára így egyértelmű módon az egyéni értesítés volt a 'legjobb elérhető értesítés' a 23 cikk (c)(2) bekezdése értelmében.⁴²¹

Nota bene, a törvény alapján – a fentebb dicsért rugalmasság ellenére is – az egyéni értesítés az elérhető legjobb gyakorlat és nem szabad azt mellőzni, ha ésszerű erőfe-

⁴¹⁹ Eisen v Carlisle & Jacquelin, 417 U.S. 156 (1974)

⁴²⁰ A folyamat a következő elemekből tevődött össze: (1) Egyéni értesítés minden cégnek amely az értéktőzsde tagja, valamint a nagyobb bankoknak, amelyek trust osztállyal rendelkeznek; (2) egyéni értesítés mindannak a hozzávetőleg 2000 azonosítható tagnak, akik 10 vagy ezt meghaladó csekély mértékű tőzsdei ügyletet kezdeményeztek a class szempontjából releváns időszakban; (3) 5000 más, véletlenszerűen kiválasztott azonosított tag számára is egyéni értesítés; valamint (4) megfelelő hirdetmény a Wall Street Journal-ban és más jelentős New York-i és kaliforniai újságokban. A bíróság számításai szerint ennek a megoldásnak a költségei 21.720 dollárra rúgtak volna. *ibid.*

⁴²¹ *ibid.*

sztással az elérhető. Az pedig kétségtelenül ésszerű erőfeszítés, hogy az alperes adatbankjából ezeket az adatokat kinyerjék (manapság; letöltsék); ezt az érvelést a döntés óta eltelt negyven év informatikai forradalma csak megerősítette.

Mindazonáltal ha az ilyen azonosítás nem tehető meg ésszerű erőfeszítéssel, az egyéni értesítés mellőzhető.⁴²² Az ilyen ügyekben gondos hirdetményi kézbesítési tervet kell készíteni, ami magában foglalhatja az újság, televízió, rádió (manapság pedig már az internet) útján közzétett hirdetményt, kormányzóknak vagy érdekvédő csoportoknak megküldött levelet.⁴²³ Összefoglalóan: a legjobb elérhető értesítés [az értesítés (b)(3) class action esetére előírt szintje] a kis létszámú csoportok jellemzően megkívánják a személyes értesítést, de akár az óriási létszámú csoportok is szükséges lehet az, amennyiben ésszerű erőfeszítéssel – amelynek megítélése a bíróság feladata esetről esetre – elérhető.⁴²⁴ A 23. cikk (c)(2) bekezdése tehát kifejezetten rendelkezik a tisztességes eljárás keretében az értesítés alkotmányossági követelményeiről,⁴²⁵ de ennek keretein belül a bíróság feladata azoknak a határoknak a megvonása, amelyek kijelölik az ésszerű erőfeszítéssel megvalósítható kötelező értesítést.

Az ésszerű erőfeszítés meghatározását mindazonáltal nem befolyásolta az egyéni követelések csekély értéke a Legfelső Bíróság szerint:

Az a tény, hogy felperes számára, aki csak 70 dollár értékű követelést érvényesít a perben, túlzóan magas költséggel járna minden egyén számára külön értesítést küldeni, vagy hogy az egyéni értesítés azért szükségtelen mert egyetlen csoport-tag követelése sem elég nagy ahhoz, hogy az egyéni perlekedését igazolja, nem szünteti meg az egyéni értesítés követelményét, hiszen az azonosítható tagok számára küldendő értesítés nem diszkréción alapuló és ez alapján az ügy egyéni körülményeitől függően mellőzhető, hanem egyértelmű követelménye a 23. cikknek.⁴²⁶

A szemünkben ez az érvelés központi alkotmányossági jelentőséggel bír: egyensúlyoz valamely eljárási cselekmény várható költségei, ill. az ilyen cselekménnyel szemben elvárt alkotmányossági követelmények között. És nagyon helyesen: az alkotmányosság győzedelmeskedik még akkor is, ha ez lélekharangot kongat az épp szóban forgó perlekedés felett. A magyar Alkotmánybíróság is az Alaptörvény magaslátáról tekinti az alacsonyabb szintű jogszabályokat, még akkor is, ha ennek a hegynek a lábát a pénzügyi megfontolások folyójának áradása nyaldossa.

Az ügyben további kérdések is felmerültek. A Legfelső Bíróság elvetette azt a tetzetős elméletet, érvelést, hogy az adekvát képviselőt (amit a reprezentatív felperes és

⁴²² In re Domestic Air Transp. Antitrust Litigation, 141 F.R.D. (N.D. Ga. 1992)

⁴²³ In re Agent Orange Product Liability Litigation MDL No. 381, 818 F.2d 145 (2d Cir. 1987)

⁴²⁴ Class Action Requires Personal Notice to All Identifiable Members of The Class, 2 Fla. St. U. L. Rev. 366 (1974)

⁴²⁵ Newberg, 2011, § 8:4, 175

⁴²⁶ Eisen v Carlisle & Jacquelin, 417 U.S. 156 (1974)

a csoport jogi képviselője együttesen biztosít) a befogadásról szóló döntés időpontjától helyettesíthető az egyéni értesítést a távollévő tagok számára.⁴²⁷ Valójában éppen ellenkezőleg. Bár a megfelelő képviselő előfeltétele a class action-ként való befogadásnak, az egyáltalán nem jelenti, hogy meglete esetén a képviselő mintegy abszorválja a csoport tagjainak perbevitt anyagi jogi érdekét. A 23. cikk nem így szól, hanem éppen hogy lehetővé teszi a (b)(3) típusú class tagjai számára a kilépést a perből. Ebben a rendelkezésben az a beleértett tartalom, hogy a csoport tagjai visszautasíthatják az egyébként számukra kötelező képviselőt (ideértve a jogi képviselőt is, akit személy szerint nem ők hatalmaztak meg), így visszaszerezve a személyes kontrollt, hatalmat a saját anyagi jogi érdekük felett. De ez az érdek soha nem szűnt meg a sajátjuk lenni, csak annak képviselőt ruházta a törvény időlegesen a csoport képviselőjére. Másképpen megfogalmazva, a csoport képviselője (reprezentatív felperes) és a csoport tagjai közötti kapcsolat nem az uralkodó és szolga kapcsolata, mintsem inkább első az egyenlők között, akinek fiduciárius kötelezettsége van a tagok szolgálatára. Ez még akkor is igaz, ha praktikusán számos esetben visszaélést látunk ebben a bizalmi viszonyban, a beszámítási pont, amelyhez igazodni kellene azonban ez.

A költségek tekintetében azok alperesre való terhelését szintén alkotmányellenesnek találta az SC. „A kérelmezőnek kell viselnie a csoportja értesítésének költségét és a körzeti bíróság helytelenül járt el akkor, amikor ezt a költséget az alperesre telepítette.”⁴²⁸ Ennek a következtetésnek a megalapozásához a Legfelső Bíróság vizsgálta az ügy érdemében tartott előzetes meghallgatások alkotmányosságát is, és azokat sem találta alkotmányosnak, mert prejudiciális hatásuk volt és ezért érvénytelenek voltak.⁴²⁹ A költségek tekintetében hozott döntés pedig az adverzariális eljárási elv megerősítése volt, amely szerint aki a meggyőzés terhét viseli, viseli az ezzel járó költségeket is. Nota bene, a kontinentális eljárási jogok, így Magyarország is hasonló módon rendezik a bizonyítási költségek előlegezését, amit a kérelmezőnek kell viselnie főszabály szerint.

Nem szabad azonban azt elfelejteni, hogy az értesítés megküldésének költségei – a felperes terhére esik az *Eisen* szerint – különbözik attól a költségtől, ami a név- és címlista készítésével jár. Ez utóbbi kérdést az *Oppenheimer Fund, Inc. v. Sanders* ügyben tisztázta a Legfelső Bíróság, ahol e költségeket más elbírálás alá helyezte, praktikus okoknál fogva.⁴³⁰

⁴²⁷ *ibid.* „Adequate representation, in itself, does not satisfy Rule 23(c)(2), since the Rule speaks to notice, as well as to adequacy of representation, and requires that both be provided. Otherwise no notice at all, published or otherwise, would be required in this case.”

⁴²⁸ *ibid.*

⁴²⁹ Amihez hozzájárul persze az is, hogy – leegyszerűsítve – az esküdtszéki bíráskodás rendszerében a bíró a ténykérdések tekintetében nem rendelkezik döntési jogkörrel.

⁴³⁰ Figyelemre méltó továbbá, hogy az SC döntését a 23. cikkből vezette le, nem pedig a discovery szabálaiból.

Amikor a class action alperese van abban a helyzetben, hogy a reprezentatív felperesnél hatékonyabban tegye meg az értesítéshez kapcsolódó feladatok egy részét, különösen is az azonosítást, akkor a körzeti bíróságnak diszkrecionális jogköre van arra, hogy a 23. cikk (d) pontja alapján őt erre kötelezze és ate tekintetben is van bizonyos mérlegelési joga, hogy az ezzel járó költségeket eloszsa, habár a költség általános szabálya szerint a reprezentatív felperesnek kell viselnie az értesítés megküldésével kapcsolatos költségeket, mivel ő kívánja class action-ként fenntartani az ügyet.⁴³¹

A meglehetősen éles kezdeti álláspontot követően tehát egy árnyaltabb megközelítést alkalmazott a Legfelső Bíróság, ami ismét kiegyensúlyozza a szembenálló felek érdekeit és lehetőségeit.

4.4. *Értesítés mérlegelés alapján*

A (b)(1) és (b)(2) class tekintetében az értesítési követelmények kissé enyhébbek, mint a fentebb elemzett, a (b)(3) class-ra vonatkozó előírások. Mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy a távollévő tagok számára küldött megfelelő értesítést mellőzni lehetne. Azokban a CA-kban, ahol a jövőre néző eltiltást kérik a keresettel – legtöbbször (b)(2) típusú class action – a személyes értesítés nem csak indokolatlan, de ok nélküli is lenne, mivel egy jogi előírás, gyakorlat (policy) alanyai, tényleges érintettjei nehezen azonosíthatók.

A 23. cikk (b)(1) vagy (b)(2) típusa alapján befogadott osztályos kereset távollévő tagjainak szóló értesítés korlátozott de fontos érdeket szolgál, nevezetesen a csoportos kereset vitelének ellenőrzését. Az értesítés ilyen rugalmasabb szerepe elismeri, hogy néhány esetben, különösen pl. amikor közösségi érdekeket képviselő szervezetek járnak el polgárjogi kereset tárgyában, a széles körre kiterjedő értesítés megbéníthatná az eljárást és a vele járó előnyök viszonylag csekélyek volnának..⁴³²

Vegyes ügyek esetén, amikor jövőbeli eltiltást és kártérítést is kérnek, a mérleg nyelve az opt-out lehetősége felé billen, ezért a (b)(3) típusú class action-re irányadó értesítés szükséges.⁴³³ A (b)(1) és (b)(2) típusú ügyekben az értesítés megkívánt szinte – eltérően a „legjobb elérhető értesítés” (b)(3) esetében megkívánt szintjétől – a megfelelő értesítés (appropriate notice). Ez nyilvánvalóan alacsonyabb szintű követelmény, mint a korábbi, mégis szükséges, mert lehetővé teszi, hogy a kissé eltérő érdekekkel bíró személyek beavatkozzanak vagy más módon részt vegyenek A megfelelő szintű értesítésnek jellemzően nem kell egyéninek lennie mert a (b)(1)-(b)(2) típusú esetek

⁴³¹ Oppenheimer Fund, In. v Sanders, 437 U.S. 340 (1978)

⁴³² Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21.311. ☛

⁴³³ Newberg, 2011, § 8:5, 178.

ben – eltérően a (b)(3) típustól – nincsen kilépési lehetőség, a tagok nem kérhetik az eljárás joghatásai alól a kimentésüket.⁴³⁴

Ez az előírás és a hozzá kapcsolódó gyakorlat egyben az értesítés alkotmányossági kontextusát is megadja: azt a lehető legkomolyabban kell venni, ha az opt-out lehetőséget a perrend megadja. Persze az európai érzékenységet figyelembe véve nehéz elképzelni, hogy legalább az opt-out lehetőségét ne kellene biztosítania a jogszabálynak, sőt valószínűleg sokkal valószínűbb, hogy az opt-in típusú csoportos kereset lesz egyáltalán elfogadható a kontinentális jogalkotó számára. Ebben az utóbbi esetben az értesítés szabályai némiképp veszítenek jelentőségükből mivel a bíróság döntésének joghatásai csak a perhez csatlakozott felekre terjedne ki.⁴³⁵ A megfelelő értesítés innentől a felperes számára válna igazán fontossá, mivel a csoport tagságának gyűjtése, felduzzasztása nem automatikus lenne, hanem önkéntes, informált döntésen alapulna. Ebből következően az informatív, sőt a csatlakozást kifejezetten vonzó értesítés kiemelkedően fontos lenne. Az persze még bizonytalan, jövőbeli kérdés, hogy az átlagpolgárra lehet-e vonzó hatást gyakorolni bírósági dokumentumokkal, felhívásokkal. Az opt-in reklámozása viszont elképzelhetetlen, még az USA polgári eljárásjoga számára is.

4.5. Az értesítés formái

A személyes értesítéstől eltekintve, amit postai úton szoktak kézbesíteni,⁴³⁶ a bíróságok módszerek széles körét alkalmazzák, hogy a csoport távollévő tagjait elérjék. A jogirodalom már 2003-ban sürgette az internet gyakoribb használatát ezen a téren, felismerve, hogy a polgárok szokásait, azok változását az eljárási jognak is követnie kell.⁴³⁷ A módszer költségkímélő hatása és az egyre nagyobb lefedettség volt a szerzők által említett legfontosabb két előny,⁴³⁸ ami az azóta eltelt évtizedben még jelentősebben növekedett. A bírósági gyakorlat is elismerte ezeket az érveket és egyre jelentősebb súllyal kezelte az internet-alapú kommunikációt a CA értesítés kapcsán.

Felhívások közzététele erre a célra létrehozott Internet oldalakon, amelyeket a csoport tagjai valószínűleg látogatni fognak, majd részletesebb befogadási információ ide linkelése hasznos kiegészítője lehet az egyéni értesítésnek, relatíve alacsony költséggel biztosítható és egyre hasznosabb lesz, ahogy a lakosságon belül növekszik azok aránya, akik az Internetet használják információforrásnak. Előnye az internetes értesítésnek, hogy további, követő információ könnyen hozzáadható és listákat lehet készíteni,

⁴³⁴ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21.311.

⁴³⁵ Az opt-in rendszer kritikáját ld.: Issacharoff-Miller, 2008, 202-208.

⁴³⁶ Megjegyzendő, hogy az értesítés tradicionális formái, mint értesítés marshall, sheriff vagy személyes kézbesítő (process server) útján nem jellemzőek, nyilván költséghatékonyságuk alacsony volta miatt, hiszen a CA egészének lényege a költséghatékonyság elérése.

⁴³⁷ Ginsberg, 2003, 739 et seq.

⁴³⁸ ibid.

amelyeken a csoport tagjait a perlekedés folyamán beállott változásokról értesíteni lehet. Hasonlóképpen, a csoport tagjait egy internetes oldalra irányítani további információért teljes hozzáférést biztosíthat számukra a csoportos egyezségekre vonatkozó információk széles köréről.⁴³⁹

Persze a tradicionálisabb országos magazinok, újságok útján közzétett hirdetésmények is fennmaradnak, mivel a technikai haladás ellenére az emberek széles tömegei vannak lemaradásban a modern kommunikációs formák tekintetében: sokak – így jelen sorok szerzője is – inkább olvasnak nyomtatott formában, így információ-szegénynek bélyegezhetők. A bíróságok nem zárhatják el az igényérvényesítés lehetőségétől a potenciális tagokat azáltal, hogy nem megfelelő kommunikációs formát választanak: a média megválasztásánál e szempontok gondos mérlegelése szükséges.

A hirdetményi kézbesítés választása akkor lehetséges a bíróságok számára, ha az *Eisen* ügyben elemzett megfontolások nem alkalmazandók, pl. ahol nincsen nyilvántartva az ügyletek és a vevők adatai egy állítólagos hibás termék kapcsán. Bár az ésszerű erőfeszítés és a megfelelő értesítés tartalmának meghatározása a bíróság diszkrecionális jogköre, az erőfeszítések megfelelősége fontos szempont lehet később, ha a class action során hozott ítélet (megállapodás) anyagi jogerejét, későbbi vitatást kizáró joghatását utóbb támadnák. Emiatt a bíróságnak a potenciális következmények tudatában kell döntést hoznia az értesítésről.⁴⁴⁰ Nem üresedhet tehát ki az értesítés a kilépést nem engedő class action eseteiben sem, mert bár kilépésre nem, de érdekeik megfelelő képviselőre jogosultak ezek a tagok is, márpedig ettől az eljárási joguktól fosztaná meg őket a bíróság, ha a megfelelő értesítés szintjét el nem érő módon tenné közzé a class action-nel kapcsolatos információkat. Es ismét hangsúlyozandó, hogy az *Eisen* ügyben a bíróság kifejezetten visszautasította azt az érvet, hogy a kötelező értesítés pusztán a költségek várhatóan magas mértéke miatt mellőzhető lenne.⁴⁴¹

Az értesítés, alkotmányossági kérdéseitől, problémáitól eltekintve hatalmas gyakorlati problémákat is jelent. A 23 cikk (c)(2)(B) pontja szerint az “értesítésnek világosan és tömören megfogalmazott, érthető nyelvezettel” kell tartalmaznia a perlekedés legfontosabb tényezőit. Persze ami könnyen érthető egy gyakorlott jogász számára (vagy talán még nekik sem) az az átlagos polgár számára komoly nehézséget jelenthet. Emiatt a Szövetségi Bírósági Központ jelentős erőfeszítéseket tett, hogy módszertani segítséget biztosítson a felek és a bíróságok számára.^{442,443} Néhány szerző ezek ellenére is azt sérelmezi, hogy a bíróságok a gyakorlatban vonakodnak e módszertani mankó használatától, ezzel sértve

⁴³⁹ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21.311.

⁴⁴⁰ *ibid.*

⁴⁴¹ *Eisen v Carlisle & Jacquelin*, 417 U.S. 156 (1974)

⁴⁴² Ld. az FJC honlapját, ahol külön könyvtárat létesítettek a class action idézéssel kapcsolatos tudnivalók számára. Egyes kérdések oly mélységig vannak itt tárgyalva, mint a boríték ill. az értesítés szövegével kapcsolatos gyakorlati tanácsok.

⁴⁴³ For an example of notice, see Appendix II.

a tisztességes eljárási jogot, s felhívja a bíróságokat és a feleket is ezek alkalmazására.⁴⁴⁴

Az európai jogászok számára az értesítéssel kapcsolatos megfontolások fontosak. A bírósághoz jutás, a törvényes bíróhoz való jog, a rendelkezési jog abban az értelemben, hogy a peresítés mellőzése mellett dönthessen az igény jogosultja – mind-mind szorosan összefüggenek az intézménnyel és alapvető jogi jelentőségűek. Az opt-out meghonosítása ezek miatt kevésbé valószínű, ami az USA értesítéssel kapcsolatos jogát és gyakorlatát más szempontból tenné érdekessé számunkra, de annak alkotmányossági megítélése számunkra is figyelemre méltó.

5. Pervezetés a tárgyalás előtt, ügymenedzselés

Rule 23(d) CONDUCTING THE ACTION.

(1) *In General.* In conducting an action under this rule, the court may issue orders that:

(A) determine the course of proceedings or prescribe measures to prevent undue repetition or complication in presenting evidence or argument;

(B) require – to protect class members and fairly conduct the action – giving appropriate notice to some or all class members of:

- (i) any step in the action;
- (ii) the proposed extent of the judgment; or
- (iii) the members' opportunity to signify whether they consider the representation fair and adequate, to intervene and present claims or defenses, or to otherwise come into the action;

(C) impose conditions on the representative parties or on intervenors;

(D) require that the pleadings be amended to eliminate allegations about representation of absent persons and that the action proceed accordingly; or

(d) AZ ELJÁRÁS LEFOLYTATÁSA.

(1) *Általában.* Az e szabály hatálya alatt folytatott eljárásban a bíróság olyan végzést bocsáthat ki, amely:

(A) megállapítja az eljárás menetét vagy olyan intézkedéseket foganatosít, amelyek megakadályozzák a bizonyítás vagy a beadványok szükségtelen ismétlődését;

(B) megköveteli – a csoport tagjai érdekének védelmében és az eljárás tisztességes lefolytatása céljából – a csoport tagjai közül néhányának vagy valamennyi csoporttagnak címzett megfelelő értesítés kibocsátását a következőkről:

- (i) az eljárás során tett bármely lépésről;
- (ii) az ítélet várható terjedelméről; vagy
- (iii) a tag lehetőségéről arra, hogy jelezzék, vajon a képviselőt tisztességesnek és megfelelőnek tartják-e, hogy beavatkozzanak az eljárásba és saját követelésüket előadják vagy más módon részt vegyenek az eljárásban;

(C) feltételeket támaszt a képviselő felekkel vagy a beavatkozókkal szemben;

(D) megköveteli, hogy a keresetet módosítva abból kiiktassák valamely távollévő felek képviselőtére vonatkozó állításokat, és hogy az eljárás ennek megfelelően folyjon tovább; vagy

⁴⁴⁴ Shannon R. Wheatman, Ph.D. & Terri R. LeClercq, Ph.D., Majority of Class Action Publication Notices Fail to Satisfy Rule 23 Requirements, 30 Rev. Litig. 53 (2011)

(E) deal with similar procedural matters.

(2) *Combining and Amending Orders*. An order under Rule 23(d)(1) may be altered or amended from time to time and may be combined with an order under Rule 16.

(E) hasonló eljárási problémákkal foglalkozik.

(2) *A végzések összekötése és módosítása*. A 23. cikk (d)(1) bekezdése alapján hozott végzést időről időre meg lehet változtatni vagy ki lehet egészíteni és össze lehet kötni a 16. cikk szerinti végzéssel.

Az ügy- vagy tárgyalás menedzselés az USA eljárásjogában meghonosodott koncepció, aminek célja az eljárás hatékonyabbá és gyorsabbá tétele,⁴⁴⁵ céljának köszönhetően pedig egyre széleskörűbb elismertségre tesz szert más országokban is.⁴⁴⁶ A class action-ökben pedig – a Komplex Perlekedés Kézikönyve szerint – alapvető jelentőségű annak érdekében, hogy a tisztességes eljárás megvalósuljon.

A komplex perlekedés tisztességes és hatékony megoldása megkívánja, hogy (1) a bíróság korai és hatékony felügyeletet (s ha kell kontrollt) alkalmazzon; (2) a jogi képviselő kooperatív módon és magas szakmai színvonalon működjön közre a perben; és (3) a bíró és a jogi képviselő együttműködjön abban, hogy egy hatékony tervet dolgozzanak ki a tárgyalást előkészítő és a tárgyalási ügyszakban teljesítendő cselekményekre.⁴⁴⁷

Bár Magyarországon kevésbé ismert ez a módszer, mindenképpen érdemes céljaink szempontjából azt megvizsgálni, de annak figyelembe vételével, hogy a CA nem azonosítható egy egyedi perrel, különösen gyorsaság és hatékonyság tekintetében. A CA az egyéni követelések aggregálása a class halmazába, amely tehát akkor hatékony, ha a felek és a bíróság oldalán ilyenként kevesebb erőfeszítést (munkát, pénzügyi és más eszközöket) használ fel, mint ha az egyéni pereket egyenként kellene lefolytatni és az azokba befektetett erőforrásokat összesíteni. Más szavakkal, a class action maga rendkívül összetett, nehéz per, ami hosszú időt és sok energiát emészthet fel, többet mintha egyetlen pert folytatnánk le a halmazából. Mindazonáltal általában (összességében) hatékonyabb, de ennek eléréséhez hatékony ügymenedzselési technikákat is be kell vetni, ellenkező esetben elveszne a bíróság a különböző érdekek, számtalan bizonyíték, a felek vitája végtelen dzsungelében. Newberg megjegyzi: Egyetlen per sem szükségképpen elhúzódó, de bármely per szükségtelenül elhúzódhat a helytelen eljárásnak és ügymenedzsmennek köszönhetően.⁴⁴⁸ A bírók így megtanulták az előnyeit – sőt szükségességét – annak, hogy idejekorán beavatkozzanak és kontrollálják az ügyet.

⁴⁴⁵ Ld. pl. James S. Kakalik: Just, speedy, and inexpensive? Judicial case management under the Civil Justice Reform Act, 80 Judicature 184, 1996-1997.

⁴⁴⁶ Kenneth M. Vorrasi, England's Reform to Alleviate the Problems of Civil Process: A Comparison Of Judicial Case Management in England and the United States, 30 J. Legis. 361 (2003)

⁴⁴⁷ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 10.7. ☹

⁴⁴⁸ Newberg, 2011, § 9:1, 299

A bíróról alkotott tradicionális kép szerint ők pusztán az igazság szolgáltatói, a szemben álló bizonyítékok és a felek érveinek gondos mérlegelői finomra hangolt mérlegükön, a marasztalás és büntetés kiszabói. Egészen a legutóbbi időkig a tárgyaló bíró lényegében semmilyen szerepet nem játszott az ügyben addig amíg legalább az egyik oldal nem jelentette, hogy az ügy tárgyalásra kész. De a perlekedés mai hatalmas számaránya, az ügyvédek egekbe szökő költségei és más magas költségek szükségképpen új helyzetbe hozták a bíróságot: a tárgyalást előkészítő menedzser helyzetébe.⁴⁴⁹

A magyar olvasó számára kissé idegen lehet ez a megközelítés, mivel a német mintára épülő eljárásunkban a bíró soha nem volt olyan passzív szerepben még a szocialista eljárást megelőzően sem,⁴⁵⁰ mint az itt említett bírói szerep. A szociális per elméleti alapján a bírót komoly pervezetési jogosítványok illették meg a rendelkezési jog egyidejű tiszteletben tartásával. De az amerikai megközelítés arra enged következtetni, hogy a perjogi modellek közelednek egymáshoz, ami persze nem jelenti azt, hogy az intézmények kritika nélkül recipiálhatóak lennének. Ezt példázza az ügymenedzsment konferencia bevezetésének sikertelensége, ami korainak, gyökértelennek tűnt a magyar eljárásjog és gyakorló perjogászok számára.⁴⁵¹

Immár az amerikai példát elemezve, az F. R. Civ. P. 16, 26, 37 és néhány más cikke is tartalmaz az ügymenedzsmenthez kapcsolódó szabályozást, de a 16 cikk (c) (12) pontja kifejezetten rendelkezik a komplex perlekedésről. Feljogosítja a bíróságot, hogy speciális eljárási cselekményeket fogantossítson annak érdekében, hogy kézben tartsa a várhatóan bonyolult vagy elhúzódozó pereket, amelyek komplex jog- és ténykérdéseket, alanyi többséget vagy más szokatlan, pl. bizonyítási kérdéseket vetnek fel.⁴⁵² Az ügymenedzsment praktikus fókusszal bír: mivel az ügyek hozzávetőlegesen 90%-a egyezséggel zárul, a tárgyalás előkészítéséhez hatékony eszközök kellene, amelyekhez szintén hatékony, de kevésbé használt tárgyalást menedzselő eszközök kapcsolódnak.⁴⁵³

A komplex igazságszolgáltatási gyakorlat legfontosabb forrása szerint az ilyen ügyek menedzselése korai beavatkozást és folyamatos felügyeletet igényel. Emiatt a jogi képviselőknek is elől kell járniuk a bírói pervezetéshez kapcsolódó tervekkel és figyelmeztetésekkel. Az ügyeket úgy kell a bírók között elosztani, hogy azok hozzávetőlegesen azonos terhet jelentsenek (bár a hasonló ügyeket együtt kell szignálni), és

⁴⁴⁹ Ld.: Robert F. Peckham, *The Federal Judge as a Case Manager: The New Role in Guiding a Case from Filing to Disposition*, 69 Cal. L. Rev. 770 skk (1981)

⁴⁵⁰ Magyary, 1939, 65-66, 288-291.

⁴⁵¹ Szabó Imre: Lehet-e perjogi módosításokkal segíteni a vállalkozásokon? Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Magyar Tudomány Napja Délvidéken, Újvidék, 2012, 164-178.

⁴⁵² Manual for Complex Litigation, Fourth, § 10.1.

⁴⁵³ Marc Galanter: *The Vanishing Trial*, What the numbers tell us, what they may mean, 10 Disp. Resol. Mag. 3 (2003); John Lande: *Shifting The Focus From The Myth Of „The Vanishing Trial” To Complex Conflict Management Systems*, Or I Learned Almost Everything I Need To Know About Conflict Resolution From Marc Galanter, 6 Cardozo J. Conflict Resol. 191 skk. (2004)

korai tárgyalás-előkészítő üléseket kell tartani, akár az idézés kibocsátása előtt is.⁴⁵⁴ A Kézikönyv szerint a hatékony ügy-menedzsment a következő jellemzőkkel rendelkezik.

Aktív. A bíró előre látja a problémát annak felmerülése előtt, s nem az ügyvédre vár annak felhozatalával. (...) *Érdemi.* A bíró már az ügy korai szakaszában tisztába jön az ügy érdemi kérdéseivel hogy alapos, informált döntéseket hozzon a ténykérdések definiálása és leszűkítése tekintetében, valamint olyan kapcsolódó kérdésekről mint az eljárási menetrend,⁴⁵⁵ elkülönítés és egyesítés, a feltárás ellenőrzése. *Időszerű.* A bíró a kérdéseket haladéktalanul eldönti. (...). A késedelmes döntések költségesek és terhesek lehetnek a perlekedő felek számára és gyakran további perccselekményeket is késleltetnek. A felek előnyben részesíthetik az időszzerű döntést a tökéletessel szemben. *Folyamatos.* A bíró időről időre felülvizsgálja a per állását és ellenőrzi, hogy a menetrendet megtartják-e, és szükség esetén módosításokat eszközök a per menetrendjében. (...) *Határozott, de tisztességes.* A határidőket és eljárási kötelezéseket, más követelményeket nem önkényesen, a jogi képviselő véleményét figyelmen kívül hagyva hozzák meg és szükség esetén felülvizsgálják azokat. Mihelyst meghatározták ugyanakkor, a menetrendet meg kell tartani és szükség esetén szankciókat kell alkalmazni az attól való eltérés, perelhúzó taktikák alkalmazása esetén. *Óvatos.* (...) ⁴⁵⁶ (*Kiemelés* tőlem, US)

Az általános szabályok szerint tárgyalás-előkészítő ülést (konferenciát, együttes ülést) számos cél érdekében lehet tartani, így az ügy feletti irányítás átvétele illetve egyezés előmozdítása érdekében. Figyelemre méltó, hogy a menedzselhetőség – amely egyébként a class action-ként való befogadás egyik vizsgálandó előfeltétele – a bíróság tevékenysége, pervezetése által javítható, jobbítható. A bíróságnak az ügy menetét tartalmazó ügy-tervet kell készítenie, amely minden egyes ügyben individualizált, egyedi, és tartalmazza a felek tevékenységének főbb vonalait, határait, határidőit. A bizonyítékok feltárása (discovery) ennek a tervnek megfelelően zajlik, minimális bírósági közreműködéssel,⁴⁵⁷ ami az amerikai eljárásjog talán legvitatottabb része. Amit mindazonáltal kevésbé hangsúlyoznak, hogy a keresettel megindított ügyek mintegy 50%-ában egyáltalán nem is kerül sor feltárára.⁴⁵⁸ Persze a class action esetében, ahol

⁴⁵⁴ Manual for Complex Litigation, Fourn, § 10.11.; § 10.12. 🌐

⁴⁵⁵ Schedule, trial schedule. A kifejezést nem az általunk ismert tárgyalási naptár értelemben használja az amerikai elmélet és gyakorlat, hanem akként, hogy egy menetrendet állít fel a bíró egyes eljárási cselekmények, így különösen a bizonyítékok önkéntes feltárása tekintetében, amit a felek kötelesek követni és megtartani.

⁴⁵⁶ Manual for Complex Litigation, Fourn, § 10.13. (*Kiemelés* tőlem. US)

⁴⁵⁷ A feltárás (discovery) intézményéről ld.: Rowe-Sherry-Tidmarsh, Civil Procedure, 2004, 93-163.; Silberman-Stein-Wolff, 2006, 625-698.

⁴⁵⁸ Stephen N. Subrin: Fishing Expeditions Allowed: The Historical Background Of The 1938 Federal Discovery Rules, 39 B.C. L. Rev. 691 (1998); Stephen N. Subrin: Discovery in Global Perspective: Are We Nuts?, 52 DePaul L. Rev. 299, 307-310 (2002)

a per tárgyának értéke – a tét – magas, feltárás szinte biztosan zajlik majd (kivéve ha még előtte, vagy korai folyamán egyezséget kötnének), sőt ez a feltárás rendkívül alapos lesz majd pont ennek a kiemelkedő jelentőségnek köszönhetően. Ennek megfelelően gondos előkészületeket kell tenni ebben az irányban is.

Newberg szerint a class action esetén a helyes gyakorlat általában a következő lépéseket tartalmazza:

- (1) az egyesbíróra való szignálás;
- (2) az ügyintézési terv haladéktalan elkészítése, amely tartalmazza (a) a per időbeli lefolyásának tervét, (b) a vitatott kérdések meghatározását és egyszerűsítését, (c) a feltárás menedzselésének tervét és (d) a tárgyalás egyszerűsítésének tervét;
- (3) szankciók meghatározását az eljárási szabályok akaratlagos megszegésének esetére és
- (4) az egyezségkötés előmozdítására teendő lépéseket.⁴⁵⁹

A bíró kijelöléséről már szóltunk, de itt ki kell emelni az adott komplex ügyre kijelölendő bíró szakmai tapasztalatát, mint kívánalmat. Az USA-ban már nyilvánvalóan vannak olyan bírók, akik korábbi szakmai tapasztalatuk során gyakorlatot szereztek a komplex ügyek menedzselésében is. Ha azonban egy ilyen ügytípust bevezetni szándékozunk bárhova is, különös gondot kell fordítani azokra a bírókra, akik ezeket az ügyeket várhatóan tárgyalni fogják. Véleményem szerint alapvető követelmény, hogy ezeket a bírókat már ítélezési tevékenységük alól mentesíteni, vagy legalábbis azt a komplex üggyel járó terheléssel arányosan csökkenteni kell – hiszen az ezzel járó munka erőforrásait fel fogja emésztetni. Ezen felül a komplex ügy menedzselése a bírói előmenetelben jelentős pozitív tényező legyen, csakúgy mint az ilyen ügyek időszerű intézése, amelyet esetről esetre kelljen vizsgálni.⁴⁶⁰

A per menetének felvázolását tekintve, bár a perrendnek van általános felhatalmazása határidők szabására, e konkrét menetrend meghatározásának a célja, hogy felvázolja a per tervezett menetét. Amint elkészül ez a menetrend, minden fél tudni fogja, hogyan kell az erőforrásait felhasználnia, mire kell koncentrálnia, mik a konkrét határidők és azok elmulasztásának milyen jogkövetkezményei lesznek. stb.

A határozatnak meg kell kezdenie az ügy és az ügyvéd munkájának a szervezését; a feltárással kapcsolatos kérdésekben kell döntenie, ezek részeként a dokumentumok, elektronikus adat és más bizonyíték megőrzési kötelezettségét meg kell állapítania; prioritásokat kell felállítania a tárgyalás előkészítő szakaszában előterjeszthető rendelkező nyilatkozatok tekintetében és ki kell szűrnie a szükségtelen nyilatkozatokat; előzetesen meg kell határozni a lényeges jogi és ténykérdések körét; előzetes feltérési

⁴⁵⁹ Newberg, 2011, § 9:5, 311.

⁴⁶⁰ Ld. a bírák jogállásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény 77. §-át, amely szerint a perbeli bírói határidők elmulasztása leminősítéshez vezethet. A komplex ügyek esetén egy ilyen automatikus, mérlegelés nélküli megközelítés kontraproduktív lehet, mert a bírót a processzális formalitások megtartása felé terelheti az ügy tényleges menedzselése helyett.

kérdésekben kell döntenie és – ha lehetséges – ezekre menetrendet felállítani; valamint az ügyvédet utasítani kell a határozat végrehajtására. A határozatnak koordinálnia kell a feltárást és az azzal kapcsolatos határozatokat a kapcsolódó, akár más állami vagy szövetségi bíróságok előtt folyó ügyek tekintetében is. A határozatnak a figyelembe kell vennie az ügyvéd javaslatait is és bátorítania kell az ügyvédek és ügyfelei közötti együttműködést a más bíróságok előtt folyó ügyek tekintetében is.⁴⁶¹

A tárgyalást megelőző ügymenedzsment egyik leginkább figyelemre méltó jellemzője a kérdések megfelelő formulázása és egyszerűsítése. Bár minden gyakorló bíró tökéletesen tisztában van az ilyen módszerek jelentőségével, a felek igen könnyen elvesznek az egyedi jogvita dzsungelében, hát még egy komplex ügy esetében. A bírónak kell annak lennie, aki biztos kézzel kifaragja az ügy körvonalait a még bizonytalan állításokból. Az értesítési perlés rendszere miatt az ügy körvonalai bizonytalannak, folyékonyak is tűnhetnek a perlés korai szakaszában, még inkább a komplex ügyek esetén. Ilyen ügyekben nehéznek, idő előttinek tűnik az alapvető kérdések meghatározása, egyszerűsítése. Mégis: a komplex ügyekben az egyszerűsítés segítségével el lehet kerülni a szükségtelen késedelmet. A határidők tekintetében pedig a bíróságok viszonylag szigorú álláspontot képviselnek, ami elriasztja a felpereseket és alpereseket a kötelezések, határidők elmulasztásától.

A körzeti bíróság szerint a VRDC elmulasztotta megfelelően érvényesíteni a követelését azáltal, hogy nem foglalta azokat megfelelően egy tárgyalást előkészítő dokumentumba. A VRDC azzal érvel, hogy az alapul fekvő követeléseket „felfüggesztve fenntartották” (held in abeyance) amíg az egyezséggel kapcsolatos követelések meg nem oldódtak illetve egyesítésre nem kerülnek. Ilyen intézmény nem létezik a szövetségi polgári perrendtartásban. Mihelyst a tárgyalást előkészítő határozatot meghozták, ez határozza meg a per kereteit és menetét. Fed.R.Civ.P. 16. Amennyiben egy követelést vagy tényrt kihagynak a határozatból, annak érvényesítéséről lemondtak. (...) A követelésről akkor is lemondtak, ha az az eredeti keresetlevélben szerepelt. (...) A jog világos ebben a kérdésben. A felperesek nem foglalták bele igényüket a tárgyalást megelőző előkészítő határozat tervezetébe, így annak érvényesítéséről lemondtak.⁴⁶²

Bár ez a szigorúság nem teljesen idegen a magyar jogot ismerők számára sem,⁴⁶³ a perbeli és anyagi jogokról való beleértett lemondás igen szigorú büntetést jelentenek a követelést előterjesztő fél számára. Mindazonáltal ez a szigor támogatható olyan ügyekben ahol az ügy komplexitása miatt jogi képviselő bizonynyal eljár, s ezért vele szemben magasabb követelmények támaszthatók. Ez tudja előmozdítani a korábban elemzett elsődleges cél – a bírósági adminisztratív erőforrások kíméletének – megvalósítását. A tárgyalás előkészítő menetrend módosítható, azzal a feltétellel, hogy arra megfelelő indokot mutat fel az azt kérelmező.

⁴⁶¹ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 22.2., § 22.6. 🌐

⁴⁶² Valley Ranch Development Co. Ltd. v F.D.I.C. 960 F.2d 550 (5th Cir. 1992)

⁴⁶³ Ld. Pp. 141. § (6) bek.

Jelentős eljárási problémákat vethet fel a *lis pendens*, nevezetesen hogy egy folyamatban lévő CA perfüggősége mennyiben gátolja a további azonos tárgyú perek vitelét. Newberg megjegyzi, hogy hatékony igazságszolgáltatási módszer lehet egy rész-ügy vitele, ami alatt a további indítandó pereket megakasztják. Ilyen célokra ún. pergátló felhívást (*anti-suit injunction*) lehet kibocsátani, amely korlátozott mértékben ugyan, de meggátolja a már bíróságokat a kapcsolódó perek vitelére.⁴⁶⁴ Mindazonáltal a szövetségi bíróságok ítélkezési hatalmának korlátozottsága és a tisztességes eljárás-hoz való jog megtartása miatt a szövetségi bíróságok csak szigorúan meghatározott körben és feltételekkel bocsáthatnak ki ilyen végzést;⁴⁶⁵ jellemzően más szövetségi bíróság eljárása akasztható meg, de állami bíróságokra nem terjed ki ez a lehetőség. Az európai kontextusban ennek az intézménynek – t.i. *lis pendens* pergátló hatásának – kardinális jelentősége lehet a kapcsolódó eljárások indítására és vitelére különböző tagállamokban. Figyelembe véve hogy az ítélet jogereje az egész csoportra kiterjed, ebből az következik, hogy aki annak hatálya alá tartozik, az az önálló peresítéstől is el van zárva: opt-out eljárás esetén csak így lehet a CA egységét és kötelezőségét fenntartani. A másik oldalról viszont várhatóan az opt-in eljárások lesznek inkább elfogadhatóak az európai közös illetve tagállami jogalkotó által, ahol is a *lis pendens* problémája első pillantásra nem merül fel. A perfüggőség ugyanis *per definitionem* az azonos felekre, tehát a csoportba belépett felekre vonatkozna, ergo a belépéstől tartózkodó személyekre nem vonatkoznék. Figyelembe véve ugyanakkor a nemzeti bíróságok rendszerét (és a szövetségi, tehát határokon átnyúló joghatóságú bíróságok hiányát) a perfüggőségnek ez a korlátozott nemzeti bírósági koncepciója nem adna választ arra a kérdésre, hogy az objektíve azonos feltételek alá tartozó (azonos tények és jogi alap), de különböző államokban rezidens felperesek esetén hogyan alakul a perfüggőség. Erre a joghatóság európai megközelítésének és az in personam juriszdikció megalapításának együttes vizsgálatával kell majd Európában választ adni.

Az országos (az egész USA-ra kiterjedő) class action speciális koordinálási problémákat vetnek fel, ha egy ügybe vannak konszolidálva. Ez már nem is „egyszerű” class action a legtöbb esetben, hanem a komplex perlekedés koordinált formája, ahol egy több-körzeti bírói tanács (Judicial Panel on Multidistrict Litigation) kerül felállításra, amelynek arra is van jogköre a per koordinálása körében, hogy a folyamatban lévő ügyeket a meghatározott körzeti bíróságra áttegye.⁴⁶⁶

A bíróságok a modern telekommunikációs eszközöket is felhasználják az ügy-menedzsment hatékonyabbá tétele érdekében, így erőteljesen támaszkodnak az elektronikus kommunikációs eszközökre, az internet-alapú információcserére.

⁴⁶⁴ Newberg, 2011, § 9:25, 360

⁴⁶⁵ 28 U.S.C.A. § 2283 A court of the United States may not grant an injunction to stay proceedings in a State court except as expressly authorized by Act of Congress, or where necessary in aid of its jurisdiction, or to protect or effectuate its judgments.

⁴⁶⁶ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 20.13.

A hatékony ügymenedzsment folyamatos figyelmet kíván a per menetének alakulása tekintetében. A bírónak haladéktalanul azonosítani kell és meg kell oldania az eljárási problémákat, mint amelyek pl. az ügy-menedzsmentre vonatkozó végzések végrehajtása során merülnek fel. Az ügymenedzsment menetrendjének végrehajtásáról szóló gyakori visszajelzések megkívánása általában olyan információkat ad a bíróság kezébe, amelyek az eljárás menetének kiigazítására alkalmasak. A jogászok és a bíróság közötti elektronikus kommunikációs csatorna létesítése elengedhetetlenné vált a tömeges kártérítésre irányuló komplex perlekedés eseteiben.⁴⁶⁷

Egy figyelemre méltó példája az Internet használatának a mell-implantátum perek esete, amely segítségével az FJC a saját weboldalán egy aloldalt létesített. Ez tartalmazza a menetrendet, a kérelmeket és más a perhez kapcsolódó anyagokat. És bár a per már nincsen folyamatban, az oldal e sorok írásakor még elérhető volt az alábbi címen: <<<http://www.fjc.gov/BREIMLIT/mdl926.htm>>>

A szövetségi illetve az állami bíróságok bírái új együttműködési módszereket is kidolgoztak a bonyolult esetekre.⁴⁶⁸ Az ilyen – jogszabály által előírt – kooperáció nem ismeretlen az európai igazságszolgáltatás rendjében sem, bár nem annyira a peres, mint inkább a fizetéseképtelenségi eljárásokban ismert.⁴⁶⁹ Az együttműködés ilyen rendjének szélesítése feltétlenül szükséges lesz, amennyiben európai eljárást vezet be a jogalkotó, hiszen a viták komplexitása és több országra való kiterjedése várhatóan megkívánja majd azt.

6. Egyezségkötés a class action során

Rule 23(e) SETTLEMENT, VOLUNTARY DISMISSAL, OR COMPROMISE. The claims, issues, or defenses of a certified class may be settled, voluntarily dismissed, or compromised only with the court's approval. The following procedures apply to a proposed settlement, voluntary dismissal, or compromise:

23. cikk (e) EGYEZSÉG, ÖNKÉNTES ELÁLLÁS, VAGY MEGEGYEZÉS. A befogadott csoport követelései, egyéb kérdései vagy védelmei egyezség útján lezárhatók, önkéntesen elállhatnak attól vagy a felek megegyezésre juthatnak, feltéve, hogy a bíróság elfogadja azt. A javasolt egyezségekre, önkéntes elállásra, vagy megegyezésre a következő eljárás vonatkozik:

⁴⁶⁷ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 22.635.

⁴⁶⁸ Ibid. § 20.313. A szilikon mellimplantátum és a fogyasztószerek perek tekintetében az állami és szövetségi bírók olyan munkakapcsolatot létesítettek, amely lényegében szövetségi-állami bírósági együttműködésként funkcionált.

⁴⁶⁹ Nagy Adrienn: Az európai fizetéseképtelenségi eljárás az alanyok nézőpontjából, PhD értekezés, Miskolc, 2010, 195.

(1) The court must direct notice in a reasonable manner to all class members who would be bound by the proposal.

(2) If the proposal would bind class members, the court may approve it only after a hearing and on finding that it is fair, reasonable, and adequate.

(3) The parties seeking approval must file a statement identifying any agreement made in connection with the proposal.

(4) If the class action was previously certified under Rule 23(b)(3), the court may refuse to approve a settlement unless it affords a new opportunity to request exclusion to individual class members who had an earlier opportunity to request exclusion but did not do so.

(5) Any class member may object to the proposal if it requires court approval under this subdivision (e); the objection may be withdrawn only with the court's approval.

(1) A bíróság ésszerű módon köteles minden csoporttag ajánlatról való értesítéséről rendelkezni, akire nézve az kötelező lenne.

(2) Ha az ajánlat kötelező a csoport tagjai számára, a bíróság csak meghallgatást követően és akkor fogadhatja el, ha meggyőződött arról, hogy az ajánlat tisztességes, ésszerű és megfelelő.

(3) Az egyezség jóváhagyását kérő felek kötelesek nyilatkozatot beterjeszteni bármely megegyezésről, amely az egyezségi ajánlattal kapcsolatos.

(4) Ha a class actiont korábban a 23. cikk (b) (3) bekezdése alapján fogadták be, a bíróság visszautasíthatja a az egyezség jóváhagyását, amennyiben az nem nyújt új lehetőséget azoknak az egyedi csoporttagoknak a kilépésre, akik korábban ilyen lehetőséggel rendelkeztek, de nem éltek azzal.

(5) Bármely csoporttag kifogásolhatja az ajánlatot, ha az a jelen (e) albekezdés alapján a bíróság jóváhagyására szorul; a kifogást csak a bíróság hozzájárulásával lehet visszavonni.

Az egyezségkötés mint valamely vita megoldásának jelentősége egyre nő,⁴⁷⁰ különösen is a class action és más komplex perlekedés területén, ahol az eljárás kiemelkedően bonyolult jellege és a pertárgy jelentőségéből fakadó magas kockázatok miatt az egyéni perhez képest is vonzóbb az egyezség.⁴⁷¹ Az egyezség a vita megoldásának alternatív eszköze az Egyesült Államokban, nem más, mint egy szerződés a felek között a közöttük felmerül vita valamennyi vagy egyes kérdéseinek megoldására.⁴⁷² Az ügyek nagy többsége soha nem kerül tárgyaló bíró és esküdtszék elé (ha alkalmazása szükséges volna, akkor sem), mert a tárgyalás előkészítési fázisában a felek sokszor megegyeznek (illetve az eljárást eljárási okok miatt nem folytatják vagy mulasztási ítélet születik). Nagareda ugyanerre a kontraktuális jellegre hívja fel a figyelmet az egyezség kapcsán, jelezve egyben a CA egyezségével kapcsolatos ügynöki probléma jelenlétét, amire az adekvát képviselet keretében fentebb már utaltunk.

⁴⁷⁰ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 42. „Very few cases actually go to trial.”

⁴⁷¹ Newberg, 2011, § 11:1, 3

⁴⁷² Silmerban-Stein-Wolff, 2006, 1136.

Mint minden polgári egyezség, a class action egyezség is lényegében szerződés. (...) Konszenzus, ami viszont nem jelenti az egyedi, autonóm akaratok találkozását, amit a common law szerint, vagy akár az egyedi per során jelentenie kellene. A távollévő felek konszenzusa ehelyett sokkal inkább ephemer jellegű, jellemzően a cselekvés hiányából való következtetés útján adódik: az opt-out lehetőségéről való értesítés ellenére nem cselekszik így a távollévő fél. A konvencionálisabb formája a konszenzusnak pedig nem a távollévő felektől, mint inkább a class jogi képviselőjétől származik – jogászoktól, akik azt állítják, hogy hatalmukban áll a class mint egész tagjainak nevében tárgyalni, bár a tagok túlnyomó többsége nem adott számukra meghatalmazást, sőt, nem is találkozott velük.⁴⁷³

A class action során kötött egyezség eredményeképpen a csoport tagjai között hatalmas összegeket osztanak fel,⁴⁷⁴ és a csoport jogi képviselője is magas díjazásban részesül. Mégis, ennek az eljárási eszköznek nem csak az előnyeit, de hátrányait is kiemelték egyes kritikusok, amelyek közül néhány fundamentális, az eljárás jogi gyökereihez visszanyúló probléma is lehet.⁴⁷⁵ A következőkben tehát meg kell vizsgálni a CA során köthető egyezség részletszabályait, hogy annak aggályos pontjait is megérthessük és esetleges recepciója esetén védekezhessünk a hátrányok ellen.

Fentebb láttuk, hogy a bíróságnak figyelmet kell fordítaniuk az egyezségkötés előmozdítására már a tárgyalást előkészítő szakaszban. A bíróságok azt is elismerték, hogy az egyezségből nem csak a felek profitálnak, de a bírósági erőforrások kímélete útján az igazságszolgáltatás számára is előnyös.

A bíróságoknak elő kell mozdítana az egyezséget, annak érdekében hogy a feleket segítse és jelentős megtakarításokat eszközöljön a bíróságok ideje és egyéb szolgáltatásai tekintetében. (...) Jelen esetben az egyezség bátorítása a befogadás mellett szóló érv. Az alperes erőforrásai korlátozottak, a korábbi évek perlekedése kimerítették azokat, számos azbesztgyártó már csődben van és még több halad afelé (...). A követelések lehetőség szerinti legnagyobb tömegeinek egyezség útján való rendezése maximalizálja a felperesi csoport számára elérhető erőforrásokat és minimalizálja az alperesi és bírósági erőforrások kimerítését.⁴⁷⁶

Bármilyen jelentősek az egyezségkötés potenciális előnyei, kevésbé kíváncsok folyamatok is megindultak ezen a speciális jogi területen. Az egyezségre ugyanis sor kerülhet

⁴⁷³ Nagareda, 2008, 635-636.

⁴⁷⁴ Az antibiotikum class action tekintetében \$196 milliós egyezséget kötöttek az 1970-es években! Ld.: Charles W. Wolfram: The Antibiotics Class Action, 1976 Am. B. Found. Res. J. 251-363 (1976)

⁴⁷⁵ Ld. pl.: Redish, 2009, 176 et seq.

⁴⁷⁶ Central Wesleyan College v WR Grace & Co., 6 F.3d 177 (4th Cir. 1993) Ez egy azbeszt-ügy volt, olyan fázisban, amikor más ügyekben már kezdtek megszületni a megállapodások, amelyek így elvonták az erőforrásokat a későbbi kártérítésektől.

a class action-ként való befogadás után, amikor már bizonyos a class elismertsége és határai, valamint az értesítéssel elérendő személyek köre. Ugyanakkor megjelentek az ún. egyezségi csoportok, amelyek kizárólag az egyezségkötés célját szem előtt tartva jönnek létre, és még az előtt kívánják egyezséggel lezárni az ügyet, hogy az befogadásra kerülne, így kímélve meg sok költségtől az eljárást. A befogadott class esetén az eljárási garanciák védik a távollévők érdekeit, amelyek nem feltétlenül ill. teljes mértékben érvényesülnek az egyezségekre létrejött csoportok esetén.

Az egyezségi céllal létrejött class-nek hatalmas költségelőnye lehet a befogadott class-el szemben, ezért a felperes számára vonzó. Az ilyen egyezségi ajánlat azonban növelheti a felperes zsarolási potenciálját, megkérdőjelezheti az eljárás tisztességességét és éppen-séggel még az alperest is előnyben részesítheti bizonyos körülmények esetén, könnyű kiutat kínálva neki a terhes csoportos perből és annak potenciálisan katasztrofális ítéleti marasztalásából. Yeazell megjegyzése szerint az egyezségekre létrejött class action esetén:

(...) mindkét oldal számára vannak előnyök. Az alperes oldaláról ez az üzleti tervezők álma. Egy igen jelentős és bizonytalan felelősség vált ismertté; valójában az alperes valószínűleg növelte a hitelképességét az egyezséggel, mivel a res iudicata elzárja a további keresetek érvényesítését, így ellenőrizhetővé tett egy igen jelentős üzleti bizonytalanságot. A felperesek szintén nyertek a megegyezéssel. Feltéve, hogy a számok helyesek, a felperesek sokat nyernek az egyezségi összeg biztosabb behajtásával. Valójában az egyezség önmagában növeli a végrehajthatóságot, mert az alperes üzleti jövője sokkal kiszámíthatóbb lesz és a hitelképesség a kiszámíthatóságtól növekszik. (...) Hatalmas társadalmi költségeket is megtakarítanak. (...) [A]z egyezségi csoport arra ösztönözheti az alpereseket, hogy ne várjanak a szerencsésükre (...); [h]anem az alperes aktívan kereshet egy ilyen bajnokot és annak előre való azonosításával, majd egy egyezségi ajánlattal való megkeresésével mintegy ő kérheti fel a felperesi csoport képviselőit. Ezen a ponton két dolog történt. Először is a „felperesi” csoport ténylegesen alperesi, védekező pozícióba került, helyettesíthető, nem ajánlattétő. Az alperesek és nem a felperesek határozzák meg a csoportot. Másodszor, a bizalmatlanság légköre lengi körül az egyezséget: a gyanú, hogy az alperes nem a legjobb hanem a legéhesebb és leghajlékonyabb jogászt választotta, a felperesek helyett és a felpereseknek.⁴⁷⁷

Valóban, az egyezségi ajánlat vonzó lehet az egyéni felperes számára, aki ha egy ilyen ajánlattal szembesül, megelégedhet akár egy viszonylag kicsi marasztalással is, mert figyelembe veszi az igénye érvényesítésének magasabb költségeit, ha azt egyénileg vinné a bíróság elé. Ennek megfelelően a távollévő felpereseknek kevés indíttatásuk van arra, hogy kilépjenek a csoportból – hiszen a perköltségviselés szabályait is figyelembe véve – nincsen veszítenivalójuk, még akkor sem, ha kevés valószínűségük van arra, hogy a csoport képviselőt és jogi képviselőt, annak megfelelőségét ellenőrizték, jogaik mások általi érvényesítése felett felügyeletet gyakoroljanak.

⁴⁷⁷ Stephen C. Yeazell: The Past and Future of Defendant and Settlement Classes in Collective Litigation, 39 Ariz. L. Rev. 687 (1997)

A bíróságok is felismerték a potenciális veszélyt a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmével kapcsolatban és azonosították a központi problémát: a távollévő felek eljárási jogainak megfelelő védelmét. Ezt a bíróság az eljárás állandó és közvetlen felügyeletével tudja megvalósítani, ami egyébként az USA általános liberális, adversariális eljárásjogi szabályaitól meglehetősen távoli koncepció. A problémák ennek megfelelően nem alábecsülendők.

A class action potenciális előnyei ellenére megmarad a nyomasztó aggály: távollévő személyek igényeit intézik el és ezek a személyek várhatóan a res iudicata hatása alatt kötöttek lesznek az eljárás eredményéhez annak ellenére, hogy a legtöbb felperes ténylegesen nem is szerepel félként az eljárásban. A távollévők tisztességes eljáráshoz való jogának védelme legalábbis részben attól függ, hogy a megnevezett felperesek mennyiben lesznek érdekelték a jogi képviselő ellenőrzésében (aki utóbbi pedig abban érdekelt, hogy maximalizálja befektetése díjban jelentkező eredményét) (...). Mindezek felett a bíróság játszik fontos szerepet a távollévők érdekeinek képviseletében, mintegy bizalmi pozícióban, azáltal, hogy elismeri a reprezentatív felperes és a csoport jogi képviselőjének képviseletre való alkalmasságát. A másik probléma, hogy a class action lehetőséget teremt a törvényesített zsarolás egy formájára: a pénzéhes és gátlástalan felperes arra használhatja a nagy class action fenyegetését – ami az alperesnek igazán költséges lehet –, hogy az egyéni követelés értékét messze meghaladó egyezségi ajánlatot csikarjanak ki. Mivel a távollévők valójában nem felek az eljárásban semmilyen értelemben, és valószínűleg nem vitték volna követelésüket egyénileg a bíróság elé (...), az ügyvédek vagy a megnevezett felperesek visszaélhetnek a távollévők nevében emelt keresettel.⁴⁷⁸

A Legfelső Bíróság az *Amchem* ügyben szintén úgy találta, hogy az egyezséggel kapcsolatban a távollévők tisztességes eljáráshoz való joga sérült, amikor azokra a várhatóan jövőben kárt elszenvedő távollévőkre is kiterjesztették volna az egyezségi ajánlatot, akik nem léptek ki a csoportból – mivel még nem is tudhatják, hogy ide fognak tartozni.⁴⁷⁹

Bár vannak komoly aggályok, meg kell vizsgálnunk a class action során kötött egyezés potenciális előnyeit is, amelyeket egy gondos jogi képviselő már a csoportos kereset benyújtása előtt számba vesz. A mérleg pozitív oldalán a költségkímélés áll az első oldalon ami nem csak a felek oldalán, de az igazságszolgáltatás oldalán is jelentkezik. Az alperes számára felelőssége megbecslésére ad alkalmat és ezáltal is költségeket kímél, és sokszor megmentheti magát a zavaró feltárási eljárás kényel-

⁴⁷⁸ In re General Motors Corp. Pick-up Truck Fuel Tank Products Liability Litigation, 55 F.3d 768, (3d Cir. 1995)

⁴⁷⁹ *Amchem Products, Inc., v Windsor*, 521 U.S. 591 (1997) Az asbesztből fakadó egészségi károsodás bizonyos csoporttagoknál már jelentkezett, de a csoport meghatározása a jövőben kimutatandó egészségi károkra is kiterjedt volna. Ezek a személyek azonban semmilyen módon nem tudnak dönteni az egyezségi ajánlatból való kilépésről, mert még nem tudják, hogy érintettek-e, t.i. szenvednek-e asbeszt miatt rákban vagy más betegségekben.

metlenségei alól (ha korai időpontban köti meg az egyezséget). Mindezek az érvek erősítik az egyezségi ajánlatok megkezdését akár már a befogadást megelőzően is.⁴⁸⁰ Vannak ellentétes, az egyezségkötésre hátrányos hatások is, mint pl. a rosszabb alkupozíció a class-ként való befogadás előtt, vagy az alperes jogos aggályai az egyezségi ajánlat kötelező erejének kiterjedésével – hogy vajon mennyiben fog az kiterjedni a felperesi csoportra.⁴⁸¹

Az egyezségkötés megtörténhet az eljárás egy másik szakaszában is: a befogadást követően. A befogadást követően a reprezentatív felperes és jogi képviselőjének alkupozíciója jelentősen megnövekszik. Mindazonáltal az alperesnek megmarad az a lehetősége is, hogy az egyedi alperesekkel különalkuba bocsátkozzanak, ezzel csökkentve a felperes esélyeit egy mindenre kiterjedő egyezség megkötésére. Ezek a különálló egyezségek nem tartoznak a bíróság ellenőrzési joga és kötelezettsége alá,⁴⁸² így nagyobb tere van a felek alkujának.⁴⁸³

Az egyezségkötésnek különböző technikái vannak az elért marasztalási összeg elosztását tekintve. Ezek egyike az „egyösszegű kifizetés” (lump sum), ahol az alperes vállalja egy kártérítési alap létesítését, amelyből kifizetéseket fognak teljesíteni az egyezség megkötésekor még azonosítatlan felperesek számára. Az alap egy jelentősebb összeg kifizetését jelenti az alperes oldalán, viszont maximalizálja a felelősségét, ami kifejezetten előnyös a felelőssége tervezhetősége szempontjából.⁴⁸⁴ Az ügyvédi díjak és az egyedi kifizetések is ebből az alapból lesznek kielégítve – ennek előnyös volta az ügyvéd szempontjából nyilvánvaló. És mivel a bíróság előtti bizonyítottsághoz képest legtöbbször enyhébb bizonyítási standardokat kívánnak meg a károsultak alapból való részesedéséhez, ők is biztosabban, esetleg a teljes bizonyítási képességüket meghaladó mértékben⁴⁸⁵ juthatnak kártérítéshez – előny a felperesek oldalán.

Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy az egyezségből való részesedéshez megkívánt, a károsodást alátámasztó bizonyíték nem áll rendelkezésére sok felperesnek, aminek eredményeképpen a kártérítési alapból ténylegesen teljesített kifizetések el fognak törpülni a teljes nagyságához képest: ilyenkor az egyezség indokolatlannak tűnik.⁴⁸⁶

⁴⁸⁰ Newberg, 2011, § 11:4, 11-12.

⁴⁸¹ *ibid.*, § 11:5, 12-14.

⁴⁸² A bíróság az egyezség törvényességét főszabály szerint nem ellenőrzi az eljárásban a szövetségi eljárás során.

⁴⁸³ *Duhaime v John Hancock Mutual Life Ins. Co.*, 98-2139 (1st Cir. 1999)

⁴⁸⁴ Samuel A. Rea, Jr.: Lump-Sum Versus Periodic Damage Awards, 10 J. Legal Stud. 131 1981

⁴⁸⁵ Pl. egy perben valamely gyógyszer miatt elszenvedett egészségkárosodás esetén az oksági kapcsolat bizonyítása igen nehéz, amit az egyezség leegyszerűsíthet a felperes oldalán pl. a gyógyszer fogyasztásának valószínűsítésére. Belátható, hogy ez a felperes számára előnyt jelent a bizonyítással járó költségek megtakarítása révén, de az is előfordulhat, hogy valószínűsíteni magasabb kárt tud, mint bizonyítani tudott volna.

⁴⁸⁶ Newberg, 2011, § 11:15, 23-25.

Az ilyen esetekre az alap megmaradó részének ún. „közelítő” (*cy près*) elosztása vált szokásos eszközzé az USA-ban (mint az egyösszegű kifizetés elosztási technikája).⁴⁸⁷ Ennek lényege, hogy a felperesek egyénileg jelentkezhetnek a számukra létrehozott alaphoz az őket egyénileg megillető kártérítésért, de amennyiben a meghatározott időszak után az alap jelentős része megmarad, az ne kerüljön vissza az alpereshez (akinek felelősségét megállapították vagy elismerte azt, és a visszakerüléssel saját felelősségén gazdagodna), hanem az eredeti célhoz lehető legközelebbi hasznos célra (*cy près*) osszák azt fel.⁴⁸⁸ Persze az egyezségi alapból kifizetett legnagyobb összeg az ügyvéd díjának megfizetése lesz, ami az egyik oka lehetett a „törvényesített zsarolást” kifogásoló kritikának, valamint a polgárok által legtöbbször említett jelenségnek, amely szerint kizárólag a jogi képviselők előnyére szolgál az eszköz. Ezeket a jelenségeket lentebb elemezzük még. Az egyösszegű kifizetés elosztásának számos módszere lehet, amelyek a sértetteknek az alapkezelőhöz való egyéni jelentkezésétől a ki nem jelentkező tagok automatikus részesítéséig terjedhet, sőt előfordulhat a statisztikai alapokon elvégzett elosztás is.⁴⁸⁹

Az egyezség másik módszere lehet az egységenkénti képlet (*formula per unit*) esete, ami akkor lehet az egyezség megfelelő módja, ha a csoport tagjai egyszerűen azonosíthatók és értesíthetők. Az alperesek ragaszkodhatnak ehhez a módszerhez, mert ez felelősségüknek a ténylegeshez közelítő értékét mutathatja ki és elkerülik vele a túlságosan magas (kizsartolt) egyösszegű kifizetést, mivel maga az egyezség is az egyedileg azonosított és regisztrált követeléseken alapul.⁴⁹⁰ Persze ez is rejtheti a túlságosan magasra rúgó kitettség veszélyét az alperes számára, ha az előzetesen vártnál nagyobb számú követelés érkezik vele szemben.⁴⁹¹ Ennek a módszernek a jelentősége szempontunkból, hogy az opt-out eljárási keret ellenére is a tényleges kifizetéshez a felperesek regisztrációja – lényegében opt-in-je – szükséges.

Figyelemre méltó egyezségkötési és elosztási – de a bírósági marasztalás során is használt eszköz az ún. „folyékony” (*fluid*) illetve ezzel egy sorban az önállóan alkalmazott *cy près* (közelítő) elosztás. Hasznos eszköze ez a felosztásnak, ha az egyedi követelések oly csekélyek, hogy az egyedi felosztásukkal járó adminisztráció miatt nem lehet őket hatékonyan felosztani.⁴⁹² Ekkor az elért összeget a csoport tagjaira a

⁴⁸⁷ Thomas A. Doyle, *Residual Funds in Class Action Settlements: Using “Cy Pres” Awards to Promote Access to Justice*, 57 Fed. Law. 26 (2010).

⁴⁸⁸ Az elosztási módot önállóan is alkalmazzák, ld. lentebb.

⁴⁸⁹ Newberg, 2011, § 11:17, 24-26.

⁴⁹⁰ *ibid.*, § 11:18, 26-27.

⁴⁹¹ Figyelemre méltó, hogy az alapból való részesedéshez be kell jelentkezni (opt-in), ami Európában inkább elfogadhatónak tűnhet, de az amerikai eljárásjog sem veti el, ahogy látjuk.

⁴⁹² Stewart R. Shepherd, *Damage Distribution in Class Actions: The Cy Pres Remedy*, 39 U. Chi. L. Rev. 448 (1972). Note that it is used also for distribution of the remaining lump sum funds, see *supra*.

jövőben kiható hasznos célra fordítják, amelyek igencsak széleskörűek lehetnek. Így pl. egy antitröszt ügyben a jövőbeli ilyen célú perlekedés alapvető okai és jelenségei kutatásának támogatására fordítandó, az Antitröszt Alapba teljesítendő befizetést rendeltek el;⁴⁹³ más esetben a per alapjául szolgáló katasztrófa illetve következményei, adott esetben egy nukleáris katasztrófa kutatásának céljára kell fordítani az összeget;⁴⁹⁴ megint más esetben a jövőbeli vásárlóknak kell árendedményt adni⁴⁹⁵ stb. A bíróságoknak jogában áll a megmaradó összegeket felosztani, amennyiben a felek egyezsége ebben a tekintetben nem rendelkezik.⁴⁹⁶

A távollévő felek érdekeinek védelme a bíróság gondossági kötelezettsége (fiduciary duty), a perrend 23. cikk (e) pontja ezért írja elő, hogy az egyezség csak a bíróság hozzájárulásával fejtheti ki joghatásait. Bár ez nem idegen a kontinentális jogrend eljárásjoga számára,⁴⁹⁷ ez a hozzájárulás több, mint a javasolt egyezség törvényességi szempontú egyszerű felülvizsgálata, annak ellenőrzése, hogy valamely jogszabályt sért-e az egyezség. Amennyiben az ajánlat kötőerővel bírna a csoport tagjaira nézve, úgy a bíróság csak meghallgatást követően és annak megállapítása esetén fogadhatja el, ha az tisztességes, ésszerű és megfelelő. A bíróság tisztességességről, ésszerűségről és megfelelőségről hozott döntése tehát elengedhetetlen. Ezeknek a tényezőknek a bizonyítási terhe az egyezséget előterjesztő feleken nyugszik, akik közösen kérelmezik az egyezség elfogadását.⁴⁹⁸

Az egyezséget csak bírósági meghallgatást követően lehet jóváhagyni, ami a felek és más részt vevő személyek számára alapvető eljárási garancia. A legtöbb esetben ez ténylegesen két meghallgatást jelent.

Az egyezségi ajánlat felülvizsgálata általában két meghallgatással jár. Az elsőn a jogi képviselő előterjeszti az egyezségi ajánlatot a bíró pedig egy előzetes tisztességességi értékelést végez. (...) Amennyiben az ügyet egyszerre terjesztették elő a class befogadására és egyben az egyezség elfogadására is, a befogadási vizsgálat és egyezségi felülvizsgálat meghallgatása egyszerre is megtartható. A bírónak előzetes vizsgálatot kell végeznie abban a tekintetben, hogy a javasolt class tekintetében fennállnak-e a perrend által megkívánt feltételek (...). A bírónak előzetes tisztességességi, ésszerűségi, megfelelőségi vizsgálatot

⁴⁹³ Sheperd Park Citizens Ass'n v General Conema Beverages of Washington, S.D., Inc., 584 A.2d 20 (D.C. 1990) Maga a koncepció hasonlóságot mutat a közérdekű bírság koncepciójával annyiban, hogy az egyéni károsultak jóvátételét mellőzik, de ahhoz kapcsolódó közérdekű célra fordítják a káron szerzett összeget – amely kapcsolódó cél egyébként nem volt része a Ptk. korábbi ilyen szabályának.

⁴⁹⁴ In re Three Mile Island Litigation, 557 F.Supp. 96 (M.D. Pa. 1982)

⁴⁹⁵ Daar v Yellow Cab Co., 67 Cal. 2d 695 (1967)

⁴⁹⁶ Newberg, 2011, § 11:20, 30-31.

⁴⁹⁷ Ld. így pl. a magyar polgári perrendtartás 148. §-át, amely szerint a bíróság végzéssel hagyja jóvá az elé terjesztett egyezséget, ha az a jogszabályoknak megfelel.

⁴⁹⁸ Newberg, 2011, § 11:24, 35-37.; § 11:42, 118 et seq.

kell végeznie, majd utasítást kell adnia a befogadásról szóló értesítés és az egyezségi ajánlatról való értesítés előkészítésére, valamint a végső tisztességeségi meghallgatás idejére vonatkozóan.⁴⁹⁹

Különösen figyelemre méltó, hogy a bíróság számos hivatalbóli, *sua sponte* jogkörrel rendelkezik az egyezséggel kapcsolatos eljárás körében. Ez nem feltétlenül idegen a kontinentális eljárásjoghoz szokott szemnek, de annál ritkább az amerikai adverzariális eljárásban. A bíróságok jogosultak arra, hogy szakértőt rendeljenek ki az egyezségi ajánlat rendelkezéseinek felülvizsgálatára abból a szempontból, hogy milyen hatással lesz az a csoport tagjai számára. A szakértő abban is segítheti a bíróságot, hogy a tisztességeség, ésszerűség és megfelelőség követelményeinek meglétét vizsgálja.⁵⁰⁰ A bíróság feltételeket támaszthat a class befogadására és utasíthatja a feleket az egyezségi tárgyalások további folytatására.⁵⁰¹ Csak az előkészítő tárgyalások megtartása után, csak a bíró arról való meggyőződése után, hogy a class befogadható, lehet a perrend 23. cikk (e) pontja szerinti tisztességeségi meghallgatást⁵⁰² kitűzni és arról a megfelelő személyeket értesíteni.

A tisztességeségi meghallgatásról szóló értesítésnek figyelmeztetnie kell a class tagjait arra, hogy a meghallgatás során lehetőségük van az egyezségi ajánlattal kapcsolatos álláspontjuk bemutatására, annak vitatására és a feltételekkel szemben álló bizonyíték bemutatására. A tisztességeségi meghallgatásról szóló értesítésnek figyelmeztetnie kell a kifogás előterjesztésére jogosultakat arra, hogy írásbeli kifogást jelenthetnek be a bírósági titkárnak címzett beadvánnyal a meghallgatást megelőző bizonyos napig és hogy jelezniük kell a meghallgatáson való megjelenési szándékukat. Ezen alapvető szabályok ellenére azok is, akik nem nyújtottak be írásbeli kifogást, jogosultak a kifogások meghallgatáson megjelenni és ott előadni kifogásukat.⁵⁰³

A tisztességeségi meghallgatásról szóló értesítést általában a csoport jogi képviselője közli a csoport tagjaival; az ismert és azonosítható tagokat postai úton értesítik, más tagokat a megfelelő értesítési módon tájékoztatnak arról.⁵⁰⁴ A levelezési címlista beszerzéséhez a korporatív alperes segítségét is igénybe lehet venni, kötelezhetők a vásárlóik listájának átadására.⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21:632. (f)

⁵⁰⁰ *ibid.*

⁵⁰¹ Newberg, 2011, § 11:25. 38-39.

⁵⁰² A tisztességeségi meghallgatás kifejezést az egyezés tisztességeségéről, ésszerűségéről és megfelelőségéről való bírósági döntés formája értelmében használom; ez az a meghallgatás, ahol a bíróság érdemben dönt az előbbi szempontokról az előterjesztett egyezségi ajánlat tükrében.

⁵⁰³ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21:633. (f)

⁵⁰⁴ Newberg, 2011, § 11:32, 67 et seq.

⁵⁰⁵ *In re Armored Car Antitrust Litigation*, 645 F.2d 488 (5th Cir. 1981)

Amikor a tisztességségi meghallgatásra sor kerül, az egyezségi ajánlat előterjesztőinek kell megvédenie azt és alátámasztaniuk, hogy az egyezés megfelel a 23. cikk (e) pontja valamennyi feltételének, nevezetesen „tisztességes, ésszerű és megfelelő”. Ezek a meghallgatások, noha nem formális tárgyalások, belebocsátkozhatnak az egyezségi ajánlat érdemébe, annak során bizonyítékot vizsgálhatnak meg, tanúkat és szakértői véleményeket hallgathatnak meg. A meghallgatás megtartásának legfontosabb oka, hogy lehetőséget kínáljon az ellenérvek, a kifogás előadására, ezért a kifogást tévők – mivel anyagi érdekük fűződik a perhez – megjelenhetnek és előadhatják álláspontjukat.

Még akkor is, ha egyáltalán nem vagy csak csekély számú az ajánlatot ellenző kifogást terjesztenek elő tisztességségi meghallgatás előtt vagy annak során, a bírónak biztosítania kell, hogy kielégítő alap áll a per anyagai között rendelkezésre az egyezségi ajánlat megalapozására és igazolására. A 23. cikk és annak helyes gyakorlata megkívánja, hogy pontosan kimutassák az ajánlatról, hogy megfelel-e vagy nem felel meg a törvényi kívánalmaknak. A peranyagnak igazolnia kell a felülvizsgálatot végző bíróság számára, hogy az egyezséget jóváhagyó bíró a megfelelő vizsgálatokat lefolytatta, az egymással szemben álló érdekeket kellően mérlegelte és az egyezés tisztességsége, ésszerűsége és megfeleléssége meglétét megállapította.⁵⁰⁶

A feltételek teljesítése egyáltalán nem egyszerű. A tisztességség általános tényezőkön múlik, mint a marasztalási összeg arányos elosztása; hogy a kártérítési alap arányban áll a peranyag által alátámasztott összeggel; hogy nem maradt ki lényeges vagy jelentősebb követelés az egyezségi ajánlatból; hogy csoportot és alcsoportot a sajátosságaiknak megfelelően kezeltek; hogy jelentősebb vagy lényeges eljárási kifogást nem emeltek.⁵⁰⁷ Rubinstein meglehetősen kritikusan nyilatkozott a tisztességségi meghallgatásról – ha az nem tölti be tényleges szerepét.

A class action egyezés egy üzleti megállapodás, szerződés gyakorlott tárgyalópartnerek között. (...) A class action egyezségből nem azért hiányzik a stabilitás, mert a tömegek számára oly sok forog kockán, hogy informáltak és ésszerűek lennének; éppen azért, mert oly kevés érdekük fűződik az eljáráshoz, hogy azzal kapcsolatban tudatlanok és indifferensek. Nem az a gond, hogy képviselőjük kiárúsította az érdekeiket, inkább az, hogy azt sem tudják, hogy képviselőjük van. Ezt az apátiát látva, ismét a bíróságokon nyugszik annak a terhe, hogy legitimálják az üzletet – s hogyan is lehetne ezt jobban megtenni, mint meghallgatást elrendelni és a „tisztesség”-ről elnevezni azt.⁵⁰⁸

A hátrányos következmények elkerülésére Rubinstein azt javasolja, hogy a tárgyaló bíróság számára a fentebb részletezett módon valódi eszközöket biztosítson a jog arra,

⁵⁰⁶ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 21:635. 🌐

⁵⁰⁷ Newberg, 2011, § 11:43.

⁵⁰⁸ Rubinstein, 2006a, 1481.

hogy ténylegesen és érdemben vizsgálja az egyezségi ajánlatot.⁵⁰⁹ Kiemelendő tehát, hogy a tisztességeségi meghallgatás során a bíróság fontos szerepet játszik, amelynek betöltéséhez az eljárási lehetőségei elvileg adottak, de ezt a szerepét nem mindig tölti be ténylegesen, amikor a felek egyezségét határozatával jóváhagyja.

Részben emiatt a bíróság végzése felülvizsgálat alá esik, mivel az eljárást lezáró határozatnak minősül. A fellebbezés folytán eljáró bíróság megváltoztathatja az elsőfokú jóváhagyást, mint pl. a *Holmes v. Continental Can Co.* ügyben [706 F.2d 1144 (11th Cir. 1983)], ahol a marasztalási összeg mintegy felét nyolc megnevezett felperes számára juttattak volna, így megfosztva az al csoportokat az őket megillető kártérítéstől: az al csoport tagjainak fellebbezésére az egyezség jóváhagyását megváltoztatta a másodfokú bíróság.⁵¹⁰ A fellebbezés benyújtására való jogosultság nem függhet mindössze attól, hogy a fellebbező a korábbi eljárásban részt vett-e, hiszen az eljárás egésze képviselőten alapul, a reprezentatív felperes és az ő jogi képviselőjének az eljárása helyettesítette a felperesek tényleges megjelenését, cselekményeit. A tisztességeségi meghallgatás során előterjesztett kifogás⁵¹¹ vagy akár az eljárás során való beavatkozás (intervention) megkívánható, hogy a fellebbezés előterjesztéséhez szükséges személyes érdekeltséget alátámasszák. A *Devlin v. Scardeletti* ügyben a Legfelső Bíróság helyben hagyta ezt a gyakorlatot és azt az álláspontot foglalta el, hogy a kifogás előterjesztése önmagában elegendő a fellebbezési jogosultság megalapozásához, az eljárás során előterjesztett beavatkozás ezzel együtt viszont nem szükséges a jogosultsághoz.

Ami jelen ügy szempontjából a legfontosabb, hogy a meg nem nevezett csoport-tagok is felek az eljárásban abban az értelemben, hogy az egyezség őket is kötni fogja. A class action ezen jellemzője az, ami miatt meg kell engedni a csoport tagjainak, hogy ha kifogással éltek a tisztességeségi meghallgatás során, akkor fellebbezéssel is élhessenek az egyezség jóváhagyása ellen. Ezzel ellenkező álláspont esetén a meg nem nevezett csoporttagokat megfosztanánk attól a joguktól, hogy igényüket érvényesítsék egy olyan egyezséggel szemben, amely végső soron kötelezni fogja őket, annak ellenére, hogy kifejezték kifogásaikat az elsőfokú bíróság eljárása során. Különösen annak fényében, hogy a fellebbezőnek nem volt lehetősége az egyezségből kilépnie, (...) az egyezség jóváhagyása elleni fellebbezés az egyetlen lehetőség számára, hogy megvédje jogait egy olyan egyezséggel szemben, amit elfogadhatatlannak érez és amit a felülvizsgálatot végző bíróság jogilag megalapozatlannak találhat.⁵¹²

Egy másik ügyben tett megállapítás szerint a fellebbezéshez való jogról nem mond le a fél azzal a mulasztásával, hogy nem lépett ki korábban az eljárásból annak ellenére, hogy erre lehetősége lett volna, s már olyan időpontban nem tette ezt, amikor az

⁵⁰⁹ *ibid.* 1482.

⁵¹⁰ *Holmes v. Continental Can Co.*, 706 F.2d 1144 (11th Cir. 1983)

⁵¹¹ *In re PaineWebber Inc. Ltd. Partnerships Litigation*, 94 F.3d 49, 53 (CA2 1996) – bármely meg nem nevezett csoporttag, aki kifogást emelt a tisztességeségi meghallgatás során, fellebbezéssel is élhet.

⁵¹² *Devlin v. Scardeletti*, 536 U.S. 1 (2002)

egyezségi ajánlat feltételeit ismerte.⁵¹³ Ez a gyakorlat figyelemre méltó, mert arra utal, hogy a kifogást tévő csoport tagok számára több lehetőség is rendelkezésre áll mint a számukra kedvezőtlen egyezségi ajánlat elfogadása vagy kilépés az eljárásból. Épp ellenkezőleg: kifogást emelhetnek az egyezségi ajánlat feltételei ellen úgy, hogy továbbra is csoporttagok maradnak, valamint ha kedvezőtlen az elfogadott ajánlat, akkor azt fellebbezéssel is támadhatják.⁵¹⁴ Ez a gyakorlat az egyezség által kötött felek érdekeinek gondos mérlegelését sugallja különös hangsúllyal a távollévő felek érdekeinek védelmére.

Félreértés volna az is, ha az egyezség elleni fellebbezést a kifogásoló, fellebbező fél utolsó lehetőségének gondolnánk az egyezséggel szemben. Kezdeményezhetik az ítélet hatályon kívül helyezését (vacation of the judgment),⁵¹⁵ és új eljárást is megpróbálhatnak kezdeményezni, amely során a res iudicata hatás ellenére ún. kiegészítő támadással (collateral attack) élhet az ítélet, egyezség ellen.⁵¹⁶

A követeléssel élő felek számára nem ér véget az eljárás az egyezség megkötésével. Várnak a kielégítésükre, ami miatt az eljárás részesei voltak, pontosabban ami miatt nem léptek ki az eljárásból. Ennek megfelelően az egyezségi alapot – ha létrehoztak ilyet – el kell osztani. Az elosztásra csak az ítélet írásba foglalását, az egyezség írásbeli jóváhagyását követően kerülhet sor, amennyiben a fellebbezési határidő eredménytelenül eltelt.⁵¹⁷ Amikor az elosztási fázis megkezdődik, a bíróság hatáskörébe kerül az alap megfelelő felhasználásának és szétosztásának ellenőrzése. Mindazonáltal általában nem a bíróság az, aki a tényleges cselekményeket végzi,⁵¹⁸ hanem a bíróság által kinevezett megbízott vagy magiszter⁵¹⁹ látja el ezeket a feladatokat.⁵²⁰ A bíróság a Barnes v Osofsky ügyben úgy határozta meg a megbízott ill. magiszter feladatait, hogy ő felelős az egyéni követelést támasztók regisztrálásáért és kielégítéséért.

⁵¹³ Ace Heating & Plumbing Co. v Crane Co., 453 F.2d 30 (3d Cir. 1971)

⁵¹⁴ Persze ennek sikertelensége esetén az egyeség rá nézve is kötelező érvénnyel fog bírni, ha az opt-out-ra nyitva álló határidő eltelt vagy arra egyáltalán nem volt lehetőség.

⁵¹⁵ Ld. F. R. Civ. P. 60 cikk (b) [☞]

⁵¹⁶ Notes, Collateral Attack on the Binding Effect of the Class Action Judgments, 87 Harv. L. Rev. 589 (1974)

⁵¹⁷ William E. Haudek: The Settlement and Dismissal of Stockholders' Actions, Part II: The Settlement, 23 Sw. L. J. 765 (1969)

⁵¹⁸ Newberg, 2011, § 11:33, 67 et seq.

⁵¹⁹ Trustee ill. special master. Az utóbbi lényegében erre az egy feladatra kinevezett bírósági végrehajtási segéd, aki az alap felosztását végzi.

⁵²⁰ Megjegyzendő, hogy az ún. „special master”, saját terminológiámban magiszter sokkal tágabb feladatkörrel rendelkezhet az eljárás teljes folyamata során, így használhatók a feltárási eljárásban vagy más tárgyaláson kívüli cselekményhez, mint a bíróság helyettesítője. Fontosságuk oly mértékben növekszik, hogy a Komplex Perlekedés Kézikönyve megjegyezte: „Egyre növekvő számban neveznek ki magisztereket a speciális területeken meglévő különös szakértelmük, mint könyvelés, pénzügyek, tudomány és technológia, igénybevételére.” (Manual for Complex Litigation, Fourth, § 11:52. ☞)

Az Egyezség kötelezővé teszi a részvényesek számára – akik magukat jogosultnak találják az egyezségben való részesedésre –, hogy alkalmasságukat bizonyíték benyújtásával igazolják. Komplex és részletes tény- és jogkérdések megítélése lesz szükséges a követelés nyilvántartásba vételéhez és alkalmassága megítéléséhez. Az egyezségi terv általános végrehajtásához szükséges egy olyan felektől független személy igénybevétele, akit a bíróság ellenőriz. Ezen feladatok ellátására egy Magisztert nevezek ki a végzésben és az azt követően írásba foglalt ítéletben. (...) Az ő feladata lesz hogy a feleket végigvezesse az egyezség végrehajtásához szükséges eljárási lépéseken, fogadja a követelés alkalmasságát alátámasztó bizonyítékokat és döntsön annak elfogadásáról, irányítsa az érdekelt személyek értesítését a vitatott követelésekről, szükség esetén meghallgatásokat tartson, beszámolókat készítsen erről és általánosságban: felügyelje az egyezség végrehajtásának folyamatát, eldöntse az annak során felmerülő tény- és jogkérdéseket, amelyet a bíróság fog jóváhagyni. Ahogy az Egyezségben erről a felek megegyeztek, a Magiszter díjazását a bíróság fogja kérelemre megállapítani és az Alapból fogják azt kifizetni.⁵²¹

Nota bene, a bíróság segítője erőteljes eljárási jogosultságokat, hatalmat kap⁵²² feladata végrehajtásához és feladata ellátásáért az alapból kifizetendő díjazásra jogosult. A magiszter e díjazása az egyezség részét képezi, így munkáját a felek érdekében, de a bíróság felügyelete alatt végzi. A felek megegyezése alapján egy közös bizottság is végezheti az alap elosztását. A jogi képviselő díjazását csak akkor szabad kifizetni az alapból, ha az elosztásra kész, ebből következik, hogy – önérdékből is – az ügyvéd rendszerint részt vesz az alap adminisztrációjának előkészítésében.⁵²³

A távollévő felperes abban az esetben kérheti kompenzációját, ha bizonyítékokkal igazolja, hogy az egyezségben kellően körülhatárolt csoport tagja, ennek eljárását az egyezség általában részletesen tartalmazza.⁵²⁴ A kérelem benyújtásának időszerűnek kell lennie, összhangban az egyezségben vagy a bíróság által meghatározott határidővel. Mindazonáltal a bíróságok – az igazságszolgáltatás megfelelő működése érdekében, ha az igazság úgy kívánja – felmentést adhatnak a késedelem jogkövetkezményei alól, amire alapot adhat például a követeléssel rendelkezők értesítésének elmaradása, jöhiszeműségük vagy az alap adminisztratív érdeke. A Zients-ügyben a bíróság így fogalmazott:

Jelen ügyben tehát olyan kérelmezők ügy van előttünk, akik nem kaptak értesítést az egyezségről illetve kérelmük benyújtásának határidejéről a fentebb elmondottak szerint, és bona fidei követelésül ellenére az alapból való részesedésüket megtagadták. Ráadásul ennek az öt követelésnek a befogadása minimális levonást jelentene azoknak a felpereseknek a kielégítéséből, akik időben benyújtották kérelmüket. Ezért arra a döntésre jutottunk, hogy a méltányosság a kérelmezők oldalán áll, az alapból még nem fizették ki a kompenzációt,

⁵²¹ Barnes v Osofsky, 254 F.Supp 721, 726 (S.D. N.Y 1966) ☞

⁵²² Az F. R. Civ. P. 53 cikk részletesen szabályozza a kinevezhető magiszter státuszát, eljárási jogait. ☞

⁵²³ Newberg, 2011, § 11:33, 70

⁵²⁴ ibid., § 11:34, 71

és annak adminisztrációját alig zavarná meg e néhány elkészett kérelemnek a befogadása, így a fellebbező kérelmezőknek meg kell engedni az alpból való részesedését.⁵²⁵

A jogi képviselő díja és költségei szintén az alpból kerül kifizetésre. Azt követően hogy az alap kimerült, a bíróságoknak nincsen semmilyen módja a késedelmes kérelmezők kielégítésére. Ha az értesítést megküldő jogi képviselő oldalán nem volt hanyag mulasztás,⁵²⁶ a késedelmesen előterjesztett igények kielégítésére az alperest is védő res iudicata hatás miatt már nem lesz törvényes lehetőség.⁵²⁷

7. A csoport képviselője, ügyvédi díjak, etikai előírások és visszaélések

Rule 23(g) CLASS COUNSEL.

(1) *Appointing Class Counsel.* Unless a statute provides otherwise, a court that certifies a class must appoint class counsel. In appointing class counsel, the court:

(A) must consider:

(i) the work counsel has done in identifying or investigating potential claims in the action;

(ii) counsel's experience in handling class actions, other complex litigation, and the types of claims asserted in the action;

(iii) counsel's knowledge of the applicable law; and

(iv) the resources that counsel will commit to representing the class;

(B) may consider any other matter pertinent to counsel's ability to fairly and adequately represent the interests of the class;

23 cikk (g) A CSOPORT JOGI KÉPVISELŐJE.

(1) *A jogi képviselő kinevezése.* Ha törvény másként nem rendelkezik, a class action-t befogadó bíróság köteles a csoport jogi képviselőjét kinevezni. A kinevezés során a bíróság:

(A) figyelembe köteles venni:

(i) a munkát, amelyet a jogi képviselő végzett a kereset részét képező követelések azonosítása ill. kivizsgálása tekintetében;

(ii) a jogi képviselő tapasztalatát csoportos igények érvényesítésében ill. más komplex perlekedésben, valamint a keresettel érvényesített igények típusait;

(iii) a jogi képviselő járatosságát az alkalmazandó jogban; és

(iv) a jogi képviselőnek a csoport képviselőre fordítható erőforrásait;

(B) figyelembe vehet bármely más tényezőt, amely összefügg a jogi képviselő képességével a csoport érdekeinek tisztességes és megfelelő képviselőre;

⁵²⁵ Zients v LaMorte, 459 F.2d 628 (2d Cir. 1972)

⁵²⁶ Zimmer Paper Products, Inc. v Berger & Montague, P.C., 586 F. Supp 1555 (E.D. Pa. 1984). Egy a követelést késedelmesen előterjesztő kérelmező azt állította, hogy az értesítést megküldésére kötelezett ügyvéd műhibát vétett az értesítés tekintetében. Mindazonáltal mivel igazolható módon legalább három térítvényes (first-class mail) küldeményt küldtek a felperesnek, ő viszont elmulasztotta a a vétkes hanyagság bármilyen módon való alátámasztását, az alperes – aki az eredeti perben is alperes volt – sikerrel kérte a kereset elutasítását sommás ítélettel.

⁵²⁷ Newberg, 2011, § 11:37, 80.

(C) may order potential class counsel to provide information on any subject pertinent to the appointment and to propose terms for attorney's fees and nontaxable costs;

(D) may include in the appointing order provisions about the award of attorney's fees or nontaxable costs under Rule 23(h); and

(E) may make further orders in connection with the appointment.

(2) *Standard for Appointing Class Counsel.* When one applicant seeks appointment as class counsel, the court may appoint that applicant only if the applicant is adequate under Rule 23(g)(1) and (4). If more than one adequate applicant seeks appointment, the court must appoint the applicant best able to represent the interests of the class.

(3) *Interim Counsel.* The court may designate interim counsel to act on behalf of a putative class before determining whether to certify the action as a class action.

(4) *Duty of Class Counsel.* Class counsel must fairly and adequately represent the interests of the class.

(h) **ATTORNEY'S FEES AND NONTAXABLE COSTS.** In a certified class action, the court may award reasonable attorney's fees and nontaxable costs that are authorized by law or by the parties' agreement. The following procedures apply:

(1) A claim for an award must be made by motion under Rule 54(d)(2), subject to the provisions of this subdivision (h), at a time the court sets. Notice of the motion must be served on all parties and, for motions by class counsel, directed to class members in a reasonable manner.

(C) utasíthatja a leendő csoportos jogi képviselőt arra, hogy szolgáltatson a kinevezéshez szükséges információt és tegyen ajánlatot a képviseleti díjakra és adózás alá nem eső költségekre;

(D) belefoglalhatja a kinevezési végzésbe az ügyvédi díjazással és adózás alá nem eső költségekkel kapcsolatos utasítását a 23. cikk (h) pontjának megfelelően; és

(E) további utasításokat adhat a kinevezéssel kapcsolatban.

(2) *Standard for Appointing Class Counsel.* When one applicant seeks appointment as class counsel, the court may appoint that applicant only if the applicant is adequate under Rule 23(g)(1) and (4). If more than one adequate applicant seeks appointment, the court must appoint the applicant best able to represent the interests of the class.

(3) *Interim Counsel.* The court may designate interim counsel to act on behalf of a putative class before determining whether to certify the action as a class action.

(4) *Duty of Class Counsel.* Class counsel must fairly and adequately represent the interests of the class.

(h) **ATTORNEY'S FEES AND NONTAXABLE COSTS.** In a certified class action, the court may award reasonable attorney's fees and nontaxable costs that are authorized by law or by the parties' agreement. The following procedures apply:

(1) A claim for an award must be made by motion under Rule 54(d)(2), subject to the provisions of this subdivision (h), at a time the court sets. Notice of the motion must be served on all parties and, for motions by class counsel, directed to class members in a reasonable manner.

- (2) A class member, or a party from whom payment is sought, may object to the motion.
- (3) The court may hold a hearing and must find the facts and state its legal conclusions under Rule 52(a).
- (4) The court may refer issues related to the amount of the award to a special master or a magistrate judge, as provided in Rule 54(d) (2)(D).

- (2) A class member, or a party from whom payment is sought, may object to the motion.
- (3) The court may hold a hearing and must find the facts and state its legal conclusions under Rule 52(a).
- (4) The court may refer issues related to the amount of the award to a special master or a magistrate judge, as provided in Rule 54(d) (2)(D).

A csoportot képviselő ügyvéd díjazása talán a leginkább vitatott része a CA szabályozásának. Döbbenetes összegre rúghatnak és az általános meglátás szerint magát a class action kezdeményezését is sokszor az ügyvédi pénzhétség indokolja. A probléma a jogirodalomban is megjelenik, Viscusi megjegyzi, hogy az ilyen kereseteket emelő jogászoknak nincsen semmi okuk arra, hogy magukat megfigyelmezve csak olyan kereseteket indítsanak, amelyek túlmutatnak saját pénzügyi érdekeik szolgálatán, és valóban hasznosak a képviselt feleknek, a társadalomnak.⁵²⁸ A dohányzással kapcsolatos percsoporthoz az egyik legérdekesebb példa, ahol az ügyfélként szereplő USA tagállamok ugyan egyedi díjmegállapodásokat kötöttek a jogi képviselővel,⁵²⁹ de a díj végső soron dollár-milliárdos összegre rúgott!⁵³⁰ Nem csoda innen nézve, hogy az európai jogalkotó és társaságok szörnyülködve utasítják el annak gondolatát is, hogy tömeges perekben ilyen hatalmas költségek merüljenek fel. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy ezek a költségek bár első pillantásra a feleknél, jellemzően pervesztesség esetén az alperes oldalán jelentkeznek, azok végső soron társadalmi szinten is jelentkeznek, mert a korporatív alperesek ezt kockázatként, költségként beépítik költségvetésükbe és ha a fogyasztói társadalom esetleg a verseny jótékony hatása miatt nem is érzi annak árfelhajtó hatását, az adott cég részvényesei, tulajdonosai viszont bizonyosan érezni fogják azt a részvényre, befektetésre eső érték csökkenését.

Mégis amelelt érvelek a class action-t igyekezetem szerint semleges nézőpontból bemutató soraimmal, hogy befolyásmentesen kell megvizsgálni a tényleges folyamatokat és nem szabad hagyni, hogy a kiugró díjak elkendőzzék a díjazás szabályozásának és gyakorlatának általánosabb eseteit. A dohány-perek ugyanis igazából teljesen egyedi jelenségnek tekinthetők méretét és lefolyását tekintve, így helyesebb az általános szabályokból következtetnünk, mint egy bármennyire is felháborítóan magasnak tűnő díj teljesen speciális esetéből kiindulni.

⁵²⁸ Viscusi, 2002, 20.

⁵²⁹ John Contrubis, Attorneys' Fees in the State Tobacco Litigation Cases, September 23, 1997

⁵³⁰ Viscusi, 2002, 10.

7.1. Az ügyvédi díjazás a class action során

Mindjárt az alfejezet kezdetén emlékeztetnünk kell a költségviselés ún. amerikai szabályára, amely a költségviselés világszerte meglehetősen egyedi módja: no-fee-shifting szabály, vagyis a perlekedő felek előlegezik és viselik saját jogi képviselőjük díját és az esetek többségében az eljárással kapcsolatos egyéb költségeket is. Jogi irodalmuk az ezzel szemben álló szabályt az angol-szabálynak hívja,⁵³¹ ami azt is kifejezi, hogy ez a szabály nem a közös angolszász gyökerekből származik, eljárási rendjük lényegesen eltér e tekintetben. Egyes kommentátorok szerint a költségviselésnek ez a rendje jelentős előnyökkel bír, így ösztönző hatással bír az eljárás korai szakaszában, a tárgyalást megelőzően történő megegyezésre, így megkímélve a feleket a felesleges költségektől, ráadásul az egyezségi „árrés” is egyre csekélyebb, ahogy a perlekedés költségei egyre növekednek.^{532,533} Nem meglepetés tehát, hogy a class action-ök ilyen nagy számban érnek véget egyezséggel.⁵³⁴ Az viszont téves állítás volna kijelenteni, hogy az amerikai szabály alól nincsen kivétel. Épp ellenkezőleg, mert valójában:

Több mint 150 törvény, az eljárás tárgya az antitröszt eljárástól az alig ismert polgárjogi követelésekig terjedően, jogosítja fel a bíróságot arra, hogy eltérjen az amerikai szabálytól és megítélje a jogi képviselő költségeit a győztes félnek. A szabálytól való eltérés kötelező vagy mérlegelésen alapuló jellege a konkrét törvénytől függ, ahogyan attól is függhet, hogy a győztes éppen felperesi vagy alperesi pozícióban van-e.⁵³⁵

A bíróságnak továbbá jogában áll azoknak a költségeknek a megtérítésére kötelezni a felet ill. a jogi képviselőt, amelyeket rosszhiszeműen okozott.

[A] bíróság dönthet úgy, hogy a bíróság határozatának való szándékos ellenszegülés esetén az ügyvéd díja (...) a bíróság részeként az alperesre legyen terhelve (...) vagy ha

⁵³¹ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 4, 43. A fee-shifting szabály szerint a pervesztes fél viseli a pernyertes fél perrel kapcsolatos költségeit is – általában.

⁵³² James-Hazard-Laubersdorf, 1992, §6:3, 298 et seq. Melvin Belli nevű szerzőre hivatkoznak elemzésük alapjaként ami szerint ha egy ügy valós értéke \$10.000, a felperes ésszerű egyezségkötési határértéke \$9.000, az alperesi viszont \$11.000. A két érték között bármely érték ésszerű és megkíméli a perlekedés társadalmi költségeit. Az érvelést nem bontották ki részletesebben.

⁵³³ Egy szerző megjegyezte, hogy az ügyvédi díj meghatározása a piaci ár meghatározásának közgazdasági módszertana szempontjából anomália, mivel nincsen korábbi információ a tisztességes árról azelőttől, hogy a CA-t megkezdik illetve egyezséggel vagy ítélettel befogadják. Ld.: William J. Lynk: The Courts and the Plaintiffs' Bar: Awarding The Attorney's Fee In Class-Action Litigation, 23 J. Legal Stud. 185 (1994)

⁵³⁴ Empirikus adatok az ügyvédi díj tekintetében: Theodore Eisenberg – Geoffrey P. Miller: Attorney Fees in Class Action Settlements: An Empirical Study, *Journal of Empirical Legal Studies*, Volume 1, Issue 1, 27–78, March 2004 (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1740-1461.2004.00002.x/pdf>)

⁵³⁵ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 14:11.

a pervesztes fél rosszhiszeműen, vexációs céllal, szándékosan megtévesztő módon járt el (...). Ezek a kivételek megkérdőjelezhetetlen módon a bíróság eljárási hatalmának inherens részét képezik, s feljogosítják arra, hogy az ügyvédi költségeket elosszák különös esetekben, kivéve ha azt a Kongresszus megtiltotta (...)⁵³⁶

Maga a class action is kivételt jelent a költségviselés tradicionális amerikai szabálya alól, mivel legtöbbször arra jogosítja fel az eljáró (felperesi)⁵³⁷ ügyvédet pernyertesége esetére, hogy díjigényét a közös alapból elégítse ki, ha illet létrehozta.⁵³⁸ Ezen utóbbi esetben a kivétel elméleti alapját az ún. „harmadik személy számára kedvező” (third-party benefit) kivétel képezi: az a személy, aki saját magán kívül más érdekében is biztosít vagy elnyer bizonyos előnyöket, az jogosult költségei, ennek részeként az ügyvédi költségek megtérítésére magából az alapból, vagy közvetlenül attól a féltől, aki ezt az előnyt élvezi.⁵³⁹ Ahogy egy szerző a Bibliát idézi: ahol harmadik személy a jogász munkájából előnyt szerez, “visszataszító a méltányosság alapvető elvei alapján, hogy (...) ott arasson, ahol nem vetett”.^{540,541} Azt sem szabad azonban elfeledni, hogy a class action közérdekű perek eljárási formájaként is használatos az Egyesült Államokban.

A közérdekű perek jelentős része (...) a class action formáját öltötte, legalábbis abban az értelemben, hogy a felperes azt állította, hogy nem magáért egyedül, de mások, gyakran sokak érdekében perel, akik érdeke egybeesik az övével.⁵⁴²

A távollévő és a résztvevő felek, akiket a jogi képviselő képvisel, nem felelősek az ügyvéd díjáért, amennyiben a CA sikertelennek bizonyul,⁵⁴³ azt azonban tűrniük kell, hogy a jogász díjigényét kielégítse a közös alapból.

Fordítsuk a figyelmünket a díj meghatározásának, mértékének szabályai felé. Általánosságban a díj a képviselt fél és jogi képviselője szabad megállapodásának tárgya,⁵⁴⁴ a legtöbb ügyben a megítélt összeg 15-30%-a között mozog. Mivel azonban a távollévő felek akarata nem lehet ismert és nem terjedhet ki a díjmegállapodásra

⁵³⁶ Alyeska Pipeline Service Co. v Wilderness Society, 421 U.S. 240 (1975)

⁵³⁷ Az alperest képviselő ügyvéd díjazása az alperessel való megállapodása alapján történik és legtöbbször óradíj alapú.

⁵³⁸ Newberg, 2011, § 14:1, 505 et seq.

⁵³⁹ Alyeska Pipeline Service Co. v Wilderness Society, 421 U.S. 240 (1975), idézve a *Trustees v. Greenough* ügyet [105 U. S. 527 (1882)]

⁵⁴⁰ John P. Dawson: Lawyers and Involuntary Clients: Attorney Fees From Funds, 87 Harv. L. Rev. 1597, 1607-1608. (1974)

⁵⁴¹ Máté evangéliumának 25. könyve 26. versét idézi laza interpretációjában.

⁵⁴² John P. Dawson, Lawyers and Involuntary Clients in Public Interest Litigation, 88 Harv. L. Rev. 849, 915 (1975)

⁵⁴³ Newberg, 2011, § 14:2, 511-512.

⁵⁴⁴ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 4.

sem, a class action során a bíróságnak nagyobb a mozgástere. Fontos utalni rá, hogy a bíróságnak a díj meghatározásánál gyakorolt ellenőrzés a legfontosabb módszere a visszaélésszerű perlekedés elkerülésére, Hensler szerint fontos, hogy csak akkor kerüljön sor jelentős díj kifizetésére, ha a bíróság meggyőződött arról, hogy a class action során a felperesek és a társadalom érdekeit is szolgáló munkát végeztek a jogi képviselők.⁵⁴⁵

A Komplex Perlekedés Kézikönyve szerint, ha az ún. határérték módszert (benchmark approach) alkalmazzák, az ügyvéd az alap 25%-át kapja. Ugyanakkor „a meghatározott határérték sok esetben kiugróan magas díjat eredményez az olyan befogadott class action esetén, amikor pervesztesség esélye alacsony”.⁵⁴⁶ Ennek megfelelően a CA esetében a százalékos érték alacsonyabb lehet figyelemmel a hatalmas megítélt összegre.⁵⁴⁷ A díjszámításnak azonban nem csak a százalékos módszere ismert, hanem óradíj alapon is lehet az ügyvédi díj számítását végezni,⁵⁴⁸ ilyenkor a bíróság a piaci óradíjat veszi alapul és megszorozza az igazolt munkaórák számával. Ezt a „lodestar” módot a határérték módszer korrigálására illetve ésszerűségének ellenőrzésére is használják, de önálló alkalmazása sem kizárt.

Ahogy arra az előbb utaltam, van egy további jogszabályi feltétel a díj tekintetében: ésszerűnek kell lennie a 23 cikk (h) pontja szerint. E követelmény tekintetében a jogi képviselőnek kell meggyőznie a bíróságot, egy opcionális meghallgatás során részletes számításokkal támasztja alá költségeinek és díjának mértékét. A számításnak ki kell zárnia a redundáns, felesleges órákat és a számítás világos módszerét kell alkalmazni.⁵⁴⁹ A díjmegállapítás csak a bírói mérlegelési jogkörrel való visszaélés esetén vizsgálható felül.⁵⁵⁰ Különleges esetekben még pénzbeli díjazást sem alkalmaztak. Az *In re Cendant Corporation Prides* ügyben az ügyvédek díjazásként kedvezményes áru részvény-opciót kaptak, amely bizonyos pénzürtéket képviselt, de nem haladta meg a pertárgy értékének 5,7%-át.⁵⁵¹

A végösszeg kiszámítása nagy fontossággal bír. Az óradíjszámítás esetén a bíróságok a perrel összefüggésben felhasznált ügyvédi órákat szorozzák meg az ügyvédi

⁵⁴⁵ Hensler, 2000, 490.

⁵⁴⁶ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 14.121. 🌐

⁵⁴⁷ Ld. így pl. Wisconsin állam esetét, amely esetében a dohány per tekintetében a következő számítási módot alkalmazták: „A különleges képviselő 10%-os sikerdíjra jogosult minden pénzösszegben történt marasztalás tekintetében, amit az állam kap, valamint ésszerű díjazást, ha a per megkezdésétől számított 180 napon belül egyezséggel vagy ítélettel véget ér a per. Ha az egyezés vagy ítélet a 180 és 360. nap között ér véget, a sikerdíj 15 %. Ezt követően a sikerdíj 20%. Amennyiben a kormányzó úgy találja, hogy a díjkifizetés ésszerűtlen volna, a bírósághoz fordulhat a különleges segítő megillető díjazás módosítása érdekében.” John Contrubis: Attorneys’ Fees in the State Tobacco Litigation Cases, September 23, 1997 🌐

⁵⁴⁸ Ún. lodestar method, Manual for Complex Litigation, Fourth, § 14.122. 🌐

⁵⁴⁹ Ha az óradíj módszert alkalmazza a bíróság, legalább kisegítő illetve ellenőrzési céllal.

⁵⁵⁰ Newberg, 2011, § 14:1, 506-507.

⁵⁵¹ *In re Cendant Corporation Prides Litigation*, 51 F. Supp 2d 537 (D. N. J. 1999)

óradíjjal.⁵⁵² Mindazonáltal e módszer alkalmazása esetén is arányban kell lennie a díjazásnak a megítélt összeg teljes mértékével, így egy nagy díj-alap nagyobb szorzót tehet szükségessé, ha az óradíj számítása önmagában tisztességtelenül alacsony mértékű díjat eredményezne az alap százalékos mértékében.⁵⁵³ Egy bíróság 12 elemből álló tesztet dolgozott ki az ügyvédi díj megállapítására, aminek elemei:

- (1) A megkívánt idő és munka. (2) A felmerült kérdések újdonsága és bonyolultsága. (3) A jogi szolgáltatás nyújtásához szükséges szakértelem szintje. (4) Az ügy vitele milyen mértékben zárta el az ügyvédet más ügyek ellátásától. (5) A szokásos díj. (6) Hogy a díj fixált vagy sikerdíj jellegű. (7) Az ügyfél illetve a körülmények által diktált határidők. (8) A per tárgyának értéke és az elért eredmény. (9) Az ügyvéd tapasztalata, reputációja és képességei. (10) Az ügy „kívánatosságának” hiánya.⁵⁵⁴ (11) Az ügyféllel fennálló szakmai kapcsolat jellege és hossza. (12) A hasonló ügyekben megítélt díj mértéke.⁵⁵⁵

Ezt a meglehetősen árnyalt, szofisztikált analízist azokban az esetekben használják, amikor törvény megfordítja a szokásos amerikai szabályt és a pernyertes fél ügyvédi díjának megtérítését írja elő a pereszes fél számára.⁵⁵⁶ Európai szemmel még furcsább módszereket is alkalmaznak azonban az ügyvédi díj megállapítására az amerikai bíróságok mérlegelési jogkörükben. A Komplex Perlekedés Kézikönyve szerint komplex ügyekben (amelyek nem csak class action-ök lehetnek!) a vezető jogi képviselő pozíciójának árverezése (sic!) jelentősen alacsonyabb százalékos sikerdíj-követelést eredményezett, mint más mechanikusan alkalmazott módszerek.⁵⁵⁷

Egy az ügyvédi díjakra vonatkozó bírósági felmérés szerint class action-ökben a 100 millió dollárt meghaladó marasztalási összeg esetén az ügyvédi díjak 4,1%-tól 17,92%-ig terjedtek. Ahol pedig a bírók az árverési versenyeztetés módszerét használták a jogi képviselő kiválasztására és díjazásának meghatározására, jelentősen alacsonyabb százalékos mértékű díjat értek el a megítélt összeghez képest, mint a korábban idézett 20-30%-os átlagos mérték.⁵⁵⁸

⁵⁵² Dan B. Dobbs: Awarding Attorney Fees Against Adversaries: Introducing The Problem, 1986 Duke L.J. 435, 467 et seq. (1986)

⁵⁵³ Newberg, 2011, § 14:6, 578-579.

⁵⁵⁴ „A polgárjogi ügyekben eljáró ügyvéd sokszor nehézségekkel szembesül a társadalmi közegében annak köszönhetően hogy a polgárjogi ügyfelet képvisel. (...). Döntése hogy fellép a diszkrimináció ellen gyakorta nem részesül kedvező fogadtatásban közösségében. Ennek gazdasági kihatása lehet ügyfélvonzó képességére, amit a bíróság figyelembe vehet.” Az idézet forrása a köv. l.-ben.

⁵⁵⁵ Johnson v Georgie Highway Express, Inc., 488 F.2d 714, 717-719 (5th Cir. 1974)

⁵⁵⁶ Newberg, 2011, § 14:5, 542.

⁵⁵⁷ Loral L. Hooper & Marie Leary, Auctioning the Role of Class Counsel in Class Action Cases: A Descriptive Study, Federal Judicial Center 2001 (<http://bulk.resource.org/courts.gov/fjc/auctioning.pdf>)

⁵⁵⁸ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 14:121. ☹

Ugyan nagyon távolinak tűnik jogi kultúránktól, de a módszer gazdasági ésszerűsége nehezen tagadható. Természetesen a bíróság csak akkor nyúl ehhez a megállapítási módszerhez, ha a megfelelő képviselő más követelményei teljesülnek. Más szóval: az aukció csak azoknak a jogi képviselőknek lesz elérhető, akik egyébként megfelelően tudják a felperesi csoport érdekeit képviselni.

Fordítsuk a figyelmünket azokra az esetekre, ahol a perköltségviselés szabályai kivételesek: a pervesztes (alperes) köteles a jogi képvisellel járó költséget megtéríteni a pernyertesnek. Jellemző példa az ilyen esetekre a polgárjogi – általunk használatos terminológia szerint: alapjogi – ügyek. A törvényi költségátrendezés célja, hogy a vesztes felet még inkább büntesse (amiért a polgárjogot bírósági eljárás nélkül nem érvényesítette) és hogy bátorítsa a magánszemélyeket a polgárjogaik érvényesítésére,⁵⁵⁹ így ez a rendszer mélyen gyökerezik az USA magánügyész koncepciójában. Kiemelendő, hogy emiatt a költségátrendezés csak egy irányban működik: azt kedvezményezi, aki a polgárjogot érvényesíti. Scalia főbíró így írt erről a *Dague* ügghöz írt különvéleményében:

A Kongresszus célja a költségviselési szabályok megváltoztatásánál az volt, hogy megerősítse egyes szövetségi törvények érvényesítését azáltal, hogy biztosítsa: azok a magánszemélyek, akik ilyen jogokat érvényesítenek, megfelelő jogi képviselővel járnak el.⁵⁶⁰

A győztes fél meghatározása mindazonáltal gyakran vitatott. A polgárjogi aktivisták érvelése szerint sokszor az önkéntes alperesi gyakorlat-módosítás mögött is egy kereset, class action megindítása állt, az váltotta ki azt. Így hát még akkor is, ha kérelmük teljesítésre alkalmatlanná vált, vagy okafogyottként megszüntetésre került, követelik az ügyvédük díját. A Legfelső Bíróság azonban a *Buckhannon* ügyben visszautasította ezt az álláspontot és úgy döntött, hogy a katalízis-elmélet nem alkalmazható bizonyos ügyekben,⁵⁶¹ így szűkítette a győztes fél fogalmát a költségviselés szempontjából.

Vizsgálatunk szempontjából azt kell tehát megjegyeznünk, hogy jogpolitikai eszközökkel finomhangolható az a kör, ahol a jogalkotó bátorítani vagy inkább szűkíteni akarja a class action alkalmazását: ennek egyik eszköze költségviselés átrendezése. És a bíróság a jogvédelem szükségességének hiánya esetén maga is szűkítheti vagy szélesítheti ezt a kört.

7.2. Ügyvédi etikai szabályok és visszaélések, kommunikáció a felekkel

A class action számos tekintetben részletes szabályozás alá esik, sokszor az általános eljárási szabályok garanciális szintje felett,⁵⁶² mindazonáltal a jog nem tudja minden aspektusát

⁵⁵⁹ Brown v Phillips Petroleum Co., 838 F.2d 451, 454 (10th Cir. 1988)

⁵⁶⁰ City of Burlington v Dague, 505 U.S. 557, 568 (1992)

⁵⁶¹ Buckhannon Board and Care Home, Inc. v. West Virginia Department of Health and Human Resources, 532 U.S. 598 (2001)

⁵⁶² Ld. az egyeség jóváhagyását, fentebb.

szabályozni.⁵⁶³ Ennek megfelelően a jogi szabályozási hézagokat szakmai etikai szabályok töltik ki bizonyos helyeken – az egyedi ügyek szabályozási szintjéhez hasonlóan. Bár az etikai szabályok többsége az egyedi ügyekben fejlődött ki,⁵⁶⁴ néhány probléma kifejezetten a class action-höz kötődik. Így a távollévő felek megfelelő képvisellete, a jelenlévő és távollévő felek közötti érdekellentét, a felperes és alperes egyezségi érdekazonossága, a különleges díjazás mind-mind különleges, a CA-ra jellemző szituációk, s amelyek tekintetében a perrendi szabályok nem adnak minden kérdésre teljes körű választ.⁵⁶⁵ A jogi képviselő etikus magatartása akár a class action alkotmányosságáig felérő problémákat is felvethet, különösen is a megfelelő képvisellete tekintetében.⁵⁶⁶

A class action-nel való visszaélés legtöbbször abban nyilvánul meg, hogy azt visszaélészerűen használják, indokolatlanul növelve a perlekedés mértékét, az egyezségkötési pozíciót javítva pusztán az egyéni gazdagodás céljából, teljesen figyelmen kívül hagyva a távollévők érdekeit vagy éppen a távollévő tagok követelésének hátrányára; kompromittálva a csoport tagjainak megfelelő képvisellete a személyes célok érdekében. Az alperesek is elkövethetnek visszaéléseket, így a csoportból való kilépésre biztatnak a per állásával kapcsolatos félrevezető kommunikációval, más olyan tevékenységgel, amely célja, hogy a 23. cikk class action-t szabályozó rendelkezéseit megkerülje.⁵⁶⁷

Persze hiba volna azt gondolni, hogy a bíróságok nem rendelkeznek alkalmas eszközzel az ilyen visszaélészerű magatartások elleni fellépésre. A class ugyanis nem a jogi képviselő csoportja – jogi értelemben legalábbis, még ha praktikus szempontból sokszor ő a mozgatója annak – hanem a reprezentatív felperes (alperes) és a távollévő feleké, akik érdekeit a bíróság köteles figyelemmel kísérni és védeni. A bíróságnak ez alapján joga van szakmai követelményeket támasztani a jogi képviselővel szemben és szankcionálni azok megsértését. Ennek alapvető oka, hogy van egy bizonyos feszültség a saját maga által vagy a bíróság által kinevezett jogi képviselő illetve távollévő felek érdekeinek képvisellete között: ha nem maga választja a fél jogi képviselőjét, a belévetett bizalmi viszony sem tud kialakulni. Az azonban, hogy minden egyes személy maga választhassa meg jogi képviselőjét, teljes mértékben életszerűtlen volna, ahogy azt Homburger megjegyzi.⁵⁶⁸ Emiatt a saját maga által kinevezett bajnokból a bíró-

⁵⁶³ Ez annak ellenére is így van, hogy az eljárásjog semmiképpen nem azonosítható valamely természetjogi képződménnyel, alapjoggal, hanem mindig a szabályozás keletkezeti az eljárási jogviszonyt. A szabályozásnak ez a rétegzett módszere azonban ismert a magyar jogrendben is, ahol a bírósági perrendtartási szabályokat az ügyvédi etikai szabályok kiegészítik.

⁵⁶⁴ Az etikai szabályok tekintetében áttekintést ad: Gillers, 2006.

⁵⁶⁵ Newberg, 2011, § 15:1, 2 et seq.

⁵⁶⁶ *Ld.: General Telephone Co. of Southwest v Falcon*, 457 U.S. 147 (1982)

⁵⁶⁷ Newberg, 2011, § 15:2, 8

⁵⁶⁸ *Adolf Homburger, Private Suits in the Public Interest in the United States of America*, 23 *Buff. L. Rev.* 343, 348, 354 (1973)

ság által kirendelt jogi képviselő lesz, aki mások mellett köteles viselni a megfelelő képviselő és az emelt szintű etikai követelmények terhét.

Az USA jogrendszere meglehetősen megengedő a jogi szolgáltatás reklámozása tekintetében – a magyar szem számára talán kissé furcsa módon. Kétségtelenül sokkal szélesebb a marketing-eszközök köre, amit európai társaik nem engedhetnek meg maguknak. Az első alkotmánymódosítás védi a jogászok üzleti kommunikációját is, bár számos korlátozást érvényesít velük szemben az általánoshoz képest.⁵⁶⁹ A mindennapi jogi szolgáltatások igazságnak megfelelő reklámozása megengedett,⁵⁷⁰ de ajánlattétel valamely baleset helyszínén vagy kórházi szobában alkotmányosan tiltható.⁵⁷¹ A potenciális ügyfélnek küldött címzett levél megengedett, ha ismert az ügyvéd számára, hogy valamilyen jogi szolgáltatásra szorulhat,⁵⁷² de a levél tartalmából ki kell tűnnie, hogy az reklámként szolgál.⁵⁷³ Közérdeket képviselő érdekvédő csoportok számára szintén megengedett, hogy potenciális ügyfeleiket korlátozott eszközökkel elérjék, megkeressék.⁵⁷⁴

A Szakmai Magatartás Modell Szabályzatának 7. cikke részletezi az ügyfelekkel való kapcsolattartás szabályait.

A jogász sem személyesen, sem valósídejű telefon- vagy elektronikus kommunikáció útján nem veheti fel a kapcsolatot ajánlattételi céllal egy jövőbeli ügyféllel, ha az ügyvéd ilyen cselekményének jelentős motivációja az ügyvéd anyagi nyeresége. (...) ⁵⁷⁵

A jogász üzleti kommunikációja tehát – a szólásszabadság alkotmányos keretein belül – számos okból korlátozható.⁵⁷⁶ A Gulf Oil Co. v Bernard ügyben a Legfelső Bíróság hatályon kívül helyezte azt a bírósági végzést, amely megtiltotta a felek és ügyvédek közötti kommunikációt egy alperesi társaság ajánlatával kapcsolatban (amit még a CA megkezdését megelőzően küldtek a feleknek) mindaddig, amíg a bíróság nem döntött volna afölött. A Legfelső Bíróság úgy találta, hogy ilyen tiltás csak különleges esetekben lehet megengedhető, amelyeket a bíróság végzésében alá kell támasztani.⁵⁷⁷ Egy folyamatban lévő CA esetében viszont az ügyvéd megkeresheti az ügyfeleket

⁵⁶⁹ Gillers, 2006, 800-805.

⁵⁷⁰ Bates v State Bar of Arizona, 433 U.S. 350 (1977)

⁵⁷¹ Ohralik v Ohio State Bar Assn., 436 U.S. 447 (1978) Az ilyen ügyvédek köznapi elnevezése: emergency chaser.

⁵⁷² Shapero v Kentucky Bar Assn., 486 U.S. 466 (1988)

⁵⁷³ Gillers, 2005, 824-825.

⁵⁷⁴ National Ass'n for Advancement of Colored People v Button, 371 U.S. 415 (1963)

⁵⁷⁵ M. R. of P. C. Rule 7:3

⁵⁷⁶ Nancy T Bowen, Restrictions on Communication by Class Action Parties And Attorneys, 1980 Duke L.J. 360, 384 (1980)

⁵⁷⁷ Gulf Oil Co. v Bernard, 452 U.S. 89 (1981)

pénzügyi erőforrások gyűjtése céljából, ha saját anyagi forrásai kimerültek.⁵⁷⁸ Ilyen esetre inkább polgárjogi ügyek esetén kerül sor.

Mi a helyzet viszont az alperes szólásszabadságával? A *Kleiner*-ügyben a bíróság a különleges körülmények miatt megtiltotta a banki alperesnek, hogy a csoport tagjainak a csoportból való kilépésre adjon ajánlatot, ezzel korlátozta az alperes mozgásterét a class action szétosztására.

Általánosságban csoport tagjai és az ellenfél közötti kommunikáció korlátozását előíró bírósági végzés megfelel a szólásszabadsági követelményeknek, ha meghozatalának alapos oka van és kibocsátása során erőteljesen figyelembe vették ezeket a szempontokat is, (...) Az alapos ok meghatározása során négy tényezőnek van jelentősége: a várható hátrány súlyossága és valószínűsége; a végzésben meghatározott korlátozás pontossága; valamely kevésbé terhes alternatíva léte vagy hiánya; a tiltás időtartama.⁵⁷⁹

A korporatív alperes mindazonáltal nincsen megfosztva minden lehetőségétől, hogy a class action-re vonatkozó véleményét nyilvánosságra hozza. A Farmland Industries ügyben a bíróság úgy találta, hogy egy kétoldalas (nyilvánvalóan fizetett) szerkesztői vélemény-cikk, ami közölte a cég álláspontját, amiben visszautasította a CA során tett felperesi állításokat, a szólásszabadság védelme alá esnek és ezért nem szükséges szankció alkalmazása.⁵⁸⁰

További lehetséges etikai problémát okozhat az ellenérdekű fél érdekeinek képviselete. Ilyenkor nagyon gyakori az érdeklődés, így ezt szoros ellenőrzés alatt kell tartani. Főszabály szerint a Szakmai Magatartás Modell Szabályzatának 1.9 cikke szerint az ellentétes érdekekkel bíró személyek párhuzamos és időben követő jogi képviselete tilos. A class action tekintetében azonban egy ügyben a bíróság engedélyezte a csoport tagok és a kilépett csoport tagok párhuzamos képviseletét arra való tekintettel, hogy a rendkívüli ténybeli és jogi hasonlósággal bíró ügy komplexitása szinte lehetetlenné tette volna megfelelő más ügyvéd megbízását.⁵⁸¹ Annyit tehát kijelenthetünk, hogy az egyedi ügyben alkalmazott etikai megfontolásokat nem automatikusan alkalmazzák a class action esetében.⁵⁸²

További terepe az etikai visszaélésnek az egyezségi tárgyalás illetve annak menedzselése.⁵⁸³ Ahogy Yeazell megfogalmazta, „a bizalmatlanság légköre lengi körül az egyezséget: a gyanú, hogy az alperes nem a legjobb hanem a leghésebb és leghajlé-

⁵⁷⁸ Foltz v U.S. News & World Report, Inc., 106 F.R.D. 338 (D.D.C. 1984)

⁵⁷⁹ Kleiner v First Nat. Bank of Atlanta, 751 F.2d 1193 (11th Cir. 1985) ☞

⁵⁸⁰ Great Rivers Co-op. of Southeastern Iowa v Farmland Industries, Inc. 59 F.3d 764 (8th Cir. 1995)

⁵⁸¹ Newberg, 2011, § 15:26, 89

⁵⁸² Gillers, 2006, 291-292.

⁵⁸³ Gillers, 2006, 253

konyabb jogászt választotta, a felperesek helyett és a felpereseknek”.⁵⁸⁴ De még akkor is, ha a legalkalmasabb jogász végzi a feladatot, őt is megszedítheti a hatalmas összeg kevés munkáért: az elérhetőnél alacsonyabb összegű egyezség egy jókora díjért.⁵⁸⁵ A bíróságok figyelnek erre a lehetőségre akkor, amikor ellenőrzik az egyezség tisztességességét, megfelelőségét.

“(…) az ésszerű díj megállapítása annál is nehezebb, mert az adverzariális rendszer jellemzően meggyengül – valójában felfüggesztésre kerül – a díjmegállapítás során. Az alperesnek, mihelyst az egyezségi összegben megállapodtak, kevés érdeke fűződik ahhoz, hogyan osztják azt fel, így nem áll érdekében a díj ellen kifogást emelni. (...) Valójában ugyanez a gondolatmenet jelent ösztönzőt az összebeszélésre is – csábítás a jogász számára, hogy az optimálishoz képest rosszabb egyezségi ajánlatot is elfogadjon, cserébe viszont vörös szőnyeget terítenek elé a magas díjhoz. (...) A csoport tagjai – a vélt haszonélvezők – pedig ritkán emelnek kifogást (...). Miért tennék? Nem jelent valós ösztönzést számukra a marasztalási összeg igen csekély fejenkénti növekedése, ami a díj csökkentéséből következne. (...) Figyelemre méltó, hogy amikor Mr. Weiss, jelen fellebbezés vezető ügyvédje felállt, hogy az ügyfelek tortájából nagyobb szelet mellett érveljen az ügyvédi díj javára, senki nem állt fel vele szemben a kérelmet ellenző oldalon.”⁵⁸⁶

Mindezen aggasztó lehetőségek elleni védelem céljából a bíróságnak a távollévők érdekeit megfelelően védenie kell és az ügyvédi pénzhétséget – ami ha kordában van tartva, pozitív értelemben vett mozgatórugója a class action indításának – korlátoznia kell.⁵⁸⁷

Ha európai csoportos keresetben gondolkodunk, ezeket az etikai aggályokat is szem előtt kell tartanunk, mert kevésbé elképzelhető, hogy ezekre a szakmai szabályozó szervezetek európai hatályú szabályt tudnának alkotni. Persze ahogy láttuk, az USA jogalkotói és szabályalkotói sem tudták ezeket a problémákat, ha egyáltalán sikerült, megoldani, pedig ott van szövetségi bíróság, a szövetségi és állami bíróságok hatásköre viszonylag élesen elválik, van nemzeti szabályozási hatáskörrel rendelkező ügyvédi szervezet, amely az etikai kérdésekkel foglalkozik. Európában még hosszú út áll előttünk, ha a különböző országok jogászaira vonatkozó etikai szabályokat egységesíteni akarnánk, még ha azt kifejezetten a határon átnyúló csoportos keresetek tekintetében tennénk is. De ilyen etikai szabályok nélkül a kollektív igényérvényesítés a vállalkozó jogászok pénzhétségének áldozatául eshet, akik közül sokan esetleg amerikai partnerekkel-gyökerekkel rendelkeznek, csak éppen az otthoni etikai szabályok betartásának kényszere nélkül.

⁵⁸⁴ Stephen C. Yeazell: The Past and Future of Defendant and Settlement Classes in Collective Litigation, 39 Ariz. L. Rev. 687 (1997)

⁵⁸⁵ John C. Coffee, Jr.: The Unfaithful Champion: The Plaintiff as Monitor in Shareholder Litigation, 48 Law & Contemp. Probs. 5, 5-81, 26-33 (1985)

⁵⁸⁶ Goldberger v Integrated Resources, Inc., 209 F.3d 43 (2d Cir. 2000)

⁵⁸⁷ See Issacharoff, 2008, 197 et seq.

8. A class action során hozott ítélet és egyezség joghatásai

8.1. Általános bevezetés

Az ítélethez fűződő res iudicata hatás maga az az ok, ami miatt a felek bírósághoz fordulnak és jogvitájuk megoldását kérik. Egyszerűen megfogalmazva: jogvitájuk végleges megoldását akarják, természetesen olyan eljárás keretében, amely az alapvető eljárási elvekkel összhangban van. Amikor pedig a bíróság illetve az esküdtszék döntésre jut a jog- illetve a ténykérdésben, a döntésnek minden fél számára kötelezőnek kell lennie.

Az amerikai jogirodalom a legáltalánosabb értelemben az általunk ismerthez nagyon hasonlóan határozza meg a res iudicatát. A res iudicata doktrína a jogalkalmazás általános alapelve, valamennyi civilizált nemzet jogrendjének része.⁵⁸⁸ A res iudicata, vagy az amerikai írásmód szerint res judicata azt jelenti, hogy az a fél, akinek megvolt a lehetősége, hogy a vitás álláspontját bíróság előtt előadja, általában meg kell tagadni tőle ennek lehetőségét a továbbiakban.⁵⁸⁹ Az ítélet jogi korlátokat teremt a perben eldöntött kérdések újból történő peresítésére.⁵⁹⁰ A *stare decisis* mint az ítélethez fűződő egyik hatás leválasztandó vizsgálatunkról. *Stare decisis*: a korábbi ügyben hozott döntés jogi álláspontja kihat minden későbbi döntésre, az abban elfoglalt jogi álláspontot tiszteletben kell minden későbbi, más felek között folyó ügyben.⁵⁹¹ Amíg azonban a *stare decisis*-t a bíróság elutasíthatja, ha annak kellő okát adja, a res iudicata tiszteletben tartása mellőzhetetlen, kötelező a bíróságokra. S legfontosabbként: a *stare decisis*, szemben a res iudicatával, jogi kérdésekre, jogértelmezésre vonatkozik, a res iudicata viszont az adott tények tekintetében elfoglalt jogi álláspontot és az azokat összekapcsoló ítéleti rendelkezést rögzíti.⁵⁹² Az amerikai irodalom két részre osztja a res iudicatát: claim preclusion és issue preclusion.

A res judicata fontos jogi és társadalmi hatása az ítéletek bizonyossága és a jogrend stabilitásába vetett hit. Amikor valamely jogvitát lezártak, annak társadalmi célját – a felek közötti jogbéke helyreállítását – elérték, így azt nem helyes szükségtelenül megzavarni.⁵⁹³ Mindazonáltal a res iudicata mai értelmezése bizonyos kérdésekben eltávolodott a tradicionális értelmezéstől. A common law alatt a res judicata attól tiltotta el a feleket, hogy ugyanazon kereseti forma keretében újra vitassa jogát; a modern értelmezés alapján azonban, ahol a keresethalmazat szabályai jóval szélesebb körben engedik (és teszik kötelezővé a másik oldalról) az egy tényalapról fakadó igé-

⁵⁸⁸ Field-Kaplan-Clermont, 2007, 674.

⁵⁸⁹ Wright-Kane, 2002, 725.

⁵⁹⁰ James-Hazard-Leubsdorf, 1992, 579.

⁵⁹¹ Cross-Abramson-Deason, 2006, 731.

⁵⁹² *ibid.* 731-732.

⁵⁹³ James-Hazard-Leubsdorf, 1992, 581.

nyek érvényesítését,⁵⁹⁴ a res iudicata az egész alapul fekvő vitára kiterjed, amelynek perbevitelére a feleknek a vita kezdetének idején megvolt a lehetősége.⁵⁹⁵ A claim preclusion (a követelés érvényesíthetőségének kizártsága) mint a res iudicata része kizárja, hogy a felek újra vitássá tegyenek valamely ügyet, amelynek alapja ugyanaz, mint a már lezárt ügyé. A common law alatt egyszerű és szűkre vont volt, a lazább F. R. Civ. P. alatt a res iudicata

“nem csak pontosan ugyanarra a jogcímre terjed ki, amit az előző perben felhoztak, de minden jogalapra és követelésre, ami a vita alapjául szolgált tények lényeges magjából fakadhat.”⁵⁹⁶

Az F. R. Civ. P. kötelező keresethalmazati szabályokat is előír a felperes számára, de az alperes számára is kötelezőv teszi, hogy bizonyos ellenkövetéseit felhozza, amennyiben az a jogvita alapjához hozzátartoznak. Ha ezt elmulasztja, a claim preclusion (a követelés kizártsága) kizárhatja a felek számára, hogy egy későbbi perben felhozzák azt a követelést (ellenkövetelést, védekezést) még akkor is, ha azt a korábbi per folyamán egyáltalán nem is érintették.⁵⁹⁷

Az issue preclusion (az eldöntött tények vitathatóságának kizártsága) viszont a felek között érvényesül akként, hogy a közöttük folyt vitában a vitatott és megállapított tények – ha azok a döntés alapjául szolgáltak – a későbbiekben nem vitathatók. Az issue preclusion viszont nem zárja el a feleket attól, hogy a korábbi perben nem érvényesített tény- és jogkérdéseket a továbbiakban vitássá tegyenek, ahogy azt a claim preclusion viszont megteszi.⁵⁹⁸ Az issue preclusion azt akadályozza meg, hogy valamely korábban eljárt bíróság (esküdszék) által már eldöntött tény – az ahhoz szorosan kapcsolódó jogi minősítéssel együtt – a későbbiekben ne legyen újranyitható, vita tárgya.⁵⁹⁹ A lényeg tehát, hogy a claim preclusion olyan kérdések peresítését zárja ki, amelyeket nem érvényesítettek (bár kellett volna), az issue preclusion viszont csak a ténylegesen peresített tények perlését zárja ki.⁶⁰⁰ Amennyiben azonban későbbi perlekedés során a tényként megállapított körülmények újra felmerülnek, ebben az új perben immár nem kell vizsgálni azokat, mivel a kérdést már eldöntötték, tehát vizsgálata kizárt. Az issue preclusion egyik különös esete az ún. nem kölcsönös kizártság (non-mutual issue preclusion, másnéven offensive collateral estoppel), amely azt teszi lehetővé, hogy ne csak az eredeti per perben álló felei között érvényesüljön a bizonyos tények

⁵⁹⁴ A pertársaság az F. R. Civ. P. szerint eshetőleges, de kötelező esete is van.

⁵⁹⁵ Allan D. Vestal, *Extent of Claim Preclusion*, 54 Iowa L. Rev. 1 (1968)

⁵⁹⁶ *Olmstead v Amoco Oil Co.* 725 F.2d 627 (11th Cir. 1984)

⁵⁹⁷ *James-Hazard-Leubsdorf*, 1992, 590 et seq.

⁵⁹⁸ *ibid.* 607 et seq.

⁵⁹⁹ *Field-Kaplan-Clermont*, 2007, 719 et seq.

⁶⁰⁰ *Wright-Kane*, 2002, 727.

rögzsültsége, hanem más is tudjon arra hivatkozni. Ennek érvényesüléséhez azonban szigorú feltételek szükségesek, csak akkor lehet valamely félle szemben alkalmazni, ha a következő hét feltétel egyszerre teljesül.

- (i) A vitathatóság kizárásával sújtott fél az előző perben félként szerepelt;
- (ii) az előző perben ítélet született az ügy érdemében;
- (iii) a vitatásában kizárt ténykérdés a korábbi perhez képest azonos és ténylegesen vita tárgya volt az előző eljárásban;
- (iv) e kérdések peres eljárásban való feltárása szükséges volt az előző perben hozott ítélet megalapozásához;
- (v) a tény további vitatásától elzárt félnek teljes és tisztességes lehetősége volt arra, hogy vitassa a tényeket;
- (vi) érdemben nem jelent tisztességtelenséget a kizárás és
- (vii) az a jelen perbeli fél, aki a vitatástól való elzárást kéri, nem tudott csatlakozni az előző eljáráshoz pertársként.⁶⁰¹

Az offensive collateral estoppel, a más perben megállapított tény újabb, részben mások között folyó perben való elfogadása hatalmas jelentőségű kérdés. Maga a jelenség egyébként Amerikában is erősen vitatott, és előnyei mellett sok hátrányát is említik a szerzők. Véleményem szerint azonban elméleti szempontból alkalmas arra, hogy a class action alapjául szolgáló eljárásjogi helyzetet teljesen más szempontból oldja meg, mint ahogy magának a csoportos pernek első alkalmazói, a kiötlői gondolták. A jogintézmény alapján ugyanis tényként használható fel az alapperben vitatott és elfogadott kérdés, így a követő perben a legjelentősebb költséggel és időráfordítással járó bizonyítási kérdések megtakaríthatók. E jelentősége miatt az intézménnyel a későbbiekben, a csoportos keresetek magyarországi meghonosítása kapcsán is szólok, mint egy alternatív lehetőségről.

8.2. *Res iudicata a class action eljárásban*

A class action tekintetében, csakúgy, mint a szinguláris eljárásokban az amerikai eljárásokban alkalmazandó a claim és issues preclusion is, vagyis mind a követelések, mind a tények vitathatóságának kizárása is figyelembe veendő az eljárás megtervezésénél. Mivel viszont a kölcsönös kizárás (úgy követelések, mint tények tekintetében) sokkal szélesebb: egy fél helyett az egész class-re kiterjed, a perbe vitt követeléseket és tényeket is rendkívüli gondossággal kell meghatározni. Ha ugyanis a reprezentatív felperes vagy jogi képviselője helytelen módon hozza fel a tényeket, alkalmatlan követeléseket támaszt, a követelés alkalmazhatóságának kizártsága – ami még egyszer: kizárja a ténylegesen érvényesített és eldöntött követeléseken túl mindazon követelések későbbi érvényesítését is, amelyeket a kötelező keresethalmazat szabályai alapján a

⁶⁰¹ Floyd-Sullivan, 1996, 1203 et seq.

felperes nem érvényesített – nem csak a reprezentatív felperest, de az egész csoportot el fogja zárni az adott követelés további érvényesítésétől. Ehhez hasonlóan, a class action eljárásban ténylegesen eldöntött kérdéseknek pedig szintén jelentős kihatása lesz a folyamatban lévő vagy későbbi perekre, mivel az adott kérdést eldöntötként fogják kezelni bármilyen esetleges azonos tárgyú perben.⁶⁰²

A class action során hozott ítélet kötelező ereje szoros kapcsolatban áll a tisztességes eljáráshoz való joggal. Ahogy egy szerző megjegyezte:

[É]sszerű tisztességes eljárási teszt sokkal több távollévő személy ítélettel való lekötését teszi lehetővé, mint sokan gondolnák: A bíróság döntése mindazokat a személyeket kötheti, akik érdekeit megfelelő módon képviselték az eljárás során – kötheti őket nem csak a hajlékony stare decisis doktrína alapján, ahogy minden ítélet bír ilyen meggyőző erővel, de a res judicata szigorú szabályaival is, ahogy csak egy tényleges ítélet kötheti.⁶⁰³

Ehhez azonban legelőször a távollévő felek érdekeinek megfelelő képviselését követeli meg a tisztességes eljárás követelménye. Ahogy a Legfelső Bíróság a *Hansberry v Lee* ügyben megfogalmazta:

[E] bíróság megelégszik annak kijelentésével, hogy csak ott sérült a tisztességes eljárás követelménye, ahol nem lehet azt mondani a lezajlott eljárásra, hogy az tisztességes módon biztosította a távollévő felek érdekeit, akik az ítélethez kötve lesznek.⁶⁰⁴

Bár az túlságosan korai következtetés lenne hogy a megfelelő képviselőlet önmagában, egyedül is kielégíti a tisztességes eljáráshoz való jog követelményét, az bizonyossággal kijelenthető, hogy a megfelelő értesítésre vonatkozó követelmények a tisztességes eljáráshoz való jog tesztjének részét képezik és erősítik azt az érvelést, hogy akár távollévót is köthet az ítélet.⁶⁰⁵ Ezt a következtetést a fentebb elemzett *Eisen* döntés is megerősítette.⁶⁰⁶ Amennyiben a tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányos követelményét megtartották, akkor ezen elv alapján a szabály világos: a csoport tagjait köti az ítélet akár kedvező számukra, akár kedvezőtlen.⁶⁰⁷ Bizonyos speciális, kivételes szabályok azonban érvényesülnek. Így pl. jövőbeli magatartástól való eltiltásra irányuló ítélet esetén a bíróság kifejtette, hogy a megállapító és eltiltó ítélet nem zárja el az eljárás alanyait (vagyis a csoport tagjait, a konkrét ügyben börtönlakó elítélteket), hogy pénzbeli kártérítés iránt bírósághoz forduljanak, hiszen a class action-t kifejezet-

⁶⁰² James-Hazard-Leubsdorf, 1992, 629.

⁶⁰³ Field-Kaplan-Clermont, 2007, 892.

⁶⁰⁴ *Hansberry v Lee*, 311 U.S. 32 (1940)

⁶⁰⁵ Wright-Kane, 2002, 521.

⁶⁰⁶ *Eisen v Carlisle & Jacquelin*, 417 U.S. 156 (1974)

⁶⁰⁷ James-Hazard-Leubsdorf, 1992, 629.

ten az állami szabályozás alkotmányellenességének megállapítása és megváltoztatása céljából indították.⁶⁰⁸

Caveat lector! A class action prekluzív hatása egy konkrét esetben, amikor a keresetlevelet eljárási okokból visszautasították, úgy lett értelmezve, hogy elzárja annak újraindítását még akkor is, ha más felek fellebbeztek és ott sikerrel jártak. A konkrét ügyben a kérelmező csoporttag volt, amikor a pert megszüntették.⁶⁰⁹ Amíg a további tagok úgy döntöttek, hogy fellebbeznek, ő ezt nem tette és kérelmét újra előterjesztette az állami bíróság előtt, ami azonban visszahelyezte az ügyet szövetségi hatáskörbe. Ez a szövetségi bíróság úgy találta, hogy bár formálisan ezt a személyt kötnie kellene a res iudicata kizáró hatásának (hiszen a pert megszüntető döntést ő nem fellebbezte meg), az a körülmény, hogy korábbi csoport-társai sikerrel jártak és a class action folytatódott az igazság érvényesülése érdekében azt kell eredményezze, hogy őt sem köti a formális res iudicata hatás és érvényesítheti igényét. A Legfelső Bíróság azonban másképp látta a jogi helyzetet.

Az „igazságosság” akkor érvényesül, ha a jog bonyolult szövetét, amely hosszú éveken át fejlődött, mindenkire egyformán alkalmazták. A res iudicata doktrínája fontos közérdeket szolgál, ami felette áll egy bíró méltányosságról alkotott ad hoc megállapításainak. Egyszerűen nincsen a jognak vagy méltányosságnak olyan elve, amely megengedné a szövetségi bíróságnak a res iudicata jótékony elvének mellőzését.^{610,611}

A kötőerő természetesen szoros kapcsolatban áll az opt out, vagyis a kilépés lehetőségével. Kilépésre csak a (b)(3) típusú CA-ból van lehetőség, ahol is kötelező a felperes e lehetőségéről értesíteni. Ugyanakkor a kilépés nem csak a potenciális hátrányoktól óvja meg a tagot, de a lehetséges előnyöktől is elesik: az a személy, aki kilépett, nem fogja élvezni a class action során peresített tényekre vonatkozó issue preclusion (ténykizárás) előnyeit (feltéve, hogy azok a csoport számára pozitívan lettek elbírálva. Ezzel

⁶⁰⁸ Wright v Collins, 766 F. 2d 841 (4th Cir. 1985) A kötelező keresethalmazat szabályai pedig az adott esetben nyilvánvalóan nem tették kötelezővé, hogy az eltiltást kérő keresettel együtt a marasztalást is kérjék.

⁶⁰⁹ Az amerikai eljárási szabályok alapján előfordulhat bizonyos szigorúan körülhatárolt esetekben, hogy a bíróság a kereseti kérelmet eljárási okokból utasítja vissza, azt mégis úgy kell tekinteni, mintha az ügy érdemében született döntés volna. Az ún. involuntary dismissal with prejudice jogkövetkezményét akkor kell alkalmazni, ha a felperes nem érvényesíti keresetét, az eljárási szabályokat ill. a bíróság valamely eljárási cselekményre kötelező határozatát megsérti, az alperes kérelmére [vö. F. R. Civ. P. 41. cikk (b); ⑤] A fogalom ilyenként és ilyen jogkövetkezménnyel a magyar eljárásjogban ismeretlen, így a zavaró ellentmondást a per megszüntetés (mint az ehhez legközelebbi eljárásjogi döntés) és az anyagi jogi hatályú döntés között nem feloldható.

⁶¹⁰ Federated Department Stores, Inc. v. Moitie, 452 U.S. 394 (1981)

⁶¹¹ Notes, Should Courts Weigh Countervailing Considerations When Applying Claim Preclusion, 30 U. Kan. L. Rev. 455 (1982) (Idézetek elhagyva, US)

ellentétes álláspont, ha a kilépő tag ugyanúgy élvezné az előnyöket, mintha ki sem léptek volna, a class action rendjének kigúnyolása lenne és a kilépést következmények nélkülivé tenné.⁶¹² A class action perrendje éppen ellentétesen működik: ha egyszer valaki kilép, akkor elveti saját lehetőségét hogy a CA előnyeit használja annak érdekében, hogy igényét egyéni úton érvényesítse. Ebben a perben azonban a collateral estoppel csak akkor fog előnyére szolgálni, ha a *Parklane* ügyben kimunkált teszt alá esik. Ebben az 1979-es ügyben a Legfelső Bíróság a következőket állapította meg.

[A]kinek „teljes és tisztességes” lehetősége volt követelését a perben (...) vitatni, az el van zárva annak újratárgyalásától, hogy a helyettes állítása ténylegesen téves és félrevezető volt-e. (...) A kölcsönösség követelménye, amely alapján egyik fél sem használhat valamely bírósági döntést a másik ellen, hacsak abban mindketten felek nem voltak és az ítélet mindkettejüket kötné, nem alkalmazható immár. [A]z általános szabálynak annak kell lennie, hogy az olyan ügyekben, ahol a felperes könnyen csatlakozhatott volna az előző keresethez, vagy ahol a másodlagos kizárás támadó jellegű használata tisztességtelen volna az alperesnek, a tárgyaló bíró – mérlegelési jogkörében – köteles megtiltani a támadó másodlagos kizárás alkalmazását.⁶¹³

Aki el kívánja kerülni a támadó jellegű kiegészítő bizonyítási elzárást, annak kell bizonyítania, hogy nem volt meg az adott tény teljes és tisztességes bizonyítására a lehetősége.⁶¹⁴ Ez legtöbbször az alperesi oldalon jelentkezik, de nem kizárólag.⁶¹⁵ A class action szempontjából a jogintézmény használata korlátozott, mivel a csoport tagjai könnyen csatlakozhatnak a perhez, sőt valójában részesei is annak, hacsak ki nem lépnek. A másik oldalról viszont hatalmas jelentősége lehet: támogathatja a class action-t azáltal, hogy bizonyos korábbi perekben már bizonyítás alá került tények tekintetében szükségtelenné teszi a bizonyítást, feltéve, hogy annak a ténynek a vitatására a teszt alapján előírt teljes és tisztességes vitatási lehetőség megvolt. Newberg arra utal, hogy azt az ún. tömeges kártérítési esetekben is lehet használni, feltéve, hogy a *Parklane* teszt követelményeinek megfelel.⁶¹⁶

A class action eljárásban hozott ítélet ill. az abban született egyezség kötelező a csoport megnevezett, de a meg nem nevezett tagjaira is. Az egyezségek ill. a class meghatározása általánossága miatt (ti. bizonyos esetekben a lényegében azonos tények alapján jövőbeli sértetté válókat – ami már önmagában oximoron! – megkísérlik a csoport tagjává tenni, a CA döntéseinek véglegességével számos probléma adódik.

⁶¹² Wright-Kane, 2002, 524-525.

⁶¹³ *Parklane Hosiery Co. v Shore*, 439 U.S. 322 (1979)

⁶¹⁴ Wright-Kane, 2002, 734.

⁶¹⁵ Alfred J. Weisbrod: *Offensive Collateral Estoppel*, 6 Am. J. Trial Advoc. 257. (1982) Az általa hozott példában a felperes ellen használta az alperes annak a ténynek a megállapítását, hogy a perrel érintett termék nem volt hibás.

⁶¹⁶ Newberg, 2011, § 17:51, 465-470

Ezek egy részével a képviselőt megfélemlés kapcsán próbál megbirkózni a bíróság, amiről fentebb szoltunk. Meg kell azonban egy fontos fejleményt említenünk: a *Stephenson v Dow Chemical Co.*⁶¹⁷ ügyben a bíróság megengedte, hogy a class action-ben hozott bírósági döntés ellen ún. kiegészítő vagy közvetett támadást⁶¹⁸ vezessenek. A konkrét ügyben 1984-ben született egy bíróság által jóváhagyott egyezség az ún. Agent Orange ügyben, ami egy a vietnámi háború során használt lombtalanító anyag volt. Az egyezséggel létrehozott alap 1994-ben bezárt, Stephenson azonban csak ezt követően csak ezután lett beteg az anyag miatt. A jogkérdés az volt, hogy 1984-ben, amikor az eredeti egyezséget megkötötték, vajon az ő tisztességes eljárás-hoz fűződő jogait megfelelően érvényesítették, képviselték-e, figyelembe véve azt is, hogy elvileg a res iudicata őt is elzárta volna az igény érvényesítésétől. A bíróság a korábbi gyakorlattal ellentétesen úgy döntött, hogy a jövőbeli károsultak elzárása az őket megillető igénytől a res iudicata szigorú érvényesítésével megsértette ezeknek a személyeknek a tisztességes eljáráshoz való jogát, ezért őket nem köti a korábbi ítélet, és érvényesíthetik az igényt.⁶¹⁹

Mindezeket a kérdéseket röviden áttekintve arra juthatunk, hogy bár a class action során hozott ítélet, jóváhagyott egyezség erőteljesen vitatott kérdés, a legfontosabb tekintetben – ti. hogy az a döntés kedvező vagy kedvezőtlen volta ellenére is kötelező minden részes személyre – biztos alapokon áll. A jogerő kérdését – ami eleve sajátos koncepció az amerikai eljárásjogban – átszövi az eljárási garanciák 23. cikkben szabályozott bonyolult rendszere, különösen is az értesítés, a kilépési lehetőség, a megfelelő képviselő és a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése. És bár ezeknek az elveknek a kontinentális jogrend szempontjából való interpretálása nehézkes (önmagában a claim és issue preclusion meglehetősen idegen volta miatt is), fontos tanulságokat hordoz egy nálunk meghonosítandó perlekedési eszközre nézve is.

9. Az eljárás speciális típusai

Az F. R. Civ. P. 23. cikke nem tartalmaz korlátozást abban a tekintetben, hogy milyen tárgyú pert lehet class action formájában is kezdeményezni. Egyes speciális – jellemzően anyagi jogi jellegű szabályok – viszont kizárhatják vagy korlátozhatják az alkalmazását.⁶²⁰ Más ügyekben viszont jellemző az alkalmazása. Ahol tömeges, jövőbeli magatartástól való eltiltást, megállapítást kérnek, mint a polgárjogi perek-

⁶¹⁷ *Stephenson v Dow Chemical Co.*, 273 F.3d 249 (2d Cir. 2001)

⁶¹⁸ Collateral attack vagy indirect attack, aminek lényege, hogy nem a fellebbviteli eljárásban

⁶¹⁹ More on the topic, see: *David A. Dana, Adequacy of Representation After Stephenson: A Rawlsian/Behavioral Economics Approach to Class Action Settlements*, 55 Emory L.J. 279 (2006)

⁶²⁰ Ilyen pl. a Magnusson-Moss Act, amely minimális létszámhoz köti, illetve bizonyos esetekben kizárja az alkalmazását egyes fogyasztóvédelmi ügyekben.

ben: szemmel láthatólag szinte erre tervezték a (b)(2) kategóriájú CA-t. További jellemző példák az alkalmazására az antitröszt ügyek; a termékfelelőséggel kapcsolatos fogyasztói követelések; értékpapírokkal kapcsolatos egyes ügyek (különösen a félrevezető állításokkal okozott károkra); munkavállalói diszkrimináció; a szellemi tulajdon védelme; a fogyasztói hitelekkel kapcsolatos megtévesztő magatartással kapcsolatos ügyek. Mindazonáltal a tömeges kártérítési ügyekben való alkalmazásuk lett a leginkább hírhedt: ezek jellemzően drámai események eredményeképpen zajló perek (pl. ipari katasztrófa) illetve hatalmas pertárgyértékű ügyek, társadalmi jelentőségű ügyek – minden adott a hatalmas publicitáshoz. Kiugró példa ezekre az azbeszt-ügyek sorozata ill. a dohány perek, az Agent Orange ügy, amelyek részben class action keretében másrészt más komplex perlési szabály alatt zajlottak. A perek akár évtizedekig húzódtak, szinte mindegyik a Legfelső Bíróság precedensértékű ítéletével, dollármilliárdos egyezségekkel vagy ítéletekkel értek véget és soha nem látott mértékű ügyvédi díjakat eredményeztek. Ezzel együtt járt a sajtó fokozott érdeklődése, amely dramatizálta a jogi jelentőségű eseményeket, mégis: ezek valódi, komoly jogviták voltak, amelyek tömegek megsértett jogait kompenzálták, illetve sok esetben környezetvédelmi, egészségügyi politikák megváltoztatását eredményezték.

Alább kiválasztottuk azokat a típusokat, amelyek a legnagyobb érdeklődésre tartottak számot, jogilag a legjelentősebb kérdéseket vetették fel, a leggyakrabban alkalmazták azokat. Elsőként a tömeges kártérítéseket vesszük górcső alá, ahol a class action nem kizárólagos eljárási eszköz volt, mindazonáltal előfordult, hogy az alperesi oldalról érkezett az impulzus, hogy ezt az eljárási formát vegyék igénybe.

9.1. Tömeges kártérítés és class action

A tömeges kártérítési per egy egyszeri – jellemzően egy koncentrált helyen és időben történt, vagy sorozatos katasztrofikus események – eredményeképpen keletkező perek, amelyek központi tény- és jogkérdése ezzel a koncentrált eseménnyel függ össze.⁶²¹ A legtöbb esetben ezek az ügyek alkalmasak egyéni perként való megindításra (ún. PEV. vagyis pozitív elvárt értékű – Positive Expected Value perek). Amikor azonban az egyénileg előterjesztett ügyek elárasztották a bíróságot, és képtelenné vált azok tömeges kezelésére, más eljárási megoldást kellett keresni, amelyek között a class action is felmerült. Az eljárásjogi szempontból legfontosabb kérdés az volt, hogy a class action alkalmas eszköze-e annak, hogy egy hatalmas per keretében tisztítsák meg az igazságszolgáltatási rendszert azoktól a perekől, amelyek szó szerint elöntötték a bírósági regisztereket. Eklatáns példa az azbeszt, amely építési szigetelő- és más célokra használt anyagként az egész USA-ban (és Európában is) használatos volt. Amikor az anyag karcinogén volta kiderült és tömeges perek indultak az azbesztnek való kitettséggel oksági összefüggésben bekövetkezett egészségi károsodás miatt, a

⁶²¹ Newberg, 2011, § 17:1, 298

különböző tagállamok különböző bíróságai mind ugyanazzal az alapvető ténybeli és jogi problémával szembesültek: vajon az előállító és az anyagot használó vállalkozások felelőssé tehetőek ezért a jelentős egészségi kárért, ami legtöbbször a károsult életét is követelte, ebből következően a legjelentősebb kártérítésre jogosította fel a hozzátartozókat. Önmagában az a tény, hogy felelőssé tehető személyek limitált anyagi eszközökkel rendelkeztek az igények kielégítésére – valójában már a perlekedési hullám korai szakaszában csődvészély fenyegette azokat – szükségessé tette, hogy az eljárásokat koncentrálják.

Ebben az ügýtípusban meglehetősen egyértelmű, hogy sikerrel nem lehetett volna azokat bíróság elé vinni, kivéve a class action intézményét. Azokat a nem csekély számú ügyeket, amelyeket individuálisan bíróságra vittek, szintén konszolidálni kellett; ennek köszönhetően a szerzők egy része a tömeges kártérítés esetkörét is a CA-val megoldhatónak, rendezhetőnek találta,⁶²² amíg mások kritizálták az alkalmazását.⁶²³ A tömeges kártérítési class action esetkörei leginkább a tömeges balesetekre, környezeti károkozó cselekményekre és termékfelelősségi esetekre terjednek ki.⁶²⁴ Mindazonáltal a bíróságok csak némi hezitálással – felperesi ügyvédi erőltetésre – fogadták el az intézmény alkalmazhatóságát, mivel alkalmazása során alkotmányjogi és gyakorlati problémák sokaságával találkozottak.⁶²⁵ A class action szabályainak megalkotásáért felelős Tanácsadó Bizottság 1966-ban – a szabályok hatásának előrevetítése kapcsán – megjegyezte:

Egy „tömeges baleset” amely számos személy sérülését eredményezi, általában nem alkalmas class action eljárásra, mert valószínű, hogy nemcsak a károkat, de a felelősséget és a felelősséggel szembeni védekezést érintő, a szereplőkre különbözően ható kérdések merülnek fel. Ilyen körülmények között az egyébként class action-ként folytatott eljárás különböző keresetek külön tárgyaláson való elbírálásává degenerálna.⁶²⁶

Ezt a vizolygást megerősítette az az erős meggyőződés is, hogy a bíróságoknak azokban az ügyekben, amelyek személyi sérüléssel, netán halállal végződtek, fenn

⁶²² David Rosenberg: Mandatory-Litigation Class Action: The Only Option For Mass Tort Cases, 115 Harv. L. Rev. 831 (2002); The Honorable Scott O. Wright & Joseph A. Colussi: The Successful Use of the Class Action Device in the Management of the Skywalks Mass Tort Litigation, 52 UMKC L. Rev. 141 (1983); Kevin H. Hudson: Carch-23(B)(1)(B): The Dilemma of Using the Mandatory Class Action to Resolve the Problem Of The Mass Tort Case, 40 Emory L. J. 665 (1991)

⁶²³ Marjorie H. Mintzer & Yasmin Daley-Duncan: Mass tort litigation: Why Class Action Suits Are Not the Answer, 22 Brief 25 (1992); Mitchell A. Lowenthal & Norman Menachem Feder: The Impropriety of Class Action Tolling for Mass Tort Statutes of Limitations, 64 Geo. Wash. L. Rev. 532 (1996)

⁶²⁴ Newberg, 2011, § 17:6, 312

⁶²⁵ Ortiz v Fibreboard Corp., 527 U.S. 591 (1999)

⁶²⁶ F. R. Civ. P. Rule 23 [☞]; Notes to 1966 Amendments 39. F. R. D. 69, 103 (1966)

kell tartania a felperesi kontrollt a perlekedés felett.⁶²⁷ Az etikátlan ügyvédi magatartástól – különösen az ügyfelek etikátlan megkereséséből adódó problémáktól – való félelem is arra indította a bíróságokat, hogy tartózkodjanak az eszköztől, nagyon óvatosan engedélyezzék annak alkalmazását.⁶²⁸ Bár a CA szabályozása a tömeges kártérítési esetkörökben is megengedi azt, hogy körülmények között megfogalmazva kizárólag a valóban közös kérdésekre, így az alperesi felelősség fennállására, annak alakzatára, az alól való közös kimentési lehetőségekre terjedjen ki, a bíróságok úgy találták, hogy a kötelező, kilépést nem engedő csoportok szervezése nem felel meg a jogelveknek: a bírói diszkrecionális hatalommal való visszaélést jelenti.⁶²⁹ Érdekes módon az ilyen esetekben éppen az alperes számára lehet hasznosabb a csoportos eljárási eszköz, mint az egyedi felperesnek, aki saját véleménye szerint esélyes, jelentős értékű PEV követeléssel rendelkezik. Az azbeszt-perek során a Johns-Manville Corporation társaság (a legtöbbek által támadott társaság) sikertelenül kísérelte meg a kötelező felperesi CA alakítását a „korlátozott alapok” indokolásával. Mivel itt nem járt sikerrel, csődöt jelentett és így próbálta meg a perlavina megállítását – itt már nem is volt kérdés, hogy a vele szemben követeléssel fellépő személyek számára kötelező lesz az ebben az eljárásban hozott döntés az érvényesíthető követelés mértékéről. Ez újszerű megközelítése volt a CA-nak és ügyek új sorához vezetett annak felismerése nyomán, hogy az alperest tönkretetheti a sorozatos perek tömege,⁶³⁰ ami viszont a jogos igényüket később benyújtók számára tisztességtelen hátrányt jelent, hiszen az alperes kielégítésre alkalmas forrásai kimerülnek az eljárások során.

Newberg szerint a következő tényezők teszik alkalmassá a tömeges kártérítési eseteket a class action keretében való elbírálásra: (1) az áldozatok száma – ami egyszerre veti fel a számosság és menedzselhetőség kérdését. A bíróságok arra hajlanak, hogy a relatíve csekély számokat felmutató ügyek befogadását megtagadják, mert az ügyek egyedi kezelését előnyösebbnek találják;⁶³¹ (2) a sérülés jellege, mértéke – a csekély sérülések támogatják, a jelentősebb sérülések inkább gyengítik a csoportos kezelés lehetőségét; (3) a már folyamatban lévő és a még várható ügyek száma; (4) a követelés jogalapjának jellege személyhez fűződő jogi jellegű vagy tulajdonban okozott káron alapul,⁶³² ahol is az utóbbi inkább alkalmas a csoportos kezelésre; (5) a földrajzi szempontok, káresemények szóródása; (6) a károkozó(k) azonos(ak)-e valamennyi

⁶²⁷ Ez az aggály egyébként meglehetősen közeli az európai oldalon felmerülő elvi ellenvetéshez, ami a fél rendelkezési jogának elvesztését kifogásolja.

⁶²⁸ Newberg, 2011, § 17:2, 302-303.

⁶²⁹ *In re Teletronics Pacing Systems, Inc.* 221 F.3d 870 (6th Cir. 2000)

⁶³⁰ Newberg, 2011, 17:5, 310-311

⁶³¹ *In re Rail Collision Near Chase, Maryland on January 4, 1987 Litigation*, 9 F. R. S. 3d 1045 (D. Md. 1987)

⁶³² Az amerikai terminológia (personal injury – in rem claims) némiképp zavaró az általános kártérítési jog talaján álló jogrendben.

felperes tekintetében; (7) a bírósági erőforrások indokolatlan mértékű használata az egyéni elbírálás miatt.⁶³³

A class action közös ill. egyes típusok tekintetében előírt előfeltételeit természetesen akkor is maradéktalanul teljesíteni kell, ha a per tárgya ilyen tömeges kártérítési eset. A számosság ritkán jelent problémát, mivel az ilyen perek természetüknél fogva jelentősebb számú személyt érintenek. Ezzel a feltétellel együtt kell kielégíteni azt is, hogy az alanyi keresethalmazat, a pertársaság szabályainak alkalmazása sem célszerű. Utóbbi tekintetében sokszor a felperesek földrajzi szóródása ad okot a befogadásra, de ez ellen hat a több államra kiterjedő jelleg (ti. amikor a felperesek különböző államokban rezidensek), mert ez joghatósági-hatásköri problémákat vet fel.⁶³⁴ A közös jelleg szintén nem szokott gondot okozni a tömeges kártérítéseknel, mivel a bíróságok eleve nem állították túl magasra ennek az előfeltételnek a mércéjét.⁶³⁵ A közös kérdéseket szűkre lehet szabni a keresetben ill. a befogadás iránti kérelemben, aminek megítélését követően a külön tény- és jogkérdésekre nézve a tárgyalást el lehet különíteni. A tipikusság kérdése jellemzően a reprezentatív felperes ügyének jellegére vonatkozik. E feltétel kielégítése egyszerű lehet az olyan esetekben, amikor a kárt egy szinguláris, koncentrált esemény okozta, a folyamatos károkozó magatartással okozott kár, esetleg a még folyamatban lévő károkozó magatartás problémákat okozhat a feltétel megítélés tekintetében.

A „tipikusság” kérdése kevésbé arra fókuszál, hogy a megnevezett és meg nem nevezett felperesek ügye egymáshoz képest mennyire esélyes, mint inkább arra, hogy mennyiben azonos az azok alapjául fekvő jogi teória, a jogalap. (...) mind a közösség, mind a tipikusság „jelzőként szolgál annak meghatározására ... hogy a class action fenntartása gazdaságos-e és hogy a megnevezett és meg nem nevezett felperesek követelése van-e olyan szoros kapcsolatban egymással, hogy a távollévő tagok érdekei tisztességes és megfelelő képviselőben fognak részesülni a reprezentatív felperestől (...). Az alpereseknek állítják, hogy a megnevezett felperesek követelése más jogalapon nyugodnék, mint a távollévő csoporttagok követelése.”⁶³⁶

Ennek megfelelően a tipikusság követelményét akkor elégíti ki az ügy, ha – szorosan együtt értelmezve a képviselőt megfélelőséggel – az együtt elbírálásra került ügyek jogalapja a felperesi oldalon és alperesi oldalon is: nevezetesen a felperesi jogalap és az

⁶³³ Newberg, 2011, 17:7, 316-317

⁶³⁴ *ibid.*, § 17:9, 319. Az egész országra kiterjedő class action nem kizárt, de csak szigorú feltételek megléte esetén fogadhatja azt be a szövetségi bíróság. Vö.: *Shutts v. Phillips Petroleum*, 472 U.S. 797 (1985), amely szerint az ötven tagállam joga közötti jelentős különbség megakadályozhatja a befogadást, de ha az alkalmazandó jogban nem jelentős a különbség, akkor ez önmagában nem akadály a befogadásnak.

⁶³⁵ *Jenkins v Raymark Industries, Inc.*, 782 F.2d 468 (5th Cir. 1986)

⁶³⁶ *ibid.*, 472

alperesi védekezések lényegében azonosak, nem vetnek fel jelentősen eltérő kérdéseket. A képviselőt megfélemlítése pedig, amit a tisztességes eljárásból való jog szempontjából a tipikussággal együtt kell értelmezni, vizsgálni, alkotmányjogi szempontból kulcsfontosságú. A *Georgine v Amchem Products, Inc.* ügyben a class action befogadásával azt akarták elérni, hogy a már felmerült, ill. a jövőben felmerülő károkra is kiterjedő, globális egyezséget tudjanak kötni, így kiterjesztve a res iudicata hatást minden kapcsolódó igényre. A SC úgy találta, hogy a képviselőt megfélemlítése, mint feltétel, nem teljesült, mivel a már megsérült és a bizonytalan jövőben megsérülő, károsodó személyek érdekei között feloldhatatlan ellentét feszül.⁶³⁷ Az ilyen aggályok azonban enyhíthetők különböző technikákkal, amelyre egy példa az ún. késleltetett opt-out (amit az egyezés rendezne részleteiben), amely lehetőséget ad a bizonytalan jövőben károsodó személyek számára, hogy válasszanak: az egyszerű, már rendelkezésre álló egyezéshez csatlakoznak azáltal, hogy mellőzik az önálló perlést, vagy fenntartják önálló keresetindítási jogukat és kilépnek az egyezségből (ezzel lehetővé téve, hogy a res iudicata őket ne kösse, de ugyanakkor annak előnyös hatásait sem élvezve).⁶³⁸

A CA alosztályait tekintve: (b)(1) alosztályba alig-alig került tömeges kártérítési eset.⁶³⁹ Mindazonáltal előfordult, hogy az alperesek maguk előnyben részesítették a kötelező CA-t (aminek egyszerű oka, hogy kitettségük tervezhető volt ezáltal) és az ún. limitált forrás (limited fund) koncepciója alkalmazhatónak tűnt: a felek gyakran kísérelték meg a (b)(1)(B) class action altípus alkalmazását. A nagy jelentőségű *Ortiz v Fibreboard* ügyben a Legfelső Bíróság megálljt parancsolt ennek a gyakorlatnak és kifejtette, hogy a kötelező class action befogadásához több kell, mint a felek meg egyezése abban a tekintetben, hogy a limitált forrás teória alapján az alkalmazható.⁶⁴⁰

A Bíróság szerint a limitált forrásra alapított keresetek történeti modellje három elemből tevődött össze: a források elégtelensége, a csoport tagjai közötti egyenlőség és a források kimerülése. (...) [e] feltételek közül egy sem teljesült. A források elégtelensége igazolására a bíróság azt mondta, hogy nem elegendő az egyezséget kötő felek pusztá megegyezése arról, hogy a források egy meghatározott összegben limitáltak. (...) A csoporton belüli egyenlőség, a bírósági vizsgálat történeti alapú vizsgálatának második eleme két különböző vizsgálati tényezőt foglal magába: a csoport inkluzivitását, befogadóképességét, és a források elosztásának tisztességességét. (...) Az egyezésre létrehozott class jelen esetben megbukott ezen a feltételen, mivel a csoport jogi képviselője beleegyezett mintegy 100.000 jelenlegi követeléssel rendelkező személy kizárásába, akik körülbelül az eredeti csoport egyharmadát képviselték és akik közül sokakat a képviselő közvetlenül is képviselt. (...)

⁶³⁷ *Georgine v Amchem Products, Inc.*, 521 U.S. 591, (1997)

⁶³⁸ *Bowling v Pfizer, Inc.*, 143 F. R. D. 141 (S. D. Ohio 1992)

⁶³⁹ A (b)(2) alosztály pedig jellemzően eltiltást, megállapítást kér, így ekként való befogadás kielégítése nem jellemző. Mindazonáltal a *Day v NLO, Inc.* ügyben [144 F.R.D. 330, (S. D. Ohio 1992)] ez is megtörtént: az alperest ilyen jogkörben kötelezték orvosi felülvizsgálati program létrehozására.

⁶⁴⁰ *Ortiz v Fibreboard Corp.*, 527 U.S. 815 (1999)

Végül a Bíróság úgy találta, hogy az egyezség egyértelműen ellenkezik a limitált források történeti modelljének harmadik, a forrás kimerültségének elemével is. A Fibreboard – a forrásoknak teljes mértékben a kielégítésre szánásával ellentétben – a nettó értékből mintegy 500.000 dollárt magának tartott meg.⁶⁴¹

Mindezek a tényezők a konkrét esetben fenntarthatatlanná tették a (b)(1)(B) típusú – a limitált forrás teória alapján egyezségkötésre létrehozott – class fenntartását. Egyes szerzők ez alapján azt a következtetést vonták le, hogy a kötelező class action létrehozása tömeges kártérítési ügyben igencsak nehézkes, legyen az egyezségkötési céllal vagy tárgyalásra bocsátás céljával létrehozott class action.⁶⁴² Newberg viszont a másik oldalról azt állítja, hogy vannak olyan ügyek, amelyek ebben az altípusban továbbra is elérhetők.⁶⁴³

Így hát inkább a (b)(3) altípusú class action feltételeit alkalmazták a felperesek a tömeges kártérítési ügyekben – amelyet egyébként részben az opt-out, részben pedig az értesítési kötelezettség kikerülése miatt próbáltak a kötelező class action választásával kikerülni. *Nota bene*, (b)(3) altípusú class action nem kötelező, az opt-out-ot lehetővé tévő formája az eljárásnak, ahol az elérhető legjobb értesítés követelménye irányadó. Mindazonáltal ezen az alapon is jelentős nehézségekkel szembesültek a felperesek a befogadás elbírálása során. A közös kérdés elsőbbsége, a class action felsőbbrendűsége, más folyamatban lévő perek viszonya a csoportos perhez – mind-mind akadályát képezhetette a befogadásnak. Mégis ez az altípus biztosította a legalkalmasabb – a fentebbi SC döntés miatt sokszor az egyetlen – lehetőséget a befogadásra.⁶⁴⁴

E típusnál komoly problémaként merült fel a CA elévülést félbeszakító jellegének kérdése. Az American Pipe ügyben a Legfelső Bíróság úgy döntött, hogy a CA alkalmas arra, hogy félbeszakítsa az elévülést az egész állítólagos csoport számára.

A class action megindítása felfüggeszti az alkalmazandó elévülési jogszabályt valamennyi állított csoporttag számára, aki egyébként fél volna, feltéve hogy a 23. cikk (a) (1) bekezdésének feltételei teljesültek volna; itt, ahol a felek a class feltételezett tagjai voltak, időben terjesztették elő beavatkozási kérelmüket, miután a körzeti bíróság úgy találta, hogy a per alkalmatlan a csoportosként való kezelésre, így az eredeti class action megindítása megállította az elévülés folyását a felek számára.⁶⁴⁵

Még jelentősebb, ahogy a fenti ügyből kitűnik, hogy a class action befogadásának visszautasítása vagy éppen a CA-ként való kezelés megszüntetése esetén sem fogja az

⁶⁴¹ *ibid.*

⁶⁴² Matthew C. Stiegler: The Uncertain Future of Limited Fund Settlement Class Actions in Mass Tort Litigation After *Ortiz v. Fibreboard Corp.*, 78 N.C. L. Rev. 856, 871-874 (2000)

⁶⁴³ Newberg, 2011, § 17:15, 338, et seq.

⁶⁴⁴ *ibid.*, 17:18.

⁶⁴⁵ *American Pipe & Const. Co. v Utah*, 414 U.S. 538 (1974)

elévülés gátját képezni az igény önálló érvényesítésének, mivel a még befogadás előtt álló CA megindítása már önmagában alkalmas volt az elévülés megállítására az egész csoporttal szemben, a későbbi ellentétes döntésnek pedig nincsen visszaható hatálya. Számos szerző kritizálta a Legfelső Bíróság döntését, mivel az bizonytalanságot vitt az elévülés megítélésének kérdésébe.⁶⁴⁶ Céljaink szempontjából mindazonáltal később meg kell vizsgálni, hogy hogyan alakul az elévülés tömeges félbeszakadása, mert az USA joggyakorlat megoldása – bármilyen célravezetőnek is tűnik – alkalmazhatatlan lehet olyan jogi környezetben, ahol a felek különböző nemzetisége vagy más tényező folytán különböző anyagi jogokat kell majd alkalmazni, amelyek önmagukban is különböző módon reagálnak az elévülésre.

A felek értesítése tömeges kártérítési esetekben legalább ilyen eljárásjogi jelentőséggel bír. Mindazok, akik egy szinguláris, koncentrált esemény folytán károsodtak, jellemzően azonosíthatók, ebből következően a személyes, címzett értesítésük nem kerülhető meg.⁶⁴⁷ A folyamatos, esetleg a jövőbeli károsodás esetében viszont az értesítésnek szükségszerűen kevésbé biztos módszert kell alkalmaznia, mint hirdetmény, médiafelület útján való hirdetés stb. Bizonyos esetekben a CA akár világszerte kiterjedő hatással bírhat, így akár ilyen szélesre is tárható a megfelelő értesítés kapuja. A külföldi felperesek csoport-tagságának kérdése önmagában is bonyolítja az ügyet. A Dalkon Shield ügyben mindazonáltal úgy találta a bíróság, hogy az értesítés megvalósítása érdekében tett ésszerű erőfeszítések elegendőek a megfelelő értesítés céljára.

Még ott is, ahol alkotmányos jog az értesítéshez való jog, a megfelelő értesítéshez való jog mindössze annyit kíván, hogy az értesítés felajánlott formája ésszerű biztonsággal biztosítsa, hogy az érintetteket informálják. Amikor a körülmények nem teszik ésszerűen lehetővé az ennél szigorúbb értesítési követelmény alkalmazását, az értesítés kiválasztott formája érdemben nem lehet alkalmatlanabb eszköze a szokásos és alkalmas értesítési formáknál annak, hogy azt házhoz vigyék. (...) Az a tény, hogy nem minden potenciális követeléssel rendelkező személy nyújtott be kérelmet a lejárat határidő előtt és az a tény, hogy a külföldi országokból való válaszadás aránya alacsonyabb volt az amerikai válaszadási aránynál, önmagában nem jelenti, hogy az [értesítési] program ésszerűtlen volt. Gyakorta az értesítés ésszerű tervét nem kifogásolják az értesítés miatt, különösen az újsághirdetés útján közzétett értesítések esetében sok értesítést nem vesznek észre a jogosultak, akik így esznek követelésüktől. Önmagában néhány egyén lehetséges jogvesztése még nem jelenti, hogy az egész értesítési program ésszerűtlen.⁶⁴⁸

Az adott ügy programja magában foglalta egy reklámügynökség közreműködésével értesítés világszerte való szétoztását, világsszintű egészségügyi szervezetek közremű-

⁶⁴⁶ Mitchell A. Lowenthal & Norman Menachem Feder: The Impropriety of Class Action Tolling for Mass Tort Statutes of Limitations, 64 Geo. Wash. L. Rev. 532, 536 (1996)

⁶⁴⁷ Lásd az értesítéssel kapcsolatos fejtegetéseket fentebb.

⁶⁴⁸ Vancouver Women's Health Collective Society v. A.h. Robins Company, Inc., 820 F.2d 1359 (4th Cir. 1987)

ködését, sajtótájékoztatókat és további módszereket, amelyek együttesen alkalmasnak bizonyultak, annak ellenére, hogy a külföldi felperesek végül alulreprezentáltak bizonyultak a végső kielégítés szempontjából.

A tömeges kártérítési ügyek további problematikus jellegzetessége lehet a magas egyezségkötési arány – ami sokszor annak köszönhető, hogy az ily módon összefogott ügyek óriási pénzüsszegre rúghatnak, szemben egy NEV követeléseket összegereblyező perrel. Sokszor ún. egyezségkötési céllal létrejött class-t képeznek,⁶⁴⁹ amelynél a bíróság a felek közötti egyezségkötési tárgyalás eredményétől függően mintegy befogadja a class action-ként való kezelés céljára az eljárást. Bár a bíróságok alapvetően elismerik és üdvözik az egyezségkötés pozitív jellemzőit, az egyezségkötési céllal létrejött csoportok (settlement class) számos veszélyt rejt magában, ezek közül is elsőként a CA-el való visszaélést a jogi képviselő anyagi előnyének szolgálata céljából. A polgárok azonban azért ruházták fel az államot, azon belül a bíróságokat hatalommal, hogy jogaikat és érdekeiket segítsenek megóvni, így a bíróságoknak kifejezett felelőssége, hogy az ilyen cselszövések ellen fellépjen, védelmet biztosítson. Az *In re General Motors Corp. Pick-up Truck Fuel Tank Products Liability Litigation* ügyben a bíróság mindent elsőpró aggályai miatt megtagadta a befogadást, mert úgy találta, hogy a felperesi jogi képviselő és az alperes álltak azonos oldalon, a felperesek jogi képviselte helyett.

A körzeti bíróság tévedett abban is, hogy nem vette kellően figyelembe a csoport tagjainak különböző képességét (nem hajlandóságukat) az egyezség kihasználására. Az egyezség tisztességtelenségének egyik jele hogy a csoport tagjainak egy részét a többitől különböző módon kezelik. (...) Ebből következően a tény, hogy a kupon egyezség⁶⁵⁰ a csoport bizonyos tagjait előnyben részesíti más tagokkal szemben azt jelzi, hogy a bíróság nem teljesítette megfelelően kötelezettségét a távollévő felek érdekeinek védelme tekintetében.⁶⁵¹

A jogi képviselő – ilyen kontroll hiányában – a távollévők érdekeinek rovására tudja növelni díját. A gyors és hiányos bizonyítási feltárási eljárás, az alperesnek az egyezségi ajánlat védelme érdekében tett lépései, mind-mind azt a feltételezést erősítették a konkrét esetben, hogy az egyezségi ajánlat nem az elérhető legjobb feltételeket nyújtotta a felperesi csoport egészének.

A bemutatott ügy egyszerre illusztrálja a tömeges kártérítési CA potenciális veszélyeit, de annak kúrját is. Értelmezésem szerint a bíróságok folyamatos és kiterjedt

⁶⁴⁹ Newberg, 2011, § 17:22, 380-381

⁶⁵⁰ A kupon egyezség a class action egyezségkötésének sokat támadott formája, amely a jogi képviselő megfietését biztosítja, de a csoport tagjai jellemzően nem pénzügyi, hanem szolgáltatásban vagy kedvezményben megnyilvánuló előnyben részesednek – ha egyáltalán igénybe veszik.

⁶⁵¹ *In re General Motors Corp. Pick-up Truck Fuel Tank Products Liability Litigation*, 55 F.3d 768 (3d Cir. 1995)

kontrollja, a távollévők érdekeinek erőteljes védelme jelenti az orvosságot, amely végső soron az egyezségi ajánlat jóváhagyásának visszautasítását (ezzel a csalárd módon vitt per várható befejezését) fogja jelenteni. Természetesen lehet azzal érvelni, hogy a bíróság más ügyekben viszont elmulasztotta e kötelezettségét, ez azonban a jogalkalmazás és nem a jogszabály hibája önmagában, hiszen az a bíróság rendelkezésére bocsátotta a szükséges eljárási kereteket, feljogosítást.

A tömeges kártérítési ügyben hozott class action döntés joghatása a már ismert kötelező joghatás: kötelező CA esetén kivétel nélkül, (b)(3) CA esetén a bíróság által meghatározott kilépési határidőben benyújtott kilépési kérelem esetén erre a személyre nem, mindenki másra viszont kötelező; mindkét esetben tekintet nélkül arra, hogy a döntés melyik fél számára kedvező vagy éppen kedvezőtlen. Newberg szerint ha a CA-val párhuzamosan egyedi eljárás is folyt, akkor az elsőként véglegessé váló döntésnek lesz kötőereje.⁶⁵²

A tömeges kártérítési ügyekben alkalmazott class action tekintetében rövid áttekintésünket összefoglalva: a bíróságok, bár több esetben visszautasították annak alkalmazását, később a konstans felperesi próbálkozásoknak engedve használni kezdték az eszközt. A CA használata az alperes számára is szolgálhat előnnyel, különösen ott, ahol a perek nagy száma lavinaként temetheti maga alá, viheti csődbe az alperest – ilyenkor a felelősségi kitettségének számszerűsítésére és véglegesítésére alkalmas eszköz, különösen ha a felperesek kielégítésére alkalmas források is korlátozottak. Ez a korlátozott forrás doktrína azonban csak a tisztességes eljáráshoz való jog keretein belül alkalmazható, amelynek határait a Legfelső Bíróság szélesre vonta, így csökkentve a kötelező CA alkalmazási körét a tömeges kártérítési perek esetében.

9.2. Antitröszt ügyek

Az antitröszt-jog, különösen is az árrögzítés elleni küzdelem kiemelt fontosságú az USA jogában, mivel gazdasága a szabad piac elvére épül, így az azt torzító cselekmények a társadalom gazdasági alapját támadják.⁶⁵³ Már 1890-ben elfogadták az ún. Sherman Act-t, amely máig az antitröszt jog alapját képezi.⁶⁵⁴ E jogterület fejlődése során mindig voltak jelei a jog privát eszközökkel való végrehajtása támogatásának, de a maga teljességében ez az ún. Clayton Act-tal valósult meg,⁶⁵⁵ ami háromszoros kártérítést és az ügyvédi díj megtérítését irányozza elő annak számára, akit üzleti érdekében vagy tulajdonjogában sértett a versenyjog által specifikusan sértett cselekmény. A hatalmas kártérítések és ügyvédi díjak kilátása óriási ösztönző erőt jelentett a magánfélként

⁶⁵² Newberg, 2011, § 17:59, 486. Az álláspont mindazonáltal a perfüggőség szempontjából kérdéses.

⁶⁵³ Sullivan-Grimes, 2000, 4-16

⁶⁵⁴ 15 U.S.C.A. §§ 1-7

⁶⁵⁵ 15 U.S.C.A. § 15(a)

fellépő felperesek számára, hogy a közhatalom által forráshiányból vagy más megfontolásból nem üldözött versenyjogi jogsértéseket maga üldözzé bírósági úton.⁶⁵⁶ A class action pedig nagyon fontos szerepet játszott ennek a jogterületnek a fejlődésében mivel a még így is adott esetben feltehetően kicsiny követelések aggregációját, ezzel a költségek racionalizációját tette lehetővé a tömeges igényérvényesítéssel.

Ahol a class action peres eljárások olyan közpolitikával párosulnak, amely támogatja a magánügyészi típusú perindítást, (...) [mindenkinek] erős fegyvere van. A class-action per egy antitröszt ügyben lehet ilyen fegyver. Amikor a fogyasztói közösséget jogaiban sértik az árrögzítő tevékenységgel, a közérdek is jogi választ, jogorvoslatot kíván, a Kongresszus pedig világossá tette, hogy a Sherman Act rendelkezéseinek megsértéséért a háromszoros kártérítés megfelelő büntetésnek minősül. Lehetséges, hogy a class action per a legtisztességesebb és leghatékonyabb formája a törvény érvényesítésének, amikor az antitröszt jogsértés folyamatos, széleskörű és egyelőre még azonosítatlan fogyasztók számára hátrányos. Néha pedig a class action per az egyetlen formája a fogyasztói jogérvényesítésnek, akik egyébként nem is tudnának a jogaikról, nem is beszélve arról, hogy fórumot sem találnának annak érvényesítésére.⁶⁵⁷

Ahogy az idézet is mutatja, a bíróságok megragadták ezt a lehetőséget és kellő óvatossággal, de együttműködnek az antitröszt jog törvényen alapuló magánügyészi érvényesítésében. A class action történeti formái azonban nem voltak igazán alkalmasak a követelések aggregációjára ebben az eljárási formában, az 1966-os módosítások (amelyek az F. R. Civ. P. 23. cikkét a mai formájára alakították) adtak új stimulust a polgárok által érvényesített antitröszt ügyeknek.⁶⁵⁸ A (b)(3) kategóriájú CA viszonylag kényelmes eljárási eszközt adott a polgárok és még inkább jogi képviselőjük kezébe a jogok tömeges érvényesítésére. És a jogérvényesítésnek ez a kardja még élesebb, mert a tradicionális amerikai költségviselési szabályhoz képest (no-cost-shifting rule) a sikeres felperesnek bírósági eljárási költség és ennek részeként az ügyvédi díj megtérítésére is jogot ad.⁶⁵⁹ A költségviselés ezen ösztönző szabálya nagyban képezi okát a jelentős számú antitröszt perindításnak, ugyanakkor már a '70-es években felismerték a háttulütőit, a túlzó felperesi jogi képviselői díjakat,⁶⁶⁰ amivel az amerikai jogrend azóta is küzd.⁶⁶¹ A szabály féloldalas, mert az alperes sikere esetén a tradicionális költségviselési

⁶⁵⁶ ACA Handbook, 2010, 2

⁶⁵⁷ Coleman v Cannon Oil Co., 141 F.R.D. 516, 520 (M.D. Ala. 1992)

⁶⁵⁸ Newberg, 2011, § 18:1, 3

⁶⁵⁹ Edward D. Cavanagh: Attorneys' Fees in Antitrust Litigation: Making the System Fairer, 57 Fordham L. Rev. 51-110, 57-60. (1988)

⁶⁶⁰ Kevin F. Kelly: Attorneys' Fees in Individual and Class Action Antitrust Litigation, 60 Cal. L. Rev. 1656-1682, 1678. (1972)

⁶⁶¹ 28 U.S. Code § 1712 - Coupon settlements, amelynek (a) pontja szerint az ilyen ún. kupon-egyezségek során a ténylegesen beváltott (és nem a korábbi szabály szerint: a kibocsátott) kuponok alapján kell az ügyvédi díjat számolni. 🌐

szabály érvényesül, kivéve, ha a felperes indokolatlanul, vexációs céllal perlekedett, mert ekkor költségviselésre kötelezhető akár ő, akár a jogi képviselő személyesen!⁶⁶²

Az antitröszt jog alapján felmerülő követelések nem minden esetben kívánnak komplex perlekedési kezelést. (...) Az antitröszt követeléseket gyakran class action-ként indítják, különböző szövetségi illetve állami bíróságon, büntetőeljárási és/vagy közigazgatási eljárási üggyel párhuzamosan vagy azt követően. Az antitröszt tárgyalások általában hosszasak, sokszor alakul ki vita az egyezség illetve az ügyvédi díj tekintetében is.⁶⁶³

A magánúton érvényesített antitröszt igény számára nagy előnyt jelent, ha korábban kormányzati lépések történtek az alapul fekvő jogsértés tárgyában és azok netán bírósági megállapítással értek véget. Az USA Kereskedelmi Törvénye⁶⁶⁴ elzárja a jogsértés megtörténtének további, újabb bizonyítását (collateral estoppel) a későbbi eljárásokban, amennyiben korábban kormányzati kezdeményezésre marasztaló bírósági ítélet született; továbbá az elévülési hatásidő is nyugszik mindaddig, amíg az ilyen alap-eljárások folyamatban vannak.⁶⁶⁵ A privát jogérvényesítő felperesek sokszor „lekövetik” a kormányzatot a perükkel, így minimalizálva a kockázatukat és maximalizálva a collateral estoppel (bizonyítási korlát) által jelentett költségelőnyt.⁶⁶⁶

A class action, bár jelen volt az igényérvényesítés palettáján már a kezdetektől, kiemelt szerepet az 1960-as évektől kezdett játszani. Az első jelentősebb ügy, amiben használták, egy elektromos felszerelésekkel kapcsolatos árrögzítés volt, ahol a gyártók titkos, konspiratív találkozókön rögzítették áraikat. A hatóságok által kiszabott 1.9 millió USD bírságot követően kezdődött csak az igazi vesszőfutás az árkartel résztvevői számára, mivel a készülékek vevői elkezdtek perelni a háromszoros kártérítésért és a költségért. Végül 1.800 követelést érvényesítettek, és az egyezség végső összege 160 millió dollár volt.⁶⁶⁷ Ez ígéretes kezdetet jelentett a felperesi fogyasztók, de még inkább a jogi képviselők számára, az antitröszt-perek ennek megfelelően számban és értékben is jelentősen nőttek.

⁶⁶² Ld. a US Code 28. címét, amely a Bíróságokról és a bírósági eljárásról szól, V. (eljárási) részében, annak 123. fejezetében, ami a díjakról és költségekről szól, az 1927. § alatt lehetővé teszi, hogy a vexációs célú vagy egyébként indokolatlan költségeket okozó felet vagy jogi képviselőt az ilyen költség megfizetésére kötelezzék. Ld.: Counsel's Liability For Excessive Costs, 28 U.S.C. § 1927 „Any attorney or other person admitted to conduct cases in any court of the United States or any Territory thereof who so multiplies the proceedings in any case unreasonably and vexatiously may be required by the court to satisfy personally the excess costs, expenses, and attorneys' fees reasonably incurred because of such conduct.”

⁶⁶³ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 30.

⁶⁶⁴ 15 U.S.C. § 16(a)

⁶⁶⁵ Floyd-Sullivan, 1996, 585, 625-628.

⁶⁶⁶ ACA Handbook, 2010, 3

⁶⁶⁷ ibid, 7-9

A perek azonban számos fontos eljárási kérdést is felvetettek. A Clayton Act alapján a felperesek perindítási joga (standing) meglehetősen széles: bárki, akinek tulajdonjogát vagy üzletét sértette (a jogellenes tevékenység). A bíróságok mindazonáltal, tartva a túlzó elrettentés nem kívánt hatásától, igyekeztek szűken értelmezni ezt a rendelkezést és a végfogyasztóra vonatkoztatni azt.⁶⁶⁸ A fogyasztói láncban középen elhelyezkedők azonban – akik továbbértékesítették az adott terméket, pl. beépítve azt egy általuk gyártott másik termékbe⁶⁶⁹ – vajon sértettnek minősülnek a törvény szempontjából? Bár a bíróságok gyakorlata időről időre ingadozott, a class action szempontjából a végső fogyasztót választották a perindítási jog szempontjából alkalmas felperesnek.⁶⁷⁰ Sokszor az állam is részt kívánt a kártérítésből és ún. *parens patriae* pereket indított a polgárai nevében. Ezek a *parens patriae* perek nem részesültek meleg bírói fogadtatásban.⁶⁷¹ S bár a Legfelső Bíróság sem erősítette meg az állam perlési jogosultságának széles értelmezését,⁶⁷² konkrét jogalkotással az indirekt vevők perlési jogát is megállapították, amit nem csak szövetségi, de állami szinten is be lehet vezetni.⁶⁷³

A CAFA alapjaiban módosította a 23 cikk számos szabályát és ez jelentős kihatással volt az antitröszt ügyek eljárására is. A class action-ben rejlő azon lehetőség, hogy igazságtalan, indokolatlan ügyvédi díjakat eredményezzen, csökkent; a távollevő felperesek védelmének eszközeként szolgáló bírósági beavatkozást, különösen is az egyezség tekintetében, fentebb már vizsgáltuk. Az antitröszt ügyek szempontjából legfontosabb volt, hogy eredeti szövetségi hatáskört alapított a törvény azokban az ügyekben, amelyek pertárgy értéke meghaladja az ötmillió USD-t, valamint a szövetségi bíróságra való áttételt is megkönnyítették. A CAFA a beszámolók szerint elérte célját és nehezebbé tette a forum shoppingot valamint növelte a szövetségi hatáskörbe tartozó ügyek számát.⁶⁷⁴

A 23 cikk követelményeit tekintve, az antitröszt ügyeknek – ha CA-ként kívánják őket befogadtatni – természetesen meg kell felelniük a törvényi feltételeknek, ha azonban ez megvan, a felperes számára ez az alperesre gyakorolt befolyást jelenthet. A

⁶⁶⁸ Greater Rockford Energy & Tech. Corp. v Shell Oil Corp., 998 F.2d 391, 394 (7th Cir. 1993)

⁶⁶⁹ Matthew D. Taggart & Ryan M. Andrews: Due Process Limitations on Indirect Purchaser Claims Under The Cartwright Act: Toward a New Standard? COMPETITION (California State Bar, Antitrust and Unfair Competition Law Section) Volume 20, No. 2, Fall 2011, 49-67, 50-52. A szerzők leírják a TFT-LCD antitröszt per során felmerülő kapcsolódó kérdéseket, amelyek közül is számunkra jelentős, hogy különböző perek indultak az LCD monitorok ún. direkt és indirekt vevői felperesi részvételével. A különbségtétel lényege (leegyszerűsítve), hogy az indirekt vevők az árrögzítéssel érintett terméket a végtérmben beépítve vásárolták meg, elszorítva a károsodást ezáltal.

⁶⁷⁰ ACA Handbook, 2010, 11-13.

⁶⁷¹ Newberg, 2011, § 18:55, 187-188.

⁶⁷² Hawaii v Standard Oil, 405 U.S. 251 (1972)

⁶⁷³ ACA Handbook, 2010, 13 et seq.

⁶⁷⁴ Lee-Wilging, 2008.

számosság követelménye – amely magában foglalja negatív feltételként a pertársaság kivihetetlenségét is – gyakran igazán egyszerűen teljesíthető, hiszen a tömegtermelés és –fogyasztás jelensége természeténél fogva teszi tömegessé az annak során bekövetkező jogsértéseket is: a tömegtermék fogyasztói szükségképpen rendelkeznek felperesi jogállással. Természetesen a reprezentatív felperesnek személyesen is rendelkeznie kell a csoport többi tagjához hasonlóan megalapozott perindítási jogosultsággal, konkrétan: a perrel orvosolható jogsérelmének az alperes(ek) által fixált árazásból kell következnie, és ennek lényegében azonosnak kell lennie a csoport lehatárolt tagjai tekintetében.⁶⁷⁵ Ez az eljárásjogi követelmény sokszor vita nélkül is megáll.⁶⁷⁶ A tény- és jogközösség megállapítása sem jelent kivitelezhetetlen nehézséget a felperes számára az antitröszt ügyekben,⁶⁷⁷ mivel a szükséges állítások természetüknél fogva tartalmazzák a közös kérdéseket. „Az antitröszt konspirációt állító keresetek, természetüknél fogva (...) tartalmazznak közös tény- és jogkérdéseket.”⁶⁷⁸ A közös kérdések mentén felmerülő elkülönülő tény- és jogkérdések jellemzően nem a befogadás megtagadását vagy visszavonását eredményezik, mintsem inkább a tárgyalás elkülönítésére vagy ún. alcsoportok létrehozására vezetnek.⁶⁷⁹ A tipikusság mindazonáltal, amely a reprezentatív felperes és a távollévő tagok követelése közötti kapcsolat szorosságát, a távollévők érdekeinek tisztességes képviselését hivatott megalapozni, már nehezebben teljesíthető követelmény. A Legfelső Bíróság a *Falcon* ügyben a feltételek összeolvadását elemezte, de ezzel egyidejűleg a tisztességes eljáráshoz való jogba ágyazta a követelményt.

A 23. cikk közösség és tipikusság követelménye jellemzően összeolvad. Mindkettő annak jelzésére szolgál, hogy az egyedi körülmények alapján a class action fenntartása gazdaságos-e és hogy a megnevezett felperes valamint a csoport más tagjai követelése van-e olyan kapcsolatban, hogy a csoport tagjainak érdeke tisztességesen és megfelelően képviselhetők-e akár távollétükben is. E követelmények hajlamosak továbbá összefolyni a képviselő megfélelősége feltételével, bár az utóbbi követelmény kiterjed a csoport jogi képviselőjének kompetenciájára és az érdek-konfliktusra is.⁶⁸⁰

A tipikusság feltételének kielégítése gyakorta egyszerűbb, ha a felperes horizontálisan összehangolt antitröszt szabályt sértő magatartást állít,⁶⁸¹ ahol is az alperes magatartása jellemzően azonos vagy nagyban hasonló minden sértett (szempontjából többnyire: fogyasztó) irányába. Mindazonáltal ha szignifikáns különbség mutatható ki a reprezentatív felperes illetve a csoport más tagjainak tény- ill. jogviszonya tekintetében, a

⁶⁷⁵ ACA Handbook, 2010, 149-150

⁶⁷⁶ Newberg, 2011, § 18:2, 8

⁶⁷⁷ ACA Handbook, 2010, 158 et seq.

⁶⁷⁸ In re Carbon dioxide Antitrust Litigation, 149 F.R.D. 229, 232 (M.D. Fla. 1993)

⁶⁷⁹ Newberg, 2011, § 18:6, 21 et seq.

⁶⁸⁰ General Telephone Co. of Southwest v Falcon, 457 U.S. 147 (1982)

⁶⁸¹ ACA Handbook, 2010, 161 et seq.

CA nem fogadható be, vagy a csoport definícióját kell megfelelően szűkre szabni. Így pl. a Microsoft állított árrögzítése esetében, az egyéni fogyasztó vásárlók csoportját elkülönítették a vállalkozásoktól, amely utóbbiak a szoftvert kialakított áron vették, ezáltal jellegzetesen különbözött a tényállás az egyéni fogyasztók csoportjától (akik nem tudtak alkudni az ár tekintetében).⁶⁸² A képviselő megfelelőse, ahogy fentebb arra már utaltunk, a class action alkotmányosságának központi jelentőségű kérdése. A képviselő az, akinek az ügyet ellenőrzése alatt kell tartania és nem egyedül a felperesi jogi képviselőnek; ezt a bíróságok komolyan is veszik és – amellet, hogy szükség esetén akár meghatalmazottat is állíthatnak (!) – azt is ellenőrizni szokták, hogy a felperesnek van-e személyes tudomása az ügyről és annak állásáról.⁶⁸³ A reprezentatív felperes ezáltal tudja bizonyítani, hogy van valódi személyes érdeke az ügy vitelére és megvan az arra való képessége is. A képviselő megfelelőségének hiányát gyakorta az váltja ki ilyen ügyekben, hogy a tagok és a reprezentatív felperes között érdekütközés áll fenn, aminek egyik jellemző példája, hogy a megnevezett felperes igénye a meghatározott csoport tagjainak csak egy részével azonos (a csoport tehát nyilvánvalóan túlzottan széles).

Alapvető ellentét mutatkozik, ha a csoport egyes tagjai azt állítják, hogy az alperes ugyanazon magatartásától sérültek, míg ugyanez a magatartás a csoport más tagjait kifejezetten előnyös helyzetbe hozta. Ilyen helyzetben a megnevezett felperes nem tudja „határozottan képviselni a csoport érdekeit jogi képviselőjén keresztül”, mert érdekeik ténylegesen vagy potenciálisan ellentétesek, konfliktusban állnak a többi csoporttagok érdekeivel és céljaival.⁶⁸⁴

Az is a megfelelő képviselő hiányát eredményezheti, ha a képviselő felperes versenytársa a csoport többi tagjának egy limitált piacon.⁶⁸⁵ Akkor is konfliktus merülhet fel a csoporttagok érdekei között, ha a tagok követelései (legalábbis részben) eltérő jogalapon állnak és a reprezentatív felperes pernyertessége a többi tag pervesztességével, vagy pernyertessége mértékének csökkenésével járna.⁶⁸⁶

A 23 cikk (b) pontja feltételei, az altípusok tekintetében kijelenthető, hogy a (b) (1) és (b)(2) CA – emlékeztetőül: ezek kötelező, opt-out-ot nem elismerő eljárások, ahol az értesítés a bíróság mérlegelésétől függ – igen ritka az antitröszt ügyek esetében.⁶⁸⁷ Egy alkalommal egy (b)(1)(A) altípusú class action-t fogadott be a bíróság az

⁶⁸² Deiter v Microsoft Corp., 436 F.3d 461 (4th Cir. 2006)

⁶⁸³ In re Graphich Processing Units, 253 F.R.D. 498 (N.D. Cal. 2008) the court found representative inadequate, because of mixed and confused statements regarding the competitiveness of the product.

⁶⁸⁴ In re Valley Drug v Geneva Pharmaceuticals, 350 F.3d at 1189 (11th Cir. 2003)

⁶⁸⁵ ACA Handbook, 2010, 167-168.

⁶⁸⁶ ibid. 168-169.

⁶⁸⁷ Newberg, 2011, § 18:24, 78 et seq.

amerikai Nemzeti Futball Liga (az amerikai foci országos szervezete) ellen, ahol az NFL munkavállalási szabályait vitatták. A befogadás alapja az volt, hogy elkerüljék az fél különböző magatartásából fakadó hátrányokat; figyelemre méltó, hogy maga az NFL, mint alperes kérte a CA-ként való befogadást.⁶⁸⁸ Leggyakrabban azonban a (b)(3) altípusú CA-t alkalmazzák az antitröszt ügyekben, amely – emlékeztetőül: opt out-ra lehetőséget adó, kötelező értesítést feltételező eljárás. A befogadás feltételeit a bíróságnak az altípus esetében is vizsgálnia kell, így a megelőzés (predominance) feltételének igazolásához többet kell felmutatni, mint az egyszerű tény- és jogközösséget. Erre példa az a helyzet, ha azonos bizonyíték szolgálhat a jogellenes tevékenység alátámasztására, a csoport tagjainak azonos jogsérelmének és kárának igazolására.⁶⁸⁹ A magasabb rendűség (superiority) vizsgálata során a bíróság jellemzően egy utolsó ellenőrzést végez a CA tisztességessége tekintetében azáltal, hogy a magánszemély követelése saját érvényesítésének érdekét összeméri a közös érvényesítéssel. Jelentős kártérítési összeg esetén például ez az érdek meghaladhatja a közös jogkezeléshez fűződő (feltételezett) érdeket, minél kisebb azonban a szóban forgó összeg, annál kisebb a felperes érdeke az ügy kezdeményezésére, saját perként való megindítására és végigvitelére.⁶⁹⁰

A legtöbb antitröszt class actiont a (b)(3) altípus alatt fogadják be, így a kötelező: a legjobb elérhető értesítési követelmény kapcsolódik hozzá, amihez csatlakozik még az egyezségi ajánlatra vonatkozó kötelező értesítés is. Az egyedi értesítés – fentebb elemeztük – kívánatosabb, mint a hirdetményi kézbesítés, amennyiben az ésszerű erőfeszítéssel megtehető.⁶⁹¹ Vannak mindazonáltal olyan ügyek, amelyekben ésszerű erőfeszítéssel az egyedi értesítés nem volt elérhető – amit a kérelmező igazol és a bíró dönt el –, szakértői vélemény támasztja alá azt a feltételezést, hogy a hirdetményi kézbesítés közel azonos eredménnyel járna, így az alperes indítványa az egyedi értesítésre kötelezés iránt⁶⁹² el lett utasítva és hirdetményi kézbesítést rendelt a bíróság.⁶⁹³

Az egyezség az egyedi eljárások során is meglehetősen gyakori az Egyesült Államokban úgy szövetségi, mint tagállami szinten, nem is beszélve a class action-ról. A vizsgált pertípusban pedig egy szerző szerint különösen gyakori: „Az antitröszt class

⁶⁸⁸ ACA Handbook, 2010, 170-171.

⁶⁸⁹ *ibid.*, 175-176.

⁶⁹⁰ *Amchem Products v Windsor*, 521 U.S. 616 (1997)

⁶⁹¹ Newberg, 2011, § 18:51, 170-171; idézi az *Eisen v Carlisle & Jacquelin* ügyet, 417 U.S. 156 (1974)

⁶⁹² Az alperes részéről ez az indítvány ésszerű és taktikus, mivel a felperesi források kimerítésére szolgál. A tradicionális amerikai költségviselési szabály esetében ráadásul végleges költségviselést is jelentene az ily módon emelkedett értesítési költség, de emlékeztetünk, hogy az antitröszt ügyekben egyoldalú költség-rendezési szabály védi a pernyertes felperest és teszi megtéríthetővé az ésszerű költségeket: ez a taktika tehát visszafelé is elsülhet.

⁶⁹³ *In re Domestic Air Transportation Antitrust Litigation*, 141 F.R.D. 534, 541 (N.D. Ga. 1992)

action perek túlnyomó többsége egyezséggel ér véget”.⁶⁹⁴ *Nota bene*, a Legfelső Bíróság *Amchem Products v Windsor* ügyben szigorúan szólt az olyan taktikákról, amelyek a 23. cikk szabályainak megkerülésére, kijátszására szolgálnak. Ennek megfelelően az egyezségi ajánlat nem jelenti azt, hogy a befogadás feltételeinek igazolására vonatkozó teher a felperes oldalán megszűnt volna. Az mindazonáltal meglehetősen gyakori, hogy a befogadás előtt már előzetes egyezségi tárgyalásokra kerül sor, ilyen célra viszont a bíróság feltételes, átmeneti class-ként való kezelést engedélyezhet, aminek viszont éppen az a célja, hogy legalább az ahhoz fűződő eljárási garanciák érvényesüljenek.

Elfogadható az az állítás, hogy a jog jelenlegi állása szerint az állított vagy időleges egyezségi class támogatott, amennyiben hiányzik vagy kicsi annak valószínűsége, hogy visszaélnek azzal, valamint az egyezés ésszerű és tisztességes a tárgyaló bíró vizsgálata szerint.⁶⁹⁵

A bíróságokon nyugszik annak terhe, hogy az egyezségi ajánlatot a tisztességesség szempontjából alaposan megvizsgálják, a vizsgálat célja, hogy a távollévők érdekeit megvédjék. A bírónak független és objektív nézőpontból meg kell vizsgálnia az elébe tárt bizonyítékokat, hogy megállapítsa: az ajánlat a csoport tagjai számára legjobban figyelembe veszi-e érdekeiket.⁶⁹⁶ Az ítélet illetve az egyezés joghatásai a fentebb már bemutatottakkal azonos, de a bíróságok különös figyelmet fordítottak erre az eljárási területre, mert az antitröszt perek nagy száma jelentős terhet jelent a felek, a társadalom és a bíróság számára is.⁶⁹⁷ Ebből a szempontból érdekes, hogy az F. R. Civ. P. 12 cikk (b)(6) bekezdés alapján visszautasított keresetek – olyan követelés állításának elmulasztása, amely alapján jogorvoslat nyújtható (failure to state a claim upon which relief can be granted) – az ügy érdemében hozott elutasítás joghatásával járnak, így a res iudicata jogkövetkezménye, különösen is a követelés újraperesíthetőségének kizártsága jár azzal.⁶⁹⁸ Ez persze szoros összefüggésben van az F. R. Civ. P. meglehetősen liberális kereseti és keresetváltoztatási⁶⁹⁹ szabályaival, amelyek szerint a keresetet szigorú eljárási formalitások nélkül lehet kezdeményezni nem csak egy jogalapon, de az ügy lényegi tényállási magjával összefüggő valamennyi jogalapon. Ha azonban ilyen laza feltételek mellett sem tud a tényekhez olyan jogorvoslatot társítani a felperes, amelyet a bíróság szolgáltathat számára, a visszautasítás az érdemi döntés joghatásaival bír.

⁶⁹⁴ ACA Handbook, 2010, 201.

⁶⁹⁵ In re Beef Industry Antitrust Litigation, 607 F.2d 167 (5th Cir. 1979)

⁶⁹⁶ Newberg, 2011, § 18:57, 206

⁶⁹⁷ Floyd-Sullivan, 1996, 1154.

⁶⁹⁸ ibid. 1161-1162

⁶⁹⁹ A keresetváltoztatás megengedettséget értjük ez alatt, ti., hogy nem zárja ki teljes mértékben azt az eljárási jogszabály. A jelenleg hatályos magyar szabály tükrében, amely akár az elsőfokú eljárás szinte végpontjáig megengedi azt – az amerikai szabály inkább szigorú.

A preklúzió különösen bonyolult kérdés, ha a versenyjogi jogsértő magatartás folyamatos. A Lawlor ügyben a Legfelső Bíróság hogy bizonyos körülmények esetén az első döntés végrehajtása helyett új kereset is indítható a jogsértő gyakorlat folytatása ügyében. A konkrét ügyben a korábbi antitröszt per egyezséggel ért véget, ami nem zárta ki az új pert arra az esetre, ha az egyezségi feltételeket megsértve megismétlik a korábbi jogsértő cselekményeket.⁷⁰⁰ A folyamatos elkövetés elvét az elévüléssel összefüggésben elemezve a SC kifejtette:

A folyamatos antitröszt jogot sértő együttműködés kapcsán, (...) általában úgy értették, hogy minden egyes alkalommal, amikor a felperes az alperes egy cselekménye miatt sérelmet szenved, jogalapja keletkezik a cselekmény által okozott károk megtérítésére, és e károk tekintetében az elévülés a cselekmény elkövetésétől folyik.⁷⁰¹

Jelen vizsgálódásunk szempontjából az lényeges tehát, hogy az azonos jellegű jogsértő magatartás folytatása, vagyis újabb és újabb antitröszt jogsértés elkövetése új és új kereseti jogalapot jelent, így ilyen esetben az új kereset nem kizárt a *res iudicata* erejénél fogva sem.⁷⁰²

Az eldöntött tények vitathatóságának korlátozása (*issue preclusion*) a *res iudicata* egy másik összetevője az amerikai doktrínában. A vitathatóság támadó jellegű, nem kölcsönös kizárása esetén egy az eredeti perben félként nem szerepelt fél is felhívhatja az ott megállapított tényeket és vitathatatlanként használhatja fel az ügyében. Ebben a tekintetben a leginkább vitatott jelenség a konszenzusos ítélethez (a felek egyező akarátát tükröző ítélethez, esetleg egyezségét jóváhagyó határozathoz) kapcsolódik. Elméletileg a felek bíróság által jóváhagyott konszenzusa az ítélettel azonos joghatással, kizáró következményekkel kell bírjon.⁷⁰³ A gyakorlatban mindazonáltal problémákat okozhat a felek konszenzusos, mintegy szerződési akarata. A követelés érvényesíthetőségétől való elzárást bizonynyal kiváltja az egyezség, a tények vitathatóságának elzárását, annak is különösen a mások számára való biztosítását viszont jellemzően nem, kivéve ha a felek ilyen értelmű megegyezésüket is bejelentették a bíróságnak, aki jóváhagyta azt.

A *res iudicata* elmélete szerint az ügy érdemében született ítélet, korábbi perben, azonos felek vagy jogutódjaik között elzárja ezeket egy második pertől ugyanarra a pertárgy tekintetében. A tények vitathatóságának kizárása (*collateral estoppel*) ugyanakkor azt jelenti, hogy az ilyen ítélet a korábbi perben eldöntött kérdések újrapertesítését zárja ki, tekintet nélkül arra, hogy ugyanazon az alapon hozzák-e fel, mint az előző pert. E különbséget is figyelembe véve a bíróság lentebb úgy döntött, hogy „A bizonyítástól

⁷⁰⁰ Lawlor v National Screen Service, 349 U.S. 322 (1955)

⁷⁰¹ Zenith Radio Corp. v Hazeltine Research Inc., 401 U.S. 321, 338 (1971)

⁷⁰² Floyd-Sullivan, 1996, 1194

⁷⁰³ *ibid.* 1217

való elzárás kérdése az előző ítélettel kapcsolatosan nem merül fel, mivel az ügy soha nem került tárgyalásra, és emiatt nem került bíróság előtt bizonyításra olyan tény, amely tekintetében a felek el lennének zárva az adott kérdés később való vitatásától.”⁷⁰⁴

Ennek megfelelően az antitröszt ügyekben is leginkább használatos egyezség el fogja zárni a feleket az adott ügy újraperesítésétől, de nem lesz kizáró hatása az egyezség alapjául szolgáló tények későbbi vitatására, legkevésbé pedig az ún. offensive collateral estoppel céljára, vagyis a támadó célú vitatástól való elzárásra.

9.3. Fogyasztói viszonyokkal kapcsolatos tömeges jogsértések

A fogyasztói viszonyok, azon belül részben a fogyasztói hitel részletesebb vizsgálatra való kiválasztása, mint a class action egyik tipikus területe, elsöre eshetőlegesenek tűnhet, hiszen a CA korlátlan tárgyi hatályának köszönhetően oly sok anyagi jogterületen fejtett ki jelentős hatást. Mégis, a fogyasztói társadalomban, s még inkább a mai hitelvezérelt fogyasztói társadalomban a gazdasági rendszer működőképességének alapját képezheti vagy éppen ingathatja meg a fogyasztói hitelrendszer tisztességessége vagy ellenkezőleg: tisztességtelensége. Ennek okán természetesen a Kongresszus részletes anyagi jogi rendelkezéseket alkotott, amelyeket a hatáskörrel rendelkező hivatalok is tovább részleteztek. A szövetségi kereskedelmi törvény §1601(a) bekezdése szerint:

A Kongresszus úgy találja, hogy a gazdasági stabilizációt elősegíti, a különböző pénzintézetek és más fogyasztói hitel terjesztésében érdekelt szervezetek közötti versenyt erősíti a hitel tudatos használata. A hitel tudatos, megfelelő információkon nyugvó használata a fogyasztóknak a költségekről való tájékoztatásán alapul. Jelen alfejezet célja, hogy jelentős információk közzétételére kötelezésen keresztül biztosítsa, hogy a fogyasztó hatékonyabban össze tudja hasonlítani a számára elérhető hitelfeltételeket; hogy elkerülje a hitel tudatosság nélküli használatát, és hogy megvédje a fogyasztót a pontatlan és tisztességtelen hitelköltségek kiszámlázásától, hitelkártya feltételektől. [15 USC 1601(a)]

Newberg véleménye szerint kényszerítő érvek szólnak a fogyasztói hitelszerződésekkel kapcsolatos fogyasztóvédelmi class action mellett, mint a kollektív igényérvényesítés jelentősebb ereje az egyéni perrel összevetésben; valamint hogy az önmagában általában csekély összeg eltántorítja az egyedi pertől a károsultat.⁷⁰⁵ A Truth in Lending Act (Valóságghű Hitelezési Törvény, TILA) mindazonáltal tartalmaz a felelősség tekintetében ez törvényi felső hatást.

[c]lass action esetében a bíróság által megállapított összeg, azzal a kivétellel, hogy a minimális kártérítési összeg a class tagjai tekintetében nem alkalmazható és hogy a

⁷⁰⁴ Lawlor v National Screen Service, 349 U.S. 322 (1955)

⁷⁰⁵ Newberg, 2011, § 21:1, 386

teljes kártérítés összege ezen albekezdés tekintetében bármely class action vagy ilyenek sorozata esetében sem haladhatja meg az 500.000.- USD-t vagy a hitelező nettó könyv szerinti értékének 1%-át.⁷⁰⁶

Ez volt a Kongresszus reakciója arra a nemkívánatos trendre, amely szerint a törvényben minimalizált kártérítések és a CA-val elért tömegesített követelések kombinációja óriási kártérítésekhez vezetett, még akkor is, ha a TILA megsértése igen csekély jelentőségű volt. Kutatásunk szempontjából viszont az a jelentős, hogy a jogalkotó észlelte ezt a jelenséget és törvényi módosítással véget vetett annak – az eljárási eszköz finomhangolása alkalmas módja a hátrányok elkerülésének.

A CA követelményei tekintetében: a fogyasztói hitelszerződések esetén a szármosság ritkán jelent problémát a hitelviszonyok széleskörű elterjedtsége miatt is. A tény- és jogközösséget leginkább az alapul fekvő anyagi jog illetve általános szerződési feltételek alapozzák meg. Az ún. TILA-ügyekben jellemző közös tények a törvény által megkívánt (de elmulasztott) tájékoztatással; az alperes törvénysértő általános szerződési feltételeivel, standardizált magatartásával; a számlák hiányos tartalmával, így pl. megfelelő %-os kamat-mutató hiányával kapcsolatosak.⁷⁰⁷ Ezek alapját anyagi jogi rendelkezések jelentik, amelyek megsértése egyben a kereset jogalapjául szolgál. A tények közösségét jellemzően szintén a standardizált magatartás eredményezi. A tipikusság, mint feltétel jellemzően megvalósul, ha az egész class tekintetében azonos jogsérelmet állítanak: nevezetesen hogy a reprezentatív felperes és vele együtt a csoport valamennyi tagja azonos kárt szenvedett – ez törvény által meghatározott speciális kártérítési szankciókat jelent legtöbbször⁷⁰⁸ – olyan alperesi szabályzat (standardizált magatartás) alapján, ami az egész csoportra kiterjed.⁷⁰⁹ A képviselő megfeleltetése legtöbbször szorosan összefügg a tipikussággal és megáll, ha – a jogi képviselő megfeleltetésén túl – nem áll fenn szemmel látható érdekkülönbség a reprezentatív felperes illetve a távollévő felperesek között. Ennek körében érdekes, bár végül visszautasított alperesi érvelés volt, hogy a reprezentatív felperes – ha egyedül indítja meg a pert – a törvényi kártérítési minimumnak köszönhetően több kártérítést kaphatott volna, mint a csoport tagjaként, a class action esetében kártérítési felső határ miatt.

⁷⁰⁶ 15 USC §1640(a)(2)(B)

⁷⁰⁷ Newberg, 2011, § 21:3, 419

⁷⁰⁸ A TILA vegyes rendelkezései alapján a közzétételi szabályok megsértéséért a fogyasztók a tényleges káruk megtérítését kérhetik (ennek bizonyítása igen nehéz), valamint egyedi eljárásokban a kirótt költség kétszeresét, bizonyos hitelszerződések esetén minimum 400-500 USD és maximum 4000-5000 USD törvényi kártérítést – lényegében büntető káratálat – kérhetnek. Az utóbbi esetekben a bíróság az összeget mérlegeléssel állapítja meg, amelynek kereteit a törvény állapítja meg. Ld. Federal Deposit Insurance Corp., Compliance Manual, 2014, March, 28. o.

⁷⁰⁹ Guarate v Furniture Fair, Inc., 75 F.R.D. 525 (D. Md. 1977)

A körzeti bíróság tévesen döntött, amikor úgy találta, hogy a megfelelő képviselet hiányzott azért, mert minden egyes csoporttag jelentősen több kártérítést kapna amennyiben egyedileg folytatná a pert. (...) A bíróság hangsúlyozta, hogy ha ezt az érvelést a bíróság elfogadná, az megakadályozná a csoportos pert minden ValóságHű Hitelezési törvénnyel kapcsolatos perben, amelyben a csoport – bár egyébként menedzselhető, de túl nagy volna.⁷¹⁰

A képviselet megfelelősége tekintetében a reprezentatív felperesnek arról kell meggyőznie a bíróságokat, hogy tisztában van a per alapvető tényeivel és képes lesz arra, hogy kellő erővel folytassa azt, előlegezze a költségeket, stb. Az etikai szabályok megengedik, hogy a jogi képviselő előlegezze a költségeket sikerdíj-megállapodás keretében.⁷¹¹

A legtöbb fogyasztói hitellel kapcsolatos CA a (b)(3) altípus alapján folyik, így az általános feltételeken túl a megelőzés (predominance) és a magasabb rendűség (superiority) feltételeit is igazolnia kell a felperesnek. Az utóbbit gyakran az is kielégíti, hogy a csekély egyéni kártérítés nem tenné érdekeltté az egyéneket a per kezdeményezésére, a közösség érdekében áll a per, valamennyi tag számára kedvező következmény volna, hogy az elévülés a teljes csoport tekintetében megszakad etc.⁷¹²

A (b)(3) altípusú class action esetében általában, de fogyasztói ügyekben különösen is fontos a megfelelő értesítés biztosítása, annak érdekében, hogy elkerüljük a reprezentatív felperes és jogi képviselője visszaélését a távollévő felperesek érdekeivel. Az értesítési költségek előlegezése – legyen az egyéni értesítés, vagy ha a körülmények megengedik, hirdetményi értesítés – a felperesre nézve elrettentő hatással bírhat, ezért a bíróságok néhány esetben úgy rendelkeztek, hogy az alperes is vegyen részt az értesítés folyamatában. Így pl. adott esetben egy banki alperest köteleztek arra, hogy az értesítés szövegét a havi számlához csatolja.⁷¹³ Ez a figyelemre méltó megoldás a társadalmi költségeket is kímélte, mivel az egyébként is kötelező üzleti kommunikációhoz kapcsolta a peres kommunikációt.

Az ítéleti és egyezségi szabályok nagyban emlékeztetnek a CA általános szabályainál elmondottakra. Mindazonáltal van egy sajátos relatíve új jelenség, amely kifejezetten fogyasztói (ezek között hitel-) szerződésekkel kapcsolatban szokott felmerülni és a bíróságok eljárási lehetőségét érinti. A korporatív alperesek a választottbírósági kikötésben lették meg azt az ellenszert, amivel a számukra terhes és kedvezőtlen rendes peres utat és az ahhoz esetleg kapcsolódó csoportos keresetet el tudják kerülni. Jellemzőek az olyan választottbírósági kikötések, amelyek túl a bírói út kikerülésén azt is kifejezetten kikötik, hogy a fél csak egyedi keresettel kérheti a szerződésből fakadó igényei érvényesítését. A bíróságoknak meg kellett vizsgálnia tehát, hogy milyen a kapcsolat a felek választottbírósági konszenzusa és a F. R. Civ. P. 23. cikke illetve az

⁷¹⁰ Shroder v Suburban Coastal Corp., 729 F.2d 1371 (11th Cir. 1984)

⁷¹¹ Model Rules of Professional Conduct Rule 1.8(e)(1)

⁷¹² Newberg, 2011, § 21:14, 450-451

⁷¹³ Partain v First National Bank of Montgomery, 59 F.R.D. 56 (M.D. Ala. 1973)

egyes államok hasonló polgári perrendtartási szabályai között. A felek szabad akaratlanulhatározásukból tudatosan beleegyezhetnek abba, hogy vitájukat nem rendes, állami per útján, hanem választottbíróság előtt rendezik; az ilyen megállapodások az üzleti életben meglehetősen gyakoriak. A bíróságok tartózkodnak attól, hogy a felek ilyen szerződési akaratát figyelmen kívül hagyják és az állami bíróságok elé kényszerítsék a feleket, így az ilyen klauzulákat – ha azok törvényesek – természetesen végrehajtják. Mindazonáltal voltak olyan ügyek is, ahol a bíróságok megtagadták a választottbíróági klauzula érvényesítését, pl. egy konkrét esetben, amely telefonszámlával kapcsolatos tömeges vita volt, és ahol a klauzula az általános szerződési feltételek egyoldalú módosításának köszönhetően, a kereset megindítása után lépett hatályba.⁷¹⁴

A választottbíróági klauzua lényegében megszünteti a Powertel kitettségét bármilyen kártérítési kötelezettségnek, amely a fogyasztók csoportjával szemben állna fenn és azok nevében lenne követelhető... A class action perlekedés a gazdaságilag leginkább hatékony igényérvényesítési forma az olyan követelések tekintetében, amelyeket itt érvényesítenek... Annak megkövetelésével, hogy valamennyi követelést választottbíróági úton érvényesítsenek, a Powertel kizárta annak lehetőségét, hogy a fogyasztóna egy csoportja összekapcsolódva próbálja olyan igényei érvényesítését megkísérelni, amely egyedi érvényesítése nem volna számukra hatékony.⁷¹⁵

S mivel a választottbíróági eljárásban a class action eszköze nem feltétlenül elérhető, a tudományos nézetek inkább afelé hajlottak, hogy a CA általános kizárása a választottbíróági klauzulák útján nem támogatható.

Ha a bíróságok nem lépnek közbe annak érdekében, hogy megakadályozzák a gazdasági társaságokat a class action kiváltásában, a Kongresszusnak kell jogot alkotnia, hogy megvédje ezt a fontos eljárási intézményt, amely oly sok fontos és igazságos eredmény elérésében segített.⁷¹⁶

Ugyanitt felmerül az irodalomban a csoport-arbitráció kérdése is, de elsősorban olyan értelemben, hogy a bíróságok eljárási hatalmát nem szabad korlátozni, és a CA-al való visszaélést meg kell akadályozni.⁷¹⁷ Fontos kiemelni, hogy egyes arbitrációs fórumok viszont éppen hogy lehetővé teszik, hogy az előttük folyó választottbíróági eljárást a class action mintájára folytassák le. Erre egyik példa az American Arbitration Association eljárási szabályzata, amelynek egyik kiegészítése éppen a class arbitrációt szabályozza,

⁷¹⁴ Jean R. Sternlight –Elizabeth J. Jensen: Using Arbitration to Eliminate Consumer Class Actions: Efficient Business Practice or Unconscionable Abuse? (2004). Scholarly Works. Paper 277.

⁷¹⁵ Powertel, Inc. v Bexley, 743 So. 2d 570 (Fla. Dist. Ct. App. 1999)

⁷¹⁶ Jean R. Sternlight: As Mandatory Binding Arbitration Meets the Class Action, Will The Class Action Survive? 42 Wm. & Mary L. Rev. 1, 126 (2000)

⁷¹⁷ ibid.

4. cikke nagyban hasonlóan a F. R. Civ. P. 23. cikkéhez.⁷¹⁸ A cégek természetesen ezt is el kívánják kerülni, és olyan klauzulák alkalmazását kezdték beépíteni a szerződési feltételeikbe, amely arbitrációt írt elő, de kizárta a csoportos formáját annak.

Az arbitrációs klauzula útján kizárt CA és az erről szóló vita végül a Legfelső Bíróságig jutott, amely a fentebb idézett elvárásokkal szemben éppen ellentétesen: az egyéni arbitráció mellett döntött. Úgy találta, hogy a csoportos arbitráció ténylegesen korlátozza a választottbírószági szabályok hatékony alkalmazását, ezért a társaság jogszerűen korlátozhatja azt szerződési feltételei útján.⁷¹⁹

A csoportos választottbíráskorás [class arbitration] ahogy azt a *Discover Bank ügyben konstruálták, ellentétes az arbitráció alapvető jellemzőivel*. A kétoldalúról csoportos választottbírószágra váltás feláldozza a választottbíráskodás informalitását és lassabbá, költségesebbé teszi az eljárást, valószínűbben generál eljárási posványt, mint végső ítéletet. A csoportos választottbíráskodás nagyban növeli az alperes eljárási kockázatát. A többszintű felülvizsgálat hiánya valószínűvé teszi, hogy a hibák orvosolatlanok maradnak. A hiba ilyen kockázata tűrhetetlenné válik, ha a kérelmezők ezreinek követelése összegyűjtven egyszerre lesz elbírálva. A választottbíráskodás kevésbé alkalmas az ilyen magas tétek kezelésére. A peres úton az alperes fellebbezhet a befogadási döntés és a végső ítélet ellen is, de a 9 U. S. C. §10 korlátozza a választottbírószági ítélet bírósági megsemmisítésének alapját.⁷²⁰

Bár az alkotmányellenesség megállapításának ez a nyelvezete meglehetősen tágnak tűnik, egyes szerzők szerint a konszenzuson alapuló csoportos arbitrációt viszont nem zárta ki a *Concepcion*, így annak továbbra is helye lehet.⁷²¹

A fogyasztói ügyekben sokszor NEV követelések érintettek, amelyek a class action-t teszik szinte kizárólag alkalmassá, hogy ezeket az egyedileg ésszerűen nem érvényesíthető követeléseket mégis bíróság elé vigyék. A cégek természetes magatartása az ezt a kockázatot elkerülő „kiszereződés”, amire a választottbírószági klauzula jó lehetőséget ad az amerikai joggyakorlatban. Ezt a trendet a Legfelső Bíróság gyakorlata nem törte meg, a felek konszenzusát – a magánautonómiát – nem írta felül a közpolitikai közjóra hivatkozással: még egy példa arra, hogy a józan és óvatos joggyakorlat egyensúlyoz a jogintézmény eljárási feltételei, előnyei és hátrányai között. Ezt az álláspontot az *American Express Co. v. Italian Colors Restaurant* ügyben fejtette ki a Legfelső Bíróság.⁷²²

Az adott ügyben a felperesi étterem szerződéses viszonyban állt az Amex társasággal, amely az *Italian Colors Restaurant* (itt: étterem) és más vele hasonló helyzetben

⁷¹⁸ Ld. az American Arbitration Association honlapját: , azon belül is a Supplementary Rules of Class Arbitration-t

⁷¹⁹ Consumer Class Actions, 2011, 10

⁷²⁰ *At&T Mobility v. Concepcion*, 131 S.Ct. 1740 (2011)

⁷²¹ Consumer Class Actions, 2011, 11-14.

⁷²² *American Express Co. v. Italian Colors Restaurant*, 570 U.S. ____ (2013)

lévő cégek tekintetében jelentős díjak elfogadására kényszerítette az üzleti ügyfeleket, állítólagosan megsértve ezzel a Sherman Act tilos árukapcsolásról szóló rendelkezését. Az Amex és az étterem (és a csoport valamennyi felperese) között arbitrációs klauzula volt érvényben, amely kifejezetten előírta, hogy egyedi választottbíróági úton érvényesítenek minden a szerződésből fakadó igényt a felek – ami joglemondásként érvényesült a class action keretében való jogérvényesítésre. Az étterem a klauzula ellenére is szövetségi bíróságon, class action-ként indította a pert, és arra hivatkozott, hogy az arbitrációs klauzula érvénytelen, nem végrehajtható, mert elzárja a felet attól, hogy hatékonyan érvényesítse (effective vindication) jogát az Amex-al szemben, mivel az antitröszt per gazdasági szükségszerűsége (a szükséges gazdasági szakvélemény igen magas költsége) kizárólag class action-ként teszi megengedhetővé az eljárást.

A Legfelső Bíróság viszont úgy találta, hogy a felek magánautonómiáját – a kontraktuális úton kizárt class action-t – nem írja felül semmilyen alkotmányossági érv az adott esetben. Abból, hogy valamilyen igény érvényesítése csak meghatározott eljárási formában gazdaságos *ténylegesen*, még nem következik, hogy az egyéni perútra való kényszerítés kizárná a jogérvényesítéshez való *jogot*. Bár a Kongresszus rendes perutat biztosított bizonyos antitröszt igények érvényesítésére a F. R. Civ. P. 23. cikkének jóváhagyásával, ez a lehetőség nem teljes: nem köteles minden egyes igény tényleges érvényesítését lehetővé tenni.⁷²³ Az ügyhöz három bíró különvéleményt fűzött, amely leglényegesebb eleme talán Kagan főbíró megfogalmazásában, hogy a választottbíróági klauzula érvényben tartásával az Amex lényegében tényleges immunitást nyert a vélt antitröszt-jogsértő magatartása kapcsán, a felperes jogérvényesítéshez való joga önmagában haszontalan tényleges jogérvényesítési eszköz nélkül.⁷²⁴

Összefoglalóan: a fogyasztói igények érvényesítésével kapcsolatos class action fontos részét képezi a jogrendnek, hatékony jogérvényesítési eszköze a fogyasztóknak. Olyannyira, hogy a vállalati alperesek megtalálták a kiiktatásának megfelelő módját – az egyedi választottbíróági út megkövetelését, jellemzően általános szerződési feltétel előírása alapján. Ezt a törekvést a magánautonómia védelmének jegyében a Legfelső Bíróság sem ellenezte több idevágó többségi véleményében, így a mai joggyakorlatban az ilyen témájú class action-ök megritkultak, mivel a társaságok hatékonyan „kiszereztek” az azt lehetővé tévő eljárási rezsimből.

Más kérdés, hogy egyes fogyasztóvédők szerint ez éppen a fogyasztók érdekeit szolgálja hosszú távon – figyelembe véve a class action-nel való visszaélés magas szintjét. Ted Frank kifejtette, hogy a Concepcion ügyben az arbitrációs klauzula tényleges szabályainak figyelembe vételével az egyes fogyasztók valóban jobban jártak, mint bármilyen class action esetében járhattak volna.⁷²⁵ Az adott ügyben a fogyasztók egy honlapon, egyszerűen és költségmentesen kérhettek egyedi arbitrációt, amely költség-

⁷²³ ibid. 1-13.

⁷²⁴ ibid. 14. skk.

⁷²⁵ Frank, 2013, 1-2.

geit teljes egészében az AT&T fizette (kivéve a frivolous, nyilvánvalóan vexációs célú eljárásokét); ha a fél az egyezségi ajánlatnál magasabb ítéletet kap, akkor még afölött bónusz-átalányt és kétszeres ügyvédi díjat fizet neki az alperes; az alperes egyáltalán nem követelheti ügyvédi költségeit a fogyasztótól, az eljárás a fogyasztó választásától függően írásban, szóban, akár telefonon is lefolytatható.⁷²⁶

Ezek a rendelkezések, szembeállítva a class action során a fogyasztók számára sokszor elért valójában alkalmatlan eredménnyel, érdemi, időszerű, egyedi jogorvoslatot jelentenek, amely sokkal inkább kelti a polgárban is az igazságszolgáltatás érzetét.⁷²⁷ A társaságok pedig azért szerződnek ki a class action rezsim alól – ha tehetik, mert éppen szerződéses viszonyban állnak a fogyasztóval –, mert az eljárások olyan tranzakciós költségeket eredményeznek, amelyek egyben nem járnak a fogyasztói jólét növekedésével.⁷²⁸ Másképpen megfogalmazva, az ügyvédek számára kifizetett magas díjak költségei, árfelhajtó hatása nincsen ellensúlyozva a termék értékének valós növekedésével e vélemények szerint. Fontos mindazonáltal szem előtt tartanunk, hogy bizonyos esetekben a társaságok nem kontraktuális, hanem deliktuális viszonyban vannak a fogyasztóikkal, amely tekintetben viszont az arbitrációs klauzula nem érvényesül, különös példája ennek a később elemzendő ún. statutory damages (törvényi kárátalány) kérdésköre, amely alól a társaságok nem tudnak az arbitrációs klauzula útján kiszereződni.

II. PARENS PATRIÆ PEREK

A USA parens patriæ perei – szemben a rettegett class action-nel – a kontinensen szinte alig ismertek, de az USA legújabb joggyakorlatában egyre nagyobb és vitatottabb szerepet játszanak. A jogintézmény parent of the nation-ként fordítható angolra, amely elsőre a nemzet szülőjeként, de talán kifejezőbben és szebben a nemzet atyja-ként fordítható. Nomen est omen: ezekben a perekben az állam, itt konkrétan a tagállam lép fel a saját polgárainak érdekei vagy éppen alanyi jogai védelmében. Az Egyesült Államokban is megengedett tehát – túl a class action fentebb részletesen elemzett, de eljárásjog által kreált legitimációs szabályán –, hogy kivételesen az állam polgárai képviselőjében érvényesítse jogait. A perbeli legitimációt a bíróságok szorosan vizsgálják, azt általában törvényre kell alapozni, de ahogy a következőkben látni fogjuk, bizonyos esetben a tagállami szuverenitás általános koncepcióján is alapulhat. Egy példa a kifejezett törvényi felhatalmazásra az ún. Hart-Scott-Rodino Antitröszt Fejlesztési Törvény (1976),⁷²⁹ amely expressis verbis jogosítja fel a tagállamok legfőbb ügyészeit, hogy az állam nevében, de polgáraik érdekében érvényesítsék az antitröszt szabályok megsértéséből fakadó egyes igényeket.

⁷²⁶ *At&T Mobility v Concepcion*, 131 S.Ct. 1740 (2011), Ld. az ítélet I. pontját!

⁷²⁷ Vö.: Frank, 2013, 5-13.

⁷²⁸ *ibid.* 13-14.

⁷²⁹ 15. U.S.C. § 15c

A parens patriæ perek gyökere az angol királyi előjogig nyúlik vissza, ami alapján a nemzet atyjaként, mintegy gyámként léphetett fel alattvalói tekintetében.⁷³⁰ Az intézmény lassan szivárgott be az amerikai joggyakorlatba,⁷³¹ modern formáját az Alfred L. Snapp & Son, Inc. v Puerto Rico ügyben nyerte el, ahol a Legfelső Bíróság kifejtette:

Ilyen kereset emelhetősége érdekében az Államnak olyan jogvédelmi érdeket kell igazolnia, ami különbözik a felekétől, így az Államnak többnek kell lennie, mint egy tényleges félnek. Az Államnak kvázi szuverén érdeket kell kifejeznie. Bár az ilyen érdekek meghatározása esetről esetre fog történni – sem egy kimerítő formális definíció, sem egy definitív lista a megfelelő érdekekről nem határozható meg absztrakt módon – az ilyen érdekek egyes jellemzői most is világosak. E jellemzők két kategóriába sorolhatók. Elsőként az Államnak kvázi szuverén érdeke van rezidens polgárai egészsége és jóléte tekintetében – úgy fizikai, mint gazdasági értelemben. Másodszor, az Államnak kvázi szuverén érdeke van arra, hogy ne tagadják meg tőle a federális rendszerben élvezett jogokat.⁷³²

Ez az ügy arra volt példa, hogy melyek az általános, a szuverenitáson alapuló feltételei a parens patriæ per indításának. A tagállamok pedig éltek is ezzel a lehetőséggel – persze nagyban a versenyszférából származó ötletek és indíttatás alapján. A leghírhedtebb példája ennek a dohány-perek állami legfőbb ügyészek (a fejezetben másként: állam-ügyész) által koordinált sora, amelyekben a tagállam közvetve a polgárai érdekében lépett fel, de ténylegesen önálló, kvázi szuverén érdeket is képviselt – a dohányzás okozta betegségek miatt elszenvedett gazdasági károk tekintetében. A tagállam polgárainak egészsége érdekében való fellépése szintén fennállt, mint a legitimáció feltétele; az anyagi jogi alapot – bármilyen kétséges is és távolinak tűnik kontinentális szemmel – az ún. public nuisance tort-ja biztosította,⁷³³ ami talán leginkább a közösségnek okozott kárként fogható fel. A dohány-perek során az államügyészek összefogtak a versenyszféra jogásaival, akiket meglehetősen generózus sikerdíjban részesítettek,⁷³⁴ ez a lehetőség a későbbi parens patriæ perek során is fennáll.⁷³⁵

Jelenleg az elhízással kapcsolatos perlekedés van olyan fázisban, amely jelentős hatásokat gyakorolhat az élelmiszeriparra és a fogyasztókra, valamint potenciálisan ugyanolyan visszaélésszerű módon vihetik azt az államügyészek, mint a dohány-perek

⁷³⁰ Jack Ratliff: Parens Patriae: An Overview, 74 Tulane L. Rev. 1847, 1850. (2000)

⁷³¹ Hatcher, 2012, 162-165. (A szerző elsősorban a gyermekvédelmi parens patriæ keresetek kapcsolatán ír, de következtetése általános.)

⁷³² Alfred L. Snapp & Son, Inc. v Puerto Rico, 458 U.S. 592 (1982)

⁷³³ Hoke, 2013, 1761-1762.

⁷³⁴ Ld. Viscusi, 2002, 22-23, John E. Calfee felhívja a figyelmet az ilyen perlekedés további társadalmi költségeire, következményeire is, ibid. 59-62.

⁷³⁵ Srinath, 2012, 99-100.

kritikusai szerint tették annál a pernél.⁷³⁶ Van azonban pl. több gyógyszerrel kapcsolatos *parens patriæ* per is folyamatban.⁷³⁷ Ezek közös jellemzője, hogy fogyasztóvédelmi álcában lépnek fel, azonban e célok elérésére nem feltétlenül alkalmasak. Egyes szerzők rámutattak, hogy a *parens patriæ* perek *immanens* jellemzője egy alapvető érdekkonfliktus, amely a tényleges érdekelték és az érdekeiket védő ügynökök között áll fenn. A tényleges felek nevében perlő harmadik feljogosított személy sokszor saját intézményi érdekeit képviseli inkább, mint az általa támogatott fél érdekeit.^{738,739} Emiatt a jellemzően ipari alperesek minden eszközzel ellen kívánnak állni annak, hogy a dohányipari szereplőkhöz hasonló helyzetbe kerüljenek. Ennek módját abban találták meg, hogy a *parens patriæ* pereket a class action eljárási garanciái alá próbálják vetni.

A class action eljárási garanciáiról fentebb már részletesen szoltunk. A *parens patriæ* perek viszont nem esnek az F. R. Civ. P. 23. cikke alá, az ott meghatározott eljárási garanciák e perekben egyáltalán nem érvényesülnek, így a *malevolens* jogászok számára kiváló terepet biztosítanak.⁷⁴⁰ A védekezés egyik leginkább megfelelő formája, hogy az állami bíróságoktól a szövetségi bíróságokhoz teszik át az ügyet, amely utóbbiak sokkal kevésbé vannak kitéve az állami bíróságoktól nem mindig idegen kísértéseknek.⁷⁴¹ Különösen erős az ilyen kísértés akkor, ha a tagállami bíróság tárgyalótermében az államügyész egy nemzetközi cég praktikái ellen kívánja a tagállam polgárait megvédeni fogyasztóvédelmi palástjában: ilyenkor a tagállami bíróságtól szövetségi bírósághoz áttenni az ügyet az alperesi védekezésnek eleget téve: mintha saját polgárait fosztaná meg az őket megillető fórumtól a bíróság.⁷⁴² Különös

⁷³⁶ Ld. általában: Hoke, 2013, 1755-1758.; Srinath, 2012, 40-45. Utóbbi elsősorban a gyermekeknek szánt élelmiszerek marketingje kapcsán ír a témáról.

⁷³⁷ McIntire, 2014, 1-2.

⁷³⁸ Hatcher, 2012, 173-174. A gyermekvédelmi *parens patriæ* keresetek tekintetében tett megállapítás általánosítható: az ún. *agency cost* minden olyan helyzetben érvényesül, amikor a tényleges érdekelt és ellenfele között bármilyen helyettesítő jár el – akinek értelemszerűen saját érdekei is vannak az ügylet során, túl az érdekelt fél képviselésén.

⁷³⁹ Megjegyezzük, ez az *agency cost* természetesen felmerül a class action kapcsán is, ott az adekvát képviselő doktrínája kapcsán kell vizsgálni a hátrányok csökkentésének lehetőségeit.

⁷⁴⁰ Brickman, 2011, 423-443. Brickman egyenesen profit-orientált együttműködést fedez fel az állami főügyészek és az ilyen portfóliót vivő jogászai cégek között, oly mértékben, hogy utóbbi éveken belül államügyészeti osztályok jönnek létre, amelyek célja az ügyészséggel való együttműködés. Caveat! Az amerikai állami ügyészek választás útján nyerik el hatalmukat és sokszor politikai ambíciójuk középső állomása a pozíció, így sokkal inkább lehetséges a korrupciónak ezen intézményi formája.

⁷⁴¹ Már a class action-ök tekintetében is éppen ez volt a CAFA megalkotásának célja, nevezetesen hogy a szövetségi bíróságok szigorúbb ítélkezési gyakorlata szabjon gátat az állami bíróságok sokszor visszaélészerűnek tűnő ítéleteinek. Na felejtjük el, hogy az állami bíróságok bírái – az ügyészekhez hasonlóan – szintén jellemzően választások útján nyerik el tiszttségüket.

⁷⁴² Jaeger, 2012, 329-331.

hangsúlyt ad ennek a következő idézet egy tagállami legfelső bíróság volt elnökétől, Richard Neely-től:

Amíg megengedett számomra, hogy anyagi erőforrásokat csoportosítsak át államon kívüli társaságoktól a tagállami jogaikban sértett felpereseknek, folytatni fogom ezt. Nem csak nyugodtabban fogok aludni tőle, hogy más pénzt odaadtam, de a munkám is biztonságban lesz tőle, mert a tagállami felperesek, családjaik és barátaik továbbra is meg fognak választani engem.⁷⁴³

Az áthelyezés lehetősége tehát mára a tagállami bíróságok visszaéléseivel szembeni védekezés egyik eszközévé vált és kívánatosá tette a szövetségi fórumot, az eredeti alkotmányozó hatalom nézeteivel éppen ellentétes módon. Jogilag az áthelyezés azonban már csak azért sem egyszerű, mert a CAFA a class action megreformálására született – részben. Mindazonáltal a szövegezése⁷⁴⁴ alkalmassá teheti arra is, hogy a tömeges perlés más eszközeire is alkalmazzák, így a *Caldwell v Allstate* ügyben a Szövetségi Fellebbviteli Bíróság ötödik kerületi bírósága úgy döntött, hogy az alperes sikerrel kérheti a parens patriæ per szövetségi bíróságra való áttételét is, mivel az ún. „mass action”-nak minősül a CAFA hatálya alatt, vagyis az alperes kérelmére áttételre alkalmas.⁷⁴⁵ A döntést egyesek kritizálták,⁷⁴⁶ mások azonban rámutattak, hogy a parens patriæ perek – az állam kvázi szuverén érdekeinek peresítésén túl – még mindig az egyes polgárokat megillető igények tömeges képviselését jelenti; tehát ha az államügyész a fogyasztók helyett tényleges pénzügyi igényeket is érvényesít, akkor az tömeges perként fogható fel, ergo áthelyezhető.⁷⁴⁷ A vita megnyugtatóan nem zárult le, mert egyes szövetségi fellebbviteli bíróságok más értelmezést fogadtak el.⁷⁴⁸

A parens patriæ per sajátos jogintézménye az amerikai eljárásjognak, amely lehetőséget jelent arra, hogy más személyek jogait érvényesítse, immár nem a csoport egyik tagja, hanem helyette az állam. A jogintézmény azonban könnyen áldozatává válhat ugyanazoknak az ösztönzőknek, amelyek miatt a class action is a vállalkozó szellemű jogászok vadászterepévé vált sok esetben. A parens patriæ perek alkalmazását ezért nem övezi általános egyetértés.

⁷⁴³ Richard Neely: The Product Liability Mess: How Business Can Be Rescued From The Politics of State Courts, Free Press, 4 (1988)

⁷⁴⁴ 28 U.S.C. § 1332(d)(11)(B)(i) A konkrét szakasz a szövetségi bíróságra áthelyezhető „mass action” fogalmát határozza meg.

⁷⁴⁵ State of Louisiana, ex rel., James D. Caldwell v. Allstate Insurance Co., et al.No. 08-30465. (July 18, 2008) ☹

⁷⁴⁶ Lemann, 2011, 149-143.

⁷⁴⁷ Schaerer, 2013, 79-80.

⁷⁴⁸ ibid. 53-56.

III. TESZT ÜGYEK

A teszt ügy, mint részletesen szabályozott eljárásjogi intézmény nem létezik. Szemben a class action-nel, amelyet az F. R. Civ. P. 23. cikke kifejezetten szabályoz, szemben a *parens patriae* és *qui tam* perekkel, amelyeknek szintén van mögöttes eljárási szabálya valamilyen szinten, a teszt-ügy jellegű megközelítéshez nem kapcsolódik olyan perjogi szabály, amely rendezné annak jogi sorsát, lefolytatásának rendjét, kötőerejét. Mégsem indokolatlan a kategória feltárása, mert a gyakorlat ismeri ezt a kifejezést és alkalmazza a megközelítést.

1. Teszt ügy, mint az alkotmányosság őre

A teszt-ügyeket egyik oldalról jellemzően a polgárjogi ügyekben alkalmazzák – ahol ahogyan már fentebb kimutattuk, a class action sem ritka jelenség. A koncepció alapján kiválasztanak egy adott tényállással rendelkező ügyet – vagy éppen kreálnak egyet szándékos jogsértés útján, ha meg vannak győződve ügyük igazáról – és végigviszik a rendes polgári (vagy éppen büntető) perúton. Kiváló példája ennek a *Texas v. Johnson* ügy, amelyben az egyébként kommunista Johnson egy tüntetés során szándékosan meggyalázta, elégette az USA zászlaját, megsértve ezzel Texas állam bizonyos jelképeket védő törvényeit. Az ügy kihasználva minden lehető fórumot a Legfelső Bíróság elé került, amely helyben hagyta az elítélést érvénytelenítő felsőbb bírósági ítéletet a szólás szabadságának nevében.⁷⁴⁹ De ennél sokkal korábbi példája is van a jogszabályok rendes bírósági úton való alkotmányossági tesztelésének, pl. a hírhedt *Plessy v. Ferguson* ügy 1896-ból,⁷⁵⁰ ami megalapozta a déli államok „separate but equal” (elválasztott, de egyenlő) gyakorlatát, amit végül egy class action segítségével a *Brown v. Board of Education* ügyben bontottak le 1954-ben,⁷⁵¹ szintén összehangolt erőfeszítések eredményeképpen. Modernebb példa a *Citizens United* ügy, amelyben egy konzervatív lobbicsoport vitt végig egy szólásszabadsági ügyet a Legfelső Bíróságig, amely végül e szabadságjog alapján a társaságok számára is lehetővé tette, hogy politikai kommunikációt folytassanak – a speciális választási korlátokat is áthágva.⁷⁵²

A teszt-ügy elnevezés ebben az esetben arra utal, hogy az adott per felperesei (és esetleg alperesei is) a joggyakorlat megváltoztatásának vagy éppen fenntartásának céljával bocsátkoznak bele egy olyan perbe, amely egyébként a polgári per rendes szabályai szerint zajlik. Ebből a szempontból jelentős, hogy a per teljesen egyedi, csak annak potenciális eredménye – az adott jogszabály alkotmányellenességének kimondása – lehet generális, mindenkire kiterjedő hatású.

⁷⁴⁹ *Texas v. Johnson*, 491 U.S. 397 (1989)

⁷⁵⁰ *Plessy v. Ferguson*, 163 U.S. 537 (1896)

⁷⁵¹ *Brown v. Board of Education of Topeka*, 347 U.S. 483 (1954)

⁷⁵² Az ügyről ld. Udvary Sándor: *Citizens United Nem európainak való vidék*, In *Medias Res* 2012/2. 211-241.

A teszt-ügy megközelítés előnye, hogy a törvény alkalmazásának korai szakaszában kiderülhet az azzal kapcsolatos alkotmányossági aggályok megalapozottsága, ugyanakkor hátránya, hogy a bíróságok sokszor valódi alkalmazási tapasztalat nélkül, a jogszabály pusztá szövege alapján (on-the-face) folytatnak le lényegében absztrakt normakontrollt. Ez viszont meglehetősen idegen az amerikai joggyakorlattól. A bíróságok viszonyulása a jogintézményhez hullámmzó, és azt az érintettség, a felperesi perindítási jogosultság finomhangolása útján tudják esetről esetre szabályozni. Így pl. a Warth v. Seldin ügyben a Legfelső Bíróság úgy találta, hogy egy polgárjogi szervezet nem rendelkezik felperesi keresethetőségi joggal az adott terület zónázási (építési zónákat meghatározó) szabályzata kifogásolására, mert sem őt sem tagjait nem érte konkrét, általuk kimutatott tényleges jogsérelem.⁷⁵³

Vannak teszt-ügyek, amelyek nem feltétlenül alkotmányjogi jelentőségűek, hanem a fennálló törvényi értelmezés megváltoztatására irányulnak. Ebben az esetben az ügyben született döntés nem bír res iudicata hatással a mások által később indított perekben (sem az ügy későbbi peresíthetőségének kizártsága, sem az ott eldöntött tények peresíthetősége kizárása értelmében). A teszt-ügyben elfoglalt jogi álláspont viszont, mint *stare decisis* meggyőző erővel, bizonyos körben pedig kötelező precedens-erővel bír.

2. Teszt-ügyek a tömeges kártérítési perekben

A tömeges kártérítési perek különös kihívások elé állítják a szövetségi és a tagállami bíróságokat is. Egy részük, ahogy fentebb utaltam rá, folyhat class action formájában, más részük azonban akár eljárási akadályok, akár a felperesek szándékos választása miatt nem ölt csoportos formát. Ha ugyanazon ténybeli alapokon de más tagállamokban felfemerült kár miatt kell pert indítani a különböző körzeti szövetségi bíróságokon, akkor az ún. MDL séma alapján az ügyek meghatározott fórum elé koncentrálása lesz a megoldás.⁷⁵⁴ Ilyen ügyekben szintén használatos a teszt-ügy megközelítés, de az előbb elemzettől eltérő tartalommal.

McGovern professzor kimutatta, hogy a különböző szövetségi és állami bíróságokon azonos pertárgy miatt benyújtott perekben – ilyenre különös példa a szilikon mellimplantátum per, egyes diétás gyógyszerekkel kapcsolatos perek stb. – tényleges együttműködés alakult ki az érdekeltek között, amely nagyban épített a teszt-ügyek használatára. A módszer alkalmazásának hátterében a különböző jogászai szakmai megközelítés áll: vannak ügyvédek, akik ügyfél-butikot üzemeltetve egyes ügyfelek ügyét tökéletesen végigviszik a rendes bíróságokon, ehhez képest a class action-t gyakorló jogászok (sokszor az előzőek erőfeszítésére alapozva) egy egész csoportot rántanak bele egy egyezségbe (amit az alperes a túlságosan magas tét miatt nem tud

⁷⁵³ Warth v. Seldin, 422. U.S. 490 (1975)

⁷⁵⁴ Erről lentebb még szólunk.

elkerülni), s vannak a nagybani kiárúsító (wholesale) jogászok, akik meglévő ügyfeleiket bármelyik előző csoport által elért előnyből részesítik a saját díjuk fejében.⁷⁵⁵ A class action jogászokat sokszor éri az a nem teljesen igaztalan vád, hogy a butikjogászok eredményeit kihasználva tényleges jogászi munka nélkül érnek el egyezséget, ráadásul mivel az ügyek sokszor még kiforratlan állapotban kerülnek befogadásra, mind a felperes, mind az alperes számára nehéz a tényleges (vélt) értékük megbecsülése, ez a bizonytalanság pedig alapját jelentheti a sweetheart egyezségnek, az elérhetőnél alacsonyabb egyezési ajánlat elfogadásának.

McGovern rámutat, hogy a Norplant ügyben az MDL bíró – aki az ügyeket koordinálta – elhalasztotta a class befogadásáról való döntést mindaddig, amíg több sorozat ügyet a rendes perúton végig nem vittek, ez pedig kellő alapot biztosított az egyezségi ajánlat valós értékének megállapítására. A kaliforniai szilikon gél ügyben a 4000 konszolidált ügyből mintegy 100 ügyet választott ki a bíró, amelyek egy részét maga, más részét az általa kiválasztott bírók letárgyalták, ez pedig lehetővé tette a csoportos rendezést.⁷⁵⁶ A megoldás abból a szempontból is eredményes volt, hogy jó alapot biztosított a globális béke elérésére.

A Komplex Perlekedés Kézikönyve is ajánlja bizonyos körben a teszt-ügy megközelítést. Előnyként említi e körben, hogy a legalkalmasabb teszt-ügy kiválasztásával ki lehet szűrni a korai eljárási akadályokat, így pl. hogy a tömegesen jelentkező azonos (nagyban hasonló) keresetek „túlél-e” a visszautasításra irányuló kérelmet (pl. megfelelő jogérvényesítési alap állításának híján).⁷⁵⁷ A potenciális hátrányok között említi a kézikönyv a teszt ügy prekluzív hatásának kizártságát, ami miatt a döntés későbbi ügyekben való alkalmazása akadályozott.⁷⁵⁸

A teszt-ügy megközelítés alkalmazása esetén a bíróságnak lényegében eljárásjogi segítség nélkül, a pervezetési hatalma keretében kell kiválasztania a tesznek leginkább alkalmas ügye(ket) és a lehető leghamarabb lefolytatni azokat, hogy az ott felvett bizonyítás és a per eredménye a további ügyekben alkalmazható legyen.⁷⁵⁹ A teszt-ügyekben alkalmazott bizonyítási eszköz leegyszerűsítheti a további perek folytatását, így pl. a videóra vett szakértői vallomás más perben is felhasználható, a bizonyítékok standardizált bemutatása kielégítheti a bizonyítási eljárási garanciákat.⁷⁶⁰

A teszt-ügyek alkalmazása tehát ismert az USA eljárásjogában, és a komplex perlekedés, azon belül is az ügymenedzsment egyik alkalmazott eszköze, azzal együtt, hogy a jogkövetkezmények hiánya miatt a benne rejlő lehetőségek korlátozottak.

⁷⁵⁵ McGovern, 2000, 1883

⁷⁵⁶ ibid. 1887

⁷⁵⁷ Manual for Complex Litigation, Fourth, § 22.36.

⁷⁵⁸ ibid.

⁷⁵⁹ ibid. 22.93

⁷⁶⁰ ibid.

IV. MULTI-DISTRICT LITIGATION

A komplex perlekedés egy további eszköze az USA-ban az ún. Multi-District Litigation (MDL), amely ismét egy újabb oldalról közelíti meg az összekapcsolódó, de tömegük miatt is túlságosan bonyolult, elhúzódó ügyek problematikáját. Ahogy arra Mullenix rámutatott, a komplex perlekedés ezen eszköze a 20. század közepétől kezdett fejlődni, s egy bírói értekezletre készített riport nyomán a Komplex perlekedés kézikönyvébe torkollott,⁷⁶¹ amelynek ma negyedik kiadása segíti a bírókat és ügyvédeket az eljárási nehézségek megoldásában. Marcus és Sherman professzorok más oldalról közelítik meg a problémát és arra mutattak rá, hogy az olyan helyzetre is megoldást kell kínálnia a jognak, amikor a több fél azonos vagy hasonló jogokat érvényesít ugyanazzal a személlyel szemben, de külön eljárásokban!⁷⁶² (Elzárkóznak tehát attól vagy éppen lehetetlen, hogy class action-ként folytassák az eljárást.) Elkülönítik a duplikatív és a kapcsolódó (related) perlekedés fogalmát, ahol is utóbbi az, amely a minket érintő problémát felveti: jellemzően több felperes hasonló jogalapon különböző pereket, esetleg különböző államokban indít ugyanazon alperessel szemben, ahol is a perek egymásra nem fognak res iudicata hatást kifejteni (ami a duplikatív perlekedéshez képest a differentia specifikus: azt ugyanis az jellemzi, hogy az egyik duplikált perben hozott ítélet a másikra is kiterjedő hatállyal fog bírni).⁷⁶³

A bírósági gyakorlat és a jogalkotó az áttételben (transfer) találta meg az egyik lehetséges megoldást: a 28.U.S.C.A. §1407 megalkotásával lehetővé vált, hogy a pert előkészítő szakaszban (de csak itt!) egy konkrét szövetségi kerületi bíróságra tegye át a bíróság az ügyet.⁷⁶⁴ Nagyon fontos azonban kiemelni három dolgot – amelyek rímelnék az általam már idézett Varga álláspontjára a jogösszehasonlítás és méginkább a recepció korlátaira.⁷⁶⁵ Nevezetesen: az amerikai eljárás lényege, hogy a bíróság által koordinált, de a felek által lefolytatott előkészítő eljárás nem vehető egy kalap alá a mi perjogunk szerinti tárgyalás-előkészítéssel, még kevésbé a tárgyalással. Még akkor sem, ha a jövőben az osztott perszerkezet lesz a jellemző, az ottani majdani tárgyalás-előkészítés távolról sem fog emlékeztetni az amerikai – lazán koordinált – előkészítésre. A második kiemelésre jellemző megokolja azt, hogy miért csak az előkészítés szakaszban tehető át az ügy: az esküdtszéki tárgyalás tartásához mindenkinek alkotmányos joga van, az már nem tehető át alkotmányos aggályok nélkül. Bár ez a gondolat szintén messze áll a mi eljárási rendünktől, azt a gondolatot talán érdemes megfontolni, hogy a per két szakaszra bontása esetén az érdemi tárgyaláshoz fűződő szervezeti garanciák szigorúan és komolyan vételével egyidejűleg az előkészítés

⁷⁶¹ Mullenix, 1996, 270.

⁷⁶² Marcus-Sherman, 2004, 103.

⁷⁶³ ibid. 103-104.

⁷⁶⁴ Mullenix, 1996, 271.

⁷⁶⁵ Varga, 2005, 113-131, 117-118.

tekintetében azok szigora enyhíthető. És a harmadik megjegyzés: az amerikai eljárások nagy része ítélet nélkül ér véget, sokukban egyezség születik még az érdemi tárgyalás megkezdése előtt.⁷⁶⁶ Az eljárás szerkezete tehát olyan, ami kedvez az ilyen párhuzamos eljárások transzferálásának, hiszen jó esély van azok egyezséggel való lezárásának.

*Áttételre akkor van mód, ha a párhuzamosan, jellemzően több tagállam több szövetségi bírósága előtt, olyan ügyek vannak folyamatban, amelyek egy vagy több közös ténykérdést vetnek fel.*⁷⁶⁷ Az áttételről rendelkező kerületközi bírói tanács (judicial panel on multidistrict litigation) akkor támogathatja az erre irányuló indítványt, ha az a felek és a tanúk kényelmét (convenience), vagyis a célszerű és gazdaságos eljárást szolgálná, továbbá előmozdítaná az igazságos és hatékony igazságszolgáltatást.⁷⁶⁸ A bíróságok a kezdeti húzódozás⁷⁶⁹ után a 90-es években, különösen az azbeszt-ügyek hatalmas tömege miatt kezdtek elfogadóbban viszonyulni a transzfer lehetőségéhez.⁷⁷⁰ Amerikai viszonylatban az igazi problémát a tagállami határokon átnyúló jelleg, és az ezzel járó eljárási tisztességességi problémák jelentik,⁷⁷¹ ami Európában még messzinek tűnő probléma.

Az MDL eljárás koordinatív, a tárgyalás előkészítését egy bíróság elé fókuszáló eljárás, ami azonban nem alkalmas az ügy érdemében születendő ítélet meghozatalára. Az eszköz tehát igen hasznos, de korlátozott hatállyal bír. Későbbi vizsgálódásunk szempontjából a koordinált eljárások típusába tartozóként tekintünk rá.

⁷⁶⁶ Vö. Galanter, 2004. Bár megjegyzendő, hogy az újabb irodalom erősen kritizálja azt az állítást, amely szerint az összes ügy 5%-ánál kevesebb ítélet egyben azt is jelentené, hogy a maradék 95% egyezséggel ér véget. Ezek jelentős része permegszüntetéssel, vagy más eljárási döntéssel ér véget, ahogy arra rámutattak. Vö. John Barkai-Elizabeth Kent: Let's Stop Spreading Rumors About Settlement and Litigation: A Comparative Study of Settlement and Litigation in Hawaii Courts, 29 Ohio St. J. on Disp. Resol. 85 (2014); Theodore Eisenberg-Charlotte Lanvers: What is the Settlement Rate and Why Should We Care? (2009). Journal of Empirical Legal Studies Volume 6, Issue 1, 111–146, March 2009

⁷⁶⁷ „When civil actions involving one or more common questions of fact are pending in different districts”

⁷⁶⁸ „Such transfers shall be made by the judicial panel on multidistrict litigation authorized by this section upon its determination that transfers for such proceedings will be for the convenience of parties and witnesses and will promote the just and efficient conduct of such actions.”

⁷⁶⁹ John W. Beatty: The Impact of Consolidated Multidistrict Proceedings on Plaintiffs in Mass-Disaster Litigation, 38 J. Air L. & Com. 183 (1972)

⁷⁷⁰ Ld. Mullenix, 1996, 272-281. Idézi az in re Asbestos Products Liability Litigation ügyet, 771. F.Supp. 415.

⁷⁷¹ Ld. pl.: Thomas D. Rowe-Kenneth D. Sibley: Beyond Diversity: Federal Multiparty, Multiforum Jurisdiction, 135. I. Pa. L. Rev. 7-58, 8-11, 47-48. (1986)

**AZ USA JOGRENDJE MÁS SZABÁLYAINAK
ÖSSZEFÜGGÉSE A TÖMEGES PERLÉS
SZABÁLYAIVAL**

Fentebb részletesen elemeztem a class action szabályait és kevésbé részletesen utaltam a kollektív igényérvényesítés USA-ban rendelkezésre álló más eszközeire. A vizsgálat során többször említettem a szigorú értelemben vett eljárásjogi környezeten kívül álló tényezőket, amelyek szoros kapcsolatban állnak ezzel a sokat kritizált intézménnyel (t.i. a kollektív igényérvényesítés bármelyik formájával, de különösen a class action-nel). Itt fel kívánom villantani azokat az F. R. Civ. P. 23. cikkén kívüli szabályokat, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a class action a visszaélésekre alkalmas eszköz legyen. Ezek számbavétele talán arra is alkalmas, hogy egy recepció céljából az elkerülendő kiegészítő, kollaterális szabályok csoportját feltárjuk, amelyek híján a class action talán kevésbé lenne visszaélésre alkalmas. Figyelemre méltó egyébként, hogy a class action jogalkotói foldozgatása során általában ezeket a tényezőket próbálja finomhangolni a jogalkotó.

1. Az alkalmazandó anyagi jogi szabályok

Elsőként és legfontosabbként az anyagi jogi hátteret kell említeni. Mi van az Egyesült Államokban, ami máshol hiányozhat – és emiatt a tömeges perek olyan potenciálra tesznek szert, hogy az ellen már védekezni kell. A nyilvánvaló válasz az ún. punitive damage (büntető kártérítés), és először én is utalok erre. De talán ennél is lényegesebbnek látom az ún. statutory damage (törvényi kárártalány) anyagi jogi szabályait, amelyek szintén jelentősen kihatnak a csoportos igényérvényesítés eljárási kereteire. A fentebb elemzett perköltségi szabályok mindenképpen különösek európai szemmel, szemben a jogi képviselő díjazásával, amely módjában nem, legfeljebb mértékében kiugró, ez a mennyiségi különbség viszont már minőségi különbözőséget eredményez. Szót ejtek még a fentebb már vizsgált magánügyészi koncepcióról is, valamint a bírósági szervezetre tartozó egyes kérdésekről. Az általam hozott példák szándékom szerint mind-mind azt igazolják, hogy az USA jogának egyes sajátos jellemzői tették oly hírhedtté ezt az intézményt, amelyek híján talán a csoportos perlés sem volna annyira veszélyes eszköz.

1.1. A büntető kártérítés – a tét megemelése

A punitive damage kifejezetten angolszász gyökerű tort law jogintézmény, amely a kompenzáló jellegű kártérítésen túl lehetővé teszi olyan büntető célú kártérítés megítélését az éppen perben álló felperesnek, amely nem áll összhangban az őt ért tényleges kárral, de célját tekintve a későbbi károkozástól elrettentő hatással lehet.

Az amerikai⁷⁷² Tort Law 2nd. Restatement (a kártérítési jog második átdolgozása) 908. cikke szerint

Kár, eltérően a komenzatív, tényleges kártól, megítélhető a károkozóval szemben annak érdekében, hogy őt kirívó magatartásáért megbüntessék és hogy elrettentsék őt és a hozzá hasonlókat hasonló jövőbeli magatartástól.⁷⁷³

Az intézmény hatalmas irodalommal bír,⁷⁷⁴ köszönhetően talán annak is, hogy európai szemmel nézve perverz eredményeket hozhat alkalmazása. A McDonalds kiöntött forró kávéjának esete talán a legemlékezetesebb példa,⁷⁷⁵ de BMW of North America Inc. v Gore, amelyben egy négyezer dolláros kompenzációt 4.000.000.- USD büntető kártérítés egészített ki azért mert a BMW forgalmazó titokban lefestette a szállítás során megsérült autót és az esküdtszék az eladott ezer BMW számához igazította a büntető kártérítést: nos ezek az ügyek valóban vérlázítónak tűnnek a kompenzatórius kártérítés rendjében. Megjegyzendő persze, hogy a BMW v Gore⁷⁷⁶ éppen a kezdetét jelentette annak a legfelső bírósági gyakorlatnak, amely alkotmányellenesnek, „szélsőségesen túlzónak” talált bizonyos tagállami jogokon alapuló büntető kártérítést, mert a felróhatóság mértéke nem állt arányban a sérülés eltitkolásával, a felperes gazdasági (tényleges) kára elenyésző volt, ill. a büntető kártérítés túlzó volt a hasonló esetekre alkalmazott más szankciókhoz képest is.⁷⁷⁷ Az európai józanságot a Bundesgerichtshof 1992-es ítélete mutatta, amely a közrendbe ütközésre hivatkozással elutasította egy amerikai ítélet végrehajthatóságának elismerését egy olyan ügyben, ahol a szexuális zaklatás miatt megítélt 750.000.- USD kártérítésből 400.000.- dollár

⁷⁷² A kártérítési jog szabályozása az USA tagállamai hatáskörébe tartozik, nem federális szinten szabályozott jelenség. Példaként ld. a floridai szabályt, amely főszabály szerint nem engedi, csak kivételesen szigorú feltételek igazolása esetén teszi annak alkalmazását lehetővé. 2012 Florida Statutes Title XLV Chapter 768 Section 72 (1)-(2) [🌐] Különösen figyelemre méltó a szabály abban a tekintetben, hogy a polgári eljárásjogi szabályokat is finomhangolja a punitive damage jogalkotó által megfelelőnek tartott szintje elérése érdekében. Így pl. korlátozza a discovery eljárás megindítását mindaddig, amíg a kereseti szakasz az adott kérdés tekintetében le nem zárul.

⁷⁷³ Restatement of Tort, 2nd. „Damages, other than compensatory or nominal damages, awarded against a person to punish him for his outrageous conduct and to deter him and others like him from similar conduct in the future.”

⁷⁷⁴ Csak egyet említve a számos kézikönyvből: John Kircher – Chritine Wiseman: Punitive Damages Law and Practice (2nd. ed.) Thomson/West, 2014.

⁷⁷⁵ Kevin G. Cain: The McDonalds Coffee Lawsuit, Journal of Commercial and Consumer Law Érdemes persze megemlíteni, hogy a megítélt 2,7 millió USD büntető kártérítést a bíróság jelentősen mérsékelte, s végül a felek egy nyilvánosságra nem hozott (valószínűleg csekélyebb) összegben egyeztek meg. A felperes eredetileg 20.000.- dollárt kért kártérítésként.

⁷⁷⁶ BMW of North America v Gore, 517 U.S. 559 (1996)

⁷⁷⁷ Evanson, 2005, 604-621.

büntető kártérítés címén került megítélésre. A német álláspont azon nyugodott, hogy a büntető célú intézkedés nem tartozhat polgári igazságszolgáltatás körébe, mellőzve a büntetőjogi és eljárási garanciákat.⁷⁷⁸

A punitive damage azonban egyre nagyobb érdeklődést vált ki Európában is. Az érdeklődés elsősorban akadémikus,⁷⁷⁹ de az Európai Bíróság bizonyos döntései⁷⁸⁰ valamint az EU egyes jogszabályai és azok jogalkotásának körülményei arra engednek következtetni, hogy nem kizárt az intézmény térnyerése a kontinensen. Így pl. a Róma A Róma-II. rendelet módosított bizottsági javaslatának 23. cikke még nem zárta ki egyértelműen a nem kompenzációs célú kártérítést.

23. cikk Eljáró bíróság közrendje. Az e rendelet által megjelölt törvény rendelkezésének alkalmazása csak akkor vethető el, ha az alkalmazás károsult nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság közrendjével. E rendelet értelmében az eljáró bíróság közrendjével összeegyeztethetetlen lehet például az olyan törvény alkalmazása, amely túlzott összegű nem kompenzációs kártérítés megítéléséhez vezetne.⁷⁸¹

A Róma II. 26. cikkének végleges szövege már a következőképpen szól: „A fórum közrendje Az e rendelet szerint meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazását csak abban az esetben lehet megtagadni, ha az ilyen alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a fórum közrendjével.” A jogalkotó mellőzte tehát a megengedő – de nem kategorikus tiltó – jellegű utalást a non-kompenzatórius kártérítésről, viszont a Preambulum (32) bekezdésében bent hagyott egy utalást erre vonatkozóan.

„Róma II preambulum (32) A közérdeken alapuló bizonyos megfontolások indokolják a tagállami bíróságok azon lehetőségét, hogy kivételes körülmények között, a közrenden és az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseken alapuló indokkal kivételt tegyenek. Így különösen az e rendelet által kijelölt jog olyan rendelkezésének alkalmazása, amely túlzott mértékű, nem kiegyenlítő, hanem elretentő vagy megtorló jellegű kártérítés megítélését eredményezné, az eset körülményei és az eljáró bíróság tagállamának jogrendje fényében a fórum közrendjével ellentétesnek tekinthető.”

⁷⁷⁸ BGH June 4, 1992 118 [BGHZ] 312 (F.R.G.)

⁷⁷⁹ Ld. Koziol-Wilcox, 2009, amely tanulmánykötet számos európai országnak az intézményhez való hozzáállását mutatja be. Magyarország tekintetében Menyhárt Artilla professzor írt tanulmányt, ld. ibid. 87-102.

⁷⁸⁰ *Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen*, (C-14/83), ahol az Európai Bíróság nem találta kielégítőnek a postaköltség mint kár megtérítését az antidiszkriminációs szabályok megsértésével összefüggésben, ld. (14) bek.; *Manfredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA* (C-295/04), ahol az EB úgy döntött, hogy ha a nemzeti jog ismeri a kompenzatórius céltól eltérő célzatú kártérítést, akkor az ilyen szankció megítélését lehetővé kell tenni akkor is, ha azt az európai versenyjog megsértése miatt kéri alkalmazni.

⁷⁸¹ Ld.: *Módosított javaslat az Európai parlament és a Tanács rendelete a szerződésen kívüli kötelekme vonatkozó rendeletről („Róma II”)* (COD 2003/0168)

A tagállami bíróságok tehát továbbra is közrendbe ütközőnek találhatják a non-kompenzatórius kártérítést, mégis egyes szerzők véleménye szerint a preambulumba foglalt tétel lényeges, mert ezen keresztül az EB vizsgálni tudja, hogy mit jelent a „túlzott mértékű” büntető kártérítés, és így végső soron meg tudja határozni a közrend alkalmazhatóságának határait.⁷⁸²

Miért játszadozik a gondolattal az elmélet, mi olyan vonzó abban a gondolatban, hogy a tényleges kár megtérítésén (a kompenzáción) felől többet: büntetést is tartalmazhasson egy bírósági ítélet az adott károsult kérelmére? A jog gazdasági elemzésének irodalma⁷⁸³ felállította és eszközeivel bizonyította azt a tételt, hogy a kártérítési rendszer társadalmi hatékonysága akkor megfelelő, ha a nem olcsóbb kárt okozni, mint megelőzni azt.⁷⁸⁴ Másképpen megfogalmazva, ha a kártérítési rendszer egésze – ide értve az igazságszolgáltatás tényleges működését is – nem alkalmas arra, hogy a kompenzáció keretében száz százalékos mértékben szankcionáljon minden károkozó magatartást, akkor a károkozás jó eséllyel előnyösebb valaki számára, mint költséges lépéseket tenni a kár megelőzésére.⁷⁸⁵ Harmathy Attila egy konferenciaelőadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy az évezredes alapokon nyugvó jogrendszerünk jelenleg a ténylegesen felmerülő károknak csak csekély részét kompenzálja.⁷⁸⁶ Ez arra ösztönözheti a gondolkodókat, hogy megfontolják olyan kiegészítő anyagi jogi eszközök bevezetését, ami a kártérítési rendszer kompenzációs funkción túli, elrettentő (deterrens) funkcióját is szolgálja.

Nem veszély nélkül való az ilyen gondolkodás, mivel a büntető kártérítés az USA-ban is komoly kritikának van alávetve, a túlzó elrettentés komoly hátrányokat okozhat.⁷⁸⁷ Európában tehát nem várhatóak gyors és nagy lépések a jogintézmény bevezetése irányába, ami jelen vizsgálódásunk szempontjából lényeges. A büntető

⁷⁸² Plender - Wilderspin, 2009, 752.

⁷⁸³ A jog gazdasági elemzésének egyik alapműve magyarul is megjelent: Robert Cooter –Thomas Ulen: *Jog és közgazdaságtan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2005. Magyarországon Sajó András és Harmathy Attila tudományos érdeklődési terébe került az elmélet, közös szerkesztésükben tanulmánykötet jelent meg a témában, ld.: Sajó András – Harmathy Attila (szerk.): *A jog gazdasági elemzése*, Budapest 1984. Az utóbbi időben Szalai Ákos fordult a téma felé és jelentetett meg egy átfogó elemzést a magyar szerződési jog gazdasági elemzése tárgyában, ld.: Szalai Ákos: *A magyar szerződési jog gazdasági elemzése*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2013.

⁷⁸⁴ Lotte Meurkens: The Punitive Damages Debate in Continental Europe: Food for Thought, Maastricht University Private Law Institute Working Paper No. 2014/01. 1-47, 33. ☹

⁷⁸⁵ Az eset iskolapéldája a Grimshaw V. Ford Motor Co. [(1981) 119 CA3d 757], amely során az nyert bizonyítást, hogy a Ford autógyár relatíve olcsó eszköz beépítésével elkerülhetővé tette volna a súlyos égési sérüléssel járó balesetet, de tudatos döntéssel elmulasztott így tenni. A 2,5 millió USD kompenzáció mellé 125 millió büntető kártérítést ítélt meg az esküdtszék. ☹

⁷⁸⁶ MOE konferencia 2014. június 27-28. „A felelősség új dimenziói a magánjogban” Harmathy Attila nyitóelőadása.

⁷⁸⁷ Cass R. Sunstein - Daniel Kahneman - David Schkade: Assessing Punitive Damages..., Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 50, 1997. 1-128, 15-18.

kártérítés ugyan inkább egyedi perekben jellemző, de tömeges kártérítésnél sem lehetne kizárni, bevezetése valószínűleg oly mértékben emelné meg a felelősségi kitettséget, amit a gazdasági rend már igen nehezen, vagy egyáltalán nem tudna elviselni. A büntető kártérítés hiánya viszont arra enged következtetni, hogy még egy tömeges igényérvényesítési eszköz esetén is tervezhető volna a felelősség mértéke: a tényleges károkozás mértékéhez igazodna az, amely bizonyításának kockázata az általános szabályok szerint a károsulton nyugodna. Egy jól hangolt kártérítési rend nyilvánvalóan el kívánja kerülni azt, hogy saját maga legyen teher a társadalmon (mint ahogy túlzó elrettentés esetén lenne), de arra is törekednie kell, hogy az okozott károk kompenzációja a teljeshez leginkább közelítő mértékben megtörténjen. A csoportos igényérvényesítés a büntető kártérítés lehetősége hiányában alkalmas eszköz lehet erre.

1.2. Törvényi káráltalány – magas tétek és alacsony költségek

Az USA szövetségi joga számos esetben írja elő ún. statutory damage megítélését, amely lényegében törvényi káráltalánként funkcionál: a károsult a törvényi feltételek igazolása esetén jellemzően egy minimum-maximum határok közötti összegre jogosult. Az is előfordulhat, hogy kompenzációs kártérítés, netán a kár többszörösét kitévő kártérítés mellett vagylagosan írja elő a törvény, hogy valamely határozott összeg megítélését kérheti a károsult. A jogintézményre számos példa van, amelyek közül néhányat alább bemutatok.

A Cable Privacy Act § 551 (a)-(e) pontjai számos kötelezettséget és tilalmat írnak elő a kábelhálózatot üzemeltető szervezet felé, amelyek megsértése esetén az (f) pontban meghatározott szankciók kérhetők vele szemben. A kábelüzemeltető így köteles megfelelő figyelmeztetéssel ellátni a jogosultat [CPA § 551(a)], az előzetes hozzájárulás nélküli személyes információ gyűjtése tilos [CPA § 551(b)], a személyes információ nyilvánosságra hozatala (bizonyos kivételektől eltekintve) tilos [CPA § 551(c)], az előfizetőnek hozzáférést kell biztosítani saját adataihoz [CPA § 551(d)], az adatkezelés céljához már nem szükséges információt meg kell semmisíteni [CPA § 551(e)]. Ha ezen anyagi jogi jellegű kötelezettségeket a kábelüzemeltető megsérti, a bíróság a tényleges károk megtérítéséről hozhat döntést, ami azonban nem lehet kevesebb, mint napi 100 USD mértékű káráltalány a jogsértés minden napja után vagy 1000 USD, amelyik magasabb összeg.⁷⁸⁸ A felperes így saját maga egy NEV követeléssel rendelkezik: 1000 dollárért pert indítani még a relatíve biztos siker tudatában sem éri meg (akár még magyar viszonyok között sem), de ha a jogsértés tömeges és ez bizonyítható, a káráltalány összege hatalmasra rúghat.

⁷⁸⁸ CPA § 551(f)(2)(A) „(2) The court may award— (A) actual damages but not less than liquidated damages computed at the rate of \$100 a day for each day of violation or \$1,000, whichever is higher;”. A bíróság büntető kártérítést is megítélhet [CPA § 551(f)(2)(B)], valamint az általános amerikai költségviselési szabállyal szemben az ésszerű ügyvédi költségek és más bírósági eljárási költségek megtérítésére is jogosult a pernyertes felperes. 🌐

Az ún. Video Privacy Protection Act (itt: VPPA) keveset elemzett, alig ismert példája a törvényi kártérítésnek. Története azonban igen érdekes jogászi szemmel, mivel egy főbírói kinevezés megakadályozásában játszott szerepet. 1987-ben, Ronald Reagan elnök Robert Bork bírót kívánta jelölni a Legfelső Bíróság egy megüresedett székébe, amikor a jelölési folyamat során nyilvánosságra hozták a bíró videokölcsönzési listáját (ami egyébként ártalmatlan címeket tartalmazott). A bíró kinevezését a Szenátus elutasította, viszont ennek köszönhetően egy igen szigorú adatvédelmi szabályt léptettek életbe, a VPPA §2710 2002-ben került elfogadásra és tilalmazza a videokölcsönzés (és más audiovizuális anyagok kölcsönzése) kapcsán a szolgáltató tudomására jutott adatok kiszolgáltatását, a törvényben szigorúan körbehatárolt (elsősorban pl. bűnüldözési célú) kivételektől eltekintve. A VPPA §2710(c) pontja az előbbi példához hasonlóan 2500 USD kárálatányt rendel alkalmazni (egyösszegű, az előzőnél tehát szigorúbb!), lehetővé teszi a büntető kártérítés alkalmazását és az ügyvédi díj megtérítését.⁷⁸⁹

A Fair and Accurate Credit Transaction Act (itt: FACTA) elsődleges célja az egyre növekvő személyes banki adatokkal való visszaélés elleni küzdelem volt, aminek érdekében számos konkrét adatvédelmi kötelezettséget írt elő a banküzemek tekintetében. Ezek szándékos (ez a korábbiakhoz képest többletfeltétel!) megsértéséért a szolgáltató – az előzőekhez hasonlóan – tényleges kártérítéssel vagy kárálatánnyal tartozik (100-1000 USD között), ha pedig a jogsértő (aki szándékosan visszaél az adattal) természetes személy, akkor a kárálatány 1000 USD. Itt is van lehetőség büntető kártérítésre és az ügyvédi díj megtérítésére.⁷⁹⁰

Az 1991-es Telephone Consumer Protection Act megtiltotta bizonyos automatizált vonalas és mobil telefonhívások, faxüzenetek küldését a fogyasztók részére, amely tilalom megsértéséért a hívó fél a tényleges kár megtérítésével, vagy 500 USD megtérítésével felel, szándékos jogsértés esetén a kártérítés megháromszorozható.⁷⁹¹ A törvény előírásokat tartalmaz az adatbázisok használatával kapcsolatban, amelyek megsértése esetére hasonló szankciót kínál [47 U.S.C. §227(c)(5)].

Fentebb már többször említettem az ún. TILA-t, amely a fogyasztói hitelekre vonatkozó szabályozás megsértése esetére írja elő átalánykártérítés megtérítését. A kárálatány mértéke itt változó 200-2000, 400-4000, 500-5000 USD közötti összegre rúghat, függően a jogsértéstől.⁷⁹² Ami viszont újszerű az eddig bemutatott példákhoz képest, hogy a jogalkotó kifejezetten korlátozta a class action keretében elérhető kártérítés mértékét: az egyes tagokra nem vonatkozik a minimum-kártérítési követelmény és az azonos alaptól származó jogsértés esetén legfeljebb egymillió USD vagy a hitelező nettó értéke (net worth) 1%-a ítéltető meg [15. U.S.C. §1640 (a)(2)(B)]. A jogalkotó részletesen előírta azokat a szempontokat, amelyek figyelembevételével a class action során megítélhető

⁷⁸⁹ VPPA §2710

⁷⁹⁰ 15 U.S.C. §1681n(a)

⁷⁹¹ 47 U.S.C. §227(b)(3)(B)

⁷⁹² 15. U.S.C. §1640 (a)(2)(A)

tömeges kártérítést meg kell határozni, ezek között a bíróságnak figyelembe kell vennie a ténylegesen elszenvedett kárt, a jogsértések gyakoriságát és visszatérő jellegét, a hitelező erőforrásait, a hátrányt szenvedő személyek számát, valamint hogy a jogsértéshez vezető folyamat mennyiben volt szándékos [15. U.S.C. §1640 (a)(4)]. Sőt! A jogalkotó bizonyos időszakra még moratóriumot is előírt a class action tekintetében [15. U.S.C. §1640 (i)].

Az ún. Fair Debt Collection Practices Act a követelésbehajtás tisztességességére vonatkozó követelményeket ír elő, előírásainak megsértése 1000 USD kárártalányt eredményez, azonban a TILA-hoz hasonlóan itt is felső határt vezetett be a jogalkotó a class action során követelhető kártérítésre [15 U.S.C. §1692k(a)].

Az eddigi – távolról sem teljes – példák jellemzően a felperesi, károsulti oldalon feltételezték a tömegességet. A Copyright Act [17 U.S.C. §501, §504(c)] alapján a technikai viszonyok fejlődése okán is viszont éppen a jogsértők lesznek tömegesen jelen (bár ez nem szükségszerű). A tényleges kártérítés helyett 750-30.000 USD (!) közötti összeget ítélt meg í bíróság az alperessel szemben mérlegelési körében.⁷⁹³ A törvényi kárártalány ilyen esetekben egyes vélemények szerint nem mentes bizonyos alkotmányossági aggályoktól sem.⁷⁹⁴ A szórakoztatóipar számára létfontosságú a bevételi források megtartása, így nem csoda, hogy minden eszközzel igyekeznek a szerzői jogsértő magatartások ellen fellépni. Ezek között egyik a nagy számú alperessel szemben indított perek eszköze, egy szerző szerint 2012-ig csaknem negyedmillió illegális letöltéssel, szerzői jogsértéssel vádolt személlyel szemben indult eljárás.⁷⁹⁵ Két igen jelentős ügyben hatalmas összegeket ítélt meg a bíróság a felperesnek a törvényi kárártalány alapján: a *Sony BMG Music Entertainment v. Tenenbaum* [660 F.3d 487 (2011)] ügyben a Napster fájlmegosztót használó Tenenbaummal szemben a szándékos jogsértésre hivatkozással 22.500 dolláros dalonkénti kárártalányt ítélték meg a Sony-nak, a teljes összeg 675.000.- USD volt.⁷⁹⁶ A *Capital Records, Inc. v. Thomass-Rasset* ügyben [692 F.3d 899 (8th Cir. 2012)] 24 számot osztott meg ún. peer-to-peer módszerrel, a kiadó a kárártalányt választotta a tényleges kár helyett, amely eredményeképpen többszörő tárgyaláson a második esküdszék 1.500.000.- USD kárártalányt ítélt meg, amit viszont a bíróság 54.000.- dollárra mérsékel, de ezt a fellebbviteli eljárásban 220.000.- dollárra emelték.⁷⁹⁷ A társadalmi és gazdasági jelenség (ti. a fájlmegosztás útján való szerzői jogi kalózkodás) oly méreteket öltött, hogy a szórakoztatóipar számára az egyes fogyasztókkal szemben is példát kíván statuálni,

⁷⁹³ 17 U.S.C. §501, §504(c)

⁷⁹⁴ Ld. pl. Hrobak, 2013, 1955-1974.

⁷⁹⁵ DeBriyn, 2012, 80.

⁷⁹⁶ *Sony BMG Music Entertainment v. Tenenbaum*, 660 F. 3d 487 - Court of Appeals, 1st Circuit 2011

⁷⁹⁷ *Damages-Eighth Circuit Upholds Statutory Damages Award of \$220,000 Against Individual Found Liable for Online File-Sharing Capitol Records, Inc. v. Thomas-Rasset*, 692 F.3d 899 (8th Cir. 2012)

ami a kártérítési jog elrettentő hatását még inkább alátámasztja, különös figyelemmel arra is, hogy az említett ügyekben a kiadókat ért gazdasági kár pár dollárban volt mérhető (számonként 2 dollár értékű dalok esetén), viszont a törvény által lehetővé tett ill. előírt káráltalány ennek sokszorosára rúgott. A Legfelső Bíróság megtagadta az ügy felülvizsgálatát, így annak alkotmányossága jelenleg nem kérdőjelezhető meg.⁷⁹⁸

A törvényi káráltalány tehát igen jelentős szerepet játszik a tömeges kártérítési ügyekben, mégpedig akként, hogy legtöbbször választási lehetőséget nyújt a felperesnek a tényleges kártól eltérő igény követelésére. Ez könnyebbséget jelent számára a felelősség általánosan előírt elemeinek bizonyítása szempontjából, hiszen ennek választása esetén nem kell tényleges (gazdasági) kárt igazolnia, annak mértéke bizonyítása sem őt terheli, legfeljebb a minimum-maximum összeg közötti bírósági mérlegelés tekintetében áll érdekében olyan tényezők igazolása, amely a magasabb összeg felé tereli a bíróságot mérlegelése során. Ha azonban ilyet sem igazol, a jogsértés alátámasztása esetén mindenképpen jogosult a minimum-átalányra. Az alcímben arra utaltam, hogy a törvényi káráltalány magas téteket és alacsony költségeket jelent: az aggregációval a felperes egy tömeges jogsértés esetén a pertárgyértéket az egyenként alacsony összeghez képest hatalmasra emelheti, viszont az igényérvényesítéssel járó költségei továbbra is alacsonyak maradnak. Egyrésről azért mert legtöbbször jogosult az ésszerű ügyvédi díj megtérítésére, de leginkább azért, mert a káros és nehézkes feltárási és bizonyítási eljárás jelentős költségétől a jogalkotó megkíméli a felperest; egészen, ha megelégszik a minimum törvényi káráltalánnyal és nagyobb részben, ha a káráltalány maximuma felé való eltérést igazolni kívánja.

Ha a felperes nagy tömegeket képvisel egy class action keretében igényelhető kártérítés tekintetében,⁷⁹⁹ az aggregált kártérítési összegek – hacsak a jogalkotó nem korlátozza azok felső mértékét, ahogy megteszi azt több fentebb említett esetben – irdatlan magasságokba emelkedhetnek, nem mindig teljes összhangban az eredeti jogalkotói szándékkal, még kevésbé az alkotmánnyal – egyes szerzők szerint.⁸⁰⁰ A törvényi káráltalány bármennyire is hasznos célt szolgál bizonyos körben, a túlzó mértékű (excessive) eredmény esetén arra is alkalmazni kellene a büntető kártérítés alkotmányos korlátozására már irányadó mércét.⁸⁰¹ Nagareda az adminisztratív állammal vont párhuzamában arra utalt, hogy amíg a végrehajtó hatalom által gyakorolt diszkréció miatt a jog érvényesítése szükségképpen a totálisnál alacsonyabb mértékű – és ez hajlékony megoldást eredményez a végrehajtás tekintetében –, a class action, mint magánkezdeményezésű jogérvényesítésnél túlzó eredményt (overkill) hozhat a felhalmozódó törvényi káráltalány.⁸⁰² Különösen így van ez, mert az eljárásjog nem

⁷⁹⁸ Jammie Thomas-Rasset, Petitioner v. Capitol Records, Inc., et al. No. 12-715

⁷⁹⁹ Scheuerman, 2009, 103-115.

⁸⁰⁰ Evanson, 2005, 601-652.

⁸⁰¹ *ibid.* 651-652.

⁸⁰² Nagareda, 2008, 616-617.

változtathat meg anyagi jogot,⁸⁰³ vagyis az anyagi jog által előírt kompenzációt ill. elrettentést – ha kéri – érvényesíteni kell.

Ehhez kapcsolódóan Scheuerman arra utal, hogy ha a jogalkotó a káratálcány alapjául szolgáló megfontolást nem mérlegeli felül, akkor a bíróságok kötelesek a törvényt alkalmazni, viszont az alkotmányossági megfontolásokat az eljárás tisztességességének követelményén keresztül érvényesíthetik. Amennyiben class action keretében merül fel a túlzó mértékű kártérítésből fakadó aggály, akkor már a befogadás körében hozott döntés során vizsgálni kell a kérdést és vissza kellene utasítani a befogadást akkor, ha a felperes kára és az aggregált törvényi káratálcány között nincsen ésszerű összhang.⁸⁰⁴ A szerző javaslata mindeddig nem talált elfogadásra a bírósági gyakorlatban – de annak ésszerűségét egy kodifikáció során figyelembe lehet venni.

A törvényi káratálcány nem jellemző a magyar jogrendben,⁸⁰⁵ eltekintve a rezsicsökkentések végrehajtásáról szóló 2013. évi LIV. törvény 7. § (2) bekezdésében meghatározott kötbért, ami funkcióját tekintve a magatartás (a rezsicsökkentés számlán való megfelelő feltüntetése) által okozott tényleges kártól független büntető kártérítésként működik.⁸⁰⁶ Ebből adódik az a következtetés, hogy az a társadalmilag nemkívánatos ösztönző (perverse initiative) amelyre Scheuerman utalt:⁸⁰⁷ egyszerűen nem működik. Nem adódik össze a két jogintézmény elrettentő kártérítési funkciója és nem válik túlzó mértékben elrettentővé, mivel a törvényi káratálcány rendje nélkül a felperes továbbra is köteles tényleges (kompenzatórius alapon számolt) kárát megjelölni és bizonyítani, nincsen olyan opciója hogy bizonyítás nélkül, törvényi vélelem alapján jelöljön meg bizonyos összeget mint vélt kárát. Ebből számomra egyértelműen következik, hogy a class action mint eljárási eszköz tényleges érvényesülésének során megjelent, nagyra nőtt további méregfog hiánya olyan jogszabályi környezetet eredményez, amelyben a tömeges igényérvényesítés sokkal kiegyensúlyozottabb szerepet játszhat.

2. A bírósági szervezettel kapcsolatos egyes kérdések

Az amerikai eljárásjog angolszász történeti gyökerű, de mára leginkább csak a valaha volt gyarmatokon elterjedt intézménye az tárgyalás esküdtszékkal (trial by jury). Az esküdtszéket mára az angol joggyakorlat jobbra elhagyta, az USA viszont alkotmányos

⁸⁰³ ibid. 618.

⁸⁰⁴ Scheuerman, 2009, 146-152.

⁸⁰⁵ Eltekintve a szerződésben kiköthető foglalótól és kötbértől, amelyek azonban szempontunkból nem jelentősek, mert a felek konszenzusától függenek és nem a jogalkotó által előírt kötelező minimális kártérítésként funkcionálnak.

⁸⁰⁶ Ez azonban inkább kivételes, és abból a szempontból is különleges, hogy a kötbér fizetésének feltétele, hogy a fogyasztóvédelmi hatóság annak kifizetésére vonatkozó kötelezettségről határozatban rendelkezzen.

⁸⁰⁷ Scheuerman, 2009, 111-115.

szabályként bizonyos körben ma is kötelezővé teszi a polgári ügyekben is.⁸⁰⁸ Megjegyzendő, hogy az amerikai alkotmány VII. módosítása csak a szövetségi bíróságokra nézve teszi kötelezővé az esküdtszék útján való tárgyalást, az egyes tagállamok viszont jellemzően szintén előírták azt saját alkotmányukban, igaz, az előírások jelentősen különbözhetnek az esküdtszéki tárgyaláshoz való jog terjedelme tekintetében.⁸⁰⁹ Az esküdtszékhez való jog – jelentősen leegyszerűsítve – kérelem alapján és akkor illeti meg a felet, ha a per a common law alapján folyik, ill. bizonyos esetekben (pl. a polgárjogi ügyekben) ha azt törvény írja elő.⁸¹⁰ Class action során – bár nem jellemző, hogy idáig menne az ügy – a felek szintén kérhetik az esküdtszék döntését, ha a per jogalapja megfelel a feltételnek; még az ún. derivative class action esetén is (ami egy speciális társasági-értékpapírjogi kisebbségi kereset), ami pedig részben equity jogalapján folyik.⁸¹¹ Az esküdtszék alapvető feladata a perben vitás tények valóságának megállapítása, azonban ez az egyszerű megközelítés sokszor árnyaltabb, pl. ha arról kell döntenie, hogy az adott termék hibás-e (ami nem csak az azzal kapcsolatos tények, de a vele szemben támasztott törvényi előírásoknak való megfelelés kérdését is magában foglalja). Az egyes tagállamok pedig arra is feljogosíthatják az esküdtszéket, hogy a kár mértékének, ill. a büntető kártérítés mértékének megállapításáról is döntsön.⁸¹² Ha viszont nem esküdtszék jár el, akkor ún. bench trial következik, vagyis hivatásos bíró dönti el az ügy tény- és jogkérdéseit. Rendkívül érdekes jelenség, hogy ha az esküdtszéki tárgyalás nem is áll a felek jogában, a bíró akár hivatalból, akár kérelemre kirendelhet ún. tanácsadó esküdtszéket, amely véleménye viszont őt nem köti a ténymegállapításban.⁸¹³

Az esküdtszék intézményét az USA-ban is heves viták övezik. Támogatói az alkotmányozó hatalomnak arra a szándékára hívták fel a figyelmet, hogy az esküdtszék a kormányzati elnyomás elleni eszközök egyike, alkalmas a társadalmi értékek inkorporálására, a demokratikus részvétel megerősítésére.⁸¹⁴ Kritikusai Jerome Frank bíró „bon mot”-ját idézik sokszor, aki szerint az esküdtszék számára érthetetlen jogot alkalmaz olyan tényekre, amelyeket nem tud megfelelően megállapítani.⁸¹⁵ Mások

⁸⁰⁸ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 699-701. A büntető eljárásban előírt esküdtszék kérdése számunkra irreleváns.

⁸⁰⁹ Field-Kaplan-Clermont, 2003, 1381-1382.

⁸¹⁰ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 701-710. A common law alapján folyó ill. az ún. equity-re alapozott perek keveredése esetén az esküdtszék jogait meg kell őrizni. *ibid.*

⁸¹¹ Field-Kaplan-Clermont, 2003, 1417.

⁸¹² Silberman-Stein-Wolff, 2006, 711-712.

⁸¹³ Field-Kaplan-Clermont, 2003, 1382-1383.

⁸¹⁴ Silberman-Stein-Wolff, 2006, 712.

⁸¹⁵ Jerome Frank: *Courts On Trial: Myth And Reality In American Justice*, Princeton, 1949. Idézi: Neil J. Vidmar: *Empirical Research and The Issue of Jury Competence*, *Law And Contemporary Problems*, Volume 52 Autumn 1989 Number 4. 1-8, 1.

azt emelik ki, hogy az esküdtszék a felelős olyan kiugró büntető kártérítések megítéléséért, amely a vélt jogalkotói szándékkal sem egyezik, és a társadalmat is felrázza, nem is beszélve annak túlzó elrettentő hatásáról.⁸¹⁶ A kognitív pszichológia modern fegyverzetével felszerelt kutatók viszont olyan empirikus alapokra helyezett véleményt is nyilvánítottak, amely szerint nincsen szignifikáns különbség az esküdtszék tagjai és a hivatásos bírák között abból a szempontból, hogy emberként ők is alanyai lehetnek a kognitív hibáknak, így kétségesnek tartják, hogy jelentős változást, tisztességesebb, helyesebb, jobb döntéseket eredményezne a hivatásos bíró preferálása az ügyek széles tömegében.⁸¹⁷

Mára Magyarországon csak történeti jelentősége van a laikus elem esküdtszéki rendszerben való részvételének,⁸¹⁸ és az ülnöki rendszer is egyre inkább visszaszorulóban van, bár az Alaptörvény 27. cikk (2) bekezdése még megemlékezik róluk, de alkalmazásuk a Pp. aktuális rendelkezései alapján⁸¹⁹ kizárólag a munkaügyi perekre korlátozódik, tehát kivételes. Számunkra ebből az következik, hogy az amerikai igazságszolgáltatási rendszer még egy eleme, amely nemkívánatos, túlzó eredmények elérésére alkalmas, a magyar jogrendben mára lényegében hiányzik. A csoportos igényérvényesítés tehát annak bevezetése esetén is magasan képzett hivatásos bírák kezében volna, akik teljes eljárási és anyagi jogi tudással rendelkeznek és szakmai tapasztalatuk alkalmassá teszi őket a komplex ügyek ténymeállapítására és ott jogalkalmazásra. Az igényérvényesítés e rendjének bevezetése tehát ettől a kockázattól is mentes.

Egy másik – nem kevésbé jelentős – különbség az általunk ismert igazságszolgáltatási szervezethez képest, hogy az állami bírók nem kinevezés útján nyerik el pozíciójukat, hanem választással.⁸²⁰ A kampányfinanszírozás bár komolyan szabályozott, végső soron az adott állam jogászai fogják a pénzes ládát megtömní, ahogy Ramseyer és Rasmusen képletesen megfogalmazta.⁸²¹ Ezek az állami bírák sokkal inkább eshetnek áldozatul korrupciónak, de ilyen eset híján is szoros kapcsolatban állnak a felperesi és alperesi jogi képviselők kamarájával (sokszor maguk is onnan jönnek, ott szocializálódtak, rokoni szálak fűzik őket oda). Ez a kapcsolat alkalmatlan eredményeket szülhet már olyankor is, ha a vitatható bírói magatartás mindössze annyiban nyilvánul meg,

⁸¹⁶ Joni Hersch – Kip Viscusi: Punitive Damages: How Judges and Juries Perform, *The Journal of Legal Studies*, Vol. 33 (1) January, 2004, 1-36. 34-35.

⁸¹⁷ Brian H. Bornstein: Judge vs. Juries, *American Judges Association Court Review*, Vol. 43 Issue 2. 56-59.

⁸¹⁸ Antal Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék. Dél-alföldi évszázadok 23. Sorozatszerk.: Blazovich László. Szeged, 2006. 351 p.; Ablonczy Zsuzsanna: A laikus bíráskodás problémájának bemutatása a magyarországi esküdtszéki ítékezés történetén keresztül, *Iustum Aequum Salutare* V. 2009/4. 167–188.

⁸¹⁹ Pp. 349/A. §

⁸²⁰ A rendszerről átfogó információkat ad az American Judicature Society informatív honlapja. Ugyanitt találhatóak a kampányfinanszírozással kapcsolatos jogi információk. ☹

⁸²¹ Ramseyer – Rasmusen, 2010, 27.

hogy a felek egyezségét valódi érdemi vizsgálat nélkül hagyja jóvá, vagy éppen olyan class action-t fogad be, amely bizony vitatható. Bár a jogorvoslat mindkét esetben rendelkezésre áll (a szövetségi szinten biztosan), bizonyos hibák visszafordíthatatlan eredménnyel is járhatnak. A választással kapcsolatos hátrányok nem érvényesülnek a szövetségi bíróknál, hiszen azokat élethosszig nevezik ki, ott viszont az ügýtömegeből, leterheltségből adódó fordított ösztönző alkalmas arra, hogy az optimálisnál rosszabb eredményt szüljön.

A magyar bírósági rendszer ezektől a hátrányoktól mentes illetve utóbbi esetben mentesíthető. A magyar bírók kinevezésének és szakmai előmenetelük, ellenőrzésük rendje biztosítja, hogy a korrupciónak árnyéka se vetüljön ilyen ügyekre, illetve abban a nem várt esetben, ha mégis ilyenre kerülne sor, a fellebbezés és jogalkotói mérlegeléstől függően a Kúria felülvizsgálati eljárása is rendelkezésre állna a hibák kiküszöbölésére. A leterheltségből fakadó negatív ösztönzők pedig gondos tervezéssel már előre elháríthatók véleményem szerint.

3. A pénzügyi iniciatívák rendje

Már Lincoln is, elnökségét megelőzően, jogi jegyzeteiben a következőket szabta zsinórmértékül: „Ellen kell állni a perlekedési hajlamnak. Győzzük meg szomszédainkat, hogy jussanak kompromisszumra, amikor csak lehet. Mutassunk rá, hogy a névleges győztes sokszor a valódi vesztes – a díjakat, költségeket és idővesztéséget tekintve. A jogásznak békecsinálóként van a legjobb esélye arra, hogy jó ember legyen. Marad üzlet így is elég.”⁸²² A szavakat talán a próféta hazájában sem szívlelték meg eléggé, saját célunk szempontjából azonban nekünk érdemes azt figyelembe venni. Egy olyan intézmény meghonosítása előtt, amely közismerten hozzájárul a perlekedési nívó növekedéséhez, ezzel a tanáccsal a szívünkön kell hozzáfogni, hogy az ismert hátrányokat elkerülni tudjuk.

A jogrendek különbözősége nem csak az anyagi jog, bírósági szervezet kapcsán, de a további perlési ösztönzők terén is befolyásolhatja egy tömeges igényérvényesítési eszköz elterjedtségét. Az amerikai class action csak része egy általánosan elterjedt nézetnek, amely szerint az USA egy rendkívül perlekedő ország (litigious nation). Ezt az általánosan elterjedt nézetet maga a Legfelső Bíróság korábbi főbírája is megerősítette egy előadásában.⁸²³ A class action-nek, különösen annak speciális, kisebbségi társasági jogi formájának (derivative action, ld. F. R. Civ. P. 23.1.) is megvolt ebben a folyamatban a szerepe, amely egyes gazdasági jogi kutatók szerint komoly visszatartó, az

⁸²² „Discourage litigation. Persuade your neighbors to compromise whenever you can. Point out to them how the nominal winner is often a real loser -- in fees, expenses, and waste of time. As a peacemaker the lawyer has a superior opportunity of being a good man. There will still be business enough.” Lincoln jegyzetei elérhetők:

⁸²³ Az előadás felvétele elérhető a hangarchívumban a következő címen:

üzleti fejlődést hátráltató hatást is eredményezett.⁸²⁴ Természetesen a nézettel szemben is sokan érvelnek, nézeteik szerint a statisztikai adatok nem támasztják alá a túlzó perlekedési hajlam meglétét,⁸²⁵ viszont két téren kifejezetten úgy látják, hogy az USA jogrendje rosszul teljesít és nagy teret ad a visszaélésszerű perlésnek. Az egyik példát az azbeszt-perек sora, a másikat az értékpapírokkal kapcsolatos class action adja nézetük szerint.⁸²⁶ Ahogy igen éles kritikájukban rámutatnak: az értékpapírral kapcsolatos perек szinte kivétel nélkül – kevéssé ellenőrzött – egyezséggel érnek véget, amelynek az ügyfelek számára hozzáadott értéke lényegében nincsen, csak a jogi képviselőket jutalmazza, akik cserébe komoly összegekkel támogatják a Demokrata Pártot.⁸²⁷

A visszaéléseknek teret adó jogi környezet ugyan az Egyesült Államok, de ezek az ösztönzők univerzálisak, a kollektív igényérvényesítés jogi környezetének vizsgálata tehát ki kell terjedjen a rendszerszintű korrupció kizárásának lehetőségeire is. Ezek között a következőkben utalok a perköltséggel kapcsolatos kérdésekre, és bár annak része, röviden külön vizsgálom a jogi képviselő díjazásának kérdését.

3.1. *A perköltség előlegezésének és viselésének a szabályai*

A perköltség viselésének amerikai szabályát, amely törvényi kivétel híján általában irányadó, fentebb már vizsgáltam. Itt csak arra szeretnék utalni, hogy e szabály szigorúságát egyes törvényi kárátalányok kapcsán tovább fokozta a jogalkotó azáltal, hogy a pernyertes felperes számára még költségei és ügyvédi díj megtérítésére is lehetőséget adott. Már a főszabály, ti. a no-cost-shifting rule, vagyis a költségek áthárításának kizártsága is olyan mozgásteret ad az esetlegesen kevésbé alapos követelési halmazzal rendelkező felperesnek, aminek segítségével költség-háborúba sodorhatja az alperest (legtöbbször egy jelentős ügyfélkörrel rendelkező társaságot vagy nagy károkozót).

A taktika része a költségek előlegezésének elosztása és azok végső viselésével való fenyegetettség is. Amennyiben a felperes hiteles fenyegetést⁸²⁸ tud atekintetben mutatni, hogy a követelés valószínű értékét⁸²⁹ elérő vagy meghaladó költségekkel fog járni az ellene való védekezés, az alperes racionális magatartása a megegyezés felé fog mutatni. Fontos kiemelni, hogy a kollektív perек szinte kivétel nélkül vagyoni jogi perек, vagyis azok az elemek, amelyek a perviszonyt irracionálissá tennék (érzelmek) jellemzően hiányoznak. Az alperes várhatóan racionálisan mérlegelni fogja a jogi helyzetből

⁸²⁴ Johnson – Osborne, 1980, 49-52. A szerzők az ún. business judgment doktrína megfelelő alkalmazását javasolják orvosságul, amely megfelelően korlátozná a társasági vezetők és társaságok felelősségét a megfelelő üzleti kockázatvállalással hozott döntés tekintetében.

⁸²⁵ Ramseyer – Rasmusen, 2010, 1-26.

⁸²⁶ ibid. 26-40.

⁸²⁷ ibid. 31.

⁸²⁸ Bone, 2003, 48.

⁸²⁹ Bone 2003, 20-36.

adódó lehetőségeit és az egyes lépésekhez fűződő költségeket, és ha a döntéshozatali mechanizmusa alkalmas arra, akkor a józan észnek megfelelő, számára legolcsóbb döntést hozza.

Az amerikai költségviselési szabály alatt a költségek felmerülése és előlegezése egyben azt is jelenti, hogy azok végleges viselésének kérdése is eldőlt: ugyanaz a fél fogja azt viselni is, akinél felmerült.⁸³⁰ Az ún. sunk cost [felmerült (és vissza nem téríthető) költségek] a mikroökonomiai elmélet szerint nem befolyásolják a későbbi döntéseket, amit a perlési viszonyra alkalmazva úgy lehet értelmezni, hogy az ilyen költség előlegezése és viselése azonnal csökkenti a per elvárt értékét.⁸³¹ A brit szabály (amely alapján az elmélet szerint a pervesztes a pernyertes teljes költségét visszatéríti) alatt a fél bátrabban investálhat a perköltségekbe, mivel a magasabb költségek nem csak pernyertességének esélyét növelik, de a költségek növelése egyben fokozza az alperesre nehezedő nyomást, a megtérítéssel való fenyegetést is. Ez ellen hat viszont annak növekvő kockázata, hogy pervesztesség esetén az alperesi költségek is megtérítendőek.

Baye és szerzőtársai megállapítása szerint a brit vagy a kontinentális szabály (amely utóbbi a pervesztes fél költségeit részlegesen téríti vissza) felé való elmozdulás vélhetően csökkentené a perre vitt összes ügyek számát, bár az egyedi ügyekben felmerülő költségek várhatóan meghaladnák azt a mértéket, amit a no-cost-shifting rule alapján a felek az ügybe fektetnek.⁸³² Azt viszont ők is elismerik, hogy a jogrendszerek ténylegesen bonyolultabbak a leegyszerűsítő modellnél, amelyből szánt szándékkal kimaradt az olyan faktorok értékelése, mint az igazságszolgáltatás hozzájárulása a demokratikus államberendezkedés megvalósításához, az alkotmányos alapjogok megvalósításához.⁸³³ Másképpen: kényes egyensúlyt kell tartani az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés joga és a jogérvényesítés költségviselési szabályon keresztül optimalizált nívója között.

A költségviselés kontinensen, így nálunk is elfogadott rendje szerint a pervesztes megtéríti a pernyertes költségeit, így ügyvédi díját is, de ez nem jelent feltétlenül teljes visszatérítést, figyelembe véve a bíróság díjcsökkentési lehetőségét. A jog gazdasági elemzésének módszere alapján ez egyes perekben összességében ugyan magasabb költségeket eredményezhet (mivel optimizmusra sarkallhatja a feleket pernyertességi esélyeik tekintetében), de rendszerszinten alkalmasabb arra, hogy a kisebb elvárt értékű (így a

⁸³⁰ Baye – Kovenock – de Vries, 2005, 598. Megállapításuk szerint az amerikai rendszer nagyobb ösztönző a perlésre, mint a brit ill. a kontinentális rendszer.

⁸³¹ Bone, 2003, 36-40. Tegyük fel, hogy a pertárgy értéke 100, a felperes költsége 50, alperes költsége 50, a felperes pernyertességének esélye 80%. A felperes elvárt perértéke $100 \times 0,8 - 50 = +30$, vagyis a példa szerint ez egy PEV. A brit szabály szerint viszont $100 \times 0,8 - 50 + 50$ lenne az elvárt érték, figyelemmel arra, hogy a pervesztes alperes a költséget visszatérítené, az tehát nem ún. sunk cost, hanem prospective cost volna, amit a befektetésről, itt perlekedés folytatásáról hozott döntés során figyelembe vesznek. A sunk cost elvárt értékre időben gyakorolt hatásáról abban az esetben, ha az eljárás folyamán részletekben kell előlegezni, ld. Bone, 2003, 36-40.

⁸³² Baye – Kovenock – de Vries, 2005, 599.

⁸³³ ibid. 598-599.

pernyertesség csekélyebb esélyével bíró) követeléseket elriassza. A jogalkotó számára tehát az a kényelmes helyzet adódik, hogy ha nem érinti a költségviselési szabályt, akkor azzal vélhetően kordában tartja a vexációs célú kollektív perek indítását. Ha pedig társadalmilag mégiscsak kívánatosnak tekintené a kollektív perlést, akkor lépésről lépésre, esetleg meghatározott pertárgyra nézve bevezethet féloldalas perköltségviselési szabályokat (ahol pl. csak a pernyertes felperes kérheti költségei megtérítését, de az alperes nem). Ezzel a módszerrel elkerülhető az amerikai rendszerben immanensen meglévő, európai szemmel hibának és túlzónak tekintett iniciativa.

3.2. A jogi képviselő díjazása

A jogi képviselő díjazása egyike azoknak az ösztönzőknek, amellyel valamely igény kellő erővel való érvényesítését tudja biztosítani a fél, legyen az felperes vagy alperes. Ha az állam szabályozza azt, akkor szükségképpen korlátozza a fél és jogi képviselője egyébként meglévő szerződési szabadságát ezen a speciális téren. Másik részről az állam beavatkozhat a peres viszonyba is azáltal, hogy rendelkezik a költségek és ennek vagy részét képező, vagy részét nem képező ügyvédi díjak megtérítéséről: ekkor a peres felek eljárási viszonyának térrénumán belül avatkozik be a jogalkotó. Mindkettőre van példa az amerikai eljárásjogban.

A beavatkozás utóbb említett terepe a költségek áthárítása (fee shifting). A common law alapokon nyugvó amerikai szabály – amely világszerte meglehetősen egyedülálló – az ún. no-fee-shifting szabály, vagyis nem engedi a perlekedési költségek áthárítását, ahogy azt fentebb már elemeztük. Ez azonban csak az ügyvédi díjra igaz az F. R. Civ. P. 54. cikk (d) pontjának főszabálya szerint – ott is tehet azonban kivételt a törvény. Ahogy fentebb kimutattuk, számos esetben tesz is, legalábbis féloldalasan áthárítva az ügyvédi költségeket is. Mivel erről az előző pontban már szóltunk, itt ezt a kérdést már nem elemezzük.

Az állami beavatkozás elsőként említett oldala viszont a jogi képviselő és a képviselt fél szerződési viszonyaiba való beavatkozáson keresztül lehetséges, erre példa az ügyvéd díjazásának maximalizálása. A bíróságokról és eljárásukról szóló szövetségi törvény [28 U.S.C.] kártérítési eljárásról szóló 171. fejezete úgy rendelkezik a szövetségi törvények alapján megállapítható kártérítés ügyvédi díjáról, hogy megtiltja az ítélet 25%-ánál magasabb, illetve az egyezség 20%-ánál magasabb mértékű ügyvédi díj kikötését vagy érvényesítését, a szabálmegsértése 2000 dollár kártérítéssel és/vagy egy év börtönnel büntetendő [§ 2678].⁸³⁴ Vélhetően a szabadságvesztéssel való fenyegetettség valamivel erősebb, mint a még kelet európai szemmel sem túl magas pénzbírság. Általánosságban kijelenthető, hogy az ügyvédi díjak ugyan bizonyos esetekben szabályozás alá esnek, főszabályként azonban az ügyvéd olyan díjat köthet ki az általa képviselt féllel kötött szerződésében, amelyet a piaci viszonyok megengednek

számára.⁸³⁵ Történetileg ismert volt pl. az ügy hosszát figyelembe vevő ügyvédi díjazás, aminek azonban negatív ösztönző hatása volt az eljárások elhúzására, ezért azok alkalmazását nem támogatták.⁸³⁶

Ha törvény nem korlátozza a díjazást, szakmai etikai szabály megteheti azt. Így az American Bar Association (ABA) Szakmai Etikai Modellszabályzata (itt: Szabályzat) EC 2-17 pontja eleve ésszerű díj kikötését írja elő, aminek egyik különös esetét képezheti a sikerdíj kikötése (EC 2-20).⁸³⁷ A jogász nem követelhet ésszerűtlenül magas díjat, amely körülmény megállapítására a szabályzat több faktort kínál [vö. Szabályzat DR 2-106]. A díjazás vagy óradíj alapon történik (lodestar method), vagy a megítélt összeg meghatározott részével lesz arányos.⁸³⁸ A class action tekintetében is két fő módszere van a díjmegállapításnak, egyik a sikerdíjra hajazó közös alap (common fund) módszer, ami abban különbözik a sikerdíjtól, hogy ott a fél és az ügyvéd egyezik meg a díj százalékos mértékében (akár 30%-ban is), míg itt a bíróság állapítja meg a mértéket, jellemzően 20-25%-os mértékben.⁸³⁹ A másik módszer itt is az időalapú díjazás, aminek Cavanagh két módszerét különbözteti meg: a Johnson módszert, ami egy bonyolult 12 tényezőt figyelembe vevő módszer, illetve a Lindy-Grinell módszert, amely elsősorban az ésszerűen eltöltött órák számát szorozza meg az ésszerű óradíjjal és második lépésben ezt arányosítja az ügy kockázataival.⁸⁴⁰ Mindkét módszer számos kritika tárgya volt az évek során, mivel mindkét módszerrel számított díjazás eredményezett sokkolóan magas díjazást, ami a társadalmi igazságérzetet is felháborította.⁸⁴¹ Brickman bemutatja, hogy egyes esetekben a díjat megállapító bíróság érdemben és szigorúan vizsgálta az előterjesztett díjazás mértékét, sokszor azonban a bíró nem vizsgálja érdemben a kiugróan magas díjakat.⁸⁴² Ted Frank, a Center for Class Action Fairness igazgatója is arról számolt be, hogy ritka az olyan siker, ahol a bíróságok valóban energiát fektetnek be a túlzó ügyvédi díjazás elleni küzdelembe. Ennek egyik példája viszont Posner bíró egy ítélete, amely igen részletesen vezette le, hogy névleges érteken számolt kupon-egyezség alapján számított ügyvédi munkadíj miért jogsértő és csak a ténylegesen igénybe vett kuponok mértékéhez igazítható a díjazás.⁸⁴³

⁸³⁵ Brickmann, 2011, 21. Ugyanitt azonban jelzi, hogy ez történetileg nem mindig volt így, korábban díjtáblázatok alapján volt kiszámítható az ügyvédi díj. Ibid. 21-23.

⁸³⁶ First Report of the Commissioners on Practice and Pleading New York Code of Procedure, 205. ☹

⁸³⁷ A sikerdíj mindazonáltal nem alkalmazható büntetőügyben, ill. jellemzően akkor igazolható, ha az eljárásnak van kimutatható eredménye, amiből a díj megfizethető. Így a sikerdíj családi ügyekben pl. nem indokolt. ☹

⁸³⁸ Kelly, 1972, 1661-1667.

⁸³⁹ Cavanagh, 1988, 76-77.

⁸⁴⁰ Cavanagh, 1988, 77-80.

⁸⁴¹ Brickman, 2011, 311-312.

⁸⁴² ibid. 313-316.

⁸⁴³ Redman v Radioschack Nos. 14-1470, 14-1471, 14-1658, 14-1320. ☹

Az amerikai joggyakorlatban ez azonban csak a jéghegy csúcsa, igen kicsi azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a bírók valóban érdemben vizsgálják az ügyek többségét kitevő egyezségi javaslat ügyvédi díjmegállapító részét; s még kevésbé jellemző, hogy azt a ténylegesen elért eredményhez arányosítsanak.⁸⁴⁴ A bírói passzivitás oka vélhetően abban a racionális bírói magatartásban is gyökerezik, amit Posner azonosított: a bíró számára az egyezség jóváhagyása kisebb munkateher, mint annak akár csak részleges, de időt rabló felülvizsgálata.⁸⁴⁵

Ezt a passzivitást némiképpen ellensúlyozhatja, hogy az egyezségi ajánlat ellen a fél kifogással élhet. Persze miért élne kifogással az a távollévő fél, akinek érdeke oly csekély, hogy peresíteni sem érte meg önállóan? A közös érdekében nem fog ügyvédet fogadni csak azért, hogy az egyezségből számára kicsivel több jusson. Erre a problémára vagy az amerikaiakra jellemző adverzariális válasz, vagy regulatórius válasz adható Rubinstein professzor szerint.⁸⁴⁶ Négy javaslata közül valószínűleg a leginkább működőképes az ördög ügyvédjének (devil's advocate) bevezetése, amelyhez hasonlóként működik ténylegesen pl. a Center for Class Action Fairness – non-profit szervezet, amely a fogyasztók védelmében díjazás nélkül lép fel az excesszív ügyvédi díjak egyezségi jóváhagyása ellen. Persze az ilyen szervezet működéséhez olyan civil társadalom szükséges, amely az ilyen célokért dolgozó non-profit szervezetet is támogatja, finanszírozza. Ugyanakkor az irodalom rámutatott az egyezségekkel szemben fellépő ún. professzionális kifogást tevők által okozott hátrányokra is, akik lényegében azért emelnek kifogást, hogy a class action ekkor már egy platformon lévő felperese és alperese „kifizesse” őket (leginkább a jogászt, aki ténylegesen kiválaszt egy távollévő felet és „megbízásából” kifogást emel).⁸⁴⁷

A recepció céljából való vizsgálat során számunkra ez a pont azért lényeges, mert a class action e negatívnak ítélt sajátossága megjelenhet az Amerikán kívüli országokban is, amelyek valamilyen tömeges igényérvényesítési eszközt szabályoznak. A probléma lényege a pervitelre ösztönző körülmények hangolása. Az amerikai rendszer összességében alkalmas arra, hogy túlzott ösztönzőket biztosítson a perlésre, amelyek más eljárási intézményekkel összekapcsolva visszaélészerű alkalmazást is eredményezhetnek. Ennek a komplex rendszernek fontos, de nem egyetlen eleme az ügyvédi munkadíj megállapítása, annak mértéke. Amíg az eddig elemzett tényezőknél általában arra a következtetésre jutottam, hogy az adott tényező a magyar (és általában a kontinentális) jogból hiányzik, addig az ügyvédi munkadíj szabályánál

⁸⁴⁴ Frank, 2013, 6-11. Frank részletesen elemzi, hogy a class action-nel elért eredmény a fogyasztók számára sokszor nem jelent valódi jogorvoslatot, hanem pl. egy olyan kötelezésben (injunction) nyilvánul meg, amit az alperes amúgy is megtett volna (pl. megváltoztatja a termékkel kapcsolatos tájékoztatás vagy reklám szövegét).

⁸⁴⁵ Helland – Klick, 2007, 186-187.

⁸⁴⁶ Rubinstein, 2006a, 1452-1466.

⁸⁴⁷ Lopatka-Smith, 2012, 929.

ez az egyszerű következtetés nem adódik. Az ügyvédi megbízási díj szabályai Magyarországon nem zárják ki a sikerdíjas megállapodást – ebben potenciálisan benne rejlik mindaz a hátrányos következmény, amit Brickman azonosított.⁸⁴⁸ Viszont hiányzik a class action-höz szükséges közös alap (common fund) doktrinális alapja, nem vagyunk részesei a common law hagyománynak, ami alapján ezt bírói döntések alapján alkalmazni lehetne – és egyébként sem valószínű, hogy a bíróink joghézag alapján ítélnének meg hatalmas díjakat. Ebből az következik, hogy az ügyvédi díjazást a class action recepciója során a jogalkotónak szabályoznia kell, mégpedig kellő részletességgel, amely során hatékony bírói ellenőrzést is be kell építenie a rendszerbe. Mindez olyan jogi környezetet eredményez, amely tabula rasa a class action mára befektetett lapjához képest.

4. A magánügyész eljárési koncepciója

A kollektív igényérvényesítés működéséhez nem szükséges elengedhetetlenül az ún. „private attorney” működése, de kifejezetten elősegíti azt.⁸⁴⁹ Ennek a rendszernek az a lényege, hogy valamely (akár alkotmányos jelentőségű, pl. diszkrimináció-tilalmi) szabály érvényesítésére nem csak a hatóságokat jogosítja fel, hanem azt a polgárok számára is közvetlenül érvényesíthetővé teszi. Másképpen: nem csak hatóságok ellenőrizhetik pl. a törzst-ellenes szabályok megtartását, a munkahelyi diszkrimináció elleni szabályokat, hanem a polgárok is jogosultak azok megsértése esetén saját keresetet indítani az érvényesítés végett, amely kiterjedhet nem csak személyes káruk megtérítésére, de megállapítás vagy általános kötelezés körében ennél jóval szélesebb körre. Mivel pedig a polgári eljárás általános logikája, maximája szerint a bíróság a perben csak az előtte megjelent felek számára szolgáltatathat igazságot, a politikai akarat megléte esetén azt az eljárési eszközt is meg kell találni, ami lehetővé teszi az ítéletek szélesebb körre való kiterjesztését.

A politikai akaratot először a demokrata polgári jogi mozgalom testesítette meg,⁸⁵⁰ amely a szövetségi diszkriminációtilalmi munkajogi szabályok végrehajtási rezsimjében testesült meg, ami viszont egy egyértelmű jogalkotói választás volt,⁸⁵¹ egy szerencsétlen kompromisszum eredménye.⁸⁵² Később Beverly C. Moore Jr. és Fred Harris közös tanulmányukban amelltt érveltek, hogy az ipari visszaélések lebontása, elkerülése, az okozott károk megtérítése érdekében nemzetgazdasági szintű átrendeződést kell

⁸⁴⁸ Ld. különösen: Brickman, 2013, 107-134.

⁸⁴⁹ Issacharoff-Miller, 2008, 184.

⁸⁵⁰ Bár gyökerei egészen a Sherman Act-ig visszanyúlnak, ami a törzst-ellenes szabályoknak adott ugyanilyen dimenziót.

⁸⁵¹ Sean Farhang, *The Litigation State. Public Regulation and Private Lawsuits in the U.S.*, Princeton University Press, Oxford, 2010, 3. (Farhang, 2010)

⁸⁵² *ibid.* 94-128.

elérni a kártérítési jog és a class action segítségével.⁸⁵³ Ennek alapját szolgáltathatta egy befolyásos kaliforniai bíró, Roger Traynor 1944-es ítélete, amelyben azt fejtette ki, hogy „vétkesség nem feltétlenül szükséges (a felelősség megállapításához, amíg) (...) közpolitikai cél a felelősség olyan megállapítása, amely alkalmas az életre és egészségre veszélyes piaci termékek által gyakorolt veszély csökkentésére.”⁸⁵⁴ Lassú folyamat eredményeként a 70-es évek közepére Amerikában egyre inkább a társadalmi mérnökösködés eszközeként tekintettek a polgári eljárásra és ezt az eszközt is társadalompolitikai célok szolgálatába állították.⁸⁵⁵ A rendszer kumulálódott eredménye hogy évtizedeken keresztül dollármilliárdok folytak át a class action rendszerén anélkül, hogy a rendszerszintű működését igazán megértették volna akár a szakértők is.⁸⁵⁶ Nem csoda, hogy a korábban már említett CAFA eszközhöz kellett nyúlnia a szövetségi jogalkotónak, igaz, ez nem érintette a magánügyész itt említett szerepét.

Amennyiben viszont a jogalkotó számára az a cél, hogy egy kiegyensúlyozott rendszert létesítsen, amelyben az osztályos keresettől elvárt pozitívumok érvényesülnek míg az elvetni kívánt negatívumok vagy eleve kizártak, vagy megfelelő védelem áll rendelkezésre ellenük: nos ebben az esetben a jogalkotó választás előtt áll. Sok más jellemzője mellett a kollektív igényérvényesítés elterjedését, széleskörű működését igenis elősegíti a magánügyészi funkció bevezetése. Egyes nézetek szerint az is meglehetősen valószínű, hogy bevezetése nélkül a kollektív igényérvényesítés nem is tudna az USA-ban megismert módon funkcionálni.⁸⁵⁷ A másik oldalról tekintetbe kell venni azt az általam is osztott nézetet, amely szerint bizonyos intézmények importálása valamely jogrendszerbe annak (jogi) kulturális, társadalmi eltérősége okán nem csak lehetetlen, de akár beláthatatlan következményekkel is járhat.⁸⁵⁸ Még akkor is osztom ezt a nézetet, ha azt tartom, hogy a kollektív igényérvényesítés egyetlen elismerten hatékony – talán éppen túl hatékony – megtestesítője az USA komplex perlekedési rendje, azon belül leginkább talán a class action, amely egyes elemeinek recepciója – gondos mérlegeléssel – igenis megfontolandó.

Mindezekből adódik tehát a következtetés, hogy a jogalkotónak óvatosan kell mérlegelnie a magánügyészi funkció esetleges bevezetését. A magánügyészi funkció nem pusztán annyit jelent, hogy az állami szerv mellett magánszemély is érvényesítheti valamely jogszabály által garantált jogát: ez az anyagi jogi igény jellegéből egyébként

⁸⁵³ Beverly C. Moore Jr. and Fred Harris, „Class Action: Let the People In” in: Ralph Nader and Mark Green (eds.): *Verdicts on Lawyers*, New York, Cromwell, 1976.

⁸⁵⁴ *Escola v. Coca-Cola Bottling Co.* 150 P.2d 436 (1944)

⁸⁵⁵ Walter K. Olson, *The Rule of Lawyers*, Truman Talley Books, St. Martin's Press, New York, 2003, 8.

⁸⁵⁶ Deborah R. Hensler (ed.), *Class Action Dilemmas. Pursuing Public Goals for Private Gain*, RAND Institute for Civil Justice, Santa Monica, 2000, vii.

⁸⁵⁷ Issacharoff-Miller, 2008, 184., 208-210.

⁸⁵⁸ Varga, 2005.

is fakad. Viszont az egyéni jogérvényesítés sokszor kétséges a magánfél felperes és a jelentős gazdasági erővel bíró alperes viszonylatában, amelynek kiegyenlítésére egalitárius módon valamilyen állami segítséget ajánl a szabály. Másként megfogalmazva: ha az állam oly fontosnak találja a munkajogi diszkriminációtilalom érvényesülését, vagy éppen a bankok tisztességes eljárását, akkor nem elegendő a magánfelek számára érvényesíthető anyagi jogi igényt támasztania, de azok érvényesítését elő is kell segítenie.⁸⁵⁹ A módszerek számosak lehetnek, jogi segítségnyújtástól a perköltségviselési szabály alakításán át, de az egyik legjelentősebb segítséget a tömeg erejének biztosítása adhatja.

Amennyiben a magánügyészi funkció egyesül a kollektív keresettel, ott akként testesül meg, hogy a magánszemély keresetindító akkor is indíthat keresetet mások nevében, ha azok nem tudnak arról, a keresetindításra őt nem hatalmazták meg. Ez tehát mintegy kényszerközösséget eredményez a perindítást felvállaló magánszemély ill. azok között, akik vele azonos vagy lényegileg (a perindítás szempontjából) hasonló ténybeli és jogi helyzetben vannak. Ennek a kényszerközösségnek – amely lényegében az opt-out rendszerben nyilvánul meg eljárásjogilag – vannak alkotmányossági,⁸⁶⁰ klasszikus perjogi elvi aggályai,⁸⁶¹ a legtöbb eljárási rezsim tartózkodik alkalmazásától még akkor is, ha kollektív igényérvényesítési rendszert működtet.⁸⁶² Mindezek arra a következtetésre sarkallnak minket, hogy elveszünk a magánügyészi rendszert és ne, vagy a lehető legszűkebb mértékben jogosítsunk fel – t.i. a jogalkotó – magánszemélyt mások jogainak érvényesítésére. Még az ügyészi perindítás is, amely klasszikus intézménynek mondható, visszaszorult a rendszerváltást követően, éppen a rendelkezési jog védelmében, vagyis az állam a közérdek védelmére vonatkozó igényét a fél alkotmányos rendelkezési joga védelme érdekében korlátozta.⁸⁶³

Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az Európai Unió, amely semmiképpen nem vádolható túlzott recepciós vággyal az amerikai gyökerű eljárási intézmények irányában, maga is megfontolta a private enforcement bevezetésének lehetőségét a versenyjogi jogsértések tekintetében.⁸⁶⁴

⁸⁵⁹ Az amerikai munkajogi diszkriminációtilalmi szabályoknál éppen ezt eredményezte a magánügyészi funkció bevezetése. Az ide vezető jogalkotói kompromisszumról ld.: Farhang, 2010, 117.

⁸⁶⁰ 8/1990. AB határozat, 96/2008. AB határozat

⁸⁶¹ A rendelkezési elv értelmében a felet illeti meg a döntés igénye bíróság elé vitelére és annak mikénti érvényesítésére.

⁸⁶² Összehasonlító adatokért ld. az EU kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos honlapját.

⁸⁶³ Bár megjegyzendő, hogy az új Ptk. és az Ütv. alatt éppen bizonyos újra kiterjesztése is látható az ügyészi keresetindításnak. Vö. a kötelező ügyészi keresetindítással, viszont a másik oldalról az (egyébként praktikusán nem létező) állam javára marasztalás megszüntetésével.

⁸⁶⁴ Megnézni az EU honlapján az idevágó anyagot.

A JOGINTÉZSMÉNY HAZAI RECEPCIÓJÁHOZ SZÜKSÉGES FOGALMI ALAPVETÉS

1. Azonosítottság v. meghatározatlanság

A csoportos igényérvényesítés nem volt ismert a német-magyar perjogi dogmatika aranykorában, a 19-20. század fordulóján, így az ahhoz szükséges dogmatikai alapokat a klasszikus szerzők nem rakták le. Valójában éppen ellenkezőleg: Magyary a perviszony modelljét egy felperes egy alperes elleni jogvitájára fektette fel és bár a többség természetesen jelentkez(het)ett a perben, a meghatározatlanság elkerülendő, szinte teljességgel tilos volt.⁸⁶⁵ Ez a dogmatikai fundamentum mindenképpen gátolta és ma is gátolja az olyan perszabályok megalkotását, amelyben azonosítatlan felperesi vagy éppen alperesi alanyi kör, osztály szerepel egy adott perben félként. A főszabályt erősítő kivétel az ismeretlen örökösök perbe való idézése,⁸⁶⁶ amely lényegében egy feltételezésen alapul, amely szerint vannak örökösök, létező és élő, perbeli jog- és cselekvőképességgel rendelkező egyének, s mint ilyenek, félként idézhetők egy perben. Számuk, alanyi körük viszont nem ismert, és éppúgy lehetséges, hogy nem is léteznek. A dogmatika pajzsán tehát apró rést csak ez a számszerűleg csekély, de nem elhanyagolható eset képezett.

Az azonosítottság elve kéz a kézben jár a rendelkezési joggal: az a személy jogosult a per megindítására, aki a vitában anyagi jogi szempontból érdekelt vagy legalább ezt állítja magáról és csak olyan személlyel szemben hozható ítélet, akivel szemben ő kifejezetten kéri. A felperes determináltsága az anyagi jogi érdekeltségben nyilvánul meg, az alperes személyét pedig a felperes determinálja a keresetindítás aktusával: a meghatározottság tehát immanens része a per dinamikájának.

A meghatározottság és rendelkezési jog e főszabálya nem gátolta azonban a jogalkotót abban, hogy más szempontból megkerülje azt. A per megindítására törvény felhatalmazása alapján más is jogosult mint az anyagi jogosult, sőt a törvény meglehetősen szélesre vonja az esetek és a feljogosítottak körét. A más perindításra jogosultak történetileg kialakult esetkörei azonban önmagukban az azonosítottság elve alól nem jelentenek kivételt, csak az azzal szokásosan együtt járó rendelkezési elv alól.⁸⁶⁷ A szocialista perjog számára azonban a rendelkezési jog egyáltalán nem volt áthághatatlan dogmatikai korlát, sőt ellenkezőleg: az ügyész számára széles körben tették lehetővé előbb az állam és a dolgozók érdekében, később fontos állami vagy társadalmi érdekből (valójában a szocialista államrend és berendezkedés védelmé-

⁸⁶⁵ Magyary, 1939, 162-164.

⁸⁶⁶ *ibid.*, 164, valamint *vö.* Pp. 101-102. §-aival.

⁸⁶⁷ Így pl. a kiskorúság meghosszabbítása iránt mások mellett az árvaszéki ügyész indíthatott pert [Pp. (1911) 703. §]; a házasság semmissége iránti per megindítására a kir. ügyész [1894:XXXI. tc. 47. §] stb.

ben) a perindítást,⁸⁶⁸ még mindig egy konkrét személy helyett. Ennek részeként már valamely szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti is pert indíthatott, ami elvileg csak a szerződéssel lekötöztetett személyekre kiterjedő hatállyal bírhatott.⁸⁶⁹ A lehetőség a rendszerváltást követően is fennmaradt, amikor a rendelkezési jogot az Alkotmánybíróság ismét visszahelyezte az azt megillető védelem alá.⁸⁷⁰ Ha azonban a szerződési klauzula nem csak egy személyre terjedt ki, hanem ún. általános szerződési feltételként annak kétoldalú megtárgyalása nélkül kerül bele tömegesen szerződésekben: annak megtámadása sem csak egy személyt, hanem egy nagyobb csoportot érintene.⁸⁷¹

Lassú – dogmatikai törésekkel is tarkított – fejlődés során tehát oda ért a jogalkotás, egyébként az Európai Unió fogyasztóvédelmi politikájával karöltve, azt harmonizálva, hogy a fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződés (fogyasztói szerződés) részévé vált általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt közérdekű keresetet indíthat az ügyész, a miniszter, az autonóm államigazgatási szerv, a kormányhivatal, a központi hivatal vezetője, a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője, a gazdasági és szakmai kamara vagy érdekképviselői szervezet és az általa védett fogyasztói érdekek körében a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó egyesület, és az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján a fogyasztói érdekek védelmére létrejött szervezet.⁸⁷² Ez a hatalmas lépés azonban nem csak a rendelkezési jogot érinti, hanem mindazoknak a körét, akikre nézve a perben hozott ítélet hatálya is ki fog terjedni. A 93/13/EGK irányelv 7. cikk (2) bekezdése ugyanis megfelelő és hatékony eszközök alkalmazását írja elő a tisztességtelen szerződési feltételek megszüntetésére, ezt pedig oly módon harmonizálta a magyar jogalkotó, hogy erga omnes hatályt biztosított az érvénytelenséget megállapító bírósági ítéletnek.⁸⁷³

Egy jól érzékelhető ív rajzolható tehát fel a szinguláris azonosított felek egyéni vitájától az érdekelteken kívül álló személyek által indított, az anyagi jogi érdekeltekre akár beleegyezésük vagy tudtuk nélkül kiterjedő hatályú ítéletig. A rendelkezési jog áttörésének jogpolitikai indoka a közérdek védelme, amit az egyedi szerződések érvénytelenségénél még akként aposztrofál a jogalkotó, hogy az ügyész közérdekből indíthatja a keresetet; az általános szerződési feltételek esetén a közérdek meglétét

⁸⁶⁸ vö. a Pp. 2/A. §-ának korábban hatályban volt szövegével.

⁸⁶⁹ vö.: rPtk. 36/A. §-ával, amit a Ptk. 6:88. §-a is fenntartott.

⁸⁷⁰ vö.: a 8/1990. (IV. 23.) és 1/1994. (I. 7.) AB határozatokkal.

⁸⁷¹ Az ügyészi perindítás kritikáját ld.: Csehi Zoltán: Kételyek és kérdések az ügyész közérdekű keresetindításának jogáról, in: *Iustum Aequum Salutare*, VII. 2011/2. 5-29. (Csehi, 2011)

⁸⁷² Ptk. 6:105. § (1) bek., korábban rPtk. 209/B. §. Az ügyész szerepeltetését Csehi erősen kritizálja, ld.: Csehi, 2011, 16-21, 23-27.

⁸⁷³ Ptk. 6:105. § (2) bek.

már vélelmezi a jogalkotó azzal, hogy eleve közérdekű keresetként határozza meg az igényérvényesítési eszközt.⁸⁷⁴

Az individuális kereset magánérdek, saját magánjogi igény érvényesítésére szolgál; az ezzel szembeállítható közérdekű igényérvényesítésben pedig legfeljebb odáig ment el a jogalkotó, hogy a közérdek védelmének indokát (mint a magánjogba való beavatkozás alapját) az immanens vélelem szintjére csökkentette,⁸⁷⁵ és közfeladatot ellátó állami szervezetek vagy szigorú feltételekkel körbehátrólt civil szervezetek kezébe adta a perindítási jogot. Mégsem magánérdek érvényesítésének mintegy szubsztitutív eszköze ez a keresetindítás, hanem attól minőségileg különbözövé teszi a közérdek fennállása – még ha ez a vélelem alkalmazása miatt haloványnak is tűnhet. Van-e olyan perjogi helyzet azonban, amikor nem közérdeket, hanem magánjogi igényt érvényesít az anyagi jogi érdekelten kívül álló személy?

Az Fgyt. többször módosított 38-39. §-ai rendelkeznek a közérdekű igényérvényesítésről és a közérdekű keresetindításról. A közérdekű igényérvényesítés keretében a fogyasztóvédelmi hatóság ill. fogyasztói érdekképviselői egyesület saját maga indíthat pert (a rendelkezési jog főszabálya alóli kivételként) amennyiben a törvény hatálya alá tartozó vállalkozás tevékenységének jogsértő jellegét a hatóság már jogerősen megállapította, és „a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti” – kivételt téve tehát az azonosítottság, meghatározottság évszázadot dogmája alól. A közérdekű keresetindítás keretében pedig az ügyész ill. a fogyasztói érdekek képviselőit ellátó egyesület indíthat keresetet amennyiben „a vállalkozás jogszabálysértő tevékenysége a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, és az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik”.⁸⁷⁶ A közérdekű igényérvényesítés keretében a pert a fogyasztók polgári jogi igénye iránt indítják meg, míg közérdekű keresetindítás esetén a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltávolítását a további jogsértéstől, a sérelmes helyzet megszüntetését és a jogsér-

⁸⁷⁴ Ennek jelentősége abban áll, hogy amíg az első esetben vizsgálandó, hogy a közérdek védelmének indokoltsága megalapozza-e a keresetindítást, addig a második esetben az adott § alapján a keresetindítás ex lege megengedett az ott meghatározott személyeknek, szervezeteknek.

⁸⁷⁵ Ld. az Ütv. 27. § (6) bekezdésének kritizálható szabályát (Ha törvény az ügyészt perindításra jogosítja, az eljárás közérdekűségét vélelmezni kell.) amely egyik oldalról egy megdönthető vélelem (az ellenfél ellenbizonyíthatja a közérdek meglétét a keresetindításban), ekként egy eljárásindítási egyszerűsítés. Ugyanakkor ez a rendelkezés önzáró körre is teszi az ügyészi beavatkozást a polgári perekbe: az ügyészi beavatkozás közérdekű, mert az ügyész beavatkozott – feltéve, hogy az ellenbizonyítás sikertelen.

⁸⁷⁶ Megjegyzendő, hogy a bíróságok a keresetindítás közérdekűségét vizsgálták korábban, azonban az Ütv. fentebb idézett 27. § (6) bekezdése azzal a következménnyel jár, hogy az ügyészi fellépést ex lege közérdekűnek, tehát perjogi legitimációját fennállónak kell tekinteni.

tést megelőző állapot helyreállítását kérheti a közérdekű perindításra jogosult.^{877,878} Véleményem szerint a közérdekű igényérvényesítés Fgyt. szerinti fogalma csak nevében közérdekű, valójában – ahogy maga a törvény is fogalmaz – magánfelek polgári jogi igénye megtérítésére irányul. Ez pedig nem más, mint aggregált igényérvényesítés, erről részletesen ld. a következő pontot.

Meglehetősen egyértelmű, hogy a jogalkotó egy lehatárolt, de egyáltalán nem szűk esetkörben átlépte azokat a dogmatikai határokat, amelyek évszázados kereteket biztosítottak a perek számára az azonosítottság feltétlen megkövetelésével. Tette ezt az Európai Unió fogyasztóvédelmi politikájának való megfelelés céljával és tárgyi hatályát tekintve korlátozott körben, de ez nem teszi semmissé a dogmatika pajzsán egyre elhatalmasodó repedést, amit az ismeretlen örökösök tekintetében még magyarázhatott a szituáció kivételessége, itt azonban nehéz lenne ezzel érvelni.⁸⁷⁹

2. Közérdekű keresetindítás v. magánérdekek aggregációja

Fentebb különbséget tettünk a más nevében és helyett indított perben aközött az esetek között, amikor is az állam valamilyen közérdeket vél felfedezni és ezért teszi lehetővé a más helyett történt perindítást ill. az aggregált igényérvényesítés között. A kettőt szembeállítottuk, mert bár annyi közös lehet mindkét esetben, hogy kivételt képeznek a rendelkezési elv alól, sőt akár a meghatározottság elve alól is, a beavatkozás oka tekintetében már alapjaiban különböznek.

Valamely tisztességtelen szerződési feltétel kapcsán közérdekű keresetindítás esetén a kereset megengedhetőségéhez annak közérdekűségét kell igazolni. Ezt az ügyészség esetén a jogalkotó kifogásolható módon leegyszerűsítette, de ettől még a feltétel szerepel,⁸⁸⁰ így legalábbis nevében közérdekű az ilyen keresetindítás, még ha

⁸⁷⁷ Az Fgyt. 39. § (3) bekezdése úgy fogalmaz, hogy a közérdekű keresetekre a 38. § (2)-(6) bekezdései megfelelően irányadók, azonban az (1) bekezdés az, ami a közérdekű igényérvényesítés keretében a fogyasztó polgári jogi igénye érvényesítésére e kitüntetett szervezeteket feljogosítja, vagyis értelmezésem szerint ez a közérdekű keresetekre nem vonatkozik, így ezek csak az itt sorolt igényeket érvényesíthetik (ún. *injunctive relief*).

⁸⁷⁸ A két intézmény szabályainak részletes elemzésétől itt eltekintünk.

⁸⁷⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/22/EK irányelve (2009. április 23.) a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról éppen a fogyasztói érdekek kollektív – tehát nyilván tömeges – védelmével indokolja megalkotása szükségességét.

⁸⁸⁰ ld. így pl. a fogyasztói szerződések tisztességtelenségével kapcsolatban a Ptk. 6:105. § (1) bek.-ét.

a közérdekűség tényleges ellenőrzése valójában csekély szerephez jut.⁸⁸¹,⁸⁸² Az ilyen keresetek jellemzője, hogy a felperes a közérdek védelmében a szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását kéri, amihez a megállapítás közzétételére kötelezés, mint marasztalás kapcsolódik. Nem kapcsolódik azonban hozzá a szerződési feltétel érvénytelenségéből fakadó további jogkövetkezmények levonása. Az erga omnes hatályú marasztalás alapján tehát beáll az általános jogkövetkezmény: az érvénytelen szerződési feltételre jogot alapítani, teljesítést követelni nem lehet [Ptk. 6:108. § (1) bek.], de minden más jogkövetkezményt a bíróság a fél erre irányuló kérelme alapján érvényesíthet.

Tekintettel arra, hogy anyagi jogosult fél az ilyen ügyészi, más perindításra jogosult perben (jellemzően) nem vesz részt, az ügyész (más perindításra jogosultak) pedig ilyen kérelmet nem terjeszthetnek elő, a bíróság ebben a perben nem dönthet az érvénytelenség további jogkövetkezményei felől, mint érvényessé nyilvánítás, in integrum restitutio, alaptalan gazdagodás megtérítése, szerződésen kívül okozott károk megtérítése. Ezeket az igényeket a tényleges anyagi jogi érdekelt kérheti individuális perben megtéríteni. Az ilyen egyedi per mindazonáltal már egyszerűbben lefolytatható, mivel az erga omnes hatályú megállapítás következtében a jogalapot nem, csak az összecszerűséget (más jogkövetkezmények alapját) kell bizonyítani, megítélni.

Más a helyzet az Fgyt. 38. §-a alá tartozó közérdekű igényérvényesítés esetén. Itt is van megelőző eljárás, de ez pusztá fogyasztóvédelmi hatósági eljárás, ami a bíróság számára semmiképpen nem eredményez res iudicatát, de erga omnes hatályú res iudicatát végképp nem [vö.: Pp. 4. § (1) bek.]. S bár nevében ez is közérdekű igényérvényesítés, fentebb már kifejeztem nézetemet, s itt megerősítem: ez az igényérvényesítés semmiképpen nem tekinthető közérdekűnek. Nem tekinthető annak mivel a címen kívül semmilyen utalást nem tartalmaz arra, hogy mi lenne az a minőségi különbség, amely a fogyasztók polgári jogi igényét közérdekűvé transzformálná. Épp ellenkezőleg, a tör-

⁸⁸¹ A bírósági gyakorlatban ez arra szorítkozik, hogy a kifogásolt tisztességtelen szerződési feltételt fogyasztói szerződésben alkalmazták-e. Vö.: Németh László: A fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelensége iránti közérdekű kereset elbírálásával összefüggő jogalkalmazási kérdések (Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma) 2-3. oldal (a rPtk. 209/B. §-ával összefüggő gyakorlat, ami azonban lényegét érintően várhatóan nem változik.)

⁸⁸² A fogyasztóvédelmi közérdekű keresetindítás feltételei kissé eltérnek ettől, mert ott a fogyasztók széles személyében nem ismert, de beazonosítható körét érintő jogsértést teszi meg a keresetindítás feltételéül a jogalkotó, amely feltétel fennálltát a bíróságok ténylegesen vizsgálták is. Így a BH 2009. 246. eset tanúsága szerint ha a mérlegelés alapján a fogyasztók széles köre nem volt érintett (a perbeli esetben hat db. lejárt Mackó sajt ill. 47 forint értékben az áruhoz hozzáért csomagolás volt bizonyított), akkor a keresetet a bíróság elutasította, s a Legfelsőbb Bíróság ezt az álláspontot törvényesnek tartotta. Ugyanezeket a szempontokat vizsgálva ellentétes következtetésre jutott a keresetindítási jog fennállása tekintetében a Legfelsőbb Bíróság az LB-H-PJ-2011-213. bírósági határozatában (Legfelsőbb Bíróság Pfv.VII.20.192/2011/4.), ahol az alperes CORA áruházában 13 alkalommal tapasztalt fogyasztóvédelmi szabályszegést elgendőnek ítélet a keresetindítás közérdekűsége megállapításához.

vény 38. § (1) bekezdése szerint az ügyész és a fogyasztóvédelmi egyesület pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt; másképpen megfogalmazva a jogalkotó elválasztotta az anyagi jogi igényt a perindításhoz való jogtól. Valójában duplikálta azt, mert ugyanezen § (7) bekezdése szerint a közérdekű igényérvényesítés nem érinti a tényleges jogosult önálló igényérvényesítési jogát. Megjegyezzük, hogy a két igényérvényesítés egymást kölcsönösen kizárja akként, hogy az individuális, önálló igényérvényesítésnek elsőbbséget kell élveznie a kollektív igényérvényesítéssel szemben tekintet nélkül arra, hogy arra korábban vagy a kollektív igényérvényesítés megkezdését követően kerül sor. Ezt az elsőbbséget a rendelkezési jog alkotmányos elve biztosítja: ha nem is vonjuk kétségbe az ilyen igényérvényesítési lehetőség alkotmányosságát, azzal szemben a személyes döntésen alapuló perlésnek elsőbbséget kell adni, különösen azért is mert a rendelkezési jogot az emberi méltóságból – a legerősebb védelmet élvező alapjogból – származtatta az Alkotmánybíróság.

Az Fgyt. 38. §-ához közzétett bírósági gyakorlat nem kapcsolódik, ezért annak értelmezése során nem tudunk már megállapított jogsértések körülményeire támaszkodni. Mindazonáltal nem tűnik alaptalannak a jogi helyzet olyan értelmezése, amely szerint a „közérdekű igényérvényesítés” cím alatt valójában a fogyasztói igények aggregált érvényesítését tette lehetővé a jogalkotó. Lényeges eltérés ez a közérdekű keresethez képest, amely jellemző sajátossága – legyen a keresetindító az ügyész vagy más perindításra jogosult –, hogy a keresetindítás oka (és egyben feltétele) a magánérdektől minőségében eltérő közérdek fennállása. Persze a közérdek fogalmát ha nem határozza meg a jogalkotó [Ptk. 6:105. § (1) bek.], vagy önzáróvá teszi azt [Ütv. 27. § (6) bek.] akkor kevésbé tűnik ki ez a minőségbeli eltérés.⁸⁸³ Amennyiben azonban a perben érvényesített igény megjelölése sem tartalmaz mást, mint a fogyasztók polgári jogi igénye, akkor nehéz más következtetésre jutni, mint hogy az érvényesíteni kívánt igény tekintetében semmi specialitása nincsen a pernek, csak a fogyasztók nagy száma és azonosíthatatlansága teszi azt különössé. Lényegében azonban nincsen másról szó, mint a még azonosíthatatlan, de a per folyamán azonosítható sértetti kör helyett és nevében történő perindításról: perbizománnyról. A perbizományt a bírósági gyakorlat kizárja,⁸⁸⁴ de ez nem vonatkozik természetesen azokra az esetekre, amikor törvény kifejezetten engedi a más igényének az érvényesítését. A másik oldalról viszont az is kiemелendő, hogy erre csak akkor van lehetőség, ha azt törvény kifejezetten lehetővé teszi, éppen azért mert a rendelkezési jog személyessége és a generális perbizomány bírósági gyakorlat által történő elutasítása miatt anyagi jogi felhatalmazás nélkül ilyen jogi helyzetet, az anyagi jogi érdekelten kívül keresetösségi jogot teremteni nem lehet.

Elvileg tehát elkülöníthető a közérdekű keresetindítás eseteinek halmaza, amelyben a szigorúbban ill. enyhébben ellenőrzött esetköröket a minőségi többlet, a közérdek

⁸⁸³ Mint ahogy kitűnik viszont az Fgyt. 39. §-ánál annak részletező fogalma és az ellenőrzést komolyan vevő bírósági gyakorlat miatt.

⁸⁸⁴ Vö. BH 1998. 198. és 199.

érvényesítése köti össze; és a magánjogi igények aggregált érvényesítése, amely törvény által engedélyezett perbizományként funkcionál és szűkre szabott anyagi jogi igények más helyett való érvényesítését engedi tömegesen. Utóbbi esetben a jogalkotó annyi megszorítást tesz, hogy a perbizományt nem korlátlanul biztosítja, hanem csak az ügyésznek (aki ismereteink szerint eddig nem élt ilyennel) vagy a fogyasztóvédelmi jogvédő szervezeteknek biztosítja (akik szintén nem éltek e lehetőségükkel). A korlátozás vélt indoka, hogy ezek a szervezetek nem élnek majd vissza a polgároktól elvont rendelkezési joggal – amit egyébként egy kifejezetten ilyen célú rendelkezés is biztosít.

3. A csoport kohéziója: kötelező v. kilépést engedő v. belépést megkívánó csoport

A per fentebb is említett logikája a szinguláris adjudikáción alapul, ebben a jogi helyzetben a leginkább világos ugyanis, hogy a felek milyen saját érdek képviseletében indulnak csatába, s ha képviselőt fogadnak, ekkor tudják mérlegelni legtisztábban az azzal járó ügynöki költségeket, ellenőrzésének adminisztratív költségét. Természetesen az anyagi jog által engedett többség a perviszonnyra is lefordítható, alkalmazandó: minden olyan anyagi jogviszonyban, ami többséget enged,⁸⁸⁵ lehetővé kell tenni, hogy az abból fakadó igényeket együtt vagy együttes alperesek ellen érvényesítsék. Az, hogy milyen körben teszi lehetővé vagy éppen kötelezővé az alanyi keresethalmazatot az adott eljárási jog, jogalkotói diszkrécióra tartozó kérdés, de a klasszikus pertársasági, alanyi keresethalmazati szabályok általában akkor alkalmazandók, ha a felek oldalán fellépő többség azonosítható körre terjed ki. A pertársaság nehezen volna alkalmazható akkor viszont, ha a felek személyi köre nem perszonalizálható. Ezzel fentebb már foglalkoztunk.

Ettől azonban különböző kérdés, hogy ha fellép valamilyen többség, ha valamilyen tekintetben tény- illetve jogközösség keletkezik személyek azonosított vagy (még) azonosítatlan csoportja között, akkor ez a feltételezés mitől válik realitássá. Másképpen: pusztán az, hogy több embernek azonos jogi érdeke áll fenn valakivel szemben, még nem magyarázza meg, hogy mi indokolja ezek csoportba szerveződését, mi tartja össze majdan ezt a megszervezett csoportot, külső képviselete min alapul, belső viszonyai miként befolyásolják a közös cselekvést. Egyáltalán: önálló entitás ez a csoport, akként lép-e fel, vagy pedig ad hoc konglomerátuma bizonyos hasonló jellemzőkkel bíró személyeknek?

Az F. R. Civ. P. 23. cikke szerinti class action reprezentatív jellegű megoldás, azzal, hogy valójában a képviselet is fikción alapul, de megvan a lehetőség valódivá tenni. Az MDL (angol GLO) viszont koordinatív jellegű megoldás, ami a perrendek egyik legfőbb alapelvétől – ti. az érdekelt per feletti kontrollja fenntartása, magyar termin-

⁸⁸⁵ Nem enged többséget a jog pl. a házasság, vagy az apaság területén, az állami tulajdon tekintetében stb.

ológia szerint a rendelkezési jog főszabályától – nem tér el, legalábbis a perindításról szóló döntés tekintetében. A koordinatív megoldások, amelyek közé még a német Musterverfahren-t is sorolni lehet, meghagyják a per feletti rendelkezést a fél kezében, de annak eljárási menedzselését igazságszolgáltatási érdekből fokozott kontroll alá vetik. A fokozott kontroll elsősorban a tárgyalást előkészítő fórum kiválasztásában nyilvánul meg, de kiterjedhet az érdemi tárgyaláson kívül minden – akár az eljárást lezáró – cselekményre.

A kötelező, vagyis kilépést sem engedő csoport korábban már jelzett előnye a menedzselhetőség: lényegében adminisztratív költségek nélkül lehet aggregálni képzetbeli csoportokat és ezzel képezni súlyt a reprezentatív felperesi oldalon. Ezt a jelentős előnyt azonban lerontja az európai szemmel különösen jelentős rendelkezési joggal kapcsolatos alkotmányossági érv. Megjegyezzük, hogy a magyar jogrend egészét tekintve igen sok olyan csoportot találunk, amelynél belépés nélkül is részesedünk a csoporttagok jogaiból és terhelnek a kötelezettségek. A legegyszerűbb az állampolgárságot említeni, amely születéssel keletkezik (bár választással is keletkezhethet, ha azért idegen folyamodik). Az adófizetők csoportjába sem jelentkezés alapján lép be a polgár.⁸⁸⁶ És ez a példa talán nem is annyira távoli szorosabban vett témánktól, mert amíg az Egyesült Államok joggyakorlata számos jogsérelmet valamilyen komplex perlekedési eszköz segítségével old meg (vagy éppen prolongál hosszú időre), addig csak a legutóbbi magyar jogalkotásból számos példát tudunk felhozni arra, hogy közvetve az adófizetők kényszerközössége fedezi egyes polgárok polgári jogi igényeit.⁸⁸⁷ Ebből a közösségből pedig nem tud kiszerezni az az adófizető polgár, aki nem ért egyet az adott polgári jogi igény megtérítésének módjával, netán összegével. Mégis: a polgári bírósági úton folytatott igényérvényesítés tekintetében az alkotmányos aggályok túl súlyosak ehhez.

A kilépést megengedő csoport adminisztratív költségei magasabbak a kötelezőnél, de még mindig alacsonyabbak a belépést megkívánó csoportképzési költségeknél. Itt véleményem szerint alkotmányossági szempontból kielégítőnek kellene tekinteni a kilépési lehetőséget, mint prolongált negatív rendelkezési jog gyakorlását. Így bár a perindítási cselekmény nem a fél akaratától függene, az eljárás folyamán informált döntésre lenne módja az eljárásból való szabadulásra. Ma még többségben van az a megfontolás azonban, amely szerint nem lehet eltekinteni a perindítás során sem a fél akaratnyilatkozatától. Annak ellenére van többségben, hogy a fentebb említett Fgyt. már lehetővé teszi monetáris igénynek a fogyasztó akaratnyilatkozatától független érvényesítését – bár ennek gyakorlati érvényesülése közzétett határozatban még nem bizonyított.

⁸⁸⁶ Még egy példa: az Alkotmánybíróság által megsemmisített jogszabály arra nézve sem hatályosul, aki az alkotmányellenesség megállapítását nem kérte vagy egyenesen tiltakozott ellene.

⁸⁸⁷ Legalábbis átmenetileg (a tényleges kötelezettől való visszakövetelés idejéig) igaznak tűnik ez a kolontári káresetre, a devizahitelek miatti kártalanítás egy részére ill. a Questor-károsultak kárának megtérítésére.

A belépést megkívánó csoport a legmagasabb adminisztratív költségekkel járó csoportszervezési módszer, mégis az alkotmányossági aggályok csitulása miatt ez látszik olyan kompromisszumnak, ami a jogalkotó számára elérhető. Nem mellesleg az Ajánlás is ezt favorizálja, így adekvát választásnak tűnik. Ugyanakkor arra rá kell mutatni, hogy ez a csoportosítás csak az eljárásba való belépési ill. kilépési pont tekintetében vizsgálja a rendelkezési jog kimerítését, nem érinti viszont az eljárás tisztességességének további elemeit – amelyek egyébként egy kötelező vagy kilépést engedő csoportszervezés esetén is biztosíthatóak. Másként megfogalmazva: eltekintve a belépés érdekelti akarat hiányában való megtörténtétől, egy opt-out rendű eljárást is meg lehet szervezni az eljárásban való részvétel szempontjából tisztességesen, és fordítva: az opt-in rendű eljárás részletszabályai is sérthetik a tisztességes eljáráshoz való jogot.

Mit ér ugyanis az olyan rendelkezési jog, amely ha a fél mégis belépett a csoportba, indokolatlan módon minden részvételi jogtól megfosztja a távollévő érdekelti felet? Pl. belép a gyanútlan fél a csoportba, ami olyan egyezségi ajánlatot tesz és fogad el, amely az érdekelt jogaira nézve súlyosan sértő. Az opt-in eljárás ebbéli volta ellenére is sérti a rendelkezési jog későbbi, diszpozíciós fázisát. A következtetés adódik: az opt-in választása nem olyan balzsam, ami minden eljárási igazságtalanságra, célszerűtlenségre gyógyír volna, az eljárás részletszabályait, ott is a rendelkezési jog által érintett pontokat annak tiszteletben tartásával kell megfogalmazni. Ugyanakkor ez a tisztelet nem vezethet arra, hogy egy menedzselhetetlen eljárási modell születik: a távollévő érdekelt felek nem-rendekezesi jogait bizony korlátozni kell majd, ellenkező esetben a bíróság egy kezelhetetlen tömeggel fog szembenézni, amely egyes tagjai eljárási jogaikhoz a végtelékig ragaszkodván a végtelenig húznák a pert. Ez éppen ellentétes eredményre vezetne, mint a bevezetésben általam említett eljárási gazdaságossági érv.

Az elvi megfontolások után vizsgáljuk meg a magyarországi recepció esélyeit és jogi kereteit.

A KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS MAGYARORSZÁGI RECEPCIÓJÁNAK KERETEI⁸⁸⁸

⁸⁸⁸ A könyv e fejezete alapjául szolgáló tanulmány megjelent a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elkészített koncepció háttéranyagait tartalmazó tanulmányok sorában, ld. Udvary, 2014b. Jelen rész annak a tanulmánynak a részét képező, de azt jelentősen kiegészítő és átdolgozó változata.

A kollektív igényérvényesítés olyan témakör, ami az utóbbi években a hazai tudományos érdeklődés homlokterébe került,⁸⁸⁹ és a polgári perrendtartás kodifikációja remek lehetőséget ad arra, hogy más intézményi változások mellett ennek bevezetését is érdemben vizsgálja a jogalkotó. Fontos ösztönzője a nemzeti jogalkotásnak, hogy az európai jogalkotó is elszánta magát az intézmény bevezetésére,⁸⁹⁰ vagy legalábbis annak megfontolására. A kodifikációnak tehát nem csak a magyar jogalkotó elvárásainak kell megfelelnie, de alkalmasnak kell lennie az uniós ajánlás elveinek megvalósítására is. A magyar jogalkotó – véleményem szerint – korábban nem rendelkezett különösebb elvárással a kollektív igényérvényesítés felé, sőt inkább ellenségesen viszonyult ahhoz,

⁸⁸⁹ Így ld.: Harsági Viktória: Sokalanyú eljárások az angol jogban – képviseleti eljárások és csoportos perlés, Jogtudományi Közlöny, 2015/1. 16-27.; Harsági Viktória - Cornelius Hendric van Rhee (eds.): *Multy-party Reddress Mechanism in Europe: Squeaking Mice?* Intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2014.

Nagy Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályzására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján, Magyar Jog, 2014./4. 203-213.; Nagy Csongor István: Csoportos Igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei I. Az amerikai class action, In: *Külgazdaság Jogi Melléklete*, 2010. LIV. évf. 9-10 szám 89-110.; Nagy Csongor István: Csoportos Igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei II. A csoportos igényérvényesítés európai modelljei és az összehasonlító jogi modellek tanulságai. In: *Külgazdaság Jogi Melléklete*, 2010. LIV. évf. 11. szám 121-152.;

Tóth Tihamér: Versenyjogi csoportos perek amerikai tapasztalatai – javaslatok a jogalkotó számára, Jogtudományi Közlöny, 2015/3. 133-148.

Udvarý Sándor: Class action – az ördögtől való? in: *Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2011, 262-276.; UDVARÝ Sándor: Some Remarks on Class Action in Antitrust Cases in the US and EU, *Versenytükör*, 2012/2. 36-41.; UDVARÝ Sándor: The Advantages and Disadvantages of Class Action, in: *Iustum Aequum Salutare* IX. 2013. 1. 67-82.; Az amerikai class action elméleti háttere és jogszabályi konstrukciója, in: *Codificatio processualis civilis*, *Studia in Honorem Németh János II.* (Varga István szerk.), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 449-488.; Udvarý Sándor: A kollektív jogorvoslat európai szabályozásának főbb csomópontjai és folyamata; *Európai Jog* 2013/6. 1-11. Udvarý Sándor: Az állam felelőssége a tömegesen jelentkező igények érvényesítése megkönnyítésében, in: Csehi Zoltán – Raffai Katalin (szerk.): *Állam és magánjog*, Pázmány Press, Budapest, 2014, 353-360.; Udvarý Sándor: A pertársaság múltja, jelene és jövője az aggregált igényérvényesítés szempontjából, 2012. április 20., Szegedi Egyetem, ÁJK – Polgári Eljárásjogi Kollokvium (konf. ea.); Udvarý Sándor: Az állam felelőssége a csekély mértékű követelések érvényesítésének elősegítésében, 2012. június 8., PPKE JÁK – MOE konferencia (konf. ea.)

⁸⁹⁰ Legutóbb született dokumentum: a Bizottság ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (2013/396/EU) (a továbbiakban: Ajánlás) (🌐)

legalábbis az EU kérdőívére adott 2011-es válaszában.⁸⁹¹ Ehhez képest változás az európai ajánlás, amely elveinek való megfelelés a tagállamok felelőssége, de a magyar jogalkotó pozíciója is változott, mert a Kormány által elfogadott előterjesztés már kifejezett feladatként nevesíti a csoportos perlekedés feltételeinek megteremtését az új Pp.-ben.

A könyv utolsó részében a több éve formálódó és a kodifikációs folyamat során többször jelzett álláspontomat kívánom bemutatni.⁸⁹² Ebben a részben a kollektív igényérvényesítés átfogó kategóriájának részeként fogok hivatkozni az osztályos kereset intézményére, amely korábbi javaslataimban is megjelent terminológia. Ezt a fogalmat nem a class action fordításaként kívánom használni, hanem arra a várhatóan bevezetendő magyar eljárásjogi intézményre, amely a kollektív igényérvényesítés funkciójának fog megfelelni.

1. A bevezetés indokoltsága

A Kormány 2015. január 14-én megtartott üléséig, az volt az alapvető kérdés, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága a csoportos igényérvényesítés magyar perjogba való bevezetésének. Határozott véleményem szerint indokolt csoportos igényérvényesítési eszköz bevezetése, amit az uniós jogalkotási trend is alátámaszt, de voltak olyan sajnálatos magyarországi események is, amelyek nyilvánvalóvá tették egy ilyen lehetőség hiányából fakadó hátrányokat. (Vö. a kolontári katasztrófa utáni perek különböző sokaságával, amely tipikusan lehettek volna osztályos kereset tárgya; vagy a devizaperek özönével, amelyek legalább a közös kérdés tekintetében egy csokorba fogva bizonyonnyal ésszerűbben intézhetők lettek volna.) Ezt a véleményt Nagy Csongor István is osztja, aki kifejezett javaslatot tett a csoportper honi szabályozására.⁸⁹³ A számos modell⁸⁹⁴ közül választhat a jogalkotó a bevezetés tekintetében, amely közül véleményem szerint az amerikai modell a leginkább kidolgozott, részleteiben kipróbált és kiforrott – annak előnyeivel, de számos hátrányával együtt. Az igazodási pontként

⁸⁹¹ Ld.: A Magyar Kormány válasza a Bizottságnak a csoportos keresetindítás koherens európai megközelítése felé történő előrehaladás lehetőségeiről szóló, SEC (2011) 173 végleges kérdőívére,

⁸⁹² A C témabizottság kollektív igényérvényesítéssel foglalkozó albizottsága, amelyet Prof. Dr. Harsági Viktória tanszékvezető asszony vezetett, problémafelvetések sorozatán keresztül próbálta formálni álláspontját. A könyv jelen fejezete illeszkedik az elnök asszony által felvetett kérdéskörökhöz, struktúrájáért tehát őt illeti a köszönet.

⁸⁹³ Ld. Nagy Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján, Magyar Jog, 2014./4. 203-213.

⁸⁹⁴ Nagy Csongor István: Csoportos Igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei I. Az amerikai class action, In: Külgazdaság Jogi Melléklete, 2010. LIV. évf. 9-10. szám 89-110.; Nagy Csongor István: Csoportos Igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei II. A csoportos igényérvényesítés európai modelljei és az összehasonlító jogi modellek tanulságai. In: Külgazdaság Jogi Melléklete, 2010. LIV. évf. 11. szám 121-152.

jelentkező európai trend, annak megnyilvánulása, az Ajánlás inkább elveti az ottani eljárás recipiálását.⁸⁹⁵ Más kérdés, hogy véleményem szerint az elvetett megoldások helyébe nem feltétlenül ajánl hatékonynak tűnő más megoldásokat.

A kodifikációs folyamat során nagyon helyesen nem egyes nemzeti modellek, hanem az intézmény aprólékos funkcionális vizsgálata folyt – amelyből a Kormány Konceptiója keveset tükröz,⁸⁹⁶ és a rendelkezésre álló modellek közül is csak a német és holland modellt említi.⁸⁹⁷ Az amerikai megoldások zsigerből való elvetését helytelennek tartanám, inkább azt a prudens megközelítést támogatom, hogy a létező megoldások ismert problémáinak kiküszöbölésével „rakjuk össze” saját megoldásunkat oly módon, hogy az beilleszthető legyen az általános perszerkezetbe. Fontos továbbá, hogy ne legyen teljes mértékben idegen perjogi hagyományainktól – ez persze az USA forrás-jogrend szerepét kétségessé teszi, de legalábbis egyes megoldásokat – ha jól működnek ott – bizonytalanság enged. Más kérdés, hogy azon intézmények importálását viszont, amelyek kifejezetten hátrányosak lehetnek, azonosítani kell, és adaptálásuktól mindenkor érdemes tartózkodni.⁸⁹⁸ Nem mellékes továbbá, hogy a bíróságok és az ügyvédi kar is alkalmasnak találja a jogérvényesítési eszközt, bár annak sikerét – meggyőződésem – nem a számszerűségben kell keresni. Másként: azt is sikeres kollektív igényérvényesítési eszköznek kell tekinteni, ami évente akár csak egyszámjegyű pert kezel itthon, de abban a tekintetben egyszerűbb és időszerűbb ítélezést valósít meg, mint ha azok a perek egyesével indultak volna.

A Konceptió világossá teszi, hogy a csoportper megalkotása szükséges a jogalkotás folyamán.⁸⁹⁹ A bevezetés indokai közül a peres helyzetek alapjául szolgáló tényállások tömeges hasonlóságát emeli ki, illetve az alacsony költséghatékonyságú perek körét említi.⁹⁰⁰ A jogpolitikai döntés megszületése ellenére sem haszontalan azonban, ha világossá teszi az elmélet is, hogy mi volt a bevezetés indokoltsága, mert az intézmény későbbi interpretációja során az segítséget nyújthat a jogalkalmazónak. Az intézmény bevezetése Konceptióban foglalt indokaival – ti. az Unió jognak való megfeleléssel, a tömegességből fakadó kérdések hatékony megoldásával és az NEV perek igazságszolgáltatási rendbe való bevezetésének szükségességével – egyet lehet érteni. Azonban arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a két eltérő típusú indok két nagyon is különböző csoportos per megalkotásának lehet alapja. Amíg ugyanis az NEV pereknél feltehető a felperesi csoport érdektelensége még akkor is, ha a per jog lehetővé teszi a perindítást – vagyis az ő perbeli aktivitásuk várhatóan sokkal csekélyebb lenne a szokványos perbeli felekénél, még akkor is, ha teljes féli jogokat élveznének –, addig

⁸⁹⁵ Ezzel kapcsolatos kritikámat ld.: Udvary, 2013a, 1-11.

⁸⁹⁶ Vö. Konceptió 18, 41-42.

⁸⁹⁷ ibid. 18.

⁸⁹⁸ Vö. e könyv (B) részével

⁸⁹⁹ Konceptió 18.

⁹⁰⁰ ibid.

a tömegességen alapuló követelések esetén véleményem szerint PEV követeléseket (is) kell érteni, amelyek megindításához és viteléhez a feleknek komoly érdeke fűződik, viszont az igazságszolgáltatás csatornáinak „bedugítására” alkalmasak.

Fentebb részletesen foglalkoztam azzal, hogy az amerikai szövetségi perjog hogyan kezeli ezeket a helyzeteket és rámutattam, hogy a class action csak egyike – bár kétségtelenül a legismertebbje – a megoldásoknak és azt is sokszor az egyéni pervitelre célszerűtlen követelésekre alkalmazzák. Ugyanakkor az önállóan is célszerűen megindítható perekre a komplex perlekedés más eszközeit alkalmazzák a szövetségi igazságszolgáltatás, amelyek inkább egy koordinált perlés, pervezetés képét vetítik elénk.⁹⁰¹ A különbségtétel mögött meghúzódik ugyanaz az indok, ami a Kormány Koncepciójának mondataiból kitűnik. A jogintézménynek tehát nem csak egyszerűen a megalkotása indokolt, hanem még fontosabb, hogy a komplex perlési szituációkra megfelelő választ jelentő jogintézmények kerüljenek bevezetésre.

E körben emlékeztetni kell arra, hogy a reprezentatív illetve koordinatív jellegű megoldások különböző eljárási megközelítést igényelnek, tesznek szükségessé. A reprezentatív csoportos keresetek esetén a csoport képzésének rendjét, a képviselőt tisztességességét és megfelelőségét kell leginkább vizsgálni, mert a távollévő felek elveszítik – ha egyáltalán volt valaha – a kapcsolatukat az érvényesített igénnyel. A moderált reprezentatív megoldás (opt-in) során a per kezdeményezésénél megmarad a féli kontroll, de az eljárás további folyamán ugyanazok a problémák vetődnek fel, mint a „szélsőséges” reprezentatív jogintézmény esetén. A koordinatív megoldások fenntartják a rendelkezési jogot, az ügy vitele feletti kontrollt, a fél továbbra is egyénileg érdekelt a per vitelében, de az igazságszolgáltatási ekonómia, gazdaságosság jegyében – akár államhatárokon átnyúló módon – koncentrálják a tárgyalás előkészítésének szakaszát egy bírósághoz. Mivel a kodifikáció során a magyar polgári eljárásokra kell koncentrálnunk, szükségtelen érinteni azt a rendkívüli kihívást, amit a hasonló tárgyban más és más Európai Unió tagállami bíróság előtt indított perek koordinálása jelentene. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a kontinens eljárási jogának egységesítése a közeljövőben bizonyosan szembesülni fog a kérdéssel.

A különböző megoldások árnyalt választ képesek adni a tömegesség jelentette igazságszolgáltatási problémára. A kodifikáció során ennek figyelembe vétele rugalmassá tenné a magyar eljárásjogot is a tömeges perlekedési viszonyok jellegében némiképpen különböző kihívásainak megválaszolására. Az intézmény bevezetésének indokoltságát a Kormány deklarálta, és felvillantotta annak mögöttes okait is. Fentebb, a class action előnyei és hátrányai elemzése során magam is azonosítottam számos indokát annak, ami miatt az intézmény bevezetése számomra is indokoltnak tűnik. Ezek megismétlése nélkül arra utalok, hogy az eljárásjog a tömeges perlési viszony bevezetésével az anyagi jog teljesebb érvényesítését jelentené, kiegészítő társadalmi

⁹⁰¹ A kettősséget érdemes összevetni az angol perjog csoportos perekre adott válaszával, amit Harsági Viktória elemez. Harsági, 2015, 16-27.

előnyök származhatnának abból.⁹⁰² Az óvatosságra intő külföldi kommentárokat természetesen kellően figyelembe kell venni, és célszerű fontolva haladni.

2. A vitamegoldás különös eszköze vagy per

A bevezetés indokoltságának elfogadása esetén sem lehet mellőzni azt az alapvető kérdést, hogy milyen célt szolgáljon a kollektív igényérvényesítési eszköz; legyen az inkább az egyezségkötésre fókuszált, vagy éppen perben való eldöntésre hangolja a jogalkotó az intézményt. Azok a perjogi rendek, amelyek a saját perrendtartásukban szabályozzák a kollektív igényérvényesítést, jellemzően az ítélettel való eldöntést is szabályozzák, lehetővé teszik.⁹⁰³ A KapMuG hatálya alatt – mint általában a teszt-ügyes megközelítés alapján – egyenesen feltétele a kollektív vita megoldásának az ítélet meghozatala.⁹⁰⁴

A holland megközelítés viszont teljesen különleges ebből a szempontból, mivel az eljárás fókuszában az egyezségkötés áll, amennyiben erre viszont nem kerül sor, úgy kollektív hatályú marasztalás már nem kérhető ilyen eljárás keretében.^{905,906} Maga az eljárás (Wet collectieve afhandeling massaschade; WCAM) lényegében egy bíróságon kívül elért egyezség, amelyet a felperesek nevében reprezentatív szervezetek kezdeményeznek, a tagok érdekeinek egyezőnek kell lenniük és számuknak menedzselhetőnek kell lennie. Ha a tárgyában nem korlátozott jog- és ténykérdésben a felek egyezsége jutnak, közösen fordulhatnak az Amszterdami Fellebbviteli Bírósághoz, amely egyfokú eljárásban jóváhagyja vagy elutasítja az egyezség jóváhagyására irányuló kérelmet; utóbbira akkor kerül sor, ha ésszerűtlen a kártérítési összeg, az alperes teljesítési készsége-képessége nem garantált, a felperes nem kellően reprezentatív ill. az osztály tagjainak száma nem kellő a certifikációjához.⁹⁰⁷ van Boom átfogó értékelése szerint a WCAM rendszer hibái és hézagai ellenére is jól működő rendszer,⁹⁰⁸ ami egy igen meglepő helyről kapott közvetett támogatásnak köszönhetően a pénzügyi

⁹⁰² Vö. Rubinstein, 2006b, 21-22.

⁹⁰³ F. R. Civ. P. Rule 23 [🌐]; CPR 19. cikk – bár az egyezséget mindkettő kiemeli, viszont az ítélettel lezárás nincsen kizárva.

⁹⁰⁴ Vö. KapMuG 16. cikk [🌐] Megjegyzem, hogy természetesen a KapMuG is részletesen foglalkozik az egyezségkötés folyamatával, hatásaival.

⁹⁰⁵ Hodges, 2008, 70-76.

⁹⁰⁶ Hozzá tartozik a teljességhez, hogy a holland rendszer is ismeri a csoportos kereset kategóriáját, amelynek keretében azonban pénzben kifejezett kártérítés nem, csak valamely magatartásra való kötelezést lehet kérni, viszont az ilyen ügyeket is egyezségkötési eljárásba lehet átfordítani. Vö. a holland Ptk. szabályaival §3:305a (3) bek. harmadik mondatával: „It cannot be filed in order to obtain compensatory damages.” [🌐]

⁹⁰⁷ Hodges, 2008, 72. Néhány további kevésbé releváns visszautasítási okot elhanyagoltam.

⁹⁰⁸ van Boom, 2009, 171-192, 192.

befektetésekkel kapcsolatos kollektív igényérvényesítés európai paradicsoma lehet,⁹⁰⁹ de eddig is számos igen nagy értékű egyezséget kötöttek keretében. Túl ezen azt is látni kell, hogy az USA tapasztalatok azt mutatják: az ügyek túlnyomó része – akár 95%-a – egyezséggel ér véget.⁹¹⁰

Az Ajánlás 25-28. cikkei a kártérítésre irányuló kollektív igényérvényesítés tekintetében szintén bátorítja a bíróságon kívüli alternatív vitarendezési eljárások alkalmazását és a bíróság által jóváhagyott egyezséget is. Az egyezés tehát támogatandó, de az ítélet meghozatala nem kizárt – szemben a holland WCAM eljárással.

Mindebből a magyar kodifikációra nézve az folyik, hogy rövidlátó, farizeus megoldás lenne elhanyagolni az egyezségkötés szabályait és az ítélet hozataláig tartó eljárást ezzel forszírozni. A kollektív igényérvényesítés esetén komoly közgazdasági érvek szólnak a megegyezés mellett.⁹¹¹ Más kérdés, hogy a vesztes fizet perkoltségviselési elv fenntartása esetén az alperesek erős ügy esetén kevésbé fognak engedni a zsaroló megegyezési célú perekben, mint ahogy a negatív példaként szereplő Egyesült Államokban – lényegesen több ügyben várható ítélet hozatala itthon, mint ahogy az USA példa sugallná. Határozott véleményem viszont, hogy az egyezségkötés tekintetében a bíróságot a mai szinguláris egyezséghez képest jelentősebb jogkörökkel, sőt erősebb szakértői támogatással kell felruházni.⁹¹² A bíróságnak nem csak az egyezés törvényességét, de célszerűségét is ellenőrizni kell majd tudni, azt, hogy a perben csak képviselő útján részt vevő felek számára az egyezés kellően kedvező-e, nem hátrányos-e, a bíróságnak kell majd érdemben – akár könyvvizsgáló, közgazdasági szakértő segítségével – ellenőrizni, az ún. *sweetheart agreements*⁹¹³ elkerülése érdekében.

Ebből a szempontból az Ajánlás 28. cikke véleményem szerint nem irányoz elő kellő védelmet, legalábbis az F. R. Civ. P. 23. cikk (e) pontjának tükrében. Persze az sem hallgatható el, hogy az USA-ban az egyezségkötés ténylegesen sokszor még mindig visszaélésszerű, a tényleges érdekelték számára kevés eredménnyel jár.⁹¹⁴ Az ellenőrzésnek ezért ki kell terjednie a jogszerűségen túl a tisztességességre és célszerűsége is, és valódinak kell lennie. Ezt véleményem szerint a magyar bírók aktívabb

⁹⁰⁹ Ld. az USA Legfelső Bíróság Morrison v. National Australia Bank döntését, amely a külföldi befektetésekkel kapcsolatos törvénytörések miatt indított perekben a külföldi befektetőket kizárta a class action nyújtotta védelemből. Bővebben: Genevieve Beyea: Morrison v. National Australia Bank and the Future of Extraterritorial Application of the U.S. Securities Laws (February 28, 2011). Ohio State Law Journal, Vol. 72, Forthcoming. ☞ A döntés azért lehet előnyös a holland WCAM-nek, mert ilyen kizáró megközelítést a hollandok nem alkalmazván a külföldi befektetők e fórum előtt kérhetnek jogvédelmet.

⁹¹⁰ Theodore Eisenberg – Charlotte Lanvers: What is the Settlement Rate and Why Should We Care? (2009). Cornell Law Faculty Publications. Paper 203., 35. ☞

⁹¹¹ Udvary, 2013a, 6-7.

⁹¹² ibid.

⁹¹³ Hay-Rosenberg, 2000, 1377.

⁹¹⁴ Frank, 2013, 6-11.

szerepfelfogása segítheti, de szükséges hozzá a kellő professzionális segítség megadása is, valamint az adverbialitás biztosítása: az egyezségi ajánlat kifogásolására a távollévő tagoknak is lehetőséget kell biztosítani, hogy érdekeiket szükség és igény esetén saját maguk – jogi képviselővel -- fellépve képviselhessék. Ilyen jogi háttér biztosítása esetén a jogalkotó minden ésszerű lépést megtesz a felek tisztességes eljáráshoz való jogának érvényesítése érdekében, csökkentve ezzel egy esetleges alkotmányjogi támadás sikerének esélyét.

3. A tömeges perlési viszony fogalmi beillesztése a magyar perjogba

A kodifikációs munka során is, de már azt megelőzően, egyes tanulmányokban felmerült annak igénye, hogy a kollektív igényérvényesítés hazánkban ismeretlen jogintézménye nyerjen pontos fogalmi hátteret, egyértelmű kifejezések és tartalom-meghatározások segítsék elő az esetleges későbbi szövegezést. Ez összefügg a fentebb vizsgált témával is, ti. a reprezentatív illetve koordinált tömeges perlési viszonyok szabályozása elválasztásával. A reprezentatív tömeges perlési viszony, mint leendő új intézmény elnevezésre vár, a névadás pedig mindig hordoz némi teremtettségűt magában.⁹¹⁵ Magam írásaimban korábban is az „osztály” kifejezéshez közelítettem az intézményt, amely a csoportra utal némi történeti perspektívával. Amennyiben a kollektíva megnevezése a kérdés, arra is az osztály kifejezést támogatom. A koordinált tömeges perlési viszont tekintetében – ahogy arra már szintén utaltam – vagy a koordinált, vagy a társult perlés elnevezését tartanám célszerűnek, ami utalna arra, hogy inkább egyesítés-jellegű intézményről van szó.

3.1. *Reprezentatív tömeges perlési viszony: az osztályos kereset*

A tömeges perlési viszonyok leginkább ismert példája a class action, amelynek elemzésével hosszan foglalkoztunk. Az európai jogalkotási folyamat – amely a CA negációjaként kategorizálható – ugyanakkor szintén a reprezentatív igényérvényesítés irányát választja, és a fogalommeghatározás során a kollektív jogorvoslat két fajtáját irányozza elő: a jogsértés megszüntetésére irányuló ill. a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatot.⁹¹⁶ A két pertípus közül az első jövőre nézve valamely magatartásra kötelezés kimondására alkalmas per: monetáris igény megtérítésére nem alkalmazható. A per közössége annyiban mutatkozik meg, hogy annak sikere esetén az adott jogviszony alanyai közül az is haszonélvezője lesz a – mondjuk – tisztességtelennek

⁹¹⁵ Vö. Mózes I. Könyve I. fejezet 5. verse: „És nevezé Isten a világosságot nappalnak, és a sötétséget nevezé éjszakának: és lőn este és lőn reggel, első nap.”; II. fejezet 19. verse: „És formált vala az Úr Isten a földből mindenféle mezei vadat, és mindenféle égi madarat, és elvívé az emberhez, hogy lássa, minek nevezze azokat; mert amely nevet adott az ember az élő állatnak, az annak neve.”

⁹¹⁶ Ajánlás 3. cikk a) pont

bizonyult általános szerződési feltétel további alkalmazása kizárásának, aki a perben akár semmilyen módon nem is vett részt.⁹¹⁷

Az aggregált magánérdekek egy fórumon történő érvényesítésére inkább a második: a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslat alkalmas, amely saját definíciója szerint is reprezentatív jellegű. A képviseleti jelleg megnyilvánul az Ajánlás szerint abban, hogy a kollektív jogorvoslat során a felek bár belépési nyilatkozatot tesznek, de az eljárásban félként nem vesznek részt.⁹¹⁸ Ehhez képest persze zavaró fogalmi terminus a felperesi pertársaság említése pl. a 21-24. cikkekben. Ez a fogalmi zavar nem segíti majd az Ajánlás céljainak megfelelő hazai jogszabály megalkotását, hiszen egyik oldalról nem félként tekint a hasonló csoport tagjaira az, másik oldalról viszont pertársaságként említi azok csoportját. A megoldás talán abban rejlik, amit az USA SC is követett: a perbeli fél bizonyos jogait garantálta a csoport távollévő tagjai számára, másokat viszont nem. Ez az egyensúlyozás ott a tisztességes eljáráshoz való jog mércéjén állt vagy bukott el. Itt ugyan az Ajánlás kiemel bizonyos jogokat (belépéshez ill. kilépéshez való jog), de ahogy fentebb bemutattam, az USA eljárásjogában még a távollévő felet is több jog illeti meg, mint az Ajánlás szerinti eljárási alanyt. Nem szól az Ajánlás pl. a lényeges eljárási cselekmények, különösen pl. az egyezségi ajánlat megvizsgálásának rendjéről, a „felek” arról való értesítéséről, az ajánlat kifogásolásának rendjéről stb.⁹¹⁹

Az európai jogalkotó egyáltalán nem említi a koordinált perlés általam fentebb bemutatott, pl. az USA jogában kimunkált, vagy éppen a német eljárásjog által alkalmazott teszt-ügy jellegű megközelítést sem. Igaztalan volna a kritika, ha elhallgatnánk: ennek nyilvánvaló oka az ügyek határon átnyúló konszolidálásának megoldhatatlannak tűnő nehézsége. Amíg az európai bírósági fórumok csak országhatáraikon belül rendelkeznek igazságszolgáltatási jogkörrel, addig a bemutatott amerikai példa a szövetségi jogot alkalmazó szövetségi bíróságok előtti konszolidációt mutatta be, amelyek (legalábbis fellebbviteli szinten) több tagállamot is illetékességük alatt tartanak. Mivel Európában ilyen „szuperjoghatósággal/hatáskörrel/illetékességgel” rendelkező fórum nincsen, az egyes tagállami bíróságoktól valamely bírósági ügy más tagállam bírósága elé utalása nem támasztható alá. Az MDL-nek megfelelő, határokon átnyúló intézményt tehát nem is tudna – alapvető alkotmányjogi korlátok miatt – alkotni az európai jogalkotó. Ez viszont nem zárja el a nemzeti jogalkotót, hogy nemzeti szinten szabályozza a koordinált perlekedés lehetőségét. Ennek az utóbbi időben bekövetkezett magyar

⁹¹⁷ Vö. az Irányelvvel és a Ptk. 6:105. §-ával, ami a tisztességtelen általános szerződési feltétel hatálytalansága bírósági megállapításának erga omnes hatályáról rendelkezik.

⁹¹⁸ Vö. Ajánlás 3. cikk d) pont és V. fejezet

⁹¹⁹ Ahhoz képest, hogy oly nagyon kárhozzátjuk a class action-t, mint a visszaélések melegágyát, e tekintetben semmit nem ír elő az Ajánlás a felek jogai védelme érdekében.

alaptörvényi ill. jogszabályi változások⁹²⁰ sajnálatos gátat szabnak. Természetesen az alkotmányjogi megfontolások mindenképpen elsőbbséget élveznek, de a magam részéről arra is hangsúlyt helyeznék, hogy a megfelelő semlegesség, kormányzati beavatkozás kizártsága, tehát eljárási garanciák megtartása mellett a tömegesen induló hasonló perek koordinálásának megfelelő eszköze volna az ügyek tárgyalásra való áthelyezése, egy fórum elé való koncentrálása. Ebből a szempontból érdekes új jelenség a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránt indított perekre vonatkozó Pp. XXII. fejezete, amely szintén a koncentráció célját szolgálja, bár nem a már megindult perek áttételével, hanem azzal, hogy eleve csak egy fórumon engedi az eljárás indítását, és azok kellő, rövid határidőn belül való megindulását követően az egyesítést rendeli alkalmazni. Véleményem szerint ez egy koordinált perlési módszer csírája is lehetne, ha a jogalkotó többet mondana arról, hogy az adott perre annak komplexitása miatt milyen különös eljárási rendelkezések irányadók. Ilyet a jogalkotó nem tesz az adott esetben, ezért ez a per sem más, mint egy kizárólagos illetékességre alapozott egyesítés. Az irány azonban figyelemre méltó lehet.

A tömeges perlési viszony bevezetése során tehát – úgy tűnik – inkább a reprezentatív perlési viszonnal kell foglalkoznunk, ami abból is következik, hogy a Koncepció utal a fentebb említett Ajánlásra, mint a kollektív jogorvoslat kodifikációját indokló körülményre.

Itt kell utalni arra, hogy Németh János észrevétele alapján nem támogatható a „kollektív jogorvoslat” fogalmának bevezetése,⁹²¹ még ha sajnálatos fordítási félreértés miatt az EU szövegekben általánossá is vált ez. A magam részéről a reprezentatív jellegű tömeges perlési viszonyra az „osztályos kereset” fogalmát szoktam használni saját írásaimban, amely hordoz magyar jogrendhez illeszthető kifejezést (osztály); tükrözi azt, hogy keresetről, tehát bírósági úton elbírálendő igényről van szó; valamint utal a jogintézmény archetípusára, a class action-re is. Kétségtelen az is, hogy az európai trend inkább az amerikai gyökerek elvetését célozza, ezért a „kollektív” jelzővel operál. Mindazon esetekben, amikor valamely szabályozás kifejezetten az Unió ajánlásán alapul, ott emiatt indokolt lehet a „kollektív igényérvényesítés” fogalmának használata – bár az ajánlás az elnevezés tekintetében (sem) rendelkezik kötelező erővel. Amennyiben több altípusát rendszeresítené a jogalkotó a kollektív igényérvényesítésnek, úgy azokat nevükben is érthetően el kell választani. Így a koordinált perlési viszonyra más terminus technicust kell alkalmazni, amely tükrözi a csoport képzésének eltérő okait és a szabályozás eltérését is.⁹²²

⁹²⁰ Vö. a 36/2013. (XII. 5.) AB határozattal, amely (leegyszerűsítve) büntető ügyekben, de megtiltotta az OBH elnökének az ügyek áthelyezését. A határozatot követően a Pp. 47. §-t a 2013: CXXXI. törvény 1. §-a hatályon kívül helyezte.

⁹²¹ Amelyet már cikkemben is caveat-tal használtam, ld.: Udvary, 2013a, 1., 1. lj.

⁹²² A C témabizottság munkája során a „társult perlés” kifejezés merült fel egyik lehetséges verzióként.

3.2. A kollektív igényérvényesítés jogforrási helye

A kodifikációra készülve szükségszerűen felmerült a majdani intézmény jogforrási elhelyezésének kérdése. Az USA F. R. Civ. P. 23. cikke az általános perjogi szabályok között tartalmazza az intézményt, Nagy Britannia Civil Procedure Rules-ának 19. cikke a II. és III. részeiben mindjárt két válfaját tartalmazza az általános perjogi szabályok között,⁹²³ Németországban viszont több alfaja is külön törvényekben van szabályozva.⁹²⁴ Van tehát példa tehát a perjogi kódexben, ill. speciális törvényben való elhelyezésre is. A vizsgálódást pedig hazai szempontból az is árnyalja, hogy nem ismeretlen valamely különleges per szabályainak a Pp.-n kívül eső törvényben való elhelyezése,⁹²⁵ így minkét út nyitott hazánkban is.

Az osztályos kereset külön törvénybe való illesztése a Pp. generalitását csökkentené, ezért a magam részéről külön fejezetben szabályozását támogatnám. Mivel a Pp. megújítása során érdemes megszívlelni azokat a dogmatikai megfontolásokat, amelyeket az irodalom a kísértékű⁹²⁶ vagy kiemelt jelentőségű⁹²⁷ perek kapcsán a különleges perré minősítés kapcsán tett, véleményem szerint a peres felek szabályait tartalmazó fejezetben lenne indokolt definiálni a reprezentatív tömeges perlés alapvető szabályait, a pertársaságot követő külön cím alatt. Ha a jogalkotó itt nem akar a definíción túlmenő szabályokat adni, akkor az egyes speciális szabályozási tárgyak, mint pl. perköltségviselés, meghatalmazás, kötelező jogi képviselő stb. tekintetében az adott fejezetbe helyezheti el az így már definiált osztályos kereset megfelelő szabályait.

3.3. Az osztályos kereset tárgyi hatályának korlátozottsága vagy teljessége

Az egész bizottsági munkafolyamat alatt, még a témabizottság záróülésén is nagy vitát váltott ki az a kérdés, hogy általános tárgyi hatálya legyen-e a majdani kollektív igényérvényesítésnek, vagy pedig a jogalkotó – akár óvatosságból is – csak meghatározott anyagi jogi igények tekintetében kreáljon ilyen eszközt, s utóbbi esetén melyek lennének a célszerű pertárgyak.

⁹²³ CPR Part 19 II. Representative Parties, CPR 19 Part III. Group Litigation >>

⁹²⁴ KapMuG

⁹²⁵ Ld. így pl. a jogi személy határozatának felülvizsgálatát, Ptk. 3:35-3:37. §§ vagy a gazdasági társaság tagjának kizárására irányuló per szabályait, Ptk. 3:107-3:108. §§

⁹²⁶ Pallós, 2011, 113-116.

⁹²⁷ Wopera, 2011, 218-220.

Az osztályos keresetre vonatkozóan világszerte van példa a korlátozott tárgyi hatályú⁹²⁸ ill. a bármilyen igényre⁹²⁹ kiterjedő fajtára. Leginkább jellemző terepe az ilyen eljárásoknak a fogyasztói jogviszonyból fakadó igények,⁹³⁰ valamint a versenyjogi magánjogi igények,⁹³¹ de sűrűn előfordulnak a környezetvédelmi igények, sőt még alkotmányjogi relevanciájú perek (ld. hátrányos megkülönböztetés) is vannak.⁹³² Mivel jelenleg a jövő általános hatályú Pp.-jéről beszélünk, bátoratlannak tűnne egy olyan javaslat, amely korlátozott körben vezetné be azt, pl. fogyasztói ügyekben, majd az összegyűlt tapasztalatok alapján tenné lehetővé a jogalap tekintetében fennálló korlátozás eltörlését. Ráadásul az Unió ajánlás szintén egy viszonylag általános megközelítést alkalmaz, t.i. az Unió által garantált jogok kollektív érvényesítésére nézve fogalmaz meg elveket. Ugyanakkor az Ajánlás a másik oldalról tartalmaz egy hatály-korlátozást: a tömeges károkozási helyzet esetén lehet az intézményt igénybe venni, amiből az következhet, hogy a per tárgya deliktualis felelősség lehet.

Az Ajánlás bizonyos szűkítése ellenére is az általános, per tárgyat tekintve előre meg nem határozott verziót tartanék dogmatikailag indokoltnak, különös tekintettel, ha az előző érvelést elfogadva az általános rendelkezések között kerül elhelyezésre a jogintézmény. Azok az anyagi jogterületek, ahol a tömeges igényérvényesítés jelenlegi ismereteink szerint szóba jöhet: fogyasztóvédelem, versenyjogi magánjogi igényérvényesítés, környezetvédelem, munkajog területén hátrányos megkülönböztetés, bizonyos értelemben minden olyan deliktualis kárigény, amely egy károkozó centralizált döntése és magatartása eredményeképpen okoz kárt jelentős számú személyek körének.

⁹²⁸ Ismét a KapMuG-ra utalok, de ilyen tárgyi korlátozású specialitás nem ismeretlen az USA-ban sem, ld. így az ún. Magnusson-Moss törvény alapján induló autómobil garanciával kapcsolatos igényekre, amely anyagi jogi területen belül a törvény szigorúbb feltételeket szab az osztályos kereset indítására, mint egyébként. Ld. 15 U.S. Code Chapter 50 – Consumer Product Warranties ☞

⁹²⁹ A leginkább eklatáns példa maga az F. R. Civ. P. 23. cikke szerint osztályos kereset, amelyre általában tárgyi korlát nincsen [☞]. Ugyanígy ld. a CPR. 19. cikkét.

⁹³⁰ Maga az Európai Unió is elsősorban erre a területre fókuszált a jogalkotási folyamat kezdetén, ami egyébként így tárgyi korlátozásként is felfogható. Vö. Green Paper on Collective Redress, 2008 ☞. Más kérdés, hogy az Ajánlás, bár indokolásában és a preambulumban még sűrűn hivatkozik a fogyasztóvédelmi érdekre, a szöveg már nem tartalmaz ilyen megkötést.

⁹³¹ Az USA-ban induló osztályos keresetek jelentős része kartell-ellenes eljárás. Az Európai Unió is megkísérelte a versenyjogi magánjogi jogérvényesítés kérdéskörét szabályozni, bővebben ld.: Udvary, 2012, 36–41. Ahhoz képest újabb fejlemény az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról. Ez az irányelv azonban csak egyszer tesz említést a kollektív igényérvényesítésről, a Preambulum (13) pontjában, akként, hogy nem indokolt a tagállamok számára ilyen mechanizmus létesítése az Irányelv tárgyi hatálya alá tartozó cselekmények körében.

⁹³² E szempontból leghíresebb class action a Brown v. Board of Education, 347 U.S. 483 (1954), amely a szegregáció megszüntetését eredményezte végső soron.

Mindazonáltal fontos kiemelni, hogy a kodifikációs bizottsági viták során – személyes álláspontommal szemben – az a konszenzus látszott körvonalazódni, ami szerint a kollektív igényérvényesítés lehetőségét meghatározott tárgyú perekre volna célszerű korlátozni, mintegy a német kísérlethez⁹³³ hasonló módon. Ebből a Konceptió már nem tükröz semmit, bár ez még nem feltétlenül jelenti, hogy a jogalkotó teljes tárgyi hatállyal kívánja bevezetni az intézményt. Visszautalva az előző pontra: a korlátozott tárgykör azt az érvelést támogatná, hogy az osztályos kereset akár külön törvényben is elképzelhető, mivel az általános Pp.-hez való kapcsolódás erőssége így gyöngülne. Azt azonban fenntartom, hogy az államot felelősség terheli a tömegesen érvényesíthető, csekély értékű ügyekért, tekintet nélkül azok tárgyra.⁹³⁴

3.4. Az osztályos kereset viszony fennálló perjogi intézményekkel

A kisértékű perek kategóriája a Konceptió célkitűzése szerint nem lesz fenntartandó az új Pp. hatálya alatt.⁹³⁵ A kodifikáció előkészítése során vita tárgya volt, hogy a kollektív igényérvényesítés milyen kapcsolatban áll majd a kisértékű perek eljárási kategóriájával (akkor még feltételezve annak megmaradását). Nem annyira az volt a kérdés, hogy kiszervezhető-e a kisértékű peres rezsimből egy azonos alapokon nyugvó ügymegoldás, mintsem inkább az, hogy a fizetési meghagyásos eljárás jól működő rendszerét mennyiben bolygatná meg, ha abból kiesne egy nagyobb mennyiségű ügy. Végül olyan nyugvópontra érkezett a vita, amely a pertárgy tárgyköri korlátjában találta meg a gordiuszi csomót átvágó megoldást: olyan pertárgyakra legyen kiterjesztve a képviselői jellegű osztályos kereset, amely mindeddig nem jelentkezett a jellemzően közüzemi tartozások behajtására szolgáló fizetési meghagyásos eljárásokban. Az elvárások szerint ilyen lenne a versenyjogi magánjogi követelések, de akár a fogyasztóvédelmi kártérítések tömeges jelentkezés esetén.

A szofisztikált témabizottsági vita szintén kevésbé tűnik ki a Konceptióból, köszönhetően részben talán annak, hogy annak megalkotása idején már ismert volt a tény, amely szerint nem indokolt a kisértékű per külön rezsimjének fenntartása. Ez azonban nem ad választ arra a kérdésre, hogy a csekély értékű követelések esetén elvárja-e majd a jogalkotó, hogy az igényt érvényesítő felek kimerítsék az egyébként kötelező fizetési meghagyásos eljárást – aminek értékhatárát várhatóan jelentősen megemelik majd.

Saját szakmai álláspontom kevésbé belátó a közjegyzői fizetési meghagyás javára. Ennek alapját az ún. NEV (negatív elvárt értékű) perek adják,⁹³⁶ amely az elmélet

⁹³³ „The KapMuG is supposed to be an 'experimental law'”, Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, 2008, German Country Report, 6.

⁹³⁴ Udvary, 2014a, 353-360.

⁹³⁵ Konceptió 3.

⁹³⁶ Bone, 2003, 29-36.

szerint tipikus alapját képezik az osztályos keresetnek;⁹³⁷ egyáltalán, a jogintézmény bevezetését sokszor a fajlagos költségcsökkentésből fakadó előnyökkel, az ennek folytán hatékonyan „kinyerhető” igények érvényesítésével indokolják.⁹³⁸ Az osztályos kereset élesen elválasztandó a kísértékű pertől – és méginkább az azt jogalkotói döntés alapján esetleg megelőző fizetési meghagyásos eljárástól. Ugyan az itt érvényesített követelések egyedileg e rezsím alá tartozhatnak, az osztályos keresetként való certifikálás pillanatában azonban elveszítik e jellegüket és – függően az osztály meghatározásától, persze – az osztályos kereseti per rezimje alá kerülnek. E véleményem független az opt-in vagy opt-out rendszer választásától, mivel az osztályon kívül maradó vagy abból kilépő ügyeket célszerű továbbra is az általános perjogi rezsím alatt tartani. Ezek továbbra is szinguláris igényként érvényesíthetők és költséghatékonyságuk negativitása még inkább kitűnik.

Ez az álláspontom a másik oldalról viszont azzal járna, hogy az osztály formálódása esetén e speciális „zsákba” került ügyek tekintetében a jelenlegi fizetési meghagyásos puffer-eljárást nem volna célszerű megkövetelni. Bármennyire is nagy hatékonysággal működnek az egyedi FMH eljárások, egy tömeges eljárás genezise nem adna ésszerűen teret a pert pótló eljárásnak. Feltéve, hogy a felperesek egyesével érvényesítik csekély igényüket, s az alperes nem mond ellent azoknak: a felperesek továbbra is szondázhatják az alperes teljesítési hajlandóságát egyedi FMH-val, ami már igen csekély összegtől is hatékony lehet. Abban a pillanatban azonban, hogy az alperes egyszer ellentmond és peres útra tereli az ügyet, ésszerűtlen magatartás volna a részéről a hasonló ügyekben előterjesztett FMH esetén az ellentmondást elmulasztani. Ellenkezőleg, mivel az előző meghagyásokhoz – mulasztási ítéletként – anyagi jogerő a ténybizonyosság és jogbizonyosság tekintetében nem fűződik, az ellentmondás folytán perré alakult eljárásban az alperesnek mindent meg kell tennie a védekezés tekintetében, hogy a később induló hasonló ügyekben is sikerrel tudjon védekezni. Ebből az okfejtésből következik, hogy eleve szükségtelennek tartom az FMH, mint megelőző – puffer – eljárás kimerítését az osztályként regisztrált ügyek esetében, mivel ilyenként csak akkor ésszerű pert indítani a felperesek oldalán is, ha előtte a hasonló ügyek tekintetében az egyszerűbb és olcsóbb eszközt megpróbálták, de az nem volt sikeres. Ergo: az osztályos kereset specialitása folytán feleslegesnek tartom a fizetési meghagyásos előfeltétel teljesítését – függetlenül attól, hogy a kísértékű perek egyébként kritizált⁹³⁹ rendszere fennmarad-e, vagy ahogy a kodifikáció jelen állása mutatja: megszűnik.

⁹³⁷ Macey, Jonathan R. & Miller, Geoffrey P.: The Plaintiffs' Attorney's Role in Class Action and Derivative Litigation: Economic Analysis and Recommendations for Reform, 58 U. Chi. L. Rev. 1 (1991) 1-118, 8-11.

⁹³⁸ Ld. Deposit Guaranty National Bank, Jackson, Miss. v Roper, 445 U.S. 326, 339 (1980); idézi: Udvary, 2013b, 458-459.

⁹³⁹ Pallós, 2011, 121-126.

4. Az osztályos kereset kezdeményezése, befogadásának feltételei

Az alapvető kérdéseken túljutva el kell gondolkodni olyan praktikus részkérdéseken, mint az eljárás megindításának módja, annak előfeltételei, a csoportképzés esetleges alapjai.

4.1. Az osztályos kereset megindítása

Az eljárás ilyenként való megindítására több modell áll rendelkezésre. Leginkább szembeötlő a class action, amely egyszerű keresetként indul és a bíróság a felperes kérelmére minősíti (certifikálja) osztályos keresetként.⁹⁴⁰ Az angol GLO [CPR Part 19] szabályai szerint a bíróság *sua sponte* vagy kérelemre rendeli el az ügymenedzsment e speciális formáját az egyébként tömegesen megindult ügyek tekintetében: lényegében egyesíti az ügyeket egy regiszterbe a későbbi csatlakozást is lehetővé téve ezzel. Más modellt követ a német KapMuG eljárás, amely szerint minden egyes részt venni kívánó személynek eljárást kell indítania a per eredményében való részesedés érdekében.⁹⁴¹ Az eljárás kollektív igényérvényesítésként történő megindulása tekintetében az Ajánlás a certifikáció mellett teszi le a voksot, mégpedig az eljárás korai szakaszában.⁹⁴²

A lehetséges megoldások ez alapján, hogy a felperes(ek) ilyen kérelmére a bíróság minősítse osztályosnak az egyébként egyszerű keresetként induló ügyet. Ez praktikusán járhatna azzal, hogy egy eredetileg csekély értékére való tekintettel járásbíróság előtt indult ügy minősítési kérelem esetén – pusztán ilyen minősítés előterjesztésének jogkövetkezményeként, annak elbírálására – törvényszéki hatáskörbe kerül – feltételezve, hogy ilyen kereseteket várhatóan törvényszék előtt lehet majd indítani, pert folytatni. A másik lehetőség, hogy már eleve a keresetlevél benyújtásával egyidejűleg kérhesse a felperes a minősítést, utóbbi esetben az út lerövidítése, ha ezt már egyenesen az elbírálásra hatáskörrel rendelkező törvényszék elő terjeszthetné – véleményem szerint a két megoldás békésen megfér egymás mellett.⁹⁴³

4.2. A keresetindításra jogosult személyi kör

A perindításra jogosult személye a majdani eljárás kardinális kérdése. A reprezentatív magánfélől⁹⁴⁴ az ombudsmanon át⁹⁴⁵ számos megoldás elképzelhető és működőképes.⁹⁴⁶

⁹⁴⁰ Vö. F. R. Civ. P. 23 cikk [🌐]

⁹⁴¹ Amit egyébként kritikával illet: Halfmeier – Feess, 2012, 16-28. [🌐]

⁹⁴² Vö. az Ajánlás Preambulum (20), 8-9. pontjaival.

⁹⁴³ Ezek a megoldások a reprezentatív csoportos keresetre vonatkoznak, a koordinatív megoldásra nem érvényesek.

⁹⁴⁴ Jellemző az amerikai eljárásra, F. R. Civ. P. [🌐]

⁹⁴⁵ Ld. a Finn class action törvény [Ryhmäkannelaki (444/2007)] 4. szakaszát [🌐]

⁹⁴⁶ Ezekről bővebben írtam: Udvary, 2013a, 2-3.

A kontinentális jogrendek számára tett kollektív igényérvényesítési törvényjavaslatában Antonio Gidi az ügyészi szervezettől az államon, az állami szervezeteken át non-profit szervezetekig valamennyi számára együttesen tenné lehetővé a perindítást, lehetőleg egymással párhuzamosan több is lépjen fel szerintem, így biztosítva az osztály kellő képviseletét.⁹⁴⁷

Az bizonyos, hogy amennyiben nem teszt-ügy szerű megoldást választ a magyar jogalkotó, hanem reprezentatív modellt követ, az osztályos felperes kiemelkedő szereplője lesz az eljárásnak. A kérdésre kihatással van az opt-in/opt-out rendszer választása is, valamint az osztályos jogi képviselő problematikája. Bármennyire is vonzó számomra a reprezentatív magánszemély által indított osztályos kereset délibábjá,⁹⁴⁸ erre az uniós Ajánlás, ami az európai trendet jelzi, nem igazán hagy teret: képviseleti kereset megindítására jogosult szervek jóváhagyott listájából legyen választható a perindító szervezet, esetleg lehet hatóság is [v.ö. Ajánlás 4-7. pontok]; ez egyike a visszaélésekkel szembeni biztosítékoknak. Ezzel az európai széllel szembe fújni kevés értelme volna, bár meggyőződésem, hogy a civil szervezetek által indítható perek rezsimje is létre fogja hozni a maga jogkérdéseit (pl. milyen régen, kik által – figyelemmel az érdekelentétre – alapított, milyen forrásból finanszírozott szervezetekről lehessen szó stb.). További akadály a magánszemély reprezentáns által más személy javára érvényesítendő igénynek a perbizomány tilalma: hacsak anyagi jog nem teszi lehetővé, a bevett gondolkodás szerint más nem érvényesítheti a magánszemélyt megilleti igényt.⁹⁴⁹

Mindezek alapján a legvalószínűbb forgatókönyvnek reprezentatív kereset esetén az erre feljogosított szervezet keresetindítási jogát látom, ami azonban egy rugalmatlansági faktort hoz az eljárásokba (a szervezetnek fel kell vállalnia valamilyen meghatározott célt, hogy reprezentatív felperesi legitimációját biztosítsa, esetleg ilyen tagokat kell toboroznia, ez lassítja az ügymenetet). Ezen felül egy rendszerszintű aggályt említek a szervezetek által indítható osztályos keresettel szemben. Samuel Isacharoff és Geoffrey Miller figyelmeztetnek, hogy a magánérdeket közérdekkel helyettesítő megközelítés korrupciót hozhat magával, másként megfogalmazva: a fél

⁹⁴⁷ Antonio Gidi: The Class Action Code: A Model for Civil Law Countries, *Arizona Journal of International and Comparative Law*, Volume 23 No. 1 2005, 38-39. Figyelemre méltó, hogy Gidi a reprezentatív magánszemély felperest nem tette a lista részévé!

⁹⁴⁸ Pusztán azért, mert az USA class action-je, amely ezt a modellt követi, olyan tömegű gyakorlatot produkált, amely hibái ellenére is tanúskodik az intézmény működéséről; ezzel szemben az európai kezdeményezések terén hasonló átütő sikerrel nem hallhatunk.

⁹⁴⁹ Bár megjegyzendő, hogy a Curia 1930-as 43. sz. polgári jogegységi határozata elismerte a perbizományt és az csak az '50-es években vált tilalmazottá. Kétségtelen, hogy a Legfelsőbb Bíróság ezt a gyakorlatát fenntartotta (vö. BH 1998. 390.; BH 2001. 368. stb.), bár annak jövőbeni megalapozottságán változtathat a Ptk.-nak azon megújult rendelkezése, amely immár a jogátruházást is lehetővé teszi. A problémáról bővebben ld.: Miczán Péter: Gondolatok az igényérvényesítési jogról és a közérdekű csoportos képviseletről, *Magyar Jog* 2012/9. 526-543. (a továbbiakban: Miczán, 2012) , 530-532.

(vagy jogi képviselője) anyagi érdeke helyett más szempontok is szerepet játszhatnak egy perindításban.⁹⁵⁰ A magyar irodalomban is felmerült a közérdekű keresetindítás és magánérdek összeütközésének problematikája.⁹⁵¹ Számomra nem meggyőző érv a civil szervezeti vagy akár közintézményi perindítás mellett a visszaélések elkerülésének szükségessége, amikor a civil szervezetek a „képviselt” személyek aggregált érdekein túl saját érdeket is képviselnek a perindítási döntéskor, valamint finanszírozások is aggályos (akár állami forrásból történhet).⁹⁵²

Ez a választás visszahat az előbb említett kérdéskörre is, ti. hogy milyen módon kelljen megindítani az osztályos keresetet? Vajon az állított csoport egy aktuális, tipikus tagjának kell mintegy reprezentatív felperesként perben állnia (mint az amerikai class action során), vagy a perindításra kifejezetten feljogosított szervezetek lesznek azok, akik tényleges érdek nélkül, mások nevében, de saját döntésük alapján perelnek. Az első osztályos képviselői modellnek, az utóbbit érdekképviseleti modellnek nevezem. Az Ajánlás pedig egyértelműen az utóbbi mellett tette le a voksát,⁹⁵³ ami alapján az európai modell az amerikaitól ebben a tekintetben is el kíván távolodni: ne egy gyenge tényleges károsult legyen a kirakat-felperes, akit ténylegesen a class counsel, a jogi képviselő választ és irányít, hanem egy erős és hatékonyan működő közös érdekképviseletre jogosult szerv, amely szigorú feltételek teljesítése esetén nyeri el (tartja meg) jogát a képviseleti kereset indítására.

Amennyiben a magyar jogalkotó az Ajánlás – egyébként jogilag nem kötelező – szabályainak megfelelő rend kialakítását határozza el, az előbb feltett kérdésre, ti. egyszerű keresetként indul-e és külön kérelemre lesz belől osztályos kereset vagy éppen fordítva, eleve osztályos keresetként indul az eljárás, szükségszerű a válasz. Ha csak erre feljogosított szerv indíthatja az eljárást, akkor egyszerű keresetként nem, hanem kifejezetten ilyenként kell megindítani a pert, vagyis a keresetlevélnek már a benyújtáskor teljesítenie kell a Pp. általános, illetve az osztályosra előírt különös feltételeit. Ez következik abból, hogy olyan személyek, akik tényleges saját érdekekkel, valóban maguk indíthatnák a keresetet, erre nincsenek feljogosítva, másképpen: az európai modellre épülő kollektív igényérvényesítés sui generis kereseti forma és nem a keresetindítás általános szabályaira épülő, abból leágazó eljárás.

4.3. Minősítés kérelemre vagy hivatalból

További nehéz kérdés – ami mindazonáltal kisebb jelentőségű, ha csak meghatározott szervezet indíthat ilyen pert, hogy *sua sponte* minősíthessen valamely ügyet esetleg a bíróság osztályos keresetnek. Ha csak a feljogosított szervek indíthatnak ilyen keresetet,

⁹⁵⁰ Issacharoff-Miller, 2008, 188-189.

⁹⁵¹ Miczán, 2012, 533.

⁹⁵² Az állami finanszírozás kritikáját ld.: Udvary, 2013a, 6-7.

⁹⁵³ Vö.: Ajánlás 4-7. cikk

akkor nem indokolt a hivatalbóli átminősítést megfontolni, mert éppen azért bízta meg a jogalkotó csak és kizárólag ezt a szervezetet, hogy el tudja dönteni az ilyenként való keresetindítás indokoltágát. Ekkor a bíróságnak a feladata csak a keresetindítás eljárási feltételeinek megítélése lehet.

Más a helyzet a tömeges perlési helyzet koordinatív megoldása, másképpen: az egyesítés-jellegű szemlélet esetén. Ez inkább mintegy egyesítésként tekint az ügyek ilyenén kezelésére, és nem lát rendelkezési jogi problémát a hivatalbóli minősítésben. A másik oldalról viszont azt kell látnunk, hogy a rendelkezési jog, amely osztályos keresetnél a legtöbb kritikus szerint eleve csorbát szenved, a bíróság által hivatalból ilyenként minősítéssel szinte elenyészni látszana. Megjegyzem, hogy a class action kapcsán is felvetették egyes szerzők, hogy a bíróságnak legyen lehetősége a certifikációra hivatalból – de kisebbségben maradtak.⁹⁵⁴

A jövőbeli magyar szabályozás tekintetében: szükségtelen félelmeket okozna a hivatalbóli minősítés, ráadásul elleplezné a reményeink szerint bevezetendő speciális eszköz különlegességét és egyszerű egyesítésként láttatná azt, ami távolról sem az. Nem az ügyek tárgyalása kerülne egyesítésre, hanem maguk az ügyek lennének tömbösítve és az egyes felek eljárási jogai jelentősen különböznének az egyesített ügyek peres feleihez képest. Nem látnám tehát célszerűnek a hivatalbóli minősítés lehetőségét megadni – még ha feltételezhető is volna, ahogy nem igazán látom annak, hogy a bíróságok éljenek vele. Ráadásul az európai trend alapján a keresetindításra feljogosított szerv keresete látszik valószínűbbnek, amely logikusan kizárja a hivatalbóli minősítést.

4.4. A minősítés feltételei

Az osztályos kereset különleges jogintézmény lesz, amely nyilvánvalóan eltérő, többlet eljárási feltételek teljesítése esetén vehet igénybe. Ennek egyik fontos eleme a keresetindításra való feljogosítottság köre, de része az osztályossá minősítés feltételrendszere is, amelynek törvényben meghatározottnak kell lenni. A feltételeknek véleményem szerint a közérdektől eltérőnek kell lennie, mert annak érvényesítésére az ügyészi szervezet által és más feljogosított szervezetek által kezdeményezhető (jellemzően eltiltásra, érvénytelenség megállapítására irányuló) perek már kellő védelemmel szolgálnak. További indok, hogy az osztályos keresetben nem közérdeket érvényesítenek, hanem magánérdekeket aggregálnak.

A befogadhatóság amerikai jog megoldást részletesen elemeztem egy tanulmányomban;⁹⁵⁵ a magyar kodifikáció számára is megfontolandónak látom az ott felhalmozódott tapasztalat figyelembe vételét. Nem lehet továbbá eltekinteni az Ajánlás idevágó rendelkezéseitől is, amely felé a magyar megoldásnak is hajolnia kell. Az Ajánlás szerinti képviseleti kereset: olyan kereset, amelyet egy képviseleti szerv, eseti

⁹⁵⁴ Newberg, 1969, 577, 600; Rosenberg, 1987, 561, 568-572; idézi: Udvary, 2013c, 68.

⁹⁵⁵ Udvary, 2013b, 449-488.

engedéllyel rendelkező szerv vagy hatóság terjeszt elő kettő vagy több olyan természetes vagy jogi személy nevében és javára, akik azt állítják, hogy tömeges károkozással járó helyzetben őket kár fenyegeti vagy kár érte, miközben e személyek nem felel az eljárásnak [Ajánlás 3. cikk d) pont]. A tömeges károkozással járó helyzet pedig olyan helyzet, amelyben kettő vagy több természetes vagy jogi személy azt állítja, hogy egy vagy több természetes vagy jogi személy ugyanazon jogellenes tevékenysége miatt kárt szenvedett [Ajánlás 3. cikk b) pont]. Ebből az következik, hogy az ilyenként való megindítás definitív feltétele a tömeges károkozással járó helyzet állítása, az pedig lebontva három feltételből tevődik össze: (i) legalább kettő személy állítsa (ii) ugyanazon jogellenes tevékenységre alapozva (iii) kár elszívását. Ezen felül az Ajánlás mindössze a megindításra jogosult személy tekintetében ír elő követelményeket illetve rendelkezik arról, hogy a feltételek hiánya esetén a befogadás körében a lehető legkorábban le kell vonni a következményeket (Ajánlás 8. cikk 1. fordulat).

Az ajánlási feltételek szűkszavúsága szembeötlő. Ha nem tudnánk, hogy képviseleti keresetről van szó, azt is hihetnénk, hogy a fentebb összefoglalt feltételek a pertársaság feltételei. Jogi szempontból így az európai modellt a pertársaságtól mindössze az választja el, hogy a kollektív igényérvényesítésre feljogosított szerv sajátos: nem egy reprezentatív felperes veszi el a személyektől az őket megillető igényérvényesítési jogot – fosztja meg őket rendelkezési joguktól – hanem egy érdekképviseleti szerv, akinek mindössze azt kell igazolnia a perindításhoz, hogy többen, ugyanabból a magatartásból fakadó kárt szenvedtek. A feltételek ilyen túlzó egyszerűsége arra vezet, hogy valójában nem eljárásjogi, hanem az érdekképviseleti szerv által hozott „politikai” döntés az, hogy megindítja-e a keresetet – hiszen a bíróság ellenőrzési kompetenciája csak olyan feltételekre terjed ki, amelyeket bármilyen közös károkozó cselekmény ki tud méríteni.

Mindezek miatt már korábban és e hasábocon is utalok rá, hogy a feltételeknek sokkal árnyaltabbnak kell lenniük. Úgy az osztályos képviselői modell, mint az érdekképviseleti modell⁹⁵⁶ elfogadása esetén indokoltnak találok egy *számossági követelmény* bevezetését: legyen kellő számú ilyen kapcsolódó érvényesítendő igény. A számosság lehet a bíróság mérlegelésén alapuló, de elő lehet írni azt pl., hogy 100-nál több érvényesítendő igény esetén vélelmezni kell a követelmény teljesülését. A következő feltétel az Ajánlás által közvetetten megkövetelt *közösségi követelmény*: legyen olyan közös jog vagy ténykérdés, ami indokolja az ügyek összekapcsolását. Az amerikai class action-ból ismert *tipikussági követelmény* bevezetését csak akkor tartom indokoltnak, ha az osztályos képviselői (vagyis a csoporthoz tartozó tényleges érdekelt által indított per) modellt választja a jogalkotó, mivel ilyenkor az eljárás tisztességességének részét képezné annak ellenőrzése, hogy a reprezentatív felperes megfelelő mintája-e az általa képviselt csoportnak. És feltétlenül indokoltnak tartom az *adekvát képviseleti követelménynek* a bevezetését, vagyis hogy megfelelő képviselő lássa el a per vitelét – bár e körben ha a perindításra jogosultak körét szervezetekre

⁹⁵⁶ ld. az előző pontot

korlátozza a jogalkotó (érdekképviselési modell), ahogy azt az Ajánlás sugallja,⁹⁵⁷ csekélyebb a visszaélés veszélye. De nem kizárt! Ne legyen elég az érdekképviselési szerv regisztrációjához való feltételek általában való teljesítése, hanem a feltételeket az eljárás egész folyamán ellenőrizze a bíróság – ez egyébként az Ajánlás 5. cikkéből kiolvasható követelmény. De arra nem ad választ, ha a feltételeknek technikailag megfelel a szervezet, de az érdekeltek jogainak képviselésére alkalmatlan tevékenységet folytat, nem a lehető legjobb módon képviseli a távollévők érdekeit. Ne felejtjük el, hogy az európai félelmet leginkább arra vonatkoznak, hogy az amerikaihoz hasonló vállalkozói jogi képviselői réteg fogja karmába kaparintani a kollektív igényérvényesítést. Ez ellen nehéz úgy védekezni, ha a tőkeerős jogi képviselő által kontrollálható egyébként non-profit érdekképviselési szerv tényleges perbeli magatartásának célszerűségét már nem kell ellenőrizni, csak a kapacitások meglétét.

Továbbra is a befogadási feltételek tekintetében: legyen az is világossá téve, hogy akkor lehessen ilyen módon eljárást vinni, ha az pertársasághoz képest előnyösebb – s ez a feltétel szükségképpen bírói mérlegeléstől függene, bizonyításának terhe a certifikációt kérőn függne. Másképpen megfogalmazva: amennyiben a bíróság úgy látja, hogy valamely igény célszerűen érvényesíthető a pertársaság keretei között, akkor tagadhassa meg a minősítést. Ez védene a kárhozottatott visszaélésekkel szemben, valamint vonalat húzna a pertársaság és az osztályos kereset közé.

4.5. Az osztály definiálása

Magának az osztálynak a definiálása pedig opt-in és opt-out rendszer választása esetén is szükséges, utóbbinál nyilvánvalóbb a szükségesség, tekintettel arra, hogy pusztán a certifikáció aktusa kreálja az osztályt, ezért annak világosan körülhatárolhatónak kell lennie eddigre. Az osztály kellően meghatározásának terhe a felperesi oldalt terheli, véleményem szerint amennyiben az határozatlan, bizonytalan, nem kellően körülhatárolt, vagy akár csak menedzselhetetlen⁹⁵⁸ a bíróság meglátása szerint, a kereset osztályosként való vitele nem lehetséges, befogadása megtagadandó.⁹⁵⁹ Opt-in esetén

⁹⁵⁷ Vö. Ajánlás 4-7. pontok

⁹⁵⁸ „The plaintiffs suggested at oral argument that these cases would be made manageable by virtue of the fact that, if the classes are certified, the defendants would likely settle. We do not view this as an appropriate measure of manageability.” *Andrews v American Tel. & Tel. Co.*, 3d. 816 (11th Cir. 1996) ☹ Ezt a fontos érvet azért emeltük ki, mert mutatja, hogy az amerikai bíróságok nem minősítenek osztályossá pusztán azért egy keresetet, hogy osztályosként egyszerűbben elbírázhatók legyenek. Mindössze ez a helyes szemléletmód is segíthet a potenciális visszaélések elkerülésében!

⁹⁵⁹ Ld. így: *General Telephone Co. of Southwest v Falcon*, 457 U.S. 147, 151 (1982) 156-160. A Legfelső Bíróság megváltoztatott egy fellebbviteli bírósági határozatot, elutasítva a kereset osztályosként való kezelését, mert az eljárás során a felperes nem bizonyította, hogy nem csak vele, hanem az osztály valamennyi tagjával szemben hasonló magatartás okozta volna vélt jogsérelmét.

sem lehet megspórolni azonban az osztály kellően pontos meghatározását, éppen azért, hogy a belépni kívánó személyek és követelések körét pontosan tudjuk lehatárolni, valamint hogy mindenki mást az osztályon kívül tartsunk, megelőzve ezzel a közös kérdés fragmentálódását. Másképpen: az opt-in rendszer választása esetén, amelyet egyébként a Koncepció megtenni látszik,⁹⁶⁰ is komoly erőfeszítést kell alkalmazni az osztály határozott és pontos definiálására, mert belépési nyilatkozat tételére nem általában, hanem csak az osztályos feltételeknek megfelelő lesznek jogosultak a tényleges érdekeltek. Az opt-in rendszer tehát egy lépéssel megy tovább az opt-out-nál, amely utóbbi esetében elegendő az osztály absztrakt meghatározása annak létrehozásához, míg itt az osztály absztrakt létrehozásán túl tényleges akaratcselekmények lesznek szükségesek annak feltöltéséhez. Képletes hasonlattal élve: az opt-out rendszer a szavak erejével teremt egy lufit, teljesen felfújtt állapotában; az opt-in rendszernél a definíció létrehozza a lufit, de azt az egyedi belépő nyilatkozatok fogják felfújni.

Az osztály meghatározásának az elsőfokú eljárásban meg kell történnie, ami összhangban áll a bevett eljárási szabályainkkal, amelyek a másodfokú eljárásban már nem engedik a kereset új felekre való kiterjesztését. Túl a dogmatikai indokoltságon, az osztály elsőfokú eljárásban való lehatárolását az tenné még inkább szükségszerűvé, hogy az alperes – akinek szintén komoly érdeke, az eljárás tisztességességéhez fűződő alapjoga fűződik az eljárási következmények határozottságához – számára pontosan kiderüljön az eljárásban való kitettség. Másként: az alperesnek tudnia kell, és ehhez értelmezésben alapjoga fűződik, hogy mekkora az a potenciális maximális marasztalás, amelyet a bíróság vele szemben tehet, ill. hogy egyezségkötés esetén milyen maximális hatást tud elérni, mekkora alanyi körrel szemben. Megjegyzem, hogy az alperesnek konfliktusos érdekei lehetnek a kilépést engedő-belépést megkívánó rend tekintetében. Amíg az osztályos kereset megindításáig, az ítélethozatalig inkább az az érdeke az alperesnek, hogy minél kisebb legyen a vele szemben álló osztály – tehát opt-in rendben minél kevesebben lépjenek be –, addig egyezségkötés esetén célja inkább a globális béke lehetne – vagyis éppen ahhoz fűződik érdeke, hogy sokan lépjenek be az eljárásba, vagy még egyszerűbben: automatikusan vonatkozzék az elért egyezség mindenkire, kivéve, aki ki akar lépni. Az egyezség ugyanis az ítélethez hasonlóan elzárna minden érintettet a további jogérvényesítéstől, jogbékét hozna. Ez a konfliktus azonban talán feloldható azzal, hogy az opt-in rend választása esetén is attól a pillanattól kezdve, hogy az alperes és a felperes azonos platformra kerül, érdekazonosságuk egyezségi ajánlat formáját ölti, ő is érdekelt lesz a belépések számának növelésében, mert így maximális méretűre tudja növelni az eljárás hasznosságát.

Az osztály meghatározásának követelményeire nézve az Ajánlás sok segítséget nem nyújt. Annak véleményem szerint határozott kifejezésekkel, dátumra, közös jellemzőre, minőségre, a közös jogsérelemre való utalással stb. kell megtörténnie, jogszabályi módon csak a definiálás határozottságának követelménye írható elő.

⁹⁶⁰ Koncepció, 41.

4.6. Döntés a befogadásról

Az eljárási struktúrától függő fontos kérdés, hogy a megengedhetőség milyen módon, az eljárás mely fázisában kerül eldöntésre. Az F. R. Civ. P. 23. szakasza a bíróság döntésétől teszi függővé az ilyenként való certifikációt, a KapMuG §§2-3-a szerint erre irányuló kérelem esetén a bíróság regisztrálja ilyenként az ügyet (s nyitja meg a teszt-ügyön kívül maradók számára annak lehetőségét, hogy hivatalból felfüggesztett perükre a későbbi teszt-ítélet kihasson – hacsak a felperes nem kéri a per megszüntetését). Az Ajánlás világossá teszi, hogy az elfogadhatóságról bíróságnak kell döntenie, az eljárás korai szakaszában.⁹⁶¹

Magyar viszonylatban, a megengedhetőség tekintetében egyértelműen szükségesnek tartom a bíróság jóváhagyását ahhoz, hogy valamely kereset ilyenként folytatódjon. Sőt mi több, a *pre-certification settlement*-ek kritikus fogadtatása⁹⁶² miatt az is indokolt lehet, hogy a certifikáció előtt pl. ilyen tárgyalások lehetőségét törvény zárja ki, annak érdekében, hogy a felperesi képviselők ne élhessenek vissza egy még nem is certifikált osztály vélelmezett tömeg-erejével – amit persze az opt-in rendszer bevezetése csökkentene, hiszen a felperesi blöff, ti. az osztály feltételezett mérete irreleváns volna, csak a ténylegesen csatlakozottak számához igazodna az alperesi felelősség.

Ugyanezen oknál fogva támogatnám az olyan szabály megalkotását is, amely csak a certifikációt követő külön lépésben tenné lehetővé az egyezségi tárgyalást ill. annak jóváhagyását: negatív tapasztalat volt az USA-ban, hogy felperesek a kettőt igyekeztek összevonni, ezzel megspórolva az eljárási költségek egy részét, az alperesek pedig az olcsóbb egyezség reményében örömmel működtek együtt (*sweetheart settlements*).⁹⁶³ Ezt mindenképpen indokolt elkerülni, különös tekintettel arra, hogy az uniós Ajánlás is a visszaélések kiszűrésére helyezi a hangsúlyt. A certifikációt valódi szűrőként tartom bevezetendőnek, ahol a bíróság az általam fentebb már körvonalazott törvényi feltételeket mérlegel az osztályos keresetté minősítés érdekében. A feltételek legyenek mindazonáltal kellően absztraktak, teret kell hagyni a bírói mérlegelésnek – meg kell bízni a bíróságok ítélőképességében.

Az eljárás apró, de nem jelentéktelen részletszabálya lenne a megindított ill. befogadott eljárások nyilvántartása: ilyen megoldások ismertek,⁹⁶⁴ azt az Ajánlás is előírja,⁹⁶⁵ így azok magyar meghonosítása is indokoltnak tűnik. Túl a nyilvánosság informálásán, az ilyen regiszterek fokoznák az opt-in lehetőségét (bár a hajlandóságot nem!), a jogbiztonságot szolgálnák. Adatvédelmi aggályok kiküszöbölése esetén megfontolandó volna az alanyi kör ilyen adatbázisban való rögzítése is, amely az alperes számára tenné láthatóvá a kitettséget.

⁹⁶¹ Ajánlás 8-9. pont

⁹⁶² Ld. pl. Yeazell, 1997, 687.

⁹⁶³ Ezekről bővebben ld. 88. lj.

⁹⁶⁴ Vö. KapMuG §4; CPR 19.11.

⁹⁶⁵ Ajánlás 35-37,

A certifikációhoz fűződő jogkövetkezmények kérdése igen árnyalt problémakör. Opt-in választását feltételezve (mivel az Ajánlás erre mutat és a Konceptió is ezt a modellt válsztja), a kezdeményezéshez fűződő jogkövetkezmény lehetne pl. a törvényszéki hatáskörbe való kerülés, az addig csatlakozott személyek regisztrálása a nyilvántartásban stb. Az osztályos keresetként való befogadás pedig a különös perjogi rezsím alá vonná a pert (ha nem eleve ilyen különös perként indulna, vö. az érdekképviseleti modellel), az osztály nyilvántartott tagjai immár nem pertársként viselkednének, megszüntethetné az addig adott meghatalmazások hatályát (mivel az osztályos jogi képviselő kerülne meghatalmazotti pozícióba) stb. Ez a különös bírósági eljárás cselekmény tehát számos joghatással bírna.

Ezzel összefüggő fontos kérdéskör lenne az elévülés kérdése: vajon a certifikáció vagy pusztán annak kérelmezése szakítsa-e meg az elévülést az osztály regisztrált, vagy a még nem regisztrált, de a határokon belül eső tagjai tekintetében? Amennyiben az opt-in mellett dönt a jogalkotó, s figyelembe véve a Ptk. 6:25. § (1) bek. c) pontját, az elévülést csak a követelés kötelezettel szemben bírósági eljárásban való érvényesítése, az is csak érdemi határozattal záruló eljárás esetén, szakítja meg. Az anyagi jog tehát egyedi jogérvényesítést feltételez és önálló keresetindítással kell az eljárást megszakítani. Ez persze összhangban áll azzal az évszázados tétellel, amely szerint per csak egyedileg azonosított felek között lehetséges.⁹⁶⁶ A magyar anyagi jogot a bevezetését tekintve valószínűbb opt-in rendszerrel együtt véve, az a várható jogi állapot, hogy az elévülést minden egyes belépő fél a saját belépő cselekményével szakítja meg. Ez persze egy elhúzódo igényérvényesítési folyamatban igen könnyen járhat azzal a következménnyel, hogy a sérelmet szenvedettek széles körének követelése elévül még a belépés tényleges lehetősége előtt.⁹⁶⁷ Az amerikai opt-out rendszer egyébként úgy kezeli a problémát, hogy az elévülés az osztályos keresetként való kezdeményezés esetén az osztály valamennyi tagjával szemben megszakad.⁹⁶⁸ Ennek az eredménynek a kívánatossága esetén az ilyen előírást célszerű lenne anyagi jogszabályban rendezni. A magam részéről akár anyagi jogszabály változtatása révén is emellett érvelek, mert a reprezentatív kereset indításának kevés értelme volna olyan esetben, ha a csoport jelentős része a mások által megindított kereset előnyeiből (de ugyanígy: hátrányaiból) azért nem részesedne, mert vele szemben az egyénileg számított követelés elévült, holott lényegileg azonos ténybeli ill. jogi helyzetben van az osztályt képviselő felleperrel – aki nem csak saját, de osztálya tagjainak nevében is indította volna keresetét.

Ehhez a témakörhöz kapcsolható a perfüggőség kérdése is. *Lis pendens* a bevett szabályok szerint fél- tény és jogazonosság esetén áll fenn, itt ez nyilván nem alkal-

⁹⁶⁶ Magyary-Nizsalovszky, 1939, 164.

⁹⁶⁷ Az elévülés nyugvása [Ptk. 6:24. §] megoldást tömegesen nem fog jelenteni, hiszen ahhoz egyedileg kell bizonyítani, hogy menthető okból nem érvényesítette követelését a prospektív felleper.

⁹⁶⁸ Wasserman, 2006, 803.

mazható változtatás nélkül. Különböző válasz adható opt-in vagy opt-out választása esetén, ettől függetlenül azonban véleményem szerint a perfüggőség joghatásait az osztályos keresetként való certifikáláshoz lenne érdemes kötni, mivel ez az a pillanat, amikor a per e különös jogállását elnyeri. Opt-out esetén egyszerűbbnek tűnik a helyzet, mert a megfelelően definiált csoport tekintetében van meg a félazonosság, az ahhoz képesti tény- és jogazonos körben a további keresetindítás más hazai bíróság előtt legyen kizárt. Ha több bíróság előtt is folyik certifikáció, itt a megelőzésnél jobb megoldást kell találni a probléma kezelésére: ilyen lehet pl. a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékessége. Opt-in-nél viszont a félazonosság csak a bejelentkezett felekre nézve állhat fenn, őket bizonyosan nem lehet elzárni sem a szinguláris keresetindítástól, de véleményem szerint még a másik azonos tárgyú opt-in osztályos keresetindítástól sem⁹⁶⁹ – éppen e lehetőségük védelmében őriznénk meg rendelkezési jogukat. A perfüggőség tehát véleményem szerint csak a bejelentkezett csoporttagokra vonatkozna.

5. Az osztály belső és külső viszonyai

A következő nagyobb kérdéskör az osztály kohéziójával kapcsolatos, a csoport tagjainak belső és külső viszonyait kell megvizsgálni. A belső viszonyok kérdésköre kiterjed az osztálytagság keletkezésére és azt követően a féli jogosítványokra. A külső viszonyok tekintetében legfontosabb a csoport nevében tett nyilatkozattétel kérdése, ami részben a reprezentatív ill. érdekképviselési modellel összefüggő kérdés, itt azonban inkább az ehhez praktikusán kapcsolódó kérdést: a jogi képviselőt kérdéskörét tárgyaljuk.

5.1. Bejelentkezést megkívánó vagy kilépést megengedő csoportképzés

Többször említésre került már az opt-in ill. opt-out fogalma,⁹⁷⁰ indokolt hát állást foglalni abban a kérdésben, hogy melyik rendszert tartanám megfelelőnek a magyar kodifikáció számára. A magam részéről meggyőzőnek találok azokat az érveket, amelyek az opt-out (sőt akár a *mandatory*) *class action* mellett hozzák fel azt, hogy így módon a csoport megszervezésének relatíve alacsony költségei teszik lehetővé a perlést, sőt, minél szélesebb a csoport, a kártérítés elrettentő hatása annál inkább

⁹⁶⁹ Az érdekképviselési modell bevezetése és opt-in rend választása esetén persze további osztályos kereset indítására csak akkor lenne lehetőség, ha legalább még egy keresetindításra jogosult érdekképviselési szerv létezik és hajlandó a kimaradó tagok helyett más érdekképviselési osztályos keresetet indítani.

⁹⁷⁰ A fogalmakról bővebben ld: Rachel Mulheron, *The Class Action in Common Law Legal Systems – A Comparative Perspective*, Hart Publishing, Oxford – Portland Oregon, 2004, 29-38. Ugyanő utal olyan lehetséges megoldásokra, hogy a jogalkotási megoldás a bíró kezébe változtatási lehetőséget ad, vagy egyenesen a bíró kezébe teszi le a döntést az opt-in ill. az opt-out kérdéskörében.

érvényesül.⁹⁷¹ További érv, hogy a csoportba való bejelentkezés egyéni kezdeményezést igényel (persze az önálló perindításnál kevesebbet),⁹⁷² és erre az emberek kevésbé hajlamosak, mint egy csoportban bent maradni, különösen, ha az a perköltség miatt még pénzügyi kockázattal is jár.⁹⁷³ Az opt-out ellen szól a rendelkezési joggal kapcsolatos alkotmányossági aggály (amelyet magam kevésbé látok indokoltnak), valamint, hogy az európai trend, sőt az Ajánlásban megfogalmazott, követendő elv is az opt-in szervezési rendet részesíti előnyben.⁹⁷⁴ Igaz, ez alól lehet kivételt tenni, amennyiben annak indokoltsága igazságszolgáltatási érdekekkel alátámasztható.

Minden azzal együtt járó praktikus nehézség ellenére azt vélelmezem, hogy a magyar jogrend ha meg is teszi a kollektív igényérvényesítés bevezetésének bátor lépését, az nem ugrás lesz: legfeljebb az opt-in rendszert fogja bevezetni – ahogy a Konceptió így is tett.⁹⁷⁵ Ez az alkotmányossági aggályt enyhítené, bizonyos szempontból az alperesi kitettségre is választ adna (t.i. a per alanyi körét biztosabban határolná le). A praktikus nehézségek az ügyvédi etikai kérdésektől (hirdetheti-e és hogyan a pert? stb.) a szimultán induló perek kezelésén át a kimaradó személyek későbbi csatlakozásának kérdéséig terjed; természetesen ezek azonosíthatók és törvényi úton rendezhetők. Ráadásul ezek az általam jelzett nehézségek leginkább akkor merülnek fel, ha a jogalkotó az osztályos képviselői modellt választja, míg az érdekképviselési modell kordában tartja a perindításra jogosultak személyi körének szigorú korlátozásán keresztül a párhuzamos eljárások lehetőségét.

Felmerült kérdésként, hogy opt-in modell esetén hogyan értesül a csoporthoz való csatlakozás lehetőségéről az érdekelt? Egyrészt lehetne a regiszttert is információs forrásként is használni, másrészt már ma is vannak pertárskereső weboldalak,⁹⁷⁶ nyilván a hirdetmény is elrendelhető. A másik oldalról, opt-in rendszer választása esetén én ennek az aggályosságát kevésbé látom, mert ebben az esetben maga a reprezentatív perindító és az osztályos jogi képviselő is kifejezetten érdekelt a csatlakozások számának növelésében, mivel a várható marasztalás, ergo az ügyvédi díj is a csatlakozók számától függ. Az ügyvédi etikai, hirdetési szabályokat viszont ehhez a rendszerhez kell igazítani.

S hogyan csatlakozna ténylegesen a csoporthoz? Az akár a bíróság, akár az osztályos jogi képviselő által vezetett (de bíróság által ellenőrzött! és az alperes által is

⁹⁷¹ Craig Jones egyenesen amellet érvel, hogy önmagában az elrettentő hatás minél teljesebb érvényesülése kellő súlyú indok az akár teljesen kényszerű, kilépést sem engedő osztályos kereset mellett. Ld: Jones, 2003, 40, 71.

⁹⁷² A KapMUG megközelítése ebből a szempontból a legkevésbé támogató jellegű, tekintve, hogy egyéni perindítást követel meg. Halfmeier - Feess, 2012, 16-28. ☹

⁹⁷³ Feltéve a vesztes fizet perköltségviselési elv fenntartását.

⁹⁷⁴ Ajánlás 21. pont

⁹⁷⁵ Konceptió, 42.

⁹⁷⁶ <http://www.pertarskereso.hu/>

vizsgálható!) regiszterbe való felvételét kérve, amely kérelem nem igényelné a kereset szigorú kellékeit, de kellően igazolná, hogy a jelentkező a csoporttagság certifikációjában meghatározott feltételeinek megfelel.⁹⁷⁷ Az ügyvédi képviseleti jogviszonyt tekintve pedig: a csoport tagjává váláshoz elképzelésem szerint nem meghatalmazásra lenne szükség, mintsem inkább a csoporthoz való csatlakozás kifejezett kinyilvánítására, amely egyben magában foglalná az osztályos jogi képviselő képviseleti jogának elfogadását is. Ez annál is inkább így van, mert még az Ajánlás is világossá teszi, hogy az európai modell alapján megalkotott eljárás reprezentatív jellegű (még ha érdekképviseleti modell alá is tartozik). Ebből az következik, hogy a meghatalmazott állítására a képviselő, a reprezentatív perindító jogosult, a csatlakozó, egyébként viszont távolmaradó tagok eljárási jogai viszont nem terjednének ki a meghatalmazottal kapcsolatos cselekményekre.

A rendszer választásától függő kérdés az is, hogy milyen időbeli korlátok vonatkoznak a perhez való csatlakozásra. Ahogy azt már fentebb kifejtettem, az alperesnek védendő jogi érdeke fűződik a csoport azonosíthatóságához, kitettsége, *ergo* a perhez fűződő üzleti kockázata kiszámíthatóságához. Ennek része az azonosíthatóság időszervi megtörténte.

Opt-out esetén relatíve egyszerű lenne a helyzet, mivel a csoport képzésével, certifikálásával mindenki automatikusan tagjává válik a csoportnak, az elévülés vele szemben is megszakad,⁹⁷⁸ s az eljárás elsőfokú befejezéséig – azon belül egy erre megszabott bírósági határidőn belül – dönthessen a kilépés mellett.^{979,980} Opt-in: első pillantásra azt mondhatnánk, hogy csatlakozzon az elsőfokú eljárás során – legkésőbb az egyezségi tárgyalások lezárásáig, az ajánlat elfogadásáig –, vagy vállalja az egyéni igényérvényesítés kockázatát. A valóságban azonban ilyen esetben érvényesül az ún. *free-rider effect*,⁹⁸¹ vagyis a reprezentatív keresetindító fél egy csekély létszámú aktív osztállyal végigviszi a keresetet, majd a feltételeknek megfelelő, de az előző perből kimaradt személyek (ha az elévülés még nem telt el), annak ismeretében döntenek a

⁹⁷⁷ Pl. igazolhatóan vásárolt a termékhibás készülékből, erről bizonylattal rendelkezik stb.

⁹⁷⁸ Vö. a 8.3.3 pontban kifejtettekkel, anyagi jogtól függő kérdés!

⁹⁷⁹ Az eredmény tudatában való kilépés engedélyezése megbontaná a jogegyenlőséget: a pervesztes csoporttagok kilépésükkel elhárítanák a res iudicatát és igényüket – a feltételek meglete esetén – újra érvényesíthetnék. A Ptk. 6:25. § (1) bek. c) pontja mindazonáltal gátat vetne ennek annyiban, hogy érdemi ítélet híján az elévülés megszakadása retrospektíve nem következne be.

⁹⁸⁰ Érdekes megoldást képvisel ebből a szempontból az angol GLO (opt-in), amely a regisztrált keresetek tekintetében nem teszi lehetővé a meghatározott körre kötelező ítélet, végzés elleni fellebbezést, de kérelemmel lehet fordulni a bírósághoz annak megállapítása végett, hogy a döntés reá nézve nem kötelező.

⁹⁸¹ Ezt Szalai Ákos „potyázás”-nak magyarította, bővebben ld.: Szalai Ákos: A kollektív keresetek joggazdaságtana, Pázmány Law Working Papers, Budapest, 2012/13, 1-36.; *Christopher R. Leslie*: The Significance of Silence: Collective Action Problems and Class Action Settlements, Fl. L. R. Vol 59. 71-134., különösen 113-124.

perindítástól. Elutasító döntés esetén az ilyen felperesek mellőzik a perindítást vagy újabb érvek alapján kéri a kereset elbírálását – amit a *res iudicata* hatás elvileg nem tiltana a félezonosság hiánya miatt.

Könnyű elképzelni az inkonzisztens ítéletek okozta felfordulást – ez komoly érv az *opt-out* rendszer mellett, mivel ott egyszer s mindenkorra zárulna le a per. Amennyiben pedig a reprezentatív keresetindító nyert, úgy két út kínálkozik:⁹⁸² (i) ha nem nyitunk lehetőséget a kimaradt feleknek csatlakozásra, akkor csak önálló perrel tehetik azt meg, ekkor az iniciatívájuk már igen nagy, mert tudatában vannak megnövekedett esélyeiknek; (ii) ha lehetőséget biztosítottunk a csatlakozásra, azzal az alperes érdekeit sértjük súlyosan, mivel ő annak tudatában védekezett, hogy mindössze mondjuk 300 személy ellen kell majd helytállnia marasztalás esetén, ezt a kockázatmentes utólagos csatlakozási lehetőség, amely az alperest védő jogerővel is szembe fut, sokszorosára emelheti. Ráadásul ilyenkor a *free rider effect* hatványozottan érvényesülne, mivel a kimaradó fél abban a boldog tudatban dönthetne a kimaradás mellett, hogy siker esetén úgylis csatlakozhat. Ez – még egyszer hangsúlyozom – az alperesre nézve, de a reprezentatív felperesre és az osztályos jogi képviselőre nézve is – akinek díjazását érintené hátrányosan – súlyosan méltánytalan.

Utalok arra, hogy az *opt-in* rend e jelzett hátrányos jellegét tompítja, ha a jogalkotó – az Ajánlással összhangban – az érdekképviselési modell alá rendezi a perindításhoz való jogot, tekintve, hogy a perindításra jogosult (jogi) személyek köre szűk lesz és nem lesz lehetőség többszöri próbálkozásra.

5.2. Az osztálytagság keletkezése és a tagok jogállása

Az azonos oldalon álló felek a bevett gondolkodás szerint azonos eljárási jogokkal bírnak.⁹⁸³ Az osztályos kereset esetén véleményem szerint ezt az elvet változtatlan formában, a maga teljességében nem lehet fenntartani. Véleményem szerint az azonos oldalon azonos jogokat biztosító jogintézmény a pertársaság, amely a jövőben is fenn fog maradni (legfeljebb kicsit áramvonalasabb formában); a reprezentatív osztályos kereset viszont éppen ennek tükrében, ettől elhatárolva definiálható.

Az osztálytagság keletkezése szempontjából lényeges, hogy a bejelentkezést megkívánó, vagy a kijelentkezést lehetővé tévő rendet hoz-e létre a jogalkotó. A perbeli rendelkezési jog védelme és az ezzel kapcsolatos alkotmányossági követelmények biztos megtartása miatt még akkor is célszerű lehet *opt-in* rendet létrehozni, ha az azzal járó adminisztratív többletterhek miatt várhatóan kevesebb ilyen kereset fog indulni. Ez azonban lényegtelen abból a szempontból, hogy ha egyszer megalapítottuk az osztályt (és abba mondjuk beléptek az igényérvényesítők), akkor az osztály keresetindításra

⁹⁸² Feltételezve, hogy a kimaradtak még az elévülési időn belül vannak.

⁹⁸³ Németh János (szerk.): Magyar polgári perjog I., Ligatura, Budapest, 1996., 63.; ugyanígy: Németh – Kiss, 2010, 60.

jogosult tagján kívülálló többi tag milyen jogosultságokkal fog rendelkezni az eljárásban.

Az osztály lényege ez alapján véleményem szerint – tekintet nélkül képzésének módjára – az, hogy egységes hangon szólal meg.⁹⁸⁴ Az osztályon belül a reprezentatív keresetindító (legyen az magánszemély vagy erre feljogosított szervezet) *primus inter pares*, ízetlen hasonlattal egyenlőbb az egyenlőknél. A felperesi jogok teljessége őt illetik meg, felperes-társai jogai viszont szükségképpen és – opt-in esetén beleegyezésükkel – korlátozottak. Ennek szükségességét egyszerű belátni egy ma sem szokatlan 100+ fős per vitelének nehézségeit mérlegre téve: ha valamennyi fél ugyanolyan korlátlan módon élvezheti eljárási jogai teljességét, az eljárás időszerűsége elképzelhetetlen. A perjogi joglemondás, beleegyezés az eljárásjogi rezsim választásával immanens módon történne meg.

Amit viszont kiemelésre szorul: indokolt, hogy a reprezentatív felperes bírjon valamilyen felelősséggel az osztály többi tagja felé, hiszen fiduciariusa a távollévőknek. Mivel a pervitelre való feljogosítása amúgy is anyagi törvényt igényel, javaslom az általa képviselt felek felé legalább a tőle elvárható gondosság és az elszámolási kötelezettség megkívánását. Ez szintén egy olyan pont lehetne, amely az európai jogalkotó által elvárt visszaélések elleni harcot szolgálja.

S hogy mennyiben felek a csoport tagjai? A fentebbiek tekintetében bizonyos szempontból igen, rendelkeznek a fél jogaival és kötelezettségeivel, más tekintetben viszont egyes jogok hiányozhatnak és vele járó kötelezettségeket sem kell ezekre terhelni. A német KapMuG szerint kizárólag akkor válhat valaki alanyává ilyen eljárásnak, ha maga is pert indít és e per tárgyalását a bíróság a teszt-ügy befejeződéséig felfüggeszti – a német megközelítés szerint tehát teljes féli pozíciót élvez a saját eljárásában, de a teszt-ügy eldöntésében nem vesz részt.^{985,986} Az Egyesült Királyságban több megoldás ismert, függően a kollektív igényérvényesítési eszköztől: reprezentatív perindítás esetén a képviselt kívül marad az eljáráson, viszont vele szemben vagy javára csak bírói engedéllyel végrehajtható az ítélet;⁹⁸⁷ a GLO viszont értelemszerűen a már megindított pereket fogja össze, így ott folyamatban lévő eljárások felei kerülnek be a regiszterbe.⁹⁸⁸ Figyelemre méltó viszont, hogy a regisztrált féltől a törvény bizonyos eljárási jogokat elvon, így nem fellebbezhet az érdemi döntés ellen, viszont kérheti kivételét a csoportból.⁹⁸⁹ Az USA szövetségi szabályai szerint a fél kívül marad az eljáráson,

⁹⁸⁴ Részletesen ld. lentebb

⁹⁸⁵ KapMuG §8 és § 22, amely utóbbinak értelmében csak azokra az eljárásokra terjed ki a döntés hatálya, amelyeket korábban felfüggesztettek.

⁹⁸⁶ A féli pozícióval kapcsolatos kritikaként merült fel, hogy a változatlan költségviselési szabály miatt a kisbefektetők negatívan ösztönöztek, amit az egyéni perindítási kötelezettség is ront. Ld: Halfmeier – Feess, 2012, 26-27.

⁹⁸⁷ CPR 19.6 szakasz

⁹⁸⁸ CPR. 19.11. szakasz

⁹⁸⁹ CPR 19.12. szakasz (3) bek.

amely az eljárás menedzselhetősége szempontjából hasznos, viszont hátulütője is ez: a felek személyes eljárási képességét a kereset osztályossá minősítése megszünteti, az eljárás feletti közvetlen kontrolljuk megszűnik – bár opt-out-ot kérhetnek.⁹⁹⁰ Megjegyzendő viszont, hogy amikor lényeges anyagi érdekeik forognak kockán, az USA joggyakorlata megengedi a távollévő fél beavatkozását, sőt éppen ennek érdekében teszi kötelezővé azok értesítését – pl. egyezségi ajánlat esetén.⁹⁹¹ Ráadásul ott vannak olyan civil szervezetek, amelyek működése azt a célt szolgálja, hogy a visszaélések ellen harcolva az ilyen felek érdekeit védve lépjenek fel a perekben.⁹⁹²

A magyar kodifikáció számára ezek a hasznos példák rendelkezésre állnak. Annyi bizonyos, hogy nincsen értelme osztályos keresetet szabályozni anélkül, hogy a csoport tagjaira nézve a bíróság döntése, a jóváhagyott egyezség kötelező, ha kedvező, ha nem.⁹⁹³ Ebben az értelemben tehát félként viselkednek a reprezentált tagok. A másik oldalról viszont a teljes eljárási jog-paletta megadása az eljárás időszerűségét hátráltatná, lehetlenné tenné az effektív jogvédelmet.⁹⁹⁴ Mindazonáltal a tisztességes eljárás érdekében, határesetekre indokolt lehet az ilyen jogok biztosítása, így például a fellebbezési jog megadása egyes határozatokkal szemben. Ez olyan esetekre terjedne ki véleményem szerint, amikor a reprezentatív felperes visszaél jogaival és a felperesek a bírósághoz kívánnak folyamodni saját igényeik kellő védelme érdekében. Másként megfogalmazva: ha a felperes fiduciárius pozíciójával visszaél, veszítse el e kiemelt eljárási pozícióját és vehesse át helyét más az eljárásban.⁹⁹⁵ Ez átvezet minket a jogi képviselő kérdésköréhez.

5.3. Az osztály jogi képvisellete

Az osztály jogi képvisellete, annak adekvát, megfelelő volta az amerikai eljárásjognak is lényeges, sokat tárgyalt kérdése.⁹⁹⁶ Véleményem szerint nem lehet kérdéses, hogy kötelező jogi képviseletet kell elrendelni majdan az ilyen ügyekben. A valódi kérdés e tekintetben nem is a képviselő kötelezősége, hanem a több jelentkező közül a megfelelő kiválasztása. Az F. R. Civ. P. 23. cikke mára viszonylag részletes szabályokat tartalmaz a *class counsel*, az osztályos jogi képviselő tekintetében, de ez

⁹⁹⁰ Newberg, 2011, § 1:3, 21. Mindazonáltal a bíró engedélyével tehetnek eljárási cselekményeket – végső soron tehát fellépésük nem lehetetlen, csak rendkívül valószínűtlen.

⁹⁹¹ Vö. a (B) rész VII. fejezetével

⁹⁹² Ld. pl. a Center for Class Action Fairness, különösen Theodore Frank munkáját <<<http://centerforclassactionfairness.blogspot.com/>>>

⁹⁹³ Ebből a szempontból kétséges a GLO olyan megközelítése, amely alapján a fél kérheti az ítélet hatálya alóli mentesítést, ld. CPR 19.12. szakasz (3) bek.

⁹⁹⁴ A kérdés alapjogi megközelítését ld. lentebb.

⁹⁹⁵ Ezt a lehetőséget nagyban hátráltatná, de több keresetindításra jogosult szerv esetén nem zárna ki, ha a jogalkotó az érdekképviselési modellt választaná.

⁹⁹⁶ Newberg, 2011, § 3:28; Udvarý, 2013b, 469-471.

hosszas jogfejlődés és rengeteg negatív tapasztalat eredménye. A szabály szerint a bíróság nevezi ki az osztályos jogi képviselőt, amely döntés során számos faktort (így gyakorlottságát, eddig befektetett erőfeszítéseit, az anyagi jogi jártasságát, várható költségigényét stb.). A komplex perlekedés kézikönyve pedig beszámol olyan esetekről, ahol a bíróság egyenesen aukciót rendezett az osztályos jogi képviselői megbízatásra és a – más feltételeknek megfelelő, de – legkedvezőbb költségigényt bejelentő ügyvéd nyerte azt.⁹⁹⁷ Ilyen megoldás távol állna a hazai jogi gondolkodástól, de azt előre lehet vetíteni, hogy egy jól körülhatárolt, profitábilisnak tűnő osztályos kereset jogi képviselőre még akkor is több jelentkező lenne, ha a reprezentatív felperes nem egy magánszemély volna (akit az USA-ban ténylegesen legtöbbször a *class counsel* talál és kontrollál,⁹⁹⁸ az ügy *de facto* ura tehát a pénzt befektető ügyvéd), hanem egy keresetindításra feljogosított szervezet (tehát, amint várható, az érdekképviselési modellt választja a jogalkotó). Azt egyébként az amerikai irodalom is elismeri, hogy a magánszemélyek arctalan tömegéhez képest egy szervezeti befektető által kontrollált osztályos keresetben az osztályos jogi képviselőt inkább ellenőrzik,⁹⁹⁹ főképp mivel ott megvan az ehhez szükséges forrás, energia és tudás.

Az egyik lehetséges megoldás, hogy amennyiben a keresetindításra való feljogosítást kellő, elegendő szűrőnek tekintjük (ld. az érdekképviselési modellt), akkor e reprezentatív felperes jogát az önálló meghatalmazott-állításra meghagyjuk. Ez kellő megoldást akkor jelent, ha a felperes maga megfelel az adekvát képviselőre való képesség feltételének. A bíróság ekkor a meghatalmazott szakmaisága felett kontrollt nem gyakorolna, mint ahogy nem gyakorol egyébként a jogi képviselővel szinguláris perben eljáró fél ügyvédje felett sem. Még az amerikai joggyakorlat is kínos tapasztalatok útján jutott el oda, hogy az ellenőrizetlenség nem jelenthet megoldást egy ilyen jelentőségű ügyben.¹⁰⁰⁰ A másik, általam e különleges perre inkább indokoltnak tartott megoldás viszont az lenne, hogy eleve a bíróság választana – pl. egy ilyen listára bizonyos feltételek teljesítésével felkerült – a pozícióra jelentkező ügyvédek közül jogi képviselőt, akinek munkája felett végső soron akként gyakorolna felügyeletet, hogy valamely érdekelt, távollévő fél kellően megindokolt, alapos kifogására az alkalmatlan képviselőt elmozdíthatná. Javaslatom az F. R. Civ. P. megoldásán alapul, de figyelemre méltónak tartom, hogy a miáltalunk ismertnél lényegesen szélesebb bírói kontrollt enged – a meghatalmazó fél rovására – a bíróságnak.¹⁰⁰¹ Ez a javaslat a bírákba veti a bizalmat inkább, mintsem az akár kvalifi-

⁹⁹⁷ Manual for Complex Litigation, Fourth, 188-189. ☞

⁹⁹⁸ Newberg, 2011, § 3:28, 264.

⁹⁹⁹ Michael A. Perino: Institutional Activism through Litigation: An Empirical Assessment of Public Pension Fund Participation in Securities Class Actions 1 (St. John's Univ. Sch. of Law Legal Stud. Research Paper Series, Paper No. 06-0055, 2006), ☞

¹⁰⁰⁰ Vö. az F. R. Civ. P. 2003-as módosításához fűzött bizottsági megjegyzésekkel. Különösen a (g) pont érdekes, amely világossá teszi, hogy az új szabályok bevezetését a bírósági ellenőrzési jogkörök kiszélesítése indokolta. ☞

¹⁰⁰¹ v.ö. továbbá a CPR 19.134. c) pontjának hasonló értelmű szabályával

kált érdekképviseleti szervezetbe, amelyek az általános rend fenntartása esetén minden további nélkül maguk hatalmazhatnák meg a jogi képviselőt és gyakorolnának felette ellenőrzést – feltéve, hogy erre irányuló akaratuk és képességeik megvannak. Ha viszont az ellenőrzés az érdekképviseleti perindító részéről csorbát szenved, akkor semmivel sem állunk jobban, mint az amerikai gyakorlatban is kárhozottat reprezentatív felperes esetén, amely kutyát a vállalkozó ügyvédek farka csóválna. Az egyetlen különbség az lenne, hogy a hasonlatomban szereplő kutya szerepét nem egy magánszemély, hanem a perindításra jogosult egyesület töltené be.

A bizottsági munka során felmerült, hogy az ügyvédi kamarák által előre meghatározott, világos és objektív feltételrendszer alapján jelentkezhessenek ügyvédek egy listára, amelyből a bíróság szintén objektív kritériumok alapján választhatna jogi képviselőt az eljárásra. Ez abban az esetben bizonyonnyal célszerű volna, amennyiben az opt-out rendszer mellett teszi le a voksot a jogalkotó, vagy olyan vegyes modellt követ, mint a német KapMuG, amelyben a teszt-ügyön kívüli eljárások leállnak, ezért lényegtelenek.

Ha viszont az osztályos képviseleti modell opt-in rendje¹⁰⁰² mellett dönt a jogalkotó, akkor a jogi képviselő-választás más jellegű problémákat vet fel. Itt van egy már létező, felkutatott és felléptetett csoport, akik jogi képviselője megindítja az eljárást, és ahhoz a certifikációt követően bizonyos ideig csatlakozhatnak azonos igénnyel bíró személyek. A csatlakozás aktusával ők maguk is alávetnék magukat a csoport belső szabályainak, ennek részeként az ügyvédi megbízási szerződésnek is alanyává válnának (ez ráadásul egyedi kötelmi jogviszony). Ki eresztethetné szélnek az ügyvédet anélkül, hogy ki kellene lépnie az eljárásból? Még opt-in esetén is nyilvánvalóan szükség lenne fenntartani a lehetőségét a kilépésnek,¹⁰⁰³ de csak ezzel a végletes megoldással lehetne megszabadulni a rosszul képviselő, de az eljárást megindító ügyvédtől? Úgy vélem, ilyen esetre is indokolt lenne az általam javasolt bírósági választás és ellenőrzés. Ami tudományos szempontból igazán figyelemre méltó, hogy a kontinentális, németes magyar polgári eljárásjogtól mennyire messzire esik a fél meghatalmazott-állítási jogának korlátozása, pedig azt a liberális szemléletű amerikai eljárásjog szükségéből, de megtette.

6. Alapjogi megfontolások

A kétoldalú meghallgatás elve a polgári eljárásjog egyik legfontosabb, rendszerszervező szabálya.¹⁰⁰⁴ E körben az az igazi kérdés, hogy a távollévő felperesek mennyiben élhet-

¹⁰⁰² Tehát a csoport tagja, mint reprezentatív felperes, akihez önálló döntésük alapján csatlakoznak a csoporttagok.

¹⁰⁰³ Ahogy ezt az Ajánlás elő is írja, vö. 22. cikkkel.

¹⁰⁰⁴ Kengyel a perbeli esélyegyenlőség elve részeként tárgyalja, ld. Kengyel, 2012, 77-79.; Kiss Daisy polgári eljárási alapelvként azonosította, ld.: Kiss, 2009, 110.; Németh János pedig a tisztességes eljáráshoz való jog körébe tartozónak tekinti, ld.: Németh-Kiss, 2010, 62, 84.; Szabó Imre szintén a tisztességes eljáráshoz való jog keretén belül említi, ld. Osztvits-Pribula-Szabó-Udvary-Wopera, 2013, 22.

nek-e jogukkal. Persze a kérdés indítható egészen onnan, hogy perbeli rendelkezési jogukkal, bírósághoz forduláshoz való jogukkal élnek-e, amennyiben helyettük, nem saját döntésük alapján más személy indít pert, amelyből reájuk anyagi jogi jogok, de kötelezettségek is hárulhatnak (v.ö. azzal, hogy elutasító ítélet esetén a *res iudicata* kiterjed az osztályra).

E tekintetben hadd utaljak az általam már többször felhívott amerikai gondolkodásra, ahol a „right to a day in court”, a mi terminológiánk szerint a bírósághoz fordulás joga igen komoly súlyú alapjog, mégsem tekintik az opt-out (de még a kötelező, kilépést nem engedő) class action-t (sem) olyan intézménynek, amely e jogot sértené. Ennek egyik oka, hogy a bíróságok,¹⁰⁰⁵ a Legfelső Bíróság,¹⁰⁰⁶ valamint az irodalom is hangsúlyozza,¹⁰⁰⁷ hogy a class action keretében a bíróság elé kerülő ügyek jelentős része egyébként nem jutna el bíróságra: az ilyen személyek igénye se így-se úgy nem töltene egy napot a bíróságon, sőt éppen előrelépés számára, hogy helyette azt érvényesítik. A másik, szintén kevésbé figyelembe vett érv, hogy véleményem szerint sem a perbeli rendelkezési jogot, sem a bírósághoz fordulás jogát helyrehozhatatlan sérelem nem éri mindaddig, amíg az opt-out-ra lehetőséget biztosít a törvény.¹⁰⁰⁸ Másképpen megfogalmazva: mindaddig, amíg a pert nem saját akaratából megindító felperes, aki egy osztály tagjaként saját ilyen döntés nélkül került perbe, dönthet úgy, hogy nem kér a perből, kéri elbocsátását abból (pl. azért, hogy külön egyezséget köthessen, vagy hogy a fenyegető perköltség alól mentesüljön stb.) és e kérelmét a bíróság teljesíteni köteles; nos ilyen esetben rendelkezési jogának lényeges tartalma nem sérült – az én meglátásom szerint. Saját vizsgálódásaim alapján a strasbourg-i EJEB gyakorlatában sem találtam olyan ügyet, amely kizárná az ilyen értelmezést, amely az opt-out rendszerű osztályos keresetet kizárná.¹⁰⁰⁹ Ugyanezt támogatja az az érv is, hogy még Európán belül is vannak olyan országok (igaz, kisebbségben), amelyek alkalmazzák ezt a rendszert, mégsem marasztalták el őket eddig az EJEE megsértése miatt.

Ebből az érvelésből adódik az a következtetésem, hogy amennyiben az osztályos keresethez akár opt-out alapján kérelmük nélkül, akár kifejezetten csatlakozási kérelemre belépő (opt-in) felperesek a perbe belépnek, azzal elfogadják annak különös perjogi rezsimjét. Ez a perjogi rezsime viszont a pertársaság általános szabályaihoz képest elképzelésem szerint erősen restriktív: a hatékony ügymenedzsment érdekében a kétoldalú

¹⁰⁰⁵ Ld. pl.: In Re Joint Eastern & Southern Dist. Asbestos Lit. 129 B.R. 710 (1991), United States District Court, E. and S.D. New York, June 27, 1991. ☹

¹⁰⁰⁶ Phillips Petroleum Co. v. Shutts, 472 U.S. 797, 809. (1985)

¹⁰⁰⁷ Jones, 2003, 71.; Sergio J. Campos: *Class Actions All the Way Down*, 113 Colum. L. Rev. Sidebar 20 (2013), 20-31, 26-31. ☹; Michael D. Sant’Ambrogio –Adam S. Zimmerman: The Agency Class Action (January 22, 2012). 112 Colum. L. Rev. 1992 (2012) 1992-2067, 2039-2040. ☹

¹⁰⁰⁸ Udvary, 2013a, 7-8.

¹⁰⁰⁹ Bővebben, a francia megközelítést elemezve ld. továbbá: Hodges, 2008, 123-126.

meghallgatás elvét a felperesi tömeg oldalán kell korlátozni. A távollévő felperesek (akik érdekeit a keresetindító fél és az osztályos jogi képviselő képviseli) tárgyaláson való részvételi, nyilatkozattételi, önálló meghatalmazott állítási stb. jogának korlátozása nézetem szerint mellőzhetetlenül szükséges, mivel a bíróságot nem lehet olyan helyzetbe hozni, hogy osztályos keresetként ezer külön hangon szóló felperessel szembesítsük, majd felszólítjuk arra, hogy minden eljárási garancia megadása mellett, gyorsan és hatékonyan zárja le ezt az ügyet. Ellenkezőleg! Az ilyen perekben a felperesi oldalt reprezentáló keresetindításra feljogosított személy hangján szólal meg a sokszínű felperesi tömeg.

Mielőtt még úgy tűnne, teljes újdonság az előadási képességétől megfosztott fél a perben, hadd utaljak arra, hogy a kötelező jogi képviselet szabályai bizonyos értelemben magukban hordozzák ennek csíráit.¹⁰¹⁰ Kötelező jogi képviselet esetén figyelembe vehető előadást csak a jogi képviselő tehet, a Pp. [Pp. 73/B. § (1) bek.] és peres tapasztalataim szerint a bíróság mérlegeléssel dönt arról, hogy a fél személyes előadását engedi-e. Persze, az ügyvéd mondandóját a megbízó ügyfél határozza meg, aki akár a fülébe is súghatja azt. Ha nem ezren vannak a tárgyaláson, hogy mindezt megtegyék, ez tartható megoldás, a tömeg azonban nem csak kvantitatív, de kvalitatív változásokat is eredményez az eljárásban. Amennyiben igazolt, hogy a felek tekintetében az azonossági, tipikussági követelmények fennállnak, s amennyiben a bíróság az adekvát képviseleti követelményt érdemben ellenőrzi az eljárás egész folyamán, úgy javaslatom nem lenne más, mint egy tömeges kötelező képviseleti helyzet, ahol a jogi képviselő fülébe ugyan nem súghatják a távol lévő felek instrukcióikat, de ellenőrzése a bíróságon és/vagy a keresetindító személyének meghatározásán keresztül megoldott lenne.

Úgy is felfogható az általam megfontolásra javasolt konstrukció, hogy a fél lemond egyes eljárási jogairól (megjelenés, nyilatkozattétel, stb.) azért cserébe, hogy a perléssel együtt járó kellemetlenségektől mentesüljön, valamint részesüljön az osztályos kereset nyújtotta fajlagos költségelőnyökből. Ez a joglemondás visszavonható, semmiképpen nem végleges még opt-out esetén is, opt-in-nél pedig ennek tudatában hozza meg a döntést a csatlakozó felperes.¹⁰¹¹ Továbbá, ahogy arra utaltam: a bíróságnak azt viszont feltétlenül kötelezettségévé kell tenni, hogy a keresetindításra jogosult osztályos felperes, valamint az osztályos jogi képviselő által nyújtott teljesítményt, a távollévők képviseletének megfelelőségét az eljárás egész folyamán ellenőrizze, ezzel is biztosítva a felek (fennmaradó) jogainak érvényesülését. Mindezek miatt a kétoldalú meghallgatás elve e perekben korlátozott érvényesülést nyerne, de az az osztály tagjainak alkotmányos jogai sérelmére nem vezetne, véleményem szerint.¹⁰¹²

¹⁰¹⁰ Vö. a Kengyel által az előadási képességről írottakkal, Németh-Kiss, 2010, 259.

¹⁰¹¹ Nem mellesleg, elképzelhető, hogy opt-in esetén is fenntartsuk a kilépés jogát az ítélet meghozatalát röviddel megelőző időpontig.

¹⁰¹² A rendelkezési jog sérelmével kapcsolatosan hasonlóan ld.: Nagy Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján, Magyar Jog 2014/4. 203-213., 207-208.

7. A bíróság szerepköre az osztályos kereset során

Feltételezve, hogy a bíróság szerepét nem a klasszikus liberális perrendi elvek szerint, hanem sokkal inkább a szociális per modern változata mentén szervezi meg a jogalkotó: az osztályos keresetben a bíró szerepe még ennél is inkább kulcsfontosságú lesz, aktivitása, ügymenedzsment-készségei az ügy viteléhez elengedhetetlenek lesznek.

Figyelemreméltó, hogy az egyébként liberális, akkuzatórius F. R. Civ. P. a class action tekintetében lehetővé, sőt kötelezővé teszi a szövetségi bíró számára, hogy az egyezség tisztességességét (nem csak jogszerűségét!) ellenőrizze, kinevezze a jogi képviselőt és más olyan lépéseket tegyen,¹⁰¹³ amelyek a mi kontinentális aktív szerepfelfogáshoz szokott szemünknek is soknak tűnhetnek.¹⁰¹⁴ Ez egyébként összhangban áll az európai trenddel is: az Ajánlásból kitűnő európai jogalkotói szándék a visszaélések elkerülése, aminek – véleményem szerint – a bírói kontroll lehet a hatékony eszköze.¹⁰¹⁵

7.1. Hatáskör és illetékesség, a bíróság összetétele

Szervezeti szempontból mellőzhetetlen kérdés, hogy milyen szintű bíróság hatáskörébe tartozzon a majdani osztályos kereset? Hacsak az általános hatáskör ma ismert szabálya nem változik ismét a Plósz-féle Pp. szabályai mintájára, indokoltnak tartom a törvényszéki különös hatáskör kimondását, sőt akár kizárólagos illetékesség is elképzelhető amiatt, mivel a várható perek száma csekély és kevesebb bírót igényelne egy törvényszéken összpontosítani a szaktudást. Amennyiben a certifikáció, a minősítés a keresetindítás után történik, úgy az esetleg általános hatáskörre tekintettel első fokon járásbírószágon indult ügyet is a törvényszékre lenne indokolt áttenni, véleményem szerint önmagában a minősítés iránti kérelem benyújtása megalapozná a törvényszéki hatáskört. Másképpen: akkor is, ha egyszerű perként induló perből osztályos keresetté alakulást enged a jogalkotó, a befogadás iránti kérelem elbírálása annak a bíróságnak a(z esetleg kizárólagos) hatáskörébe tartozzon, aki majd az osztályos keresetet is elbírálja. A befogadás visszautasítása esetén az egyedi per az eredeti bíróság előtt folyhat tovább.

Amennyiben már a keresetindítással egyidejűleg kéri a minősítést, úgy ezt a törvényszék bírálhatná el azonnal, a minősítés sikertelensége esetén szintén meg kellene állapítani, hogy a szinguláris perre mely bíróságnak lenne hatásköre. A másik lehetséges megoldás, hogy a törvény eleve csak különleges perként tenné lehetővé az ilyen eljárás megindítását: ez esetben eleve csak a kijelölt – véleményem szerint Fővárosi Törvényszék – hatáskörébe és illetékességébe tartozna az ügy a kezdetektől.

¹⁰¹³ F. R. Civ. P. 23 szakasz (3) 2., (f) 1. pontok [🌐]

¹⁰¹⁴ A kérdésről alkotott amerikai bírói személyes vélemények tekintetében ld.: Udvary, 2013a, 7.

¹⁰¹⁵ Ezért meglepő, hogy az Ajánlás e körben egyébként részletes javaslatot nem tesz. Kritikáját ld. uo.

Partikuláris részkérdésnek tűnik, de a tanács összetétele is rendezendő kérdés lesz. A törvényalkotó válasza a bonyolultnak tűnő ügyekre, hogy háromtagú tanács elé utalását teszi lehetővé bírósági mérlegeléstől függően.¹⁰¹⁶ Mégsem hiszem, hogy elsőfokon háromtagú tanácsnak kellene az ügyet elbírálnia, hacsak azt nem feltételezzük, hogy a tanács tagjai egymás közt a maitól eltérő módon osztanak meg a feladatokat. Ha ugyanis előadói bírói rendszerben működne a dolog és a tanács két másik tagja érdemben nem működne közre az ügy menedzselésében, úgy a határozathozatalban és az ügy terheinek viselésében való részvételük pusztán formalitás lenne. Amennyiben viszont a tanács elnöke koordinált módon megosztaná a munkát a tanács tagjai között, úgy volna értelme a tanácsban történő ítélkezésnek.

Az viszont egy ettől különböző, de lényeges kérdés, hogy az ilyen ügyet elbíró bíró ki kellene emelni a rendes munkavégzési rendjéből, az osztályos keresetet ügyterhébe sokszoros szorzóval kellene beszámítani, minősítésében fokozottan kellene figyelembe venni az itt végzett munkáját, ami várhatóan sokkal bonyolultabb lenne egy szinguláris per gyors elintézésénél. És a sokat hangoztatott adminisztratív terhek csökkentése, delegálása alacsonyabb kvalifikáltságú alkalmazottakra szintén előnyösen érintené az ügymenetet. A bevett igazságügyi praxishoz képest egy ilyen ügy komoly csapatmunkát igényelne, amelyben bírók és adminisztrátorok csapata működne közre. Ez átvezet minket az ún. ügymenedzsment kérdésköréhez.

7.2. *Pervezetés*

A managing judge^{1017,1018} elképzelése meglehetősen idegen a bevett gondolkodásunktól, de ha az alkotmányossági aggályok (t.i. a törvényes bíróhoz való jog, az eljárási szabályok határozottsága, eljárási jogbiztonság) elháríthatók, akkor indokolt lehet a bevezetés megfontolása. Egy-egy osztályos kereset menedzselése nem csak a bíróra, hanem az adminisztratív munkatársakra is jelentős, újszerű terhet róna, ami különösen a bejáratás során sok nehézséget okozna. Ráadásul az ügymenedzsment módszere, t.i. széleskörű bírói diszkréció az eljárás menetének és a végzendő cselekmények meghatározásában, együtt azok szankcionálásával, nem biztos, hogy könnyen lenne elfogadtatható a szigorú eljárási szabályokhoz szokott bírói karral. Az sem kizárt, hogy az ügyvédi karból is értetlenséget váltana ki a mainál más módon aktívabb bíró.¹⁰¹⁹ Ráadásul az adminisztratív terhek még így is meghaladhatják az elvégezhető szintet egy-egy

¹⁰¹⁶ Vö. Pp. 324. § 4. bek. stb.

¹⁰¹⁷ A fogalomról és annak kritikájáról ld.: Steven S. Gensler: Judicial Case Management: Caught in The Crossfire, Duke L. J. Vol. 60. 669-744.

¹⁰¹⁸ Az angol megoldásra ld. a CPR 3. szakaszát

¹⁰¹⁹ Vö. az angol bíró azon jogával, hogy „bármely más szükséges lépést tegyen, végzést meghozzon az eljárás főcéljának megvalósulása érdekében.” CPR. 3.1. (2) f) pont, lényegében bírák az aktív pervezetés biztosítása érdekében!

nagyobb ügyben ezért akár a jogi képviselők fokozott igénybevétele is szükségessé válhat a „kiszervezhető” adminisztratív munkák elvégzésére. Így pl. a felperesi oldalt lehetne igénybe venni arra, adatbázist hozzon létre és üzemeltessen a csatlakozott felperesekről, amelyet a bíróság és az alperes számára elérhetővé, ellenőrizhetővé tesz; a távollévő felperesek számára történő értesítést a felperes tegye meg¹⁰²⁰ stb. E körben a bírói ellenőrzés mellőzhetetlenül szükséges.

A bíróság szerepe az egyezség kapcsán, ahogy fentebb már utaltam rá, szélesebb lenne a szinguláris perekben megszokottnál. Nem csak az egyezség törvényességének ellenőrzése tartozna rá ugyanis, hanem a távollévő felek érdekeinek védelmében annak tisztességességét, esetleg célszerűségét is vizsgálni kellene. Még opt-in esetén sem lenne mellőzhető ez véleményem szerint, mert a belépett felperesek tömegében is elveszhetne a valódi ellenőrzési potenciál, ami a szinguláris feleknél a ténylegesen elvégzett egyezségi tárgyalás és mérlegelés esetén megvan. A bíróságot e körben indokolt a megfelelő szakértői segítséggel felruházni, aki állást tud foglalni az egyezség közgazdasági célszerűsége tekintetében is.¹⁰²¹ Az egyezség a külföldi tapasztalatok szerint az ügyek jelentős részét lezárja, ezért már a szabályok megtervezésénél hangsúlyt kell arra fektetni, hogy a reprezentatív felperes, ill. az osztályos jogi képviselő és az alperes összejártsága a távollévőket kisméssze. Megjegyzem, az egyezség a költségviselés várható rendszerében még valószínűbb, mert a felperesek a peresztés fizet elve alapján nem csak saját befektetett energiájukat, de az ellenfél költségeit is kockáztatják, a peresztéstől félve inkább kötnek egyezséget.

8. A finanszírozás és más ösztönzők

A kollektív igényérvényesítési rend működésének alapja a kellő érdek ilyen keresetek megindítására – azzal, hogy az európai megközelítés egyben elrettentene az ilyen keresetek visszaélészerű indításától. Issacharoff és Miller kétli, hogy kellő anyagi érdekelttség híján biztosítható lenne a rendszer működtetése,¹⁰²² és magam is arra hajlok, hogy egy alulfinanszírozott rendszer nem adna jogvédelmet a jogaiban sértett tömegeknek.¹⁰²³ S hogy milyen elvet kövessen a költségviselés? Az Unió álláspont egyértelműen a *looser pays principle* mellett teszi le a voksot,¹⁰²⁴ ezért attól nehéz len-

¹⁰²⁰ Reprezentatív, opt-out rendszer választása esetén, saját előlegezett költségén.

¹⁰²¹ Szép példa erre egy friss kaliforniai döntés, ahol a bíróság visszautasította az egyezség jóváhagyását, mert az abban részes felek majd háromnegyede 0 dollárt vagy lényegében semmit nem kaptak volna, bár lemondanak igényérvényesítési jogukról. Ld.: Daniels V. Aeropostale West, Inc Et Al, Order Denying Motion for Preliminary Approval of FLSA Collective-Action Settlement And Order To Show Cause By Judge Alsup denying 51 Motion for Settlement; re 57 Stipulation ☹

¹⁰²² Issacharoff-Miller, 2008, 197-202.

¹⁰²³ A finanszírozás lehetséges megoldásainak széles skáláját ismerteti Mulheron, 2004, 435-479.

¹⁰²⁴ Ajánlás 13. pont

ne eltérni. Korábban kifejtettem abbéli véleményemet, hogy ez az elv alkalmas még az érdemben jó esélyű osztályos keresetek indítóinak elrettentésére is, különösen ha a harmadik fél általi finanszírozást kizártuk, és az osztályos jogi képviselőt sem tehetjük felelőssé a költségekért (ahogy azt az USA-ban sikertelenség esetén állja). Arra is rámutattam, hogy állami finanszírozás esetén az osztályos kereset költségeit az adófizetők között terítjük ezzel szét, ami nem feltétlenül támogatható.¹⁰²⁵ Ehhez képest az államra legkisebb terhet róó megoldás a felperesi jogi képviselőre terhelné a kockázatot, vagy harmadik személy finanszírozót állítana a rendszerbe (ahogy az Ajánlás azt javasolja). Mindazonáltal a perköltségektől való félelem a csekély értékű követeléssel bíró személyeket elriaszthatja a csatlakozástól, amennyiben a költségviselés szabálya a mai általánoshoz képest nem változik¹⁰²⁶ – feltéve, hogy a csatlakozókat eljárásbeli félként vesszük a perköltségviselés szempontjából.

A költségviselési szabály elrettentő hatásán már az is enyhítené, ha a reprezentatív felperest különös pozícióba téven őt tenné felelőssé a törvény az osztály valamennyi költségéért. Ilyen esetben ez vagy a megnevezett felperest, vagy mögöttes megállapodás alapján a harmadik személy finanszírozót terhelné, aki viszont nyilvánvalóan anyagi megfontolásokból, alapos gazdasági mérlegelés alapján lépne egy ilyen perbe. Közelebbről megvizsgálva: az Ajánlás 13. cikkének és 3. cikk d) pontjának együttes értelmezése lehetővé teszi ezt a megoldást. „A tagállamok biztosítják, hogy a kollektív jogsértési *per vesztes fele* megtérítse a pernyertes fél által viselt szükséges jogi költségeket ...” (13. cikk, kiemelés tőlem! US) A felperesi oldalon pedig a 3. cikk d) pontja szerint „képviseleti szerv, eseti engedéllyel rendelkező szerv vagy hatóság” lehet, miközben az igény tényleges jogosultjai nem felei az eljárásnak. E két rendelkezés egymásra vetítéséből következik az a plauzibilis értelmezés, hogy az európai jogalkotó számára megfelelő megoldás, ha a perköltség viseléséért pervesztesség esetén csak a reprezentatív felperest tegyék felelőssé. Jelzem mindazonáltal, hogy ez az értelmezés is csak azt ösztönözné, hogy a tényleges igényjogosultak könnyen lépjenek be, az opt-in-re rávehetők legyenek, mert nem járna számukra pénzügyi kockázattal. Nem ösztönzi viszont a reprezentatív felpereseket a képviseleti kereset megindítására, mert pervesztesség esetén ők továbbra is felelősek az alperes jogi képviseleti költségéért – amely költséget az alperesi társaság a perlési kockázat fokozása érdekében könnyen felsrófolhat.

Az európai jogalkotó komolyan veszi a vesztes fizet elvének fenntartását, amit az is mutat, hogy felfüggesztési okként rendeli szabályozni, ha a felperesi oldal nem rendelkezik forrással az alperes esetleges perköltségének megtérítésére.¹⁰²⁷ A magyar jogalkotó számára ez azt a feladatot adja, hogy akár az eljárás nyugvásának egy speciális eseteként szabályozza azt, vagy – a jelenlegi perjogi keretekbe inkább illő módon – a perköltségbiztosíték szabályai közé illesszen egy ilyen esetet. Az Ajánlás csak felfüggesztési lehetőséget

¹⁰²⁵ Udvary, 2013a, 5-6.

¹⁰²⁶ Hasonló kritikát fogalmaz meg: Halfmeier – Feess, 2012, 26.

¹⁰²⁷ Ajánlás 15. cikk. c)

említ, a magyar perjog szankciója a perköltségbiztosíték letételének elmulasztására a per megszüntetése: véleményem szerint az európai jogalkotói szándékot ez csak még inkább szolgálja, mert kiszűrné az olyan kereseteket, amelyek felperese nem tudná pervesztése esetén kielégíteni a perköltség-követelést. A magyar perjogi dogmatika oldaláról annyiban lenne különös egy ilyen szabály, hogy a bíróság számára hivatalból – és nem csak kérelemre – tenné lehetővé a perköltségbiztosíték megkövetelését, legalábbis az Ajánlás megfogalmazásából, a kérelemre való utalás hiányából ez következik.

Praktikus, az eljárás folyamán megoldandó probléma lesz, de véleményem szerint a pénzbiztosítékon túl a biztosítási kötvényt is el kell majd fogadni ilyen letétként, hogy a felperes számára a pénzösszeg letétele ne lehetetlenítse el a perlést teljesen. Azt ugyanis látni kell, hogy a szabály, teljes szigorában végrehajtva azt eredményezné, hogy a felperesnek már az eljárás kezdetén előlegeznie kell saját képviseleti költségeit, valamint letétbe helyezni biztosítékként az alperes várható (véltetően bírósági becsléssel megállapított) költségeit. Ez olyan fordított ösztönző, ami a mégoly alaposnak tűnő követeléssel rendelkező keresetindító szervet is elrettentheti.

A költségek előlegezésének jelenlegi főszabálya a cselekményt kezdeményezőre terheli azt, kivételesen a másik félre is terhelhető. Ezen véleményem szerint nem lenne indokolt változtatni. Harmadik személy általi finanszírozás engedélyezése esetén,¹⁰²⁸ a versenyjogi, összeférhetetlenségi megfontolásokat törvénybe vagy legalábbis végrehajtási jogszabályba kell iktatni. Az osztály megszervezésének költségét,¹⁰²⁹ jogértelmezési módszerrel az előzetes tudakozódás és levelezés költségei alá lehet bevonni, azonban a kétséget kizáró szabályozás nyilván annak kifejezett rendezése volna.

A költségviselés érzékeny kérdése az ügyvédi munkadíj – sikerdíj,¹⁰³⁰¹⁰³¹ ezek kéz a kézben járó kérdések. Kardinális kérdésnek tartom, hogy az ilyen osztályos kereset jogi képviseletét felvállaló ügyvédet, aki az eljárás időtartamára egy nagyon speciális, sok eljárási buktatóval terhelt pert és annak komoly adminisztrációját veszi a nyakába – őt kellően érdekeltté kell tenni a per szakszerű vitelére. Ugyan az USA-ban a sikerdíj terjedt el, és ijesztően nagy összegű sikerdíjakat lehet újságcikkekben találni, van olyan jogrend, ami a class action-t adoptálta – sikerdíj nélkül: ez a kanadai jogrend.¹⁰³² Működhet így is, amit az ő példájuk bizonyít, de a megfelelő díjazásnál erőteljesebb ösztönzőt nehéz találni.

¹⁰²⁸ Ahogy azt az Ajánlás javasolja, ld. 14-16. pontok

¹⁰²⁹ Dr. Ribai Csilla, a PKKB elnökének felvetése alapján.

¹⁰³⁰ Utóbbi elemzte és katalizátor-hatására hívta fel a figyelmet: Nagy Csongor István: Versenyjogsértés és kártérítés: a magánjogi jogérvényesítés meghonosításának lehetőségei a magyar jogban (Doktori értekezés) 45, 48, 209.

¹⁰³¹ A sikerdíj ill. az Ajánlás egyes megoldásai közötti összefüggés tekintetében ld.: Udvary, 2013a, 6.

¹⁰³² Ld. McCarthy Tétrault: *Defending Class Action in Canada*, CCH Canadian Limited, 2007, 301. Egyes tagállamok közfinanszírozást alkalmaznak, másutt viszont működik a sikerdíjas rendszer.

9. Bizonyítás

A kollektív igényérvényesítés vizsgálata során számos kérdést vetettem fel jómagam, még többet vizsgált a Témabizottság, de ezek között a bizonyítás kevés hangsúlyt kapott. Véleményem szerint várható, hogy a bizonyítás általunk eddig megszokott rendjét szétfeszíti az osztályos kereset. Elég csak arra gondolni, hogy mennyiben tartható fenn a bizonyítási kötelezettség és teher¹⁰³³ szabálya akkor, amikor információs egyensúlytalanság áll fenn a felek között.¹⁰³⁴ A discovery (USA) vagy a disclosure (GB) szabályainak megfontolása, a tárgyalás tényleges megkezdése előtti feltárási szakasz véleményem szerint segíthetne az alaptalan követelések kiszűrésében, az egyezségkötési szándék elmélyítésében (mivel a felek információs asszimetriáját csökkentené). Megjegyzem, hogy az Európai Bizottság a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló Irányelv-javaslat (Irányelv-javaslat) 5. cikke szintén rendelkezik a „disclosure”-ról, a bizonyítékok korlátozott körű ismertetéséről, vagyis az intézmény megfontolt bevezetése az európai trendtől sem lenne idegen.¹⁰³⁵ Az intézmény egyébként nyomaiban már beszívárgott a magyar jogrendbe az átfordított bizonyítási kötelezettségen (v.ö. az iparjogvédelmi tárgyú és a szerzői jogi törvény rendelkezéseivel) keresztül.¹⁰³⁶

Az is érdekes kérdés eljárásjogi szempontból, hogy a távollévő felek mennyiben lesznek a bizonyítási eljárás alanyai. A magyar polgári perjogi hagyományok szerint a felek nem tanúként kerülnek meghallgatásra, hanem sajátos perbeli pozícióban. Igazmondási kötelezettség a jóhiszeműség keretein belül terheli őket. Ennél is fontosabb azonban, hogy meghallgatásukra csak tárgyaláson vagy bíróság előtti meghallgatáson kerülhet sor. A távollévő felek sajátossága – legalábbis az amerikai eljárásban –, hogy eljárásbeli szerepük igen csekély, fellépésre kevésbé kötelezik őket, de bizonyos körben arra lehetőség van (pl. fellebbezésre bizonyos döntések ellen). A távollévő felek ilyen pozíciójának célszerűségi oka, hogy menedzselhetetlenné tenné az eljárást, ha valamennyi fél önállóan kívánna nyilatkozni, vagy azt esetleg kötelezővé tennék.

A távollévő fél pozícióját és az ügyéhez való kapcsolatát az adekvát képviselőt írja le az amerikai eljárásjogban, s ez megfontolandó a magyar eljárási szabályoknál is, még

¹⁰³³ Ahogy Éless Tamás újabban felhívta rá a figyelmet: dogmatikailag helyesen: állítási érdek. Ld. Éless Tamás: Szerkezeti alapkérdések a polgári per kapcsán, Magyar Jog, 2013/10. 613-616., 615.; Kobler Ferenc: Az állítási érdek szabályai. Tekintettel a Magyar Polgári Perrendtartás Törvényjavaslatára, Magyar Jogászegyleti Értekezések (XXI. kötet 5. füzet) Franklin, Budapest, 1901, 151.

¹⁰³⁴ Vagyis lényeges bizonyítékok kizárólag az alperesnél találhatók fel és azokról tudomást szerezni is csak alperesi kooperáció esetén lehetséges. Ilyen pl. a tisztességtelen kereskedelmi magatartások legutóbbja.

¹⁰³⁵ COM(2013) 404 final 2013/0185 (COD)

¹⁰³⁶ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 94/A. § (8) bek.

akkor is, ha az ottanítól eltérő eljárásjogi megoldást is választunk. Fontos ugyanis a perben fellépő tömeg hangjainak lehalkítása, amelynek megfelelő módja a képviselő útján való felszólamlási lehetőség megadása. Másik oldalról: az adekvát képviseleten keresztül a jogi képviselőre terheljük azt a kötelezettséget, hogy az általa képviselt feleket megfelelő pozícióba hozza, biztosítsa, hogy az akaratuk nyilatkozási formát öltse a perben. Ez nem könnyű feladat, a bíróság számára azonban a perben – valamennyi eljárási garancia maradéktalan megtartásával – vélhetően egyenesen lehetetlen volna.

Ennek megfelelően célszerű a bizonyítási szabályokat is megalkotni. A bizonyítás indítványozására az érdekelt osztály és annak tagjai nevében is az osztályos jogi képviselő jogosult, aki e feladatát megfelelően köteles ellátni. Amennyiben észleli, hogy valamelyik osztálytag helyett és nevében bizonyítást kell indítványozni, úgy köteles legyen megtenni minden ésszerű intézkedést a taggal való kapcsolatfelvétel iránt és szükség esetén a bizonyításhoz anyagot szerezni. A távollévő fél csak a legritkább esetben válhasson a bizonyítás alanyává, legyen megjelenésre, meghallgatásra kötelezhető, mivel az eljárásnak éppen az a célja, hogy ésszerűsítse a bizonyítási eljárást. Ha azonban maga a fél fel kíván lépni, bizonyítást kíván indítványozni, saját meghallgatását kéri, erre a törvény – mintegy vészfékként – adja meg a lehetőséget. Azt meg lehet fontolni, hogy ennek célszerűtlensége esetén az ezzel okozott költségeket az ilyen – célszerűtlenül fellépő – fél viselje.

10. Egyezség, ítélet

Az eljárás folyamán lehetővé kell tenni, ill. kifejezetten bátorítani kell a feleket arra, hogy az igazságszolgáltatási erőforrásokat kímélve megegyezéssel zárják le ügyüket. Az egyezségkötés elősegítésére szolgálhat egy olyan költségviselési szabály, amely pernyertesség esetén is kizárja a pernyertes fél költségeinek megtérítését, ha a per folyamán nem fogadott el a másik fél által előterjesztett egyezségi ajánlatot, amelyhez képest az ítélet nem eredményezett lényegesen kedvezőbb eredményt számára. A „lényegesen kedvezőbb” egy bírói mérlegelést igénylő formula lenne, amelynek tartalmát a bírósági gyakorlat alakítaná ki, bevezetésének célja, hogy elkerülhetők legyenek az olyan esetek, amelynél az egyezségi ajánlat 1.000.000.- forintról szól, a felperes 1.000.001. forintot nyert, tehát kedvezőbb, mint az egyezségi ajánlat. De nem lényegesen kedvezőbb, így főleges költségeket okozott az eljáráshoz való indokolatlan ragaszkodásával. A kérdés megítélésénél figyelembe lehetne venni pl. hogy az egyezségi ajánlatot követően hány (indokolatlan) tárgyalást tartottak, milyen költségeket okozott magának és ellenfelének, valamint a bíróságnak a fél ilyen magatartása.

Az egyezségi ajánlatot az osztályos jogi képviselőnek és az alperesnek kell előkészítenie. Itt célszerű a negatív amerikai tapasztalatok, a sweetheart settlement-ek elkerülése végett fokozott szakmai felelősséget telepíteni az osztályos jogi képviselőre: ha nyilvánvaló, hogy a képviselt felek érdekeinek ellentmondó egyezségi ajánlatot tett, azért etikai és anyagi felelősséggel is tartozzon. Az egyezségi ajánlatról a távollévő

feleket szükségképpen tájékoztatni kell, ennek módja és költségei azonban lényeges részletkérdés. Véleményem szerint a bíróság által megkívánt módon kell a távollévőket tájékoztatni, a bíróság pedig választhasson az igazolt egyéni postai vagy elektronikus értesítéstől a hirdetményen át több eszközből. Fontos jelezni, hogy ez az eljárási tisztesség részét képező követelmény, amely bármelyik (opt-in ill. opt-out) rendszer választása esetén is felmerül, hiszen a perbe való belépés esetén is csökken a távollévő fél eljárás feletti kontrollja. Az eljárást érdemben lezáró egyezség azonban legyen végső soron az ő rendelkezése alatt. Ennek megfelelően az értesített távollévő fél dönthet úgy, hogy nem kíván az egyezség alanyává válni. Ez lényegében egy eljárás közbeni opt-out, amely az ügy érdemi eredménye elleni tényleges tiltakozás a fél részéről.

Kérdéses, hogy elegendő-e ez? Elegendő-e csak a kisserződés lehetőségét biztosítani a félnek, vagy már korábban is jelentősebb szerepet kapjon az egyezési tárgyalásokon. Ebben a tekintetben figyelemre méltó a KapMug megoldása, amely a §17-19-aiban rendezi az egyezségkötési eljárást. Itt a modell felperes és a modell alperes terjeszti elő az ajánlatot, amelyről az érdekelt feleket (a mi eddigi terminológiánk szerint: távollévő feleket) értesíteni kell és nyilatkozattételi lehetőséget kell nekik biztosítani. Az egyezség csak bírósági jóváhagyással érvényes, amely végzési formát ölt és nem fellebbezhető. A bíróság azt vizsgálja, hogy az egyezség az ügy egészét tekintve megfelelő békés megoldást biztosít-e a teljes jogvitának. Az elfogadott egyezség csak abban az esetben lép hatályba, ha a jóváhagyást követő elfogadási időszakban az érdekeltek kevesebb, mint 30%-a nyilatkozik az egyezség elutasításáról. Az érdekeltek a nekik való kézbesítéstől számított egy hónapon belül írásban nyilatkozhatnak a kilépésről, ezzel magukat kivéve az egyezség jogereje alól.

A mintaként is alkalmazható eljárás lényege tehát, hogy az érdekeltek már az egyezség elfogadására szánt tárgyalásra is idézendők és ott is felszólalhatnak. Ezzel sok fölösleges energiát meg lehet takarítani, hiszen a felek és a bíróság már itt szondázhatja, hogy meg fog-e felelni az egyezség a 30%-os követelménynek. Az egyezséget a bíróság nem csak törvényességi szempontból, de célszerűségi szempontból is ellenőrzi. És végül az érdekelt feleknek – tekintet nélkül arra, hogy az egyezségi tárgyaláson megjelentek-e – kilépési lehetőségük van a jóváhagyott egyezség tekintetében. A csödegyezségekre emlékeztető beleegyezési küszöb azt szolgálja – szemben az eredeti teljes egyetértést megkívánó megfogalmazással –, hogy valóban létrejöhessen egy egyezség, amely tehát a bentmaradókra (a támogatókra és a kilépésről nem nyilatkozókra, tehát passzívakra) kötelező lesz, ha 30%-nál csekélyebb mértékű a kisserződés. A kisserződőkre nézve természetesen nem bír joghatással az egyezség, ebben az értelemben tehát nem olyan, mint a csőd-kényszer egyezség.

A korábbi amerikai ill. a német megoldásból is következtetve az látszik tehát célszerűnek, ha a távollévő (érdekelt) felek már az egyezségi tárgyalás során is részesei lehetnek az ajánlat kialakításának. Ugyanakkor a kilépés, kisserződés lehetőségét mindenképpen biztosítani kell nekik, bár nem tartanám elképzelhetetlennek, hogy ezt a jogot csak annak az érdekelt félnek biztosítsa a törvény, aki az egyezségi tárgya-

lason megjelent, ott kifogásait előadta, de azokat a jóváhagyott egyezség nem tükrözi. Egy ilyen korlátozás véleményem szerint a távollévő fél rendelkezési ill. tisztességes eljáráshoz fűződő jogát nem korlátozná – hiszen őt az egyezségi tárgyalásra idézni kellene, ott nyilatkozhatna –, ugyanakkor az eljárás sokkal összefogottabb lehetne. Az alperes érdekeit is az szolgálná, ha az ellenérvek a tárgyaláson merülnének fel és nem csak az egyezség hatályosságát veszélyeztető kiszereződésnél derülne ki a támogatottság hiánya. A 30%-os hatályossági küszöb szintén alkalmas megoldásnak tűnik arra, hogy az eljárási tömeg intakt voltát megóvja.

A megegyezés egy másik útját, az egyéni mediációt, mint a kollektív igényérvényesítést elkerülő utat, szintén elő kívánja mozdítani az európai jogalkotó. Az Ajánlás valójában ennél sokkal tovább megy és olyan megoldás létesítését vízionálja, amely a Mediációs irányelv figyelembevételével lehetővé teszi a tömeges alternatív vitarendezést.¹⁰³⁷ Megítélésem szerint egy ilyen alternatív vitarendezési mechanizmus létesítése igen nehéz feladat, aminek mindjárt az első oka, hogy a Mediációs irányelv hatálya legfeljebb a határon átnyúló polgári és kereskedelmi vitákra terjed ki, amíg az Ajánlás tárgya ettől eltérő. Nyilvánvalóan ez az oka annak, hogy az európai jogalkotó csak figyelembevételt, nem pedig az irányelv szoros követését írja elő. Ahogy azonban az Ajánlás maga sem rendelkezik jogi kötéserővel, úgy a Mediációs irányelv figyelembevétele is bizonytalan jogi fogalom, amiből következik, hogy a csoportos mediáció kialakítása tekintetében nincsen egzakt európai jogalkotói elvárás, modell. A valódi nehézséget azonban véleményem szerint az jelenti, hogy a mediáció olyan struktúrált eljárás, amely a polgári per negációjából nyeri el értelmét. A mediáció szükségképpen a polgári per lecsupaszított, bonyolult, drága és időigényes garanciáitól megfosztott, de struktúrált eljárás. A tömeges mediációnak viszont még nincsen archetípusa, amely leegyszerűsítését a jogalkotó el tudná végezni. Ezért a tömeges mediáció jogszabályi rendezése jelenleg idő előtti.

Ugyanezek az érvek nem csak a peres eljárást megelőző, de a per folyamán igénybe veendő tömeges mediációra is vonatkoznak, különösen figyelembe véve azt, hogy a Mediációs irányelv alapján a bíróság el is rendelheti a mediációt.¹⁰³⁸ Helyesebbnek tartom a már megindított osztályos keresetek tekintetében, ha a bíróság – amely információkkal rendelkezik az adott ügyről – segít a felek megegyezésében.

A tömeges perlés bíróságra kerülését el lehetne kerülni az amerikaiak által is kipróbált módon: a választottbírósági klauzulák alkalmazásával. A 93/13/EGK tanácsi irányelv, az azt átültető Ptk. 6:104. § (1) bek. i) pontja, valamint az utóbbi hatálybalépését megelőzően született, de a Ptk. szabályát már figyelembe vevő 3/2013. PJE határozat

¹⁰³⁷ Vö. Ajánlás 25-26. cikk

¹⁰³⁸ Vö. Mediációs irányelv 3. cikk a) ponttal, ami az önkéntességet ugyan nem írja felül, de a bíróság általi elrendelést előíró jogszabály megalkotását kötelezővé teszi. Ebből a szempontból figyelemre méltó a Ptk. 4:172. §-a, amely kötelező közvetítés elrendelését teszi lehetővé a bíróság számára szülői felügyelet gyakorlásának rendezése tárgyában.

azonban korlátozza ezt az eszközt. Ennek értelmében a „[f]ogyasztói szerződésben az általános szerződési feltétel, vagy egyedileg meg nem tárgyalta feltétel alapján alapuló választottbírói kikötés tisztességtelen, amit a bíróság hivatalból köteles észlelni (...) annak semmisségét csak akkor állapíthatja meg, ha a fogyasztó – a bíróság felhívására – arra hivatkozik.” Amíg tehát az USA SC éppen lehetővé tette a vállalkozások számára, hogy a számukra terhes class action rezsime alól a választottbírói klauzulával kizáródjanak, és ezt egyesek fogyasztóvédelmi szempontból előnyösnek találták,¹⁰³⁹ addig az európai jogon alapuló magyar szabály elzárja annak lehetőségét, hogy általános szerződési feltételeken alapuló egyedi választottbírói utat vegyenek igénybe a fogyasztók, mintegy elkerülve ezzel a tömeges igényérvényesítést.

A választottbíró, mint alternatív vitarendezési fórum tehát a szerződésen alapuló igények tekintetében korlátozottan lesz igénybe vehető, a mediációval kapcsolatos aggályaimat fentebb említettem. A valóban igénybe vehető és az amerikai tapasztalatok alapján is sikerrel kecsegtető megoldás a per folyamán bíróság által jóváhagyott egyezség lehet.

11. Perorvoslat, jogerő és a végső döntés végrehajtása

Áttekintve egy majdani eljárás lényegesebb szabályait a procedúrát a bíróság határozata elleni jogorvoslat, ennek kimerítése esetén (vagy annak híján) a jogerő kérdésköre és az ehhez kapcsolódó végrehajtás zárja röviden.

11.1. Perorvoslat az ügy során és az ügy érdemében hozott határozat ellen

A perorvoslat kezdeményezésének joga reprezentatív opt-out keresetindítás esetén a reprezentatív felet illetné, hiszen az osztály további tagjainak eljárási jogait e személy gyakorolná. A magam mindaddig, amíg a kilépés lehetősége biztosított, nem látnék alkotmányossági aggályt abban, hogy a reprezentált, távollévő felek bizonyos eljárási jogukat nem gyakorolják, mivel részvételük az eljárásban tehát azon az informált döntésen alapul, hogy érdekeik képviseletét letették a reprezentatív felperes kezébe – ennek persze feltétele, hogy a perindításról kellő értesítést kapjanak. Az informált döntés, és a jogelvonás alkotmányossága pedig még inkább megáll az opt-in rendszer választása esetén, amikor is a fél kifejezett döntése esetén a perjogi rezsime ismeretében csatlakozik az osztályhoz.

Mindezzel együtt is, bizonyos jogorvoslati jogok fenntartása indokolt a távollévő felek számára is az amerikai és kontinentális tapasztalat alapján. Akár az opt-in (és én ezalatt a német teszt-eljárás modelljét is értem), akár az opt-out rendszer választása esetén mindenképpen tiltakozási jogot kell kapniuk az egyezségi ajánlat (esetleg egyes részei) ellen. Ez azonban nem a fellebbezés formáját ölti, hanem az egyezségből való

¹⁰³⁹ Frank, 2013, 13-14.

kiszereződésre kell lehetőséget biztosítani. Más a helyzet azonban az ítélettel: a felperesi osztály számára kedvezőtlen ítélet esetén – az osztályos jogi képviselőnek az osztály tagjai nevében előterjesztett fellebbezésén túl – felmerül a kérdés, hogy az érdekelt, távollévő felek számára önálló fellebbezési jogot kívánunk-e biztosítani.

Véleményem szerint kevésbé az önálló fellebbezés felé kellene elmozdulni, mint inkább abba az irányba, hogy az érdekelt, az ítélettel elégedetlen fél az osztályos jogi képviselő leváltása és az őáltala előterjesztett (előterjesztendő) fellebbezés helyes tartalma irányába teheszen lépéseket. Egy kvázi bizalmatlansági indítvány keretében legyen támadható az osztályos jogi képviselő és annak sikere esetén az új osztályos jogi képviselő által előterjesztett fellebbezés immár tükrözze az elégedetlen távollévő fél érveit, jogi álláspontját is. Álláspontomat az indokolja, hogy az osztályos jogi képviselő felé áradó bizalmi elvet – már csak az eljárási kommunikáció mederben tartása miatt is – fenn kell tartani, de ésszerű keretek között. Az az érv, amely szerint a bíróságokkal való kapcsolattartásra kijelölt fél illetve az osztályos jogi képviselő útján kell módot adni, s ezek a személyek az osztály bizalmát élvezik az ellenkező bebizonyításáig, nagyon fontos és hasznos elv az eljárás menedzselhetősége szempontjából. Kár lenne ezt az elvet feltörni a kedvezőtlen ítélet miatt, ugyanakkor az osztály pervesztességét olyan körülményként kell elismerni, ami legalábbis felveti annak gyanúját, hogy az osztályt nem megfelelően reprezentálják. Ha ezt a kifogásoló távollévő érdekelt fél (esetleg az őt támogató civil szervezet, ld. az amerikai, a Center for Class Action Fairness példáját) bebizonyítja, ti. hogy az osztályos jogi képviselő, ill. a reprezentatív felperes a feladatát alkalmatlanul látta el, ez ugyan nem járhat a megelőző eljárás hatálytalanságával, de a jövőben megfoszthatók legyenek ezek a személyek e tisztségüktől és az új reprezentatív személyek megfelelő módon, jogorvoslat útján próbálják a hibát orvosolni. Bár talán lesznek már nem orvosolható hibák, a bírósági eljárás véleményem szerint nem volna célszerűen és időszerűen lefolytatható, ha az érdemi ítélet elleni fellebbezésre valamennyi távollévő érdekelt számára önálló fellebbezési jogot adnánk.

Nincsen akadálya viszont önálló fellebbezési jog megadásának a kizárólag valamelyik felet érintő ítéleti rendelkezés ellen, így pl. amennyiben a költségviselésre a vesztes fizet elve, esetleg a költségspecializáció elve irányadó lesz, úgy a fél az őt terhelő perköltség tekintetében fellebbezhessen – az általános szabályokkal összhangban.

Az eljárás folyamán hozott végzések elleni fellebbezés általában az osztályos jogi képviselőt illesse meg – a korábban már sokszor hangsúlyozott nyilatkozáti koncentráció elve jegyében. Mindenképpen fellebbezési jogot kell engedni az osztályos keresetként való befogadásról szóló döntés ellen, úgy az alperesi oldalnak, mint a felpereseknek, utóbbiaknál az osztályos képviselőnek. Már itt is felmerülhet az (in) adekvát képviselet és a képviselő elleni bizalmatlanság, az osztály oldaláról a befogadást elutasító döntés ellen itt is célszerű lehet a fent részletezett lehetőségét megadni. Az önálló fellebbezéstől azonban itt is óvni kell.

11.2. Az egyezség ill. az ítélet jogereje

A jogerő helyes megoldása alapvető a jogintézmény sikere szempontjából.¹⁰⁴⁰ Azt világossá kell tenni, hogy az osztályos keresettel eldöntött tény- és jogkérdés véglegesen rendezi a felek közötti jogvitát, legyen az ítélet vagy egyezség, ami a felek vitáját lezárja. A véglegességnak akkor is érvényesülnie kell, ha az ítélet az osztály tagjai számára kedvezőtlen, elutasító, vagy a vártnál kisebb marasztalást tartalmaz. Ha nem így lenne, az osztályos kereset a free riding, Szalai magyarítása alapján a potyázás melegágyává válna, hiszen semmi nem zárná ki, hogy kevesek erőfeszítésére alapozva, annak eredményét kívárva nem lép be az igényjogosult a perbe, hanem az egyezséget, ítéletet követően maga dönt, hogy saját nevében indít-e pert. Az ösztönzők azonban különbözők opt-out ill. opt-in rendszer esetén.

Opt-out esetén a certifikálásnál pontosan meghatározott csoport körülírt jogviszonyára terjed ki az ítélet, egyezség esetén a keresetben érvényesített követelésnél akár szélesebb is lehet az egyezség terjedelme (szűkebb viszont nem, mert akkor a fennmaradó kérdésekre ítéletet kell hozni). Opt-out esetén a nehézségi erő a bentmaradás felé húzza a távollévő feleket, mivel inaktivitásuk esetén tagok maradnak, lényeges kockázat nélkül. A perköltséget elvileg viselniük nem kell, ha elutasítják a keresetet, ha viszont nyernek, akkor tényleges erőfeszítés nélkül lesznek jogosultak valamilyen jóvátételre. Opt-out esetén az osztály feltételezett, de viszonylagos biztonsággal lehatárolható, az alperes kitettséget nem határozza meg teljes alapossággal, de a lehetséges maximumát a csoport körbehatarolásával megadja. És mivel kényszerítő jellegű a csoportképzés – a belépés nem a tag akaratától függ, bár a kilépésre van lehetőség – az ilyen eljárásban született egyezség is teljes körű lehet, vagyis globális békét tud hozni az alperes számára, ami viszont üzleti szempontból mellőzhetetlenül fontos a kockázatok csökkentése érdekében.

Opt-in rendszerben a res iudicata a csoportba kellő időben belépett tagokra terjed ki. Ilyenkor a csoportképzés dinamikája a kimaradás, a potyázás felé mutat, hiszen a belépés kíván erőfeszítést, meggyőzést – aminek adminisztratív költségei vannak. Persze az alkotmányossági aggályok¹⁰⁴¹ és a dogmatikai biztonság¹⁰⁴² miatt e költségek megfizettetése ésszerűnek tűnik. A jogerő viszont ésszerűen nem terjed ki mindazokra, akik elmulasztottak belépni, vagy az Ajánlás 22. cikke alapján mégis kilépnek az eljárásból: ezek a személyek a feltételek fennállása esetén saját (akár csoportos) keresetet indíthatnak. Az új kereset indítását korlátozza az elévülés vagy az érdekképviselési modell választása esetén a képviselési kereset indítására jogosult szervezetek alanyi körének korlátozottsága.

Itt kell megjegyezni, hogy a res iudicata egy személyre bizonynyal kiterjed: a rep-

¹⁰⁴⁰ Hodges, 2008, 120-123.

¹⁰⁴¹ Vö. a rendelkezési joggal és a kétoldalú meghallgatáshoz való joggal összefüggésben írottakkal.

¹⁰⁴² Vö. a féli azonosítottság doktrínájával.

reprezentatív keresetet indító személyre. Ha a jogalkotó az osztályos képviselői modell (amerikai típusú egyéni felperes) mellett tenné le a voksát, akkor nem lenne nehéz más keresetindításra jogosult személyt találni egy újabb kereset indítására. Ha azonban az érdekképviselői modell győzedelmeskedik – ami felé az Ajánlás is mutat – akkor a perindításra jogosult szervezetek köre erősen limitált lesz, az sem kizárt, hogy adott igényérvényesítési területen, pl. a fogyasztói hitelek területén csak egy ilyen szervezet lesz az adott országban. Ennek következménye, hogy ha nem lépett be mindenki mellé, újabb kereset indítására ez a szervezet akkor sem lesz jogosult, ha pernyertessége esetén a korábban kimaradt tagokat szeretné maga mellé toborozni. És fordítva is igaz ez: ha a korábban kimaradt tagok maguk indítának keresetet, ilyen keresetindításra jogosult szerv hiányában erre már nem lesz lehetőségük.

11.3. A döntés végrehajtása

A végrehajtás problémaköre számtalan praktikus problémát vethet fel, de elméleti aggályoktól sem mentes.¹⁰⁴³ Annyi bizonyos, hogy újszerű gondolkodásra lesz szükség a más javára érvényesített követelés végrehajtásához. Elképzelhetőnek tartom, hogy reprezentatív opt-out választása esetén a gordiuszi csomót kettévágva a reprezentatív felperes kéri a végrehajtást, az ő javára teljesíti az adós, ő pedig elszámolási kötelezettsége alapján számol el az osztály tagjaival – a végrehajtási törvény erre irányadó speciális szabályai szerint, a bíró aktív ellenőrzése mellett. Opt-in rendszer esetén a károsultakhoz a megítélt marasztalás teljes összege kifizethető. Opt-out rendszer esetén előfordulhat, hogy az osztály vélt és számított tagjai közül nem mind jelentkezik a megítélt (esetleg csekély) összegért: ismeretes az amerikai gyakorlatban olyan megoldás, hogy a fennmaradó összeget a perindítással összefüggő más hasznos társadalmi célra juttatják, pl. a versenykultúra fejlesztésére stb.¹⁰⁴⁴ Ennek rendezése nálunk biztosan törvényi háttérrel igényelne, bár a magam részéről a Nemzeti Civil Alaprogramot javasolnám az ilyen összegek célpontjának.

¹⁰⁴³ Így mindjárt a felek azonosíthatósága gondot jelenthet, vö. Magyary, 1939, 166.; csak azonosított felperes kérhet végrehajtást a bevett dogmatika szerint.

¹⁰⁴⁴ Az ún. *cy pres settlement* előnyeiről és hátrányairól ld.: Rhonda Wasserman: *Cy Pres in Class Action Settlements*, Southern California Law Review, Vol. 88, 2014,

PRO FUTURO – JÓSLATOK HELYETT

A kollektív igényérvényesítés reményeim szerint bekerül a majdani polgári perrendtartásba, mert – kétségtelenül jelenlévő – veszélyei ellenére is alkalmas volna a tömegesen jelentkező igények bírósági érvényesítésére. Azt azonban nehezen hiszem, hogy mégoly komoly jogalkotói erőfeszítésekkel is – Pallasz Athénéé módjára – teljes fegyverzetben fog kiugrani a majdani rendszer a törvényalkotás szentélyéből. S hacsak a bizonytalanságok az Alaptörvény-ellenesség szintjéig nem érnek, valamennyi szakmai csoportnak türelemre és erőfeszítésekre lesz szüksége, hogy az alkalmazást a fő cél: a polgárok tisztességes jogvédelme érdekében megvalósítsa. Bízom abban, hogy a többéves kutatómunkám alapján formálódott javaslataim hozzá tudnak járulni az osztályos kereset megalapozásához és egyes részterületei megformálásához.

IRODALOMJEGYZÉS ÉS IRODALMI RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Adler, 1972	Vivian O. Adler: The Viability of Class Actions in Environmental Litigation, 2 Ecology L.Q. 533 (1972)
Barrow, 1975	Peter Hayes Barrow: Snyder and Zahn: Class Actions and the Aggregation Doctrine Reconsidered 26 Syracuse L. Rev. 867 (1975)
Baumgartner	Samuel P. Baumgartner: How Well Do U.S. Judgments Fare in Europe?, Geo. Wash. Int'l L. Rev., 173-231, 175 (2008)
Baumgartner, 2008	Samuel P. Baumgartner: How Well Do U.S. Judgments Fare in Europe? Geo. Wash. Int'l L. Rev., 173-231. (2008)
Baye-Kovenock-de Vries, 2005	Michael R. Baye, Dan Kovenock and Casper G. de Vries: Comparative Analysis of Litigation Systems: An Auction-Theoretic Approach, The Economic Journal, 115 (July 2005) 583–601.
Bernstein, 1978	Roger Bernstein: Judicial Economy and Class Actions, The Journal of Legal Studies, Vol. 7, No. 2 349-370. (1978)
Black, 2008	Barbara Black: Stoneridge Investment Partners v. Scientific-Atlanta, Inc.: Reliance on Deceptive Conduct and the Future of Securities Fraud Class Actions, 36 Sec. Reg. L.J. 330 (2008)
Bloom, 2006	Anne Bloom: From Justice to Global Peace: A (Brief) Genealogy of the Class Action Crisis; 39 Loy. L. A. L. Rev. 719 (2006)
Bone, 1990	Robert G. Bone: Personal and Impersonal Litigative Forms: Reconceiving the History of Adjudicative Representation, 70 B.U. L. Rev. 213. (1990)
Bone, 2003	Robert G. Bone: The Economics of Civil Procedure, Foundation Press, New York, 2003, 312p
Brickman, 2011	Lester Brickman: Lawyer Barons: What Their Contingency Fees Really Cost America, Cambridge University Press, New York, 2011, 556p.
Cagney, 2011	Craig T. Cagney: O Sonia, Where Art Thou?: Why Justice Sotomayor's Silent „Opinion” Should Serve As Shady Grove's Holding, 80 Fordham L. Rev. 189 (2011)

Callahan-Dworkin, 1992	Elletta Sangrey Callahan – Terry Morehead Dworkin: Do Good and Get Rich: Financial Incentives for Whistleblowing and the False Claims Act, 37 Vill. L. Rev. 273-336 (1992)
Cavanagh, 1988	Edward D. Cavanagh: Attorneys' Fees in Antitrust Litigation: Making the System Fairer, 57 Fordham L. Rev. 51-110 (1988).
Chayes, 1982	Chayes: The Supreme Court, 1981 Term Foreword: Public Law Litigation and Burger Court, 96 Harv. L. Rev. 4, 26-130 (1982).
Chemerinsky, 2007	Erwin Chemerinsky: Federal Jurisdiction (5th ed), Aspen Publishers, 2007, p1084;
Cheng, 1985	Carl Cheng: Important Rights and the Private Attorney General Doctrine, 73 Cal. L. Rev. 1929-1955 (1985)
Clark, 1938	Charles E. Clark: The Handmaid of Justice, 23 Washington University Law Quarterly 297 (1938)
Coffee Jr., 1983	John C. Coffee, Jr.: Rescuing The Private Attorney General: Why The Model of the Lawyer as Bounty Hunter is Not Working, 42 MD. L. Rev. 215, 235-36 (1983)
Cohen	George M. Cohen, The "Fair" Is the Enemy of the Good: <i>Ortiz v. Fibreboard Corporation</i> and Class Action Settlements, 8 Sup. Ct. Econ. Rev. 23 2000
Cohen, 2000	George M. Cohen: The "Fair" Is the Enemy of the Good: <i>Ortiz v. Fibreboard Corporation</i> and Class Action Settlements, 8 Sup. Ct. Econ. Rev. 23 (2000)
Consumer Class Actions, 2011	Consumer Class Actions, 2011, National Consumer Law Center, Boston, 2011, p.384
Cross-Abramson-Deason, 2006	John T. Cross - Leslie W. Abramson - Ellen E. Deason: Civil Procedure: Cases, Problems and Exercises, Thomson West, 2006
Dam, 1975	Kenneth W. Dam: Efficiency, Compensation, Deterrence and Conflict of Interests, 4. J. Leg. Stud. 47-73 (1975)
DeBriyn, 2012	James DeBriyn: Shedding Light on Copyright Trolls: An Analysis of Mass Copyright Litigation in the Age of Statutory Damages, 19 UCLA Ent. L. Rev. 79-112 (2012)
Durling, 2011	Jacob Durling: Waltzing Through a Loophole: How Parens Patriae Suits Allow Circumvention of The Class Action Fairness Act, 83. U. Colo. L. Rev. 549-592. (2011)
Evanson, 2005	Blaine Evanson: Due Process in Statutory Damages, 3 Geo. J.L. & Pub. Pol'y 601-652. (2005)
Fairman, 2003	Christopher M. Fairman: The Myth of Notice Pleading, 45 Ariz. L. Rev. 987-1065 (2003)

Farhang, 2010	Sean Farhang: The Litigation State. Public Regulation and Private Lawsuits in the U.S., Princeton University Press, Oxford, 2010
Field-Kaplan-Clermont, 2003	Richard H. Field – Benjamin Kaplan – Kevin M. Clermont, Civil Procedure, Thomson West, 2003, p 1506
Field-Kaplan-Clermont, 2007	Richard H. Field – Benjamin Kaplan – Kevin M. Clermont, Civil Procedure, Thomson West, 2007, p 1596
Floyd-Sullivan, 1996	C. Douglas Floyd & E. Thomas Sullivan, Private Antitrust Actions, The Structure and Process of Civil Antitrust Litigation, Little, Brown and Company, 1996, p. 1315
Floyd-Sullivan, 1996	C. Douglas Floyd-E. Thomas Sullivan: Private Antitrust Actions, The Structure and Process of Civil Antitrust Litigation, Little, Brown and Company, 1996, p. 1315
Frank, 2013	Ted Frank: Class Action Arbitration and Consumer Rights: Why Concepcion Is a Pro-Consumer Decision, Legal Policy Report No. 16 February 2013, 1-26.
Freer-Perdue, 2005	Richard D. Freer – Wendy Collins Perdue: Civil Procedure, Cases, Materials and Questions, (4ed), LexisNexis, 2005
Fuchsberg, 1973	Jacob D. Fuchsberg (ed.): Class Action Primer, Law Journal Press, New York, 1973
Galanter, 2004	Marc Galanter, The Vanishing Trial: An Examination of Trials and Related Matters in Federal and State Courts, 1 J. Empirical Legal Stud. 459 (2004)
Garth – Nagel – Plager, 1988	Bryant Garth-Ilene H. Nagel-S. Jay Plager: The Institution Of The Private Attorney General: Perspectives From An Empirical Study Of Class Action Litigation, 61 S. Cal. L. Rev. 353 1987-1988
Gillers, 2006	Stephen Gillers, Regulation of Lawyers (7th ed.), Aspen Publishers, 2006, p864.
Gillers, 2006	Stephen Gillers: Regulation of Lawyers (7th ed.), Aspen Publishers, 2006, p864.
Ginsberg, 2003	Jordan S. Ginsberg: Class Action Notice: The Internet's Time Has Come, U. Chi. Legal F. 739 (2003)
Ginsberg, 2003	Jordan S. Ginsberg: Class Action Notice: The Internet's Time Has Come, U. Chi. Legal F. 739 (2003)
Gould, 1972	D. Gould: Staff Report on the Consumer Class Action Submitted to the National Institute for Consumer Justice, 57-59, Federal Judicial Center, 1972.
Grande	Thomas R. Grande, Innovative Class Action Techniques—The Use of Rule 23(b)(2) in Consumer Class Actions, 14 Loyola Consumer L. Rev 251 (2002)

Grande, 2002	Thomas R. Grande: Innovative Class Action Techniques—The Use of Rule 23(b)(2) in Consumer Class Actions, 14 <i>Lo-yola Consumer L. Rev</i> 251 (2002)
Hadfield, 2004	Gillian K. Hadfield: Where Have All the Trials Gone? Settlements, Nontrial Adjudications, and Statistical Artifacts in the Changing Disposition of Federal Civil Cases, 1 <i>J. Empirical Legal Stud.</i> 705 (2004)
Halfmeier – Feess, 2012	Axel Halfmeier - Eberhard Feess: The German Capital Markets Model Case Act (KapMuG) - A European Role Model For Increasing the Efficiency of Capital Markets? Analysis and Suggestions for Reform (January 30, 2012). 28p.
Handler, 1971	Milton Handler: The Shift from Substantive to Procedural Innovations in Antitrust Suits--The Twenty-Third Annual Antitrust Review, 71 <i>Colum. L. Rev.</i> 24-31. (1971).
Harsági, 2015	Harsági Viktória: Sokalanyú eljárások az angol jogban – képviseleti eljárások és csoportos perlés, <i>Jogutodmányi Közlöny</i> , 2015/1. 16-27.
Hatcher, 2012	Daniel L. Hatcher: Purpose vs. Power: Parens Patriae And Agency Self-Interest, 42 <i>N.M. L. Rev.</i> 159-202. (2012)
Hay-Rosenberg, 2000	Bruce Hay - David Rosenberg: Sweetheart and Blackmail Settlements in Class Actions: Reality and Remedy, 75 <i>Notre Dame L. Rev.</i> 1377-1408. (2000)
Hazard – Vetter, 1987	Geoffrey C. Hazard, Jr. – Jan Vetter (eds.): <i>Perspectives on Civil Procedure</i> , Little, Brown and Company, Boston and Toronto, 1987, 193-212, 198-199.
Hazard Jr., 2003	Geoffrey C. Hazard, Jr.: Modeling Class Counsel, 81 <i>Neb. L. Rev.</i> 1397, 1398 (2003)
Hazard-Vetter, 1987	Geoffrey C. Hazard, Jr. – Jan Vetter (eds.): <i>Perspectives on Civil Procedure</i> , Little, Brown and Company, Boston and Toronto, 1987
Helland – Klick, 2007	Eric Helland - Jonathan Klick: The Effect of Judicial Expedience on Attorney Fees in Class Actions, <i>Journal of Legal Studies</i> , Vol. 36 171-187. (2007)
Hensler, 2000	Deborah R. Hensler (ed.) - Nicholas M. Pace - Bonita Dombey-Moore - Beth Giddens - Jennifer Gross - Erik K. Moller: <i>Class Action Dilemmas: Pursuing Public Goals for Private Gain</i> , Santa Monica: Rand Institute for Civil Justice (2000)
Hittinger – Bona, 2009	Carl W. Hittinger - Jarod M. Bona: The Diminishing Role of the Private Attorney General in Antitrust and Securities Class Action Cases Aided by the Supreme Court, 4 <i>J. Bus. & Tech. L.</i> 167-186. (2009)

Hodges, 2008	Cristopher Hodges: The Reform of Class and Representative Action in European Legal Systems, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, (2008)
Hoke, 2013	John B. Hoke: Parens Patriae: A Flawed Strategy For State Initiated Obesity Litigation, 54 Wm. & Mary L. Rev. 1753-1789 (2013)
Hrobak, 2013	Ryan M. Hrobak: Is Your iTunes Playlist Worth Six Figures? Due Process, Statutory Damages, and Peer-to-Peer Copyright Infringement, 70 Wash. & Lee L. Rev. 1941-1980 (2013)
Issacharoff, 2005	Samuel Issacharoff: Civil Procedure, Foundation Press, New York, 214p. (2005)
Issacharoff-Miller, 2008	Samuel Issacharoff and Geoffrey P. Miller, Will Aggregate Litigation Come to Europe? Law & Economics Research Paper Series, Working Paper No. 08-46, November 2008
Issacharoff-Miller, 2008	Samuel Issacharoff – Geoffrey P. Miller: Will Aggregate Litigation Come to Europe? Vanderbilt L. Rev. Vol. 62:1. 179-210. (2008)
Jaeger, 2012	Michael Jaeger: Should they Stay or Should they Go: Can State Attorneys General Avoid Removal of Parens Patriae Suits to Federal Court Under the Class Action Fairness Act? 46 Loy. L. A. L. Rev. 327-359. (2012)
James-Hazard-Leubsdorf, 2002	Fleming James, Jr. – Geoffrey C. Hazard, Jr. – John Leubsdorf, Civil Procedure, Little, Brown and Company, 2002, p726
Johnson – Osborne, 1980	Elmer W. Johnson - Robert S. Osborne: The Role of the Business Judgment Rule in a Litigious Society, 15 Val. U. L. Rev. 49-79. (1980).
Jones, 2003	Craig Jones: The Theory of Class Actions, Irwin Law, Toronto, 2003. 261p.
Jordan S. Ginsberg	Jordan S. Ginsberg, Class Action Notice: The Internet's Time Has Come, U. Chi. Legal F. 739-772 (2003)
Kalven – Rosenfield, 1941	Harry Kalven, Jr. – Maurice Rosenfield: The Contemporary Function of the Class Suit, 8 U. Chi. L. Rev. 684 (1941).
Kalven-Rosenfeld, 1941	Kalven & Rosenfield, The Contemporary Function of the Class Suit, 8 U.Chi.L.Rev. 684,717 (1941)
Kanner – Nagy, 2005	Allan Kanner - Tibor Nagy: Exploding the Blackmail Myth: A New Perspective on Class Action Settlements; 57 Baylor L. Rev. 681-704. (2005)
Kapa-Szabó-Udvary, 2006	Kapa-Szabó-Udvary: A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata, MHK, Budapest, 2006

Kaplan, 1967	Benjamin Kaplan: Continuing Work of the Civil Committee: 1966 Amendments of the Federal Rules of Civil Procedure (I), 81 Harv. L. Rev. 356. (1967)
Kaplan, 1969	Benjamin Kaplan: <i>Prefatory Note, The Class Action—A Symposium</i> , 10 B.C. Indus. & Com. L. Rev. 497. (1969)
Kaplan, 1969, I	Harvey Kaplan, Continuing Work of the Civil Committee: 1966 Amendments of the Federal Rules of Civil Procedure (I), 81 Har. L. Rev. 356-416 (1969)
Kaplan, 1969, II	Harvey Kaplan: Continuing Work of the Civil Committee: 1966 Amendments of the Federal Rules of Civil Procedure (II), 81 Har. L. Rev. 591-623 (1969)
Kearns, 1999	Susan E. Kearns: <i>Decertification of Statewide Tobacco Class Actions</i> , 74 N.Y.U. L. Rev. 1336, 1356-1357 (1999)
Kearns, 1999	Kearns SE. Decertification of statewide tobacco class actions. <i>NYU Law Review</i> 1999;74(5):1336–75.
Kelly, 1972	Kevin F. Kelly: Attorneys' Fees in Individual and Class Action Antitrust Litigation, 60 Cal. L. Rev. 1656-1682. (1972).
Kengyel, 2012	Kengyel Miklós: Magyar Polgári Eljárásjog, Osiris, Budapest, 2012
Kiss, 2009	Kiss Daisy: A polgári per titkai, HVG Orac Kiadó, Budapest, 2009,
Koziol – Wilcox, 2009	Helmut Koziol – Vanessa Wilcox (eds.): Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives, Springer Verlag, Wien, 2009
Lee – Willging, 2008	Emery G. Lee III. – Thomas E. Willging: The Impact of the Class Action Fairness Act of 2005 on the Federal Courts. Fourth Interim Report to the Judicial Conference Advisory Committee on Civil Rules by, Federal Judicial Center, April 2008
Lemann, 2011	Alexander Lemann: Sheep in Wolves' Clothing: Removing Parens Patriae Suits Under The Class Action Fairness Act, Columbia Law Review, Vol. 111, 121-153. (2011)
Leslie, 2007	Christopher R. Leslie: The Significance of Silence: Collective Action Problems and Class Action Settlements, 59 Fl. L. R. Vol 59. (2007) 71-134.
Lopatka - Smith, 2012	John E. Lopatka - D. Brooks Smith: Class Action Professional Objectors: What To Do About Them? FL. St. U. L. Rev. Vol. 39. 865-930. (2012)
Mabey – Zisser, 1995	Ralph R. Mabey - Peter A. Zisser: <i>Improving Treatment of Future Claims: The Unfinished Business Left by the Manville Amendments</i> , 69 Am.Bankr. L.J. 487-506 (1995)

Macey – Miller, 1995	Jonathan R. Macey - Geoffrey P. Miller: The Plaintiff's Attorney's Role in Class Actions and Derivative Litigation: Economic analysis and Recommendations for Reform, 58 U.Chi.L. Rev. 1. (1995)
Magyary-Nizsalovszky, 1939	Magyary Géza – Nizsalovszky Endre: Magyar polgári perjog, Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1939
Maloy, 2010	Richard H.W. Maloy: Subject-Matter Jurisdiction of U.S. District Courts, Vandephas Publishing, 2010, 476p.
Manual for Complex Litigation, Fourth	Manual for Complex Litigation, Federal Judicial Center, 2004
Marcus-Redish-Sherman, 2005	Richard L. Marcus – Martin H. Redish – Edward F. Sherman: Civil Procedure, A Modern Approach (4ed), Thomson West, 2005
Marcus-Redish-Sherman, 2005	Richard L. Marcus – Martin H. Redish – Edward F. Sherman, Civil Procedure, A Modern Approach (4ed), Thomson West, 2005 (Marcus-Redish-Sherman, 2005)
McGovern, 2000	Francis E. McGovern: Toward a Cooperative Strategy for Federal and State Judges in Mass Tort Litigation, 148 U. Pa. L. Rev. 1867-1896 (2000)
McIntire, 2014	Amy McIntire Federal Jurisdiction Over Claims By State Attorneys General: The Case for Removal of Pharmaceutical Parents Patriae Suits As „Mass Actions” Under The Class Action Fairness Act Of 2005, 7 Health L. & Pol’y Brief Vol. 7, Issue 2, 1-24. (2014)
Miller, 1977	Arthur R. Miller: An Overview of Federal Class Actions: Past, Present and Future, Federal Judicial Center December, 1977, 46. et. seq.
Mulheron, 2004	Rachel Mulheron, The Class Action in Common Law Legal Systems – A Comparative Perspective, Hart Publishing, Oxford – Portland Oregon, 2004,
Mullenix, 1996	Mullenix, Linda S.: <i>Mass Tort Litigation</i> , West Group, 1996.
Nagareda, 2008	Richard A. Nagareda: The Class Action in the Administrative State: Kalven and Rosenfield Revisited, 75. U. Chi. L. Rev. 603-648 (2008)
Németh-Kiss, 2010	Németh János – Kiss Daisy (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata, harmadik kiadás, Complex, Wolters Kluwer, Budapest, 2010.
Newberg, 1969	Herbert Newberg: Orders in the Conduct of Class Actions: A Consideration of Subdivision (d), 10 B.C. Indus. & Com. L. Rev. 577 skk. (1969);

Newberg, 2011	Herbert Newberg - Alba Conte: Newberg on Class Actions (4th ed.), Thomson West, 2011
Olson, 2003	Walter K. Olson: The Rule of Lawyers, Truman Talley Books, St. Martin's Press, New York, 2003, 8.
Osztovits-Pribula-Szabó-Udvary-Wopera, 2013	Osztovits-Pribula-Szabó-Udvary-Wopera: Polgári eljárásjog I., HVG orac, Budapest, 2013
Pallós, 2011	Pallós Nikolett: A kísértékű per szabályainak perrendi kompatibilitása, PhD értekezés, 2011 (kézirat)
Plender - Wilderspin, 2009	Richard Plender - Michael Wilderspin: The European Private International Law of Obligations. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts (3rd. ed.), London Sweet & Maxwell Thomson Reuters, 2009, 1053 p.
Ramseyer – Rasmusen, 2010	J. Mark Ramseyer & Eric B. Rasmusen: Comparative Litigation Rates, Harvard John M. Olin Center For Law, Economics, And Business, Discussion Paper No. 681., 11/2010
Redish	Martin. H. Redish, Wholesale Justice. Constitutional Democracy and the Problem of the Class Action Lawsuit, Stanford University Press, 2009, p 317
Redish, 2003	Martin H. REDISH: Class Action and the Democratic Difficulty: Rethinking the Intersection of Private Litigation and Public Goals, U. CHI. LEGAL. F. 71. (2003)
Redish, 2009	Martin H.Redish: Wholesale Justice: Constitutional Democracy and the Problem of the Class Action Lawsuit, Stanford University Press, 2009
Rosenberg, 1987	David Rosenberg: Class Actions for Mass Torts: Doing Individual Justice by Collective Means, 62 Ind. L.J. 561 (1987);
Rowe-Sherry-Tidmarsh, Civil Procedure, 2004	Thomas D. Rowe, Jr. – Suzanna Sherry – Jay Tidmarsh, Civil Procedure, Foundation Press, 2004, p693.
Rubinstein, 2004	William B. Rubinstein: On What A „Private Attorney General” Is – and Why It Matters, 57 Van. L. Rev. 2129-2173 (2004)
Rubinstein, 2006a	William B. Rubenstein: The Fairness Hearing: Adversarial and Regulatory Approaches, 53 UCLA Law Rev. 1435-1482. (2006)
Rubinstein, 2006b	Rubenstein, William B., Why Enable Litigation?: A Positive Externalities Theory of the Small Claims Class Action. University of Missouri-Kansas City Law Review, Vol. 74, (2006); UCLA School of Law Research Paper No. 06-10. 1-22. (2006)

Ryan, 1995	David J. Ryan: The False Claims Act: An Old Weapon with New Firepower Is Aimed at Health Care Fraud, 4 Annals Health L. 127-150 (1995)
Schaerer, 2013	Enrique Schaerer: A Rose by Any Other Name: Why a Parens Patriae Action Can Be a 'Mass Action' Under the Class Action Fairness Act, 16 N.Y.U.J. Legis. & Pub. Pol'y 39-87. (2013)
Scheuerman, 2009	Sheila B. Scheuerman: Due Process Forgotten: The Problem of Statutory Damages and Class Actions, 74 Mo. L. Rev. 103-152. (2009)
Seitles, 1998	Marc Seitles: The Perpetuation of Residential Racial Segregation In America: Historical Discrimination, Modern Forms of Exclusion, and Inclusionary Remedies, Journal Of Land Use & Environmental Law Vol. 14, Fall 1998 No. 1.
Shavell, 1999	Steven Shavell: The Level of Litigation: Private Versus Social Optimality of Suit and of Settlement, International Review of Law and Economics 19:99-115, 1999
Silberman-Stein-Wolff, 2006	Linda Silberman - Allan. R. Stein – Tobias Barrington Wolff: Civil Procedure Theory and Practice, Aspen, New York, 2006, p.1202
Simon, 1972	William Simon: Class Action—Useful Tool or Engine of Destruction, 55. F.R.D. 375-394. (1972)
Smith, 2009	Douglas G. SMITH: The Evolution of a New Pleading Standard: Ashcroft v. Iqbal, Oregon L. Rev. Vol. 88. 1053-1083. (2009)
Srinath, 2012	Divya Srinath: A New Weapon in The Obesity Battle: Co-ordinated State Attorneys General Parens Patriae Consumer Protection Lawsuits, 4 J. L. & Soc. Deviance 40-119. (2012)
Stengel-Calamari, 1994	James L. Stengel – Andrew M. Calamari: Complex Litigation, Practising Law Institute, New York, 1994
Stevenson, 1981	Parker L. Stevenson: Reopening the Debate: Postjudgment Certification in Rule 23(b)(3) Class Actions, 66 Cornell L. Rev. 1218 (1981)
Sullivan – Fuchsberg, 1973	Lawrence A. Sullivan – Jacob D. Fuchsberg,: <i>Major Class Action Considerations</i> , in Jacob D. Fuchsberg (szerk.): <i>Class Action Primer</i> , Law Journal Press, New York, 1973, 2.
Sullivan-Grimes, 2000	Lawrence A. Sullivan – Warren S. Grimes, The Law of Antitrust:An Integrated Handbook, Thomson West, 2000, p 1274
Sylvia, 2014	Claire Sylvia: The False Claims Act: Fraud Against The Government, 2nd ed. Thomson West, 1582 p., 2014

Tidmarsh – Trangsrud, 2002	Jay Tidmarsh – Roger H. Trangsrud: <i>Complex Litigation, Problems in Advanced Civil Procedure</i> , Foundation Press, 2002
Trangsrud, 2014	Roger H. Trangsrud: Class Actions and Access to Justice, George Washington Law Review, Vol 82. No. 3. 602-603 (2014)
Udvary, 2012	Udvary Sándor: Some Remarks on Class Action in Antitrust Cases in the US and EU, Versenytükör, 2012/2. 36-41.
Udvary, 2013a	Udvary Sándor: A kollektív jogorvoslat európai szabályozásának főbb csomópontjai és folyamata, Európai Jog 2013/11
Udvary, 2013b	Udvary Sándor: Az amerikai class action elméleti háttere és jogszabályi konstrukciója, in: Codificatio processualis civilis, Studia in Honorem Németh János II. (Varga István szerk.), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 449-488.
Udvary, 2013c	Udvary Sándor: The Advantages and Disadvantages of Class Action, Iustum Aequum Salutare IX. 2013. 1. 67–82.
Udvary, 2014a	Udvary Sándor: Az állam felelőssége a tömegesen jelentkező igények érvényesítése megkönnyítésében, in: Csehi Zoltán – Raffai Katalin (szerk.): Állam és magánjog, Pázmány Press, Budapest, 2014, 353-360.
Udvary, 2014b	Udvary Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státuszának egyes kérdései – <i>de lege ferenda</i> , in: Németh János – Varga István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai, hvgorac, Budapest, 2014, 122-171.
van Boom, 2009	Willem H. van Boom: Collective Settlement of Mass Claims in the Netherlands, in: Matthias Casper, André Janssen, Petra Pohlmann, Reiner Schulze (eds.): Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?, Munich, Sellier 2009, 171-192, 192.
Varga, 2004	Varga István: Az összehasonlító polgári perjog alapjairól. In: Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Budapestensis, tomus XLI. Budapest (2004) 113-131.
Varga, 2005	Az összehasonlító polgári perjog alapjairól. In: Acta Facultatis Politico-Iuridicae ELTE, tomus XL. Budapest 2005. pp. 113-131.
Viscusi, 2002	Kip W. Viscusi (ed.): Regulation Through Litigation, AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies, Washington DC, 2002
Wasserman, 2006	Rhonda Wasserman, <i>Tolling: The American Pipe Tolling Rule and Successive Class Actions</i> , 58 Fla. L. Rev. 803 (2006).

Wheatman	Shannon R. Wheatman, Ph.D. & Terri R. LeClercq, Ph.D., Majority of Class Action Publication Notices Fail to Satisfy Rule 23 Requirements, 30 Rev. Litig. 53 (2011)
Wopera, 2011	Wopera Zsuzsa: Az alfától az ómegáig: a kísértékűtől a kiemelt jelentőségű perekig, Miskolci Jogi Szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 211-227.
Wright, 1969	Quincy Wright: The Cost-Internalization Case for Class Actions, 21 Stan L. Rev. 383, 404 (1969)
Wright, 1969	Gerald A. Wright: The Cost-Internalization Case for Class Actions, 21 Stan L. Rev. 383, 404 (1969)
Wright-Kane, 2002	Charles Allen Wright - Mary Kay Kane: Law of Federal Courts (6 ed), West Group, 2002, 983p.
Wright-Kane-2002	Charles Allen Wright & Mary Kay Kane, Law of Federal Courts (6 ed), West Group, 2002, p983 (Wright-Kane, 2002)
Yeazell, 1987	Stephen C. Yeazell: From Medieval Group Litigation to the Modern Class Action, Yale University Press, 1987, 308p.
Yeazell, 1997	Stephen C. Yeazell: The Past and Future of Defendant and Settlement Classes in Collective Litigation, 39 Ariz. L. Rev. 687 (1997)
	Antitrust Class Action Handbook, American Bar Association Section of Antitrust Law, 2010, p 267

INTERNETEN ELÉRHETŐ HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

Lábj. száma	Hivatkozás (ha van)	Internetcím
3; 4; 90	CAFA	<< http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ2/html/PLAW-109publ2.htm >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
4; 90; 360	Emery G. Lee III. – Thomas E. Willging: The Impact of the Class Action Fairness Act of 2005 on the Federal Courts. Fourth Interim Report to the Judicial Conference Advisory Committee on Civil Rules by Emery G. Lee III. – Thomas E. Willging, Federal Judicial Center, April 2008 (Lee-Wilging, 2008)	<< https://bulk.resource.org/courts.gov/fjc/cafa0408.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
8; 14	Notes of Advisory Committee on Rules—1966 Amendment, Rule 23,	<< http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
12	15 U.S.C. 2310(d)-(e);	<< http://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/2310 >>>> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
21	Stan Karas: The Role of Fluid Recovery in Consumer Protection Litigation: Kraus v. Trinity Management Services, 90 Cal. L. Rev. 959 (2002), 959-995.	<< http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol90/iss3/10 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
31	347 U.S. 483 (1954)	<< http://www.crmvet.org/tim/timhis54.htm#1954bvbe >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
34; 435; 1022	Samuel Issacharoff – Geoffrey P. Miller: Will Aggregate Litigation Come to Europe? Vanderbilt L. Rev. Vol. 62:1. 179-210. (2008) (Issacharoff – Miller, 2008)	<< http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1296843 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

37; 71; 373; 384; 418; 432; 434; 439; 447; 452; 454; 456; 461; 466; 467; 499; 503; 506; 520; 535; 546; 548; 558; 663; 757; 997	Manual for Complex Litigation (A komplex perlekedés kézikönyve), Fourth, Federal Judicial Center 2004	<< https://public.resource.org/scribd/8763868.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
38	Arthur R. Miller: An Overview of Federal Class Actions: Past, Present and Future, Federal Judicial Center, 1977, 46. et. seq. (Miller, 1977)	<< http://www.acslaw.org/Miller%20-%20Federal%20Class%20Actions,%20Past%20Present%20and%20Future.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
41	15 U.S.C.A. § 1640	<< https://www.fdic.gov/regulations/compliance/manual/pdf/V-1.1.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
48; 910	Theodore Eisenberg – Charlotte Lanvers: „What is the Settlement Rate and Why Should We Care?” (2009). Cornell Law Faculty Publications. Paper 203.	<< http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1202&context=facpub >> << http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/203 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
50	Thomas E. Willging – Laural L. Hooper - Robert J. Niemic: Empirical Study of Class Actions in Four Federal District Courts: Final Report to the Advisory Committee on Civil Rules, Federal Judicial Center, 1996.	<< https://bulk.resource.org/courts.gov/fjc/rule23.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
68	In re Fine Paper Antitrust Litigation, 98 F.R.D. 48, 215 (E.D. Pa. 1983)	<< https://casetext.com/case/in-re-fine-paper-antitrust-litigation-6 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
75; 175; 387, 401; 408; 409; 411; 412; 417; 515; 522; 609; 903; 929; 940; 944; 1000; 1013	F. R. Civ. P.	<< http://www.law.cornell.edu/rules/frcp >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
100	Volkswagen Group of America Inc Volkswagen Ag Audi Ag v. Peter McNulty Law Firm Irwin Boesen Berger Montague	<< http://caselaw.findlaw.com/us-1st-circuit/1607311.html >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)

101		<< http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
103	NFL settlement	<< http://www.nfl.com/news/story/0ap2000000363672/article/federal-judge-approves-nfl-concussion-settlement >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
106	R. S. Rathinasamy -- Charmen Loh: A Study Of The Impact Of Filing Of IPO Class-Action Lawsuits On Stockholder Wealth, Journal of Business & Economics Research Volume 2, Number 7, 69-78. (2007)	<< http://www.cluteinstitute.com/ojs/index.php/JBER/article/view/2905/2953 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
118	PIP implant	<< http://www.dailystar.co.uk/news/latest-news/387515/EXCLUSIVE-PIP-implant-victims-denied-millions-compensation-payout >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
164	Roger H. Trangsrud: Class Actions and Access to Justice (2013) George Washington Law Review, Vol 82. No. 3. 595-605. (2014) (Trangsrud, 2014)	<< http://www.gwlr.org/wp-content/uploads/2014/07/Trangsrud_82_3_Redacted.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
186	Qui tam bevételek	<< http://www.justice.gov/opa/pr/justice-department-recovers-38-billion-false-claims-act-cases-fiscal-year-2013 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
193	Shady Grove Orthopedic Assocs. v. Allstate Ins. Co., 559 U.S. (2010)	<< http://www.supremecourt.gov/opinions/09pdf/08-1008.pdf >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
205	Walton League of America v Macchia, 329 F. Supp. 504 (D.N.J. 1971)	<< http://elr.info/sites/default/files/litigation/1.20300.htm >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
283	In re Federal Skywalk Cases, 93 F.R.D. 415 (W. D. Mo. 1982)	. << https://casetext.com/case/in-re-federal-skywalk-cases >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)

287	Eisen v Carlisle & Jacquelin (Eisen II), 391 F.2d 555, (2d Cir. 1968)	<< http://openjurist.org/391/f2d/555/eisen-v-carlisle-and-jacquelin >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
324; 904; 924; 964	Kapitalanleger-Musterverfahrens-gesetz – KapMuG	<< http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/kapmug_2012/gesamt.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
324; 933	Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, Country report Germany	<< http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/de-country-report-final.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
326	Hackett v General Host Corp., 455 F.2d 618 (3d Cir. 1972)	<< http://openjurist.org/455/f2d/618/hackett-v-general-host-corporation >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
333	Central Wesleyan College v W.R. Grace & Co., 143 F.R.D. 628 (4th Cir. 1993)	<< http://openjurist.org/6/f3d/177/central-wesleyan-college-v-wr-grace-and-co >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
336	Hardy v City Optical Inc., 3d 1059 (7th Cir. 1994)	<< http://openjurist.org/39/f3d/765/hardy-v-city-optical-incorporated >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
341; 941; 972; 986; 1026	Axel Halfmeier - Eberhard Feess: The German Capital Markets Model Case Act (KapMuG) - A European Role Model For Increasing the Efficiency of Capital Markets? Analysis and Suggestions for Reform (January 30, 2012). 28p. (Halfmeier-Feess, 2012)	<< http://ssrn.com/abstract=1684528 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
342; 958	Andrews v American Tel. & Tel. Co., 3d. 816 (11th Cir. 1996)	<< http://caselaw.findlaw.com/us-11th-circuit/1120719.html >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
355	John H. Beisner - Jessica Davidson Miller: Class Action Magnet Courts: The Allure Intensifies, Civil Justice Report, No 5, July 2002, Center for Legal Policy, 2002, p 20	<< http://www.manhattan-institute.org/pdf/cjr_05.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

368	Diaz v Trust Territory of Pacific Islands, 876 F.2d 1401 (9th Cir. 1989)	<< http://openjurist.org/876/f2d/1401/diaz-v-trust-territory-of-pacific-islands >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
370	Fleming v Travenol Laboratories, Inc., 707 F.2d 829 (5th Cir. 1983)	<< http://openjurist.org/707/f2d/829/fleming-v-travenol-laboratories-inc >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
375	U.S v Students Challenging Regulatory Agency Procedures (SCRAP), 412 U.S. 669 (1973)	<< http://openjurist.org/412/us/669/united-states-v-students-challenging-regulatory-agency-procedures >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
380	Groupon, Inc. Shareholder-Investor Investigation for Class Action Lawsuit	<< http://gilmanlawsecuritiesstocksbondefraud.com/securities-under-investigation/groupon-inc-shareholder-investor-investigation-for-class-action-lawsuit-deadline-to-join-law-suit-approaching/ >> (letöltés dátuma:2014. december 17.)
380	Lead Plaintiff Deadline Approaching	<< http://gilmanlawsecuritiesstocksbondefraud.com/securities-under-investigation/groupon-inc-shareholder-investor-investigation-for-class-action-lawsuit-deadline-to-join-law-suit-approaching/ >> (letöltés dátuma:2014. december 17.)
381	a bíróság class action befogadásának elutasítását megtagadó végzése	<< http://securities.stanford.edu/filings-documents/1048/GRPN00_01/2013918_r01o_12CV02450.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
388	Paxton v Union Nat. Bank, 688 F.2d 552 (8th Cir. 1982)	<< http://openjurist.org/688/f2d/552/paxton-v-union-national-bank-brown >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)

394	Martin v. Pacific Parking Sys., No. 12-56654 (9th Cir. July 25, 2014)	<<http://www.cfjblaw.com/files/uploads/Documents/classified-doc/Martin%20v.%20Pacific%2007.25.2014%20Memorandum.pdf>> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
396	A polgári perrendtartás Konceptiója (Konceptió)	<<http://www.kormany.hu/download/0/0e/30000/20150205%20PP%20koncepti%C3%B3.pdf#!-DocumentBrowse>>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
401	Wolf Prado-Steiman v. Jeb Bush, 221 F.3d 1266 (11th Cir. 2000)	<<http://openjurist.org/221/f3d/1266/prado-steiman-prado-mc-v-bush>> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
442	FJC honlapja	<<http://www.fjc.gov/public/home.nsf/autoframe?openform&url_l=/public/home.nsf/inav-general?openpage&url_r=/public/home.nsf/pages/376>> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
469	Nagy Adrienn: Az európai fizetésképtelenségi eljárás az alanyok nézőpontjából, PhD értekezés, Miskolc, 2010, 195.	<<http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/nagy%20adrienn_mhelyi.pdf>> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
483	Duhaime v John Hancock Mutual Life Ins. Co., 98-2139 (1st Cir. 1999)	<<http://www.ca1.uscourts.gov/cgi-bin/getopn.pl?OPINION=98-2139.01A>>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
521	Barnes v Osofsky, 254 F.Supp 721, 726 (S.D. N.Y 1966)	<<http://www.leagle.com/xmlResult.aspx?page=2&xmlDoc=1966975254F-Supp721_1831.xml&docbase=CSLWAR1-1950-1985&SizeDisp=7>>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
529	John Contrubis: Attorneys' Fees in the State Tobacco Litigation Cases, September 23, 1997	<<http://www.law.umaryland.edu/marshall/crsreports/crsdocuments/97-883_A.pdf>>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

547	Fees in the State Tobacco Litigation Cases, September 23, 1997	<< http://www.law.umaryland.edu/marshall/crsreports/crsdocuments/97-883_A.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
579	Kleiner v First Nat. Bank of Atlanta, 751 F.2d 1193 (11th Cir. 1985)	<< http://mmason.freeshell.org/Cases/KLEINERv_FIRST_NAT_BANK_OF_ATLANTA.html >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
586	Goldberger v Integrated Resources, Inc., 209 F.3d 43 (2d Cir. 2000)	<< http://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1082541.html >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
661	28 U.S. Code § 1712	<< http://www.law.cornell.edu/us-code/text/28/1712 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
662	Counsel's Liability For Excessive Costs, 28 U.S.C. § 1927	<< http://www.law.cornell.edu/us-code/text/28/1927 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
708	Federal Deposit Insurance Corp., Compliance Manual, 2014, March, 28. o.	<< https://www.fdic.gov/regulations/compliance/manual/pdf/V-1.1.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
714	Jean R. Sternlight – Elizabeth J. Jensen: Using Arbitration to Eliminate Consumer Class Actions: Efficient Business Practice or Unconscionable Abuse? (2004). Scholarly Works. Paper 277.	<< http://scholars.law.unlv.edu/fac-pub/277 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
718	American Arbitration Association	<< www.adr.org/aaa >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
720	At&T Mobility v Concepcion, 131 S.Ct. 1740 (2011)	<< http://www.supremecourt.gov/opinions/10pdf/09893.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
722	American Express Co. v. Italian Colors Restaurant, 570 U.S. ____ (2013)	<< http://www.law.cornell.edu/supct/pdf/12-133.pdf >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)
725	Ted Frank: Class Action Arbitration and Consumer Rights: Why Concepcion Is a Pro-Consumer Decision, Legal Policy Report No. 16 February 2013, 1-26.	<< http://www.manhattan-institute.org/html/lpr_16.htm#.VMO8C_6G91Y >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

745	State of Louisiana, ex rel., James D. Caldwell v. Allstate Insurance Co., et al.No. 08-30465. (July 18, 2008)	<< http://caselaw.findlaw.com/us-5th-circuit/1456752.html >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
772	2012 Florida Statutes Title XLV Chapter 768 Section 72 (1)-(2)	<< http://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2012/768.72 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
775	Kevin G. Cain: The McDonalds Coffe Lawsuit, Journal of Commercial and Consumer Law	<< http://www.jtexconsumerlaw.com/V11N1/Coffee.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
784	Lotte Meurkens: The Punitive Damages Debate in Continental Europe: Food for Thought, Maastricht University Private Law Institute Working Paper No. 2014/01. 1-47, 33.	<< http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2380554 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
785	Grimshaw V. Ford Motor Co. [(1981) 119 CA3d 757]	<< http://online.ceb.com/calcases/CA3/119CA3d757.htm >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
788	CPA § 551(F)(2)(A)	<< http://www.law.cornell.edu/us-code/text/47/551 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
789	VPPA §2710	<< http://www.law.cornell.edu/us-code/text/18/2710 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
790	15 U.S.C. §1681n(a)	<< http://www.law.cornell.edu/us-code/text/15/1681n >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
791	47 U.S.C. §227(b)(3)(B)	<< http://transition.fcc.gov/cgb/policy/TCPA-Rules.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
796	Sony BMG Music Entertainment v. Tenenbaum, 660 F. 3d 487 - Court of Appeals, 1st Circuit 2011	^[1] << http://scholar.google.com/scholar_case?case=6349690935852737851&hl=en&as_sdt=6&as_vis=1&oi=scholar >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
797	Damages—Eighth Circuit Upholds Statutory Damages Award of \$220,000 Against Individual Found Liable for Online File-Sharing Capitol Records, Inc. v. Thomas-Rasset, 692 F.3d 899 (8th Cir. 2012)	<< http://lawreview.law.uark.edu/damages-eighth-circuit-upholds-statutory-damages-award-of-220000-against-individual-found-liable-for-online-file-sharing.html >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

798	Jammie Thomas-Rasset, Petitioner v. Capitol Records, Inc., et al. No. 12-715	<< http://www.supremecourt.gov/Search.aspx?FileName=/doc-ketfiles/12-715.htm >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
820	American Judicature Society	<< http://www.judicialselection.us/ >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
822	Abraham Lincoln Online	<< http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/lawlect.htm >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
823	Historical Voices	<< http://www.historicalvoices.org/amvoices//list_people.php?id=The%20Judiciary >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
834	28 U.S.C. §2678	<< http://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/2678 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
836	First Report of the Commissioners on Practice and Pleading New York Code of Procedure, 205.	<< http://catalog.hathitrust.org/Record/008632941 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
837		<< http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/cpr/mrpc/mcpr.authcheckdam.pdf >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
843	Redman v Radioschack Nos. 14–1470, 14–1471, 14–1658, 14–1320.	<< http://media.ca7.uscourts.gov/cgi-bin/rssExec.pl?Submit=Display&Path=Y2014%2FD09-19%2FC%3A14-1470%3AJ%3APosner%3Aaut%3AT%3AfnOp%3AN%3A1421103%3AS%3A0 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
881	A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának „A fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelensége iránti közérdekű kereset elbírálásával összefüggő jogalkalmazási kérdések” anyaga	<< http://fovarosiitelotabla.birosag.hu/sites/fovarosiitelotabla.birosag.hu/files/field_attachment/pkp_fogyszerz_2010.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

890	a Bizottság ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (2013/396/EU)	<< http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.201.01.0060.01.HUN >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
891	A Magyar Kormány válasza a Bizottságnak a csoportos keresetindítás koherens európai megközelítése felé történő előrehaladás lehetőségeiről szóló, SEC (2011) 173 végleges kérdőívére	<< http://ec.europa.eu/competition/consultations/2011_collective_redress/permanent_rep_of_hungary_hu.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
906		<< http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook033.htm >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
909	Genevieve Beyea: Morrison v. National Australia Bank and the Future of Extraterritorial Application of the U.S. Securities Laws (February 28, 2011). Ohio State Law Journal, Vol. 72, Forthcoming.	<< http://ssrn.com/abstract=1773766 >><< http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1773766 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
923	CPR Part 19 II. Representative Parties, CPR 19 Part III. Group Litigation	<< https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part19 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
928	15 U.S. Code Chapter 50 – Consumer Product Warranties	<< http://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/2310 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
930	Green Paper on Collective Redress, 2008	<< http://ec.europa.eu/consumers/archive/redress_cons/greenpaper_en.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
933	Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, 2008, German Country Report, 6.	<< http://ec.europa.eu/consumers/archive/redress_cons/de-country-report-final.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
945	Finn class action törvény [Ryhmäkannelaki (444/2007)]	<< http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070444.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

999	Michael A. Perino: Institutional Activism through Litigation: An Empirical Assessment of Public Pension Fund Participation in Securities Class Actions 1 (St. John's Univ. Sch. of Law Legal Stud. Research Paper Series, Paper No. 06-0055, 2006)	<< http://papers.ssrn.com/abstract=938722 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
999	Michael A. Perino: Institutional Activism through Litigation: An Empirical Assessment of Public Pension Fund Participation in Securities Class Actions 1 (St. John's Univ. Sch. of Law Legal Stud. Research Paper Series, Paper No. 06-0055, 2006)	<< http://papers.ssrn.com/abstract=938722 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
1005	In Re Joint Eastern & Southern Dist. Asbestos Lit. 129 B.R. 710 (1991), United States District Court, E. and S.D. New York, June 27, 1991.	<< http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/BR/129/710/1871302/ >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
1007	Sergio J. Campos: <i>Class Actions All the Way Down</i> , 113 Colum. L. Rev. Sidebar 20 (2013), 20-31, 26-31.,	<< http://www.columbialawreview.org/wp-content/uploads/2013/02/20_Campos.pdf >>;(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
1007	Michael D. Sant'Ambrogio - Adam S. Zimmerman: The Agency Class Action (January 22, 2012). 112 Colum. L. Rev. 1992 (2012) 1992-2067, 2039-2040.;	<< http://ssrn.com/abstract=1997421 >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
1021	Daniels V. Aeropostale West, Inc Et Al, Order Denying Motion For Preliminary Approval Of Flsa Collective-Actionsettlement And Order To Show Cause By Judge Alsup denying 51 Motion for Settlement; re 57 Stipulation	<< http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/california/candce/3:2012cv05755/260651/71/0.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)
1030	Nagy Csongor István: Versenyjogsértés és kártérítés: a magánjogi jogérvényesítés meghonosításának lehetőségei a magyar jogban (Doktori értekezés)	<< http://www.ajk.elte.hu/file/DI_Nagy_Csongor_Istvan_dis.pdf >>(letöltés dátuma:2015. február 13.)

1035	COM(2013) 404 final 2013/0185 (COD)	<< http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2013)0404_/com_com(2013)0404_hu.pdf >>(-letöltés dátuma:2015. február 13.)
1044	Wasserman, Rhonda, <i>Cy Pres</i> in Class Action Settlements, Southern California Law Review, Vol. 88, 2014	< < http://ssrn.com/abstract=2413951 >> (letöltés dátuma:2015. február 13.)

